

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

На правах рукопису

ШЕПЕЛЕНКО ОЛЕНА ГЕННАДІЇВНА

УДК 351.82: 330.341.1

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Науковий керівник
Куц Юрій Олексійович,
доктор наук з державного управління,
професор

Одеса – 2016

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	14
1.1 Сутність та типологізація механізмів реалізації державної інноваційної політики.....	14
1.2 Досвід реалізації державної інноваційної політики розвиненими країнами світу.....	41
1.3 Сучасні практики державної інноваційної політики країн пострадянського простору.....	67
Висновки до розділу 1.....	82
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ...	84
2.1 Інституціонально-правовий механізм реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.....	84
2.2 Організаційно-структурний механізм реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.....	106
2.3 Економічний механізм реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.....	125
Висновки до розділу 2.....	142
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	145
3.1 Визначення єдиних критеріїв оцінювання інноваційного потенціалу як складова мотиваційного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.....	145
3.2 Вдосконалення моніторингу в системі державного управління	

інноваційним розвитком регіону.....	154
3.3 Застосування механізмів державно-приватного партнерства інноваційним розвитком регіону.....	179
Висновки до розділу 3.....	188
ВИСНОВКИ.....	191
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	196
ДОДАТКИ.....	222

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

ВРУ	-	Верховна Рада України
КМУ	-	Кабінет Міністрів України
ЄС	-	Європейський Союз
ВВП	-	Валовий внутрішній продукт
ЗМІ	-	Засоби масової інформації
ГАТТ	-	Генеральна угода з тарифів і торгівлі
ТНК	-	Транснаціональні корпорації
НДДКР	-	Науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи
ВНЗ	-	Вищі навчальні заклади
НДІ	-	Науково-дослідний інститут
ОЕСР	-	Організація економічного співробітництва та розвитку
ІТЦ	-	Інвестиційно-інноваційні центри
НДР	-	Наукові дослідження і розробки
ВРП	-	Валовий регіональний продукт
УСА	-	Угода про стабілізацію та асоціацію
ЦОВВ	-	Центральні органи виконавчої влади
ЦСЄ	-	Країни Центрально-Східної Європи

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах інтеграції Української держави до європейського співтовариства, модернізації системи державного управління з орієнтацією на європейські стандарти гостро постає питання пріоритетності розвитку науки, впровадження новітніх технологій, масштабного поширення інновацій для підвищення конкурентоспроможності національної економіки. В Україні накопичений величезний науково-інноваційний потенціал, показник втілення якого за останні роки знизився до критичного рівня, що стало загрозою національній безпеці. Регіональні програми, спеціалізовані центри, орієнтовані на конкурентоспроможність української економіки, не отримують достатньої підтримки з боку держави. Проте саме держава має інтегрувати кращі досягнення загальнонаукової і галузевої методології в практику, грати вирішальну роль у визначенні пріоритетів, стратегії та механізмів забезпечення розвитку економіки країни на інноваційній основі.

Ухвалення Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів, Законів України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” (2012 р. та змін до нього у 2014 р.), “Про ратифікацію Угоди (у формі обміну нотами) між Україною та Європейським Союзом про відновлення дії Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво” (2015 р.) свідчить про нагальність реалізації інноваційної політики для гарантування національної безпеки та сталого розвитку країни. Водночас в умовах децентралізації державної влади в Україні збільшується роль регіонів, місцеві органи влади перетворюються на дієздатні суб’єкти реалізації державної інноваційної політики. Налагодження горизонтальних зв’язків між різними суб’єктами інноваційної діяльності: місцевими органами влади, галузевою та академічною наукою, консалтинговими та впроваджувальними фірмами, малими підприємствами, інвесторами — призводить до нарощення інноваційного потенціалу регіонів. Забезпечення сталого розвитку регіонів потребує запровадження нових підходів до державної

інноваційної політики на регіональному рівні. Зазначене обумовлює актуальність дослідження механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці зарубіжних і вітчизняних вчених щодо регіональної інноваційної політики та діяльності органів місцевої публічної влади. Вивченню основ державного управління інноваційною діяльністю в Україні присвячені праці: О. Алімова, В. Бакуменка, Л. Безчасного, М. Гамана, Б. Данилишина, О. Дація, А. Дегтяра, М. Корецького, С. Попова, Л. Федулової та ін. Сучасні механізми стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності визначено в працях: Я. Базилук, Я. Жаліло, О. Іваницької. Серед досліджень з питань інноваційного розвитку регіонів, становлення регіональних інноваційних систем слід виділити праці С. Архієреєва, П. Беленького, П. Бубенка, А. Кузнєцова, Ю. Куца, К. Кіктенко, В. Соловйова, Д. Стеценка, В. Феєра, Т. Безверхнюк, В. Воротіна. Інноваційні моделі державного регулювання економіки досліджували: О. Амоша, Ю. Бажал, С. Біла, І. Бистряков, М. Бутко, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Гусєв, А. Лісецький, В. Мельник, В. Чижов, А. Чухно, М. Якубовський. Теоретико-методологічними аспектами управління державно-управлінськими нововведеннями опікувались: В. Марущак, М. Миколайчук, Ю. Молодожен, С. Попов, Л. Приходченко, С. Кравченко, П. Надолішній, Т. Пахомова. Механізми комунікативної взаємодії органів влади та соціальних інститутів у системі інноваційної політики аналізували: Ю. Бажал, Л. Мусіна, П. Губенко, В. Гусєв та ін. Серед зарубіжних науковців, державних діячів, що опікуються інноваційною тематикою, треба відзначити: Л. Ерхарда, К. Мікульського, Б. Санто, Й. Шумпетера, у працях яких проаналізовані передумови інноваційного розвитку регіонів та закладено основи державної інноваційної політики. Але сьогодні ні вітчизняна, ні зарубіжна теорія ще не дає достатніх відповідей щодо конкретних механізмів інноваційного розвитку регіону та відповідної державної і регіональної політики.

До того ж не визначені критерії результативності впливу державної політики на інноваційний розвиток регіону, відсутній комплексний підхід у дослідженні механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

З урахуванням того, що в українській державі механізми реалізації інноваційної політики, що існують, не є ефективними та результативними, виникає потреба в їх вивченні та виробленні нового підходу щодо впровадження механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України: “Управління проектами регіонального розвитку” (державний реєстраційний номер 0112U001161), що виконувалася у 2012–2016 рр. у межах Комплексного наукового проекту Національної академії державного управління при Президентові України “Державне управління та місцеве самоврядування”. Роль автора полягає в розробленні пропозицій та рекомендацій щодо ефективності та дієвості реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні та розробці практичних рекомендацій щодо забезпечення сталого соціального розвитку регіонів України.

Досягнення цієї мети зумовило необхідність постановки та розв’язання комплексу завдань дисертаційного дослідження:

– дослідити теоретичні засади, сутність, напрями реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні, розробити типологізацію механізмів її реалізації; уточнити понятійно-категоріальний апарат у частині понять “інновація”, “механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні”;

- провести порівняльний аналіз досвіду реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в розвинутих країнах світу і в країнах пострадянського простору;
- охарактеризувати сучасний стан та особливості функціонування інституціонально-правового, організаційно-структурного, економічного, комунікативного, інформаційного механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні;
- удосконалити критерії оцінювання інноваційного потенціалу регіону та результативності державної інноваційної політики на регіональному рівні;
- запропонувати методику та інструментарій проведення дослідження напрямів удосконалення механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні;
- обґрунтувати напрями вдосконалення механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні.

Об'єкт дослідження – державна інноваційна політика на регіональному рівні.

Предмет дослідження – механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження широко використовується сукупність взаємодоповнюючих загальних і спеціальних методів: метод системного аналізу – при дослідженні сутності, основних принципів та категорій державної інноваційної політики на регіональному рівні, при опрацюванні нормативно-правового та організаційного забезпечення, при формуванні теоретико-методологічної бази дослідження; методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції дозволили узагальнити наукові підходи провідних вітчизняних і зарубіжних учених до дослідження сутності та напрямів державної інноваційної політики. Застосування порівняльного аналізу сприяло виявленню закономірностей і відмінностей, особливостей і спільних напрямів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в розвинутих країнах світу та країнах пострадянського простору, а також тенденцій та перспектив застосування кращого

досвіду в процесі реформування інноваційної галузі в регіонах України; метод категоріального аналізу – для визначення базових понять дисертаційного дослідження, таких як “механізм реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні”, “державна інноваційна політика України” тощо; структурно-функціональний метод – для визначення основних структурних ознак державної інноваційної політики на регіональному рівні, завдань, функцій та напрямів діяльності органів державної влади, що здійснюють формування та реалізацію державної інноваційної політики на регіональному рівні; метод комплексного аналізу та узагальнення – для формулювання наукових визначень, висновків, що виносяться на захист.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні наукових засад, концептуальних підходів і розробленні практичних рекомендацій щодо напрямів удосконалення механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні і конкретизується в таких положеннях:

уперше:

– запропоновано новий ієрархічно-гетерархічний підхід до реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні, що базується на основі змішаної матричної структури інформаційних обмінів (поєднанні ієрархічного та гетерархічного принципів) у взаємодії органів державного управління, місцевого самоврядування та інститутів інноваційної сфери (самоорганізованих структур у науці, економіці й підприємстві), а також передбачає вдосконалення організаційно-структурного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні у частині створення Координаційного комітету з інноваційного розвитку регіону – спеціалізованої структури в системі державної інноваційної політики на регіональному рівні як передумови сталого розвитку регіону.

удосконалено:

– наукові засади проведення моніторингу інноваційного розвитку регіону із використанням критеріїв оцінювання інноваційного потенціалу регіону та результативності державної інноваційної політики на регіональному рівні, а також методiku дослідження напрямів удосконалення інституціонально-правового,

організаційно-структурного, економічного, комунікативного, інформаційного механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні;

– систематизацію етапів становлення інституціонально-правового, організаційно-структурного, економічного, інформаційного, комунікативного механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні з метою їх синхронізації з наявним технологічним укладом та обраною державою інноваційною моделлю розвитку конкретного регіону.

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат теорії державного управління в частині визначення управлінської категорії “інновація” як розроблення концепцій, стратегій, програм, нормативно-правової бази з питань інноваційної діяльності, що містять пропозиції із втілення результатів нового або вдосконаленого технологічного процесу / продукту, що сприятимуть трансферу технологій та інноваційних продуктів, формуванню інноваційних структур, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери; “механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні” як сукупності цілей, принципів, функцій, форм, методів, інструментів і способу їх застосування регіональними органами державного управління та місцевого самоврядування для забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, активізації інноваційних процесів з метою забезпечення сталого розвитку на інноваційній основі;

– систематизація напрямів державної інноваційної політики на регіональному рівні за її функціями: за господарською функцією – введення в господарський обіг об’єктів прав інтелектуальної власності, створених у науково-технічній сфері діяльності з метою їх комерціалізації або отримання соціально-економічного ефекту; за економічною функцією – забезпечення економічного розвитку та конкурентоспроможності підприємств, галузей, регіонів, національної економіки на базі інноваційної модернізації чи реструктуризації сфер науково-технологічної, освітньої та виробничої діяльності; за соціальною функцією – забезпечення

продукування суспільно корисних благ нової якості; за гуманітарною функцією – сприяння розвитку творчого потенціалу людини як головного суб’єкта інноваційних процесів та їх ініціатора; за пізнавальною функцією – сприяння продукуванню нових знань прикладного характеру та розробленню передових технологій;

– визначення функцій організаційно-структурного, економічного, інформаційного та комунікативного механізмів у реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні, а саме: поєднання прямих і непрямих методів державної підтримки інновацій; використання демонстраційного ефекту інноваційних проектів, підтримка державою не секторів, а нових видів інноваційної активності суб’єктів інноваційної діяльності; децентралізація державної підтримки і формування мережі “інститутів розвитку”; формування довіри до нових інноваційних інститутів через особисту репутацію представників влади; проведення моніторингу, зовнішнього оцінювання та бенчмаркінгу; реалізація підтримки інноваторів за допомогою бізнес-посередників; надання послуг замість грошей; консультування, робота експертної ради з питань науки, інновацій та інформатизації, онлайн-конференції з інноватики для держслужбовців тощо.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи мають практичне спрямування і можуть бути враховані при формуванні основних засад та визначення змісту державної інноваційної політики на регіональному рівні, при впровадженні дієвих механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні. Наукові розробки також можуть бути використані при підготовці нормативно-правових документів із питань реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні.

Пропозиції зі створення спеціалізованої структури для виконання аналітичної, інформаційної, організаційної, комунікативної функцій у реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні через використання горизонтальних зв’язків між органами регіонального управління та різними суб’єктами інноваційної діяльності в регіоні прийнято до впровадження

Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження від 29.10.2015 № 03-44/4882).

Рекомендації щодо вдосконалення роботи громадської приймальні з надання безоплатної первинної правової допомоги з питань захисту інтелектуальної власності громадян, які займаються інноваційною діяльністю використано Головним територіальним управлінням юстиції у Харківській області (довідка про впровадження від 19.11.2015 № 04.02-24/04.02-27/5809), а також при підготовці магістрів державного управління та магістрів регіонального управління Харківським регіональним інститутом державного управління Національної академії державного управління при Президентові України в процесі викладання модулів “Територіальна організація влади в Україні”, “Планування розвитку територій”, “Регіональна економіка”, “Соціальна інфраструктура та комунікативне забезпечення регіонів” (Акт про впровадження від 18.11.2015).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою роботою, в якій розв’язується конкретне науково-прикладне завдання, що полягає в обґрунтуванні наукових засад, концептуальних підходів і розробленні практичних рекомендацій щодо напрямів удосконалення механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні, запровадження яких сприятиме інноваційному розвитку регіонів. Конкретний особистий внесок здобувача у наукових працях, опублікованих у співавторстві, відображено в списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: “Сучасні проблеми науки та освіти” (м. Алушта, 2005); “Переяславська рада: її історичне значення та перспективи розвитку східнослов’янської цивілізації” (м. Харків, 2012); “Актуальні проблеми та перспективи розвитку публічного управління” (м. Одеса, 2013); “Засоби забезпечення надання якісних адміністративних послуг на рівні територіальної громади” (м. Одеса, 2014).

Публікації. Основні теоретичні положення, пропозиції та рекомендації висвітлено в 15 публікаціях, у тому числі, 8 статтях – у фахових виданнях з державного управління, 3 статтях – у інших виданнях (у тому числі в 2 іноземних), 4 тезах конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 225 сторінки, у тому числі 2 рисунки, 8 таблиць, 7 додатків. Список використаних джерел налічує 241 найменування, у т. ч. іноземними мовами – 35. Обсяг основного тексту – 195 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Необхідним фактором економічного зростання та конкурентоспроможності економіки нашої держави є забезпечення її інноваційного розвитку. В сучасних умовах найважливішим завданням державної політики в Україні стає створення дієвих механізмів реалізації інноваційної політики на різних рівнях – національному, регіональному та місцевому.

У розділі:

- Здійснено огляд наукових праць за темою дисертації та основних підходів до дослідження механізмів реалізації інноваційної політики на регіональному рівні. Обґрунтовується вибір напрямів наукової розвідки дисертантки;
- Уточнено понятійно-категоріальний апарат у частині понять “інновація”, “механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні”;
- Проведено дослідження теоретичних засад, сутності, напрямів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні, типологізації механізмів її реалізації;
- Здійснено порівняльний аналіз досвіду реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в розвинутих країнах світу і в країнах пострадянського простору.

1.1 Сутність та типологізація механізмів реалізації державної інноваційної політики

Формування інноваційної політики як особливого напрямку державної соціально-економічної політики, вироблення відповідних механізмів зумовлено різким зростанням у сучасній світовій економічній системі ролі інноваційних чинників щодо забезпечення економічного розвитку країн, добробуту населення й національної безпеки держав. Ці процеси, у свою чергу, пов’язані з глобалізацією

економіки та початком переходу розвинених країн до так званої інноваційної стадії розвитку.

У сучасній науці немає однозначності як у розумінні сутності та характеру інноваційних змін, так і однозначного визначення механізмів управління інноваційним розвитком. Це зумовлено, перш за все, складністю самого предмета дослідження. Інноваційний процес – це багаторівневий процес, який поєднує науку, техніку, освіту, економіку, підприємництво та управління. Він потребує розробки технологій на основі нових ідей і спрямований на їх комерційну реалізацію за умови поєднання виробництва, обміну та споживання. Інноваційний процес у різний спосіб торкається всіх сторін соціально-економічного середовища, які створюють інноваційну інфраструктуру суспільства.

До розробки, виробництва та впровадження інноваційного продукту залучені різні типи наукових, виробничих організацій, які виробляють інноваційний продукт. Це, перш за все, виробничо-технологічні структури: технопарки, інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні та інжинірингові фірми, фірми, що роблять імпортозаміщуючу продукцію. По-друге, це об'єкти інформаційної системи: аналітичні і статистичні центри, інформаційні бази і мережі, система зв'язку, що застосовується. По-третє, це система освітніх установ, державні та комерційні організації по підготовці і перепідготовці кадрів, які формують інноваційний потенціал регіону та впливають на загальний рівень інноваційної культури. По-четверте, фінансові структури: позабюджетні, венчурні, страхові фонди, кредитно-гарантійні організації небанківського сектора, банки, фінансово-промислові групи, які мають за мету участь в інноваційній діяльності, підтримку науковців та виробників інноваційної продукції. По-п'яте, система патентування, ліцензування і консалтингу з питань охорони, захисту, оцінки і використання інтелектуальної власності, оцінки комерціалізації наукових результатів. По-шосте, розвинута система сертифікації та стандартизації інноваційної продукції. По-сьоме, засоби масової комунікації, які беруть участь у просуванні на ринок нової продукції, формуванні позитивного сприйняття інноваційної продукції та інноваційної культури суспільства. І нарешті,

підприємства внутрішньої та зовнішньої торгівлі, які приймають участь в комерціалізації інноваційного продукту.

Тому доречно, що науково-теоретичне обґрунтування методологічних засад щодо вдосконалення системи державного управління інноваційною діяльністю в Україні, визначення механізмів реалізації державної політики в інноваційній галузі базується на досягненнях науковців з державного управління, інноватики, економіки, соціології, політології та інших наук.

Для аналізу сутності державної інноваційної політики необхідно визначити об'єкти впливу механізмів державного управління, надати характеристику поняттям “інновація”, “інноваційний розвиток”, визначити місце та функції інституту держави в інноваційних процесах, визначити основи та принципи взаємодії інститутів влади, економіки, науки та освіти для ефективного розвитку регіону.

Не зважаючи на достатню кількість наукових спеціалізованих першоджерел, теоретичні дослідження механізмів реалізації державної інноваційної політики не дістали свого наукового аналізу в повній мірі. Так, Л. Приходченко зазначає за необхідне включати до складу механізмів реалізації інноваційної політики цільовий компонент як “первинний складовий елемент структури механізму, призначення якого полягає в достатній конкретизації загальної мети” [143].

Неоднозначно визначеною з точки зору державного управління є сутність та роль інновацій в суспільному житті. В науковій літературі існує багато підходів до визначення сутності та ролі інновацій, які різняться в залежності від сфери діяльності та інтересів вченого, сфери застосування інновацій, глибини їх вивчення тощо. Загалом, інновації розглядають як об'єкт (певний інноваційний продукт, що може бути представлений у вигляді товару, послуги, технології, методу, та отриманий в результаті здійснення інноваційного процесу) і як процес (сукупність дій щодо дослідження, проектування, розроблення, організації виробництва, комерціалізації і поширення нових виробів, технологій, принципів замість існуючих) (див. *табл.1.1, стор. 16-20*).

Таблиця 1.1

Визначення поняття “інновація” для наукового підґрунтя державної
інноваційної політики (Розроблено автором)

Автор, джерело	Визначення сутності та ролі інновацій	Застосування для формування інноваційної політики
Економічний		
Алимов О. М., Гаман М. В. [30]	Інновації — це кінцевий результат інноваційної діяльності у вигляді нового чи удосконаленого продукту, реалізованого на ринку, нового чи удосконаленого технологічного процесу, використовуваного в економіці суспільства.	Визначені умови державного втручання в інноваційну діяльність, сформована місія держави щодо управління інноваційним Представлені засади щодо поділу функцій державного управління інноваціями. Визначений організаційно-економічний механізм реалізації інновацій.
Шумпетер Й. [203]	Інновація — це нова комбінація виробничих факторів, мотивована підприємницьким духом.	Запропонував поняття “інновація”. Розглядає інновацію як внутрішню основу економічної динаміки суспільства. Урахування інноваційного технологічного укладів та циклів економіки.
Санто Б. [155]	Інновація — це сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, що приводять до появи на ринку нових і поліпшених промислових процесів і обладнання	Орієнтація політики на економічний ефект, прибуток. Урахування в інноваційній політиці концепції інноваційного ланцюга у вигляді лінійної послідовності певних етапів, що може вплинути на моделювання інновацій, на формування типу регіональної політики Побудова інноваційної політики, заснованої на взаємозв’язку всі ланки промислових та обслуговуючих галузей, науки та техніки для ефективного економічного розвитку країни.
Б. Твісс [167]	Інноваційний процес — “це єдиний у своєму роді процес, що об’єднує науку, техніку, економіку	Необхідність управління інноваційним розвитком. Урахування особливостей етапу інноваційного процесу.

	й управління. Він полягає в одержанні новизни і триває від зародження ідеї до її комерційної реалізації, охоплюючи комплекс відносин, виробництво, обмін, споживання”.	
Пітер Друкер [61]	Інновації в управлінні, соціальній галузі	Прогноз місця інновацій в суспільстві майбутнього: “творча деструкція” буде основною ознакою суспільства в цілому, а не тільки його економічної сфери.
Технічний підхід		
Гамідов Г. С., Колосов В. Г., Османов Н. О. [34]	Кінцевий результат інтелектуальної діяльності (науково-технічних досліджень, науково-технічних відкриттів і винаходів, наукових ідей) у вигляді деякого нового об’єкта (системи, технологій, устаткування, товарів і послуг) або у вигляді деякого об’єкта, якісно відмінного від попереднього аналога	Формування державної інноваційної політики з урахуванням наявності кінцевих результатів інноваційної діяльності, специфіки технічного розвитку регіонів.
Філософський, культурологічний підхід		
Сорокін П. [164]	Інновація як комплексний, завершений, цілеспрямований процес створення, поширення і використання нововведення, орієнтований на задоволення потреб та інтересів людей новими засобами.	Урахування соціальних аспектів реалізації інновацій, впливу інноваційного розвитку на культуру, соціальні та політичні відносини.
Пригожин А.І. [140]	Інновації невід’ємні від попередніх досягнень науки і техніки.	Урахування традицій інноваційної діяльності.

З точки зору держаного управління		
Дегтяр А. О. [58]	Інноваційність як характер прийняття державних рішень.	Необхідність застосування моделей інноваційного розвитку регіону. Вибір типу державної інноваційної політики та формування відповідних механізмів її реалізації залежить від стратегічних цілей держави і має здійснюватися з урахуванням загальних закономірностей інноваційних процесів. Необхідність інноваційних зрушень в державному управлінні.
В. Бакуменко, С. Попов [138, 139]	Інновації як об'єкт держуправління.	Доповнення парадигми інноваційного розвитку суспільства сучасними концепціями соціального та державного (публічного) управління. Необхідність урахування узагальненої класифікації суб'єктів інноваційної діяльності (державна, інноваційні організації, окремі особистості).
Кіктенко О. В. [85, 86]	Інновації як умова розвитку регіонів.	Розкриває сутність механізмів державного регулювання інноваційної діяльності та основні засади державного регулювання інноваційного розвитку регіону.
Марущак В.П. [113, 114]	Інновації як складова у державному плануванні.	Необхідність урахування історико-логічного підходу до планування інноваційного розвитку.
Гусєв В. О. [44, 45]	Інновації як система.	Формування державної політики на синергичних принципах комплексу механізмів стимулювання інноваційних процесів.
Юридичний. Міжнародні стандарти та стандарти України		
Закон України Про інноваційну діяльність [65]	Інновації — новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також	Урахування законів, принципів, цілей, механізмів інноваційної діяльності.

	організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.	
“Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data OECD/Eurostat Eurostat, 2005 [154]	Інновація є введення у вживання будь-якого нового або значно поліпшеного продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діловій практиці, організації робочих місць або зовнішніх зв'язках. Інноваційна діяльність враховує взаємодію між учасниками інноваційного процесу та відповідними потоками знань.	Підкреслюється, що для формування механізмів реалізації політичних рішень необхідно визначитись у системі стандартних показників для проведення аналізу і зіставлень інноваційної діяльності на національному (регіональному) рівні.
Фраскаті. “Керівництво Фраскаті” (1963 р.)	Інновація визначається як кінцевий результат інноваційної діяльності, втілений у вигляді нового або вдосконаленого продукту чи технологічного процесу, який використовується в практичній діяльності або в новому підході до соціальних послуг.	Запропонована стандартна практика для обстеження досліджень і експериментальних розробок.

Таким чином, вдосконалюючи методологію державного управління, спираючись на визначення філософської, загальнонаукової та галузевої методології та адаптуючи теоретичні положення інтелектуальної технології Ф. Хайєка, системного підходу Г. Хакенсона, Р. Кемегні, Д. Бекаттіні, М. Портера,

Дж. Хоувеллса та Ф. Кука [61, 167, 215, 216, 219, 220, 221], автор пропонує визначення управлінської категорії “інновація” як розроблення концепцій, стратегій, програм, нормативно-правової бази з питань інноваційної діяльності, що містять пропозиції з втілення результатів нового або удосконаленого технологічного процесу / продукту, що сприятимуть трансферу технологій та інноваційних продуктів, формуванню інноваційних структур, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Відповідно до цього автор акцентує увагу на необхідності розуміння інноваційної політики як системи, що містить економічну, інституційно-правову, організаційно-структурну, мотиваційну, інформаційну та комунікаційну складову.

Державна інноваційна політика (державна політика у сфері інноваційної діяльності) розглядається нами як сукупність певних напрямів, форм і методів діяльності держави, спрямованих на створення взаємопов’язаних механізмів інституційного, ресурсного забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності та на формування мотиваційних факторів активізації інноваційних процесів. Ми поділяємо точку зору дослідників, що визначають державну інноваційну політику як “стрижневу складову державної політики, як організуючу, регулятивну та спрямовуючу інституціональну субстанцію суспільства щодо утвердження сталого інноваційного розвитку національної економіки для забезпечення її конкурентоспроможності та прогресивних структурних змін і є цілеспрямованою та скоординованою діяльністю органів державної влади загальнодержавного, галузевого, регіонального рівнів для впровадження комплексу організаційних, регуляторних, управлінських заходів на основі певних принципів та розроблених стратегій і спрямованих на створення системних інституціональних, економічних, науково-технічних та інших засад, а також запровадження механізмів їх реалізації через залучення необхідних інвестиційних, інтелектуальних, інформаційних, матеріально-технічних, організаційних та інших ресурсів (державних і недержавних) для стимулювання генезису та широкомасштабного поширення інноваційних процесів на всіх рівнях та в галузях

національної економіки, але з переважною їх державною підтримкою за встановленими законодавством пріоритетними напрямками” [44, С. 149-150].

Існують тісні системні взаємозв'язки державної інноваційної політики з економічною, інвестиційною, інституціональною, науково-технічною, освітньою, промисловою, структурною політикою держави, а також з економічними дисциплінами, насамперед, з інноваційною економікою чи економікою технологічних змін. Разом з тим активна державна інноваційна політика має певну самостійність і здійснює визначальний вплив на зазначені політики та національну економіку, формуючи їх інноваційну спрямованість.

Державна інноваційна політика має багатофункціональне призначення, що полягає, зокрема, в наступному: за господарською функцією – у введенні у господарський обіг об'єктів прав інтелектуальної власності, створених у науково-технічній сфері діяльності з метою їх комерціалізації або отримання соціально-економічного ефекту; за гуманітарною функцією – у сприянні розвитку творчого потенціалу людини як головного суб'єкта інноваційних процесів та їх ініціатора; за економічною функцією – у забезпеченні економічного розвитку та конкурентоспроможності підприємств, галузей, регіонів, національної економіки на базі інноваційної модернізації чи реструктуризації сфер науково-технологічної, освітньої та виробничої діяльності; за пізнавальною функцією – у сприянні продукуванню нових знань прикладного характеру та розробленню передових технологій; за соціальною функцією – у забезпеченні продукування суспільно корисних благ нової якості [44, С. 153].

Головним суб'єктом інноваційного розвитку національної економіки в цілому та суб'єктів її господарювання зокрема є держава, яка і визначає вибір певної моделі інноваційного розвитку. Держава створює умови для підвищення науково-технологічного потенціалу країни, визначає пріоритети у сфері науково-технологічної діяльності і підтримує їх розвиток через систему фінансово-кредитних та податкових інструментів, формує організаційні механізми інформаційного та ресурсного забезпечення інноваційної діяльності. З цією метою створюється законодавче забезпечення, яке встановлює правові, економічні та

організаційні умови науково-технічної та інвестиційної діяльності, визначається порядок і умови надання підтримки суб'єктам інноваційної діяльності. Ці заходи здійснюються через державну інноваційну політику.

Традиційно дослідники проблем державного управління виділяють основні типи державної інноваційної політики (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Використання механізмів реалізації державної інноваційної політики в залежності від типу державної інноваційної політики

Назва періоду	Країни, роки	Роль держави	Переваги	Недоліки
Політика технологічного поштовху	30–50-і рр. СРСР та США; 40–50-і рр. Японія; 70-80-і рр. XX ст. Південна Корея, Фінляндія	Роль держави визначальна. Держава задає головні цілі, пріоритетні напрями науково-технологічного та інноваційного розвитку, визначає методи стимулювання інноваційної діяльності, підтримує лише довгострокові інноваційні проекти, які потребують значних фінансових вкладень і реалізуються потужними підприємствами. Основним принципом функціонування інноваційної системи є ієрархічний.	Забезпечення пріоритетного розвитку тих галузей, які мають значний науковий і технологічний рівень та забезпечують безпеку держави.	Орієнтація держави на підтримку лише довгострокових інноваційних проектів і значних фінансових вкладень зменшує адаптивність державних інститутів управління та великих підприємств до швидких змін у ринковій кон'юктурі.
Політика ринкової орієнтації	70-і рр. XX ст. у США, Німеччині, Японії; на	Обмеження ролі держави в інноваційних процесах. Провідна роль ринкового механізму в розподілі ресурсів,	Стимулювання ринкової ініціативи та ефективна перебудова ринку. Виникнення	Недостатня увага, що приділяється дослідженням, від яких залежить місце держави у

	початку 1980-х рр. інші розвинуті країни	визначенні напрямів розвитку науки та техніки, а також у стимулюванні фундаментальних досліджень. Головне завдання інститутів державного управління – створення сприятливого економічного клімату і розвиток інформаційного середовища з метою реалізації нововведень.	нових форм інноваційної діяльності, бізнес взаємодії.	світовому співтоваристві та її національна безпека. Націленість на короткострокові і недорогі інноваційні проекти, що реалізуються окремими фірмами.
Політика соціальної орієнтації	1970-80-і рр. США, Франція	Орієнтація державної інноваційної політики на соціальні компоненти розвитку. Метою цього типу державної політики є мінімізація впливу держави на економіку та інновацію.	Механізми державного управління максимально відкриті та прозорі для представників усіх соціальних прошарків, прийняття рішень відбувається із залученням широкої громадськості для досягнення соціально-політичного консенсусу. Поєднання інноваційної політики з іншими типами сприяло	Надмірна соціальна зорієнтованість економічної та інноваційної політики зумовила певне відставання в розвитку окремих країн, що її застосували (наприклад, у Швеції) від провідних країн світу.

			повноцінному економічному розвитку, досягненню значних успіхів у просуванні інновацій.	
--	--	--	--	--

Об'єктами державної інноваційної політики виступають інноваційний потенціал регіону/країни з метою його посилення та ефективного використання, інноваційні процеси в регіональній економіці та відповідно задіяні в їх реалізації об'єкти (інноваційні проекти, програми, об'єкти прав інтелектуальної власності тощо), ресурси підтримки цих процесів, а також сегменти сфер перебігу цих інноваційних процесів, як-то науково-технологічної, виробничої та сфери споживання.

Державна інноваційна політика в Україні спирається на ієрархічну модель та відповідає вертикально-владній системі управління економікою і суспільством, забезпечує повноцінне функціонування інститутів індустріальної економіки та їх мутацію, створює умови для інститутогенеза інноваційних постіндустріальних структур. Але, на наш погляд, така модель не відповідає вимогам часу та не може дати довгострокового і позитивного ефекту. Такий ефект може бути досягнутий на основі зміни галузевої структури, поєднання дії самоорганізованих структур, суб'єктів господарювання в економіці і суспільстві зі сформованими державними інститутами, яке досягається на базі змішаної матричної структури управління з двома координуючими рівнями: ієрархічним і гетерархічним [205]. При чому гетерархічний принцип виступає як комплементарний принцип організації державного управління до традиційного, ієрархічного, принципу в широкому сенсі його застосування та протиставляється принципу абсолютної хаотичності. Поняття гетерархії, яке визначається як “нежорстка ієрархія”, пов'язане з синергетичним дискурсом і принципом самоорганізації. Гетерархічний підхід забезпечує гнучкість системи державного управління по горизонталі,

гармонійність розвитку нових ринкових сегментів у рамках колишніх формальних і неформальних інститутів, активізує конкуренцію і у такий спосіб сприяє підвищенню конкурентоспроможності економічних суб'єктів і країни в цілому.

Домінування гетерархічної координації суспільних і економічних інститутів дозволяє без масштабного їх руйнування у процесі ринково-трансформаційної модернізації еволюційно генерувати нові елементи постіндустріального суспільства. В умовах неоекономіки для адекватного державного управління процесами, які розрізняються принципами, цілями, темпами функціонування та іншими характеристиками, формуються різні керуючі підсистеми, які виконують стабілізаційні функції та функції перетворення існуючих соціальних інститутів. Це потребує нових форм організації й механізмів управління розвитком науки і техніки, а також розвиток нових форм їх взаємодії, зокрема на регіональному рівні. На сучасному етапі такий досвід успішного застосування механізмів державної інноваційної політики вже мають провідні країни світу (Японія, США).

Систематизуючи сучасні теорії інноваційного регіонального розвитку, виокремимо наступні: інноваційних регіональних кластерів (М. Портер, Дж. Хелд), регіонального розвитку з ендегенним технологічним прогресом (П. Ромер, Ф. Агійон, П. Хоувіт), інноваційних мереж (Г. Хакенсон, Р. Кемегні, Д. Бекаттіні), регіональних інноваційних систем (Дж. Хоувеллс, Ф. Кук, Н. Тріфт), динамічної конвергенції (Р. Барро, Х. Сала-і-Мартін). Репрезентовані концепції розкривають сучасні об'єктивні умови, вимоги та інтереси економічної практики регіонів:

- конкурентні переваги країни створюються та підтримуються через активізацію соціально-економічних процесів, що мають місце на регіональному рівні [217];
- підвищується вплив локалізованих регіональних факторів на інноваційні процеси та економічний розвиток національних економік [14, 225];
- зростає кількість проблем регіонального розвитку, зокрема регіональної нерівномірності, макроекономічної нестабільності тощо [16, 88];
- продовжується процес політичної та функціональної регіональної децентралізації [12].

Треба підкреслити, що аналіз представлених концепцій є актуальним з точки зору співвідношення механізмів державної інноваційної політики країн – членів Європейського Союзу та наднаціональної регіональної інноваційної політики в контексті спрямованості України до ЄС [15, 213].

В Україні накопичений суттєвий матеріал щодо державної інноваційної політики на регіональному рівні, теоретико-методологічних та практичних питань формування інноваційної моделі розвитку промислових регіонів, репрезентовані методики оцінювання інноваційно-інвестиційного потенціалу регіонів/територій [1, 18, 49, 70, 71, 96, 99, 131, 139, 142, 163]. Досліджені питання державного управління інноваційним розвитком окремих галузей економічної діяльності, репрезентованих в регіоні [17, 71, 169]. Так, роль інновацій в забезпеченні сталого соціально-економічного розвитку регіонів досліджували Ю. Бажал, С. Біла, В. Соловійов [11, 80, 163]. На необхідність упровадження в країні інноваційної політики як системи взаємодії різних соціальних інститутів – влади, освіти та науки, бізнесу та підприємництва – наголошують Г. Іцковиц, Л. Мусіна, Б. Гриньов, П. Губенко та ін. [42, 121]. Так, Л. Мусіна формулює чотири складових ефективної економіки на регіональному рівні, до яких входить “формування ефективної інноваційної системи, яка об’єднує компанії, науку і дослідницькі центри, університети, банки ідей і інші інститути” [121]. Останнім часом вітчизняні дослідники акцентують свою увагу на пошуках детермінант ефективності державної інноваційної політики, які визначають результати впливу держави на інноваційний розвиток економіки та на розвиток національної інноваційної системи регіону [48]. Але в умовах мінливого зовнішнього середовища, ні вітчизняна, ні зарубіжна теорія ще не дає достатніх відповідей щодо можливостей системного застосування механізмів державної політики інноваційного розвитку регіонів.

Залишаються відкритими проблеми збалансованого розвитку регіонів та впровадження різних стратегій державної інноваційної політики на регіональному рівні. Сьогодні теоретично розробленою та практично апробованою є стратегія “поляризованого розвитку” як механізм реалізації регіональної інноваційної

політики, коли перевага щодо ресурсного забезпечення з боку держави надається так званим “опірним регіонам” (які відіграють роль локомотивів інноваційного розвитку), відбувається перерозподіл ресурсів із застарілих, безперспективних виробництв у виробничо-технологічні системи нового технологічного укладу. Формування інноваційно-опірних регіонів дозволяє концентрувати фінансові та матеріально-технічні ресурси для поширення та інтенсифікації інноваційних процесів в інших регіонах, концентрацією ресурсів у точках його зростання; підвищення ефективності виробництва та конкурентоспроможності продукції на основі впровадження нових технологій. Це спонукає на системний аналіз механізмів реалізації державної інноваційної політики, додержуючись структурно-функціонального підходу та акцентуючи увагу не тільки на організаційній основі його побудови, але і на його динаміці, реальному функціонуванні, сукупності універсальних та спеціальних методів та прийомів.

Таким чином, механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні визначаються нами як сукупність цілей, принципів, функцій, форм, методів, інструментів і способу їх застосування регіональними органами державного управління та місцевого самоврядування для забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, активізації інноваційних процесів з метою забезпечення сталого розвитку регіонів, раціонально використовувати наявний ресурсний, науково-освітній, трудовий, інноваційний потенціал і забезпечувати економічну, соціальну, екологічну ефективність інновацій.

Система механізмів реалізації державної інноваційної політики сучасними дослідниками традиційно класифікується за функціональним змістом, за змістовними характеристиками, за способом впливу, за наявністю окремих ознак. Так, за функціональним змістом у державному управлінні виділяють адміністративні (організаційно-структурні), економічні, нормативно-правові, соціально-психологічні механізми управління. Класифікація за змістовними характеристиками дає змогу виділити механізми правового регулювання, організаційно-розпорядчі (адміністративні), економічні, соціально-політичні, соціально-психологічні та морально-етичні механізми державного управління. За

способом впливу механізми поділяються на нормативно-правові, фінансово-економічні, організаційні, науково-методичні та інформаційно-освітні. Класифікація механізмів державного управління, виконана вченими на основі інших ознак, не передбачає виділення організаційних методів (Г. Андрусенко, Г. Атаманчук, В. Воротін, Ю. Гришан, А. Чемерис, Б. Райзберг, М. Новікова, Г. Мостовий та ін.). Незважаючи на деякі відмінності, всі автори підкреслюють організуючий, виконавчо-розпорядчий характер управлінської діяльності, спрямований на виконання завдань і функцій держави в інноваційній галузі.

Автор враховує за доцільне визначити наступні механізми реалізації інноваційної політики на регіональному рівні в Україні: інституціонально-правовий, організаційно-структурний, економічний, комунікативний, інформаційний. Механізми регіональної інноваційної політики детерміновані обраною державою інноваційною моделлю розвитку конкретного регіону (див. *табл. 1.3*). Спираючись на визначення основних типів інноваційного процесу (лінійний, ринковий, інтерактивний, інтеграційний, мережевий, інформаційний) дослідниками в сучасних політико-економічних умовах визначається доцільним поєднання лінійної та інтерактивної моделей регіональної інноваційної політики, основною метою якої є скорочення розриву між рівнями розвитку різних регіонів країни.

Таблиця 1.3

Порівняльний аналіз механізмів регіональної інноваційної політики в залежності від інноваційної моделі

Характеристики	Лінійна інноваційна модель	Інтерактивна інноваційна модель
Важливі учасники інноваційного процесу	Великі фірми та науково-дослідний сектор	Малі та великі фірми, науково-дослідний сектор, клієнти, постачальники, органи влади
Важливі фактори (inputs) інноваційного процесу	Наукові дослідження та розробки	Наукові дослідження та розробки, ринкова інформація, технологічна спроможність, інформаційні практичні знання
Географічна компонента	Інноваційна активність	Інноваційна активність більш рівномірно географічно

(consequences)	сконцентрована в центральних ареалах	розповсюджена
Основні задачі регіональної інноваційної політики	Сприяти науковим дослідженням та розробкам в менш розвинутих ареалах	Розвивати регіональні інноваційні системи
Основні механізми регіональної інноваційної політики	Економічні, інформаційно-освітні	Нормативно-правові механізми; економічні; організаційно-структурні; інформаційно-освітні мотиваційні

Таким чином, обираючи для реалізації регіональної інноваційної політики систему механізмів, необхідно враховувати сучасний стан інноваційної діяльності в регіоні, потенціал та обрану органами державної влади модель розвитку інноваційної галузі в регіоні та визначити бажану модель інноваційного розвитку конкретного регіону. В Україні проблемою залишається невизначеність національної інноваційної стратегії розвитку регіонів та системи механізмів реалізації інноваційної політики на регіональному рівні, на яких саме і повинні базуватися інноваційні зміни у розвитку регіонів, відбуватися формування адекватного інноваційного середовища. Чинним законодавством й дотепер чітко не визначені засади механізмів реалізації регіональної інноваційної політики, не конкретизовано структуру регіональної інноваційної системи. Окремі сегменти цієї системи, такі як, інституційний устрій інноваційної економіки, пріоритети науково-технологічного та інноваційного розвитку економіки, програмно-цільове фінансування науково-технологічної та інноваційної діяльності, підтримка підприємництва у сфері інноваційної діяльності та трансферу технологій й досі безсистемні й неузгоджені. В Україні відсутні надрегіональні інститути, що вбудовують інноваційну ініціативу регіонів у великі структури, бракує інноваційно орієнтованих генеральних директорів і головних акціонерів, керівників регіональних та місцевих органів влади. З огляду на більшість наукових робіт з цього приводу, інноваційні системи регіонів, що містять державне управління інноваційною діяльністю, належать до групи інноваційних

систем мезорівня, які, в свою чергу, входять до складу відповідних інноваційних систем макrorівня та виникають у процесі інтеграції інноваційних систем мікрорівня. Тому на наш погляд, в них природно інтегрується дія механізмів макро, мезо- та мікрорівня.

Доречно виділити наступні механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні. Прямі економічні механізми: безпосереднє фінансування утворення нових галузей, наукоємних виробництв за рахунок коштів державного бюджету, зокрема на державних підприємствах; ініціювання створення та фінансування науково-дослідницьких програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору; надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів; державне замовлення на інноваційні продукти; дотації за рахунок державного бюджету для визначених галузей, виробництв чи технологій; компенсація банківського процента цілком чи його частини, в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни; державні виплати провідним науковим центрам та науковцям; компенсація науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення (підключення до всесвітньої мережі "Інтернет", організація передплати іноземних видань для бібліотек тощо).

Непрямі економічні механізми державного впливу: зниження ставок податку на прибуток підприємств; податковий кредит інноваційним підприємствам; зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології; звільнення від деяких відрахувань до бюджету; звільнення від сплати податку на прибуток, який отримано власниками майнових прав інноваційних та венчурних фірм; відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту; пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні.

Інституційно-правові: визначення правових норм, що регламентують використання ресурсів систем науково-технічної інформації для інформаційної підтримки інноваційної діяльності, включаючи обмін знаннями і технологіями між оборонно-промисловим і цивільним секторами економіки. Консолідація

зусиль загальнонаціональних і регіональних органів влади, органів місцевого самоврядування щодо формування інноваційної системи регіону. Створення багаторівневої системи охорони, використання і захисту результатів інтелектуальної діяльності. Правове забезпечення розробки та реалізація заходів податкової, митної, тарифної, цінової та амортизаційної політики, націлених на стимулювання комерціалізації і впровадження у виробництво нових технологій. Створення нормативно-правової бази, спрямованої на формування сприятливого середовища для залучення приватних інвестицій для фінансування інноваційної діяльності. Спільне фінансування інноваційних проєктів за рахунок коштів державного бюджету та коштів приватних інвесторів. Створення інституційних і правових умов для розвитку венчурного підприємництва в області наукомістких інноваційних проєктів.

Організаційно-структурні: визначення і підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого, регіонального і місцевого рівнів; формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм; створення регіональної системи науково–технологічного прогнозування і розробка механізмів її кооперації та інтеграції з НДІ, академічними інститутами і ВНЗ, міністерствами та відомствами; розвиток умов для створення державно–приватного партнерства в інноваційній діяльності у межах регіонів; забезпечення взаємодії регіональної інноваційної політики з макроекономічною, структурно–інвестиційною, промисловою регіональною політикою держави.

Інформаційно-освітні: формування інформаційної бази взаємодії акторів інноваційного розвитку з вирішальною роллю держави; розвиток та підтримка системи освіти в країні: закладів загальної освіти, університетів, спеціальної фахової підготовки, системи безперервного навчання і перекваліфікації робочої сили, курсів профільного тренінгу та менеджменту; створення державної інформаційної інфраструктури, розширення доступу до інформаційних мереж та банків даних, бібліотек; оновлення структури і змісту освіти, навчальних програм з включенням проблематики інноваційної діяльності (менеджменту, маркетингу, фінансів, комерціалізації), впровадження нових освітніх програм і послуг,

підвищення їх якості та конкурентоспроможності на основі нових технологій і комп'ютеризації; розвиток науково-дослідного сектора вищої школи з орієнтацією його на проблеми науково-дослідної роботи і підготовку молодих вчених в цій галузі; удосконалення форм зв'язку науки, освіти і виробництва, розвитку діючих об'єктів інноваційної інфраструктури в системі освіти і створення нових інноваційних структур для створення єдиного наукового та навчально-методичного механізму підготовки кадрів для інноваційної сфери; продовження роботи зі створення на базі університетів науково-освітньо-інноваційних комплексів, що поєднують навчальний процес і наукові дослідження з розвинутою мережею високотехнологічних інноваційних структур.

Мотиваційні механізми впливу на поширення інновацій: підпорядкування економічного розвитку політичному порядку (теоретичне осмислення та застосування органами державної влади адміністративних, правових, економічних та мотиваційних методів управління); визначення єдиних критеріїв оцінювання інноваційного потенціалу регіону; удосконалення моніторингу інноваційного розвитку регіону, що проводиться державними органами влади в регіоні, виявлення наявних технологій, а також дослідних можливостей (дослідного потенціалу) у регіоні і його доступності для підприємств, тобто всіх організацій, які надають послуги у сфері підтримки бізнесу та трансферу технологій, фінансування інновацій та інституцій, які відповідають за створення і розвиток інфраструктури інновацій; надання регіональним виробникам інноваційних товарів та впровадника інноваційних технологій тимчасового дозволу на монополію виробника, або, навпаки, обмеження монопольного становища, що зменшує витрати становлення нових виробників товарів чи послуг; надання державних замовлень підприємствам для гарантування компенсації витрат на фінансування інновацій; здійснення державного лобіювання інтересів українських виробників інноваційної продукції на міжнародному рівні, застосування відповідного торговельного режиму та регулювання валютних курсів [56].

Комунікативний механізм — формування засад взаємодії органів державної влади та акторів інноваційного розвитку; створення дієвих органів взаємодії

держави, бізнес-структур, науки та освіти для вирішення нагальних проблем та ефективного розвитку регіонів.

Теоретико-методологічне осмислення проблем інноваційної практики, визначення та застосування механізмів управління інноваційною діяльністю з точки зору участі різних інститутів, зокрема інститутів влади, в інноваційній діяльності пройшло наступні етапи.

Ранні теорії циклічного економічного зростання спиралися на технологічну парадигму, тобто причиною циклічного розвитку вважали зміну поколінь техніки у процесі її відтворення та інфраструктури, яка обслуговує даний технологічний устрій. Нові зразки техніки і нова технологія, на думку прихильників цієї парадигми, з'являються внаслідок “вільного польоту думки” науковців та винахідників, яких ніхто не змушує вести наукові дослідження, вони займаються цим лише для власного задоволення.

Наступний етап (поч. XX ст. – кін. 70-х рр. XX ст.) пов'язаний з дослідженнями М. Кондратьєва, Й. Шумпетера, С. Кузнеця, М. Туган-Барановського, В. Новожилова, С. Струмліна, Т. Хачатурова та ін., які розуміли інновації в основному як засіб економічного зростання, подолання економічної кризи і техніко-технологічної модернізації виробництва [204]. Роботи цих авторів склали основу техніко-економічного підходу до вивчення інноваційних процесів. Головними акторами інноваційної діяльності були визначені підприємці. Науковцями передусім вивчались питання інтеграції науки і виробництва, шляхи впровадження досягнень НТП у виробництво та підвищення його ефективності. Представлені теорії не враховували організаційно-управлінських, соціальних інновацій і, взагалі, діяльності багатьох важливих інститутів економіки. Але порівняльний, кореляційний та системний аналіз результатів дослідницької діяльності в цей період дали можливість моніторингу технічних і технологічних інновацій і кореляції їх із змінами економічних показників, що надало достатньо інформації для формування методів та інструментів впливу органів влади на процес керування інноваційною галуззю, спрямований на розробку і

впровадження інноваційних підходів до розвитку підприємств, установ та організацій.

Наступний етап (поч. 80-х рр. XX ст. – сер. 90-х рр. XX ст.) характеризується орієнтацією на комплексне вивчення інноваційних процесів і конкретних нововведень з урахуванням факторів, які визначають їх ефективну реалізацію, що обумовлює початок досліджень соціального фону інноваційної діяльності. Застосовується метод консультування з комплексу практичних проблем, пов'язаних з реалізацією інновацій (І. Бестужев-Лада, А. Пригожин, Б. Сазонов, Н. Лапін, В. Толстой, В. Хартман, В. Шток). Досить часто ініціаторами подібних тренінгів стають установи та організації з підготовки державних службовців. На практичному рівні формуються механізми державного регулювання інноваційною діяльністю, відбувається їх теоретичне осмислення як організаційних, правових, економічних та мотиваційних методів впливу держави на інноваційну діяльність.

Четвертий етап (сер. 90-х рр. XX ст. – до теперішнього часу) характеризується включенням до проблемного поля дослідження інноваційних процесів соціальних аспектів інноваційної діяльності та зміною диспозиції дослідницьких підходів, що виражається в переході від альтернативності до їх паралельної реалізації (В. Келле, А. Марков, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, А. Пригожин, О. Волков, М. Денисенко, В. Гусєв, Б. Гриньов та ін.). Цей період характеризується методологічним переосмисленням статусу дослідницьких підходів і парадигм дослідження інноваційної сфери шляхом їх взаємодії та інтеграції, що можна вважати початком нового етапу їх розвитку; диференціацією в дослідженнях інноваційних процесів, що виражається в появі системи знань про нові методи суспільного розвитку, про особливості виникнення та реалізації соціальних інновацій, а в її рамках – соціології інновацій, логістики інновацій, статистики інновацій тощо; гуманітаризацією і гуманізацією інноваційних досліджень, що виражається в розумінні інновацій як соціальних феноменів, які потребують дослідження з позицій теорії державного управління. Означені тенденції диференціації та інтеграції в сучасних дослідженнях інновацій доповнюють один одного, забезпечуючи комплексний аналіз інноваційних

процесів та явищ на всіх рівнях і в усіх сферах реалізації, а також науково-інформаційну взаємодію між об'єктами та суб'єктами інноваційної діяльності за допомогою загальної методологічної та методичної бази (див. табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Етапи формування механізмів реалізації державної інноваційної політики в Україні

Роки	Домінуюча парадигма	Головні актори	Механізми реалізації державної інноваційної політики
XVIII-XIX ст.	технологічна	Науковці, винахідники	<i>Економічний</i> : мінімальне, дискретне втручання. Державна підтримка новаторів за рахунок введення податкових пільг
початок XX ст.- 70-х років XX ст.	техніко-економічна	Підприємці, науковці	<i>Інституціонально-правовий</i> : нормативно-правовий механізм. <i>Організаційно-структурний</i> : організаційні структури, що реалізують інноваційну політику – наукові установи, приватні (монополії) та державні підприємства, держава (надійний інструмент, необхідний для макроекономічного контролю корпорацій над цінами і ринками)
початок 80-х років XX ст.- середини 90-х років XX століття	техніко-соціо-економічна	Підприємці, науковці, представники влади	<i>Мотиваційний</i> : механізм підпорядкування економічного розвитку політичному порядку (теоретичне осмислення та застосування органами державної влади адміністративних, правових, економічних та мотиваційних методів управління); <i>Економічний</i> : поєднання прямих і непрямих методів державної підтримки інновацій.
з середини 90-х років XX століття до теперішнього часу	Теорія інтелектуальної технології Ф. Хайєка Теорія інноваційної економіки і підприємництва П. Друкера	Підприємці, науковці, представники влади, освітяни, представники громадських організацій, засобів масової комунікації	<i>Комунікативний</i> : механізм взаємодії органів державної влади та акторів інноваційного розвитку <i>Економічний</i> : застосування механізмів державно-приватного партнерства <i>Інформаційний</i> : Формування інформаційної бази взаємодії акторів інноваційного розвитку з вирішальною роллю держави.

На визначення механізмів реалізації державної інноваційної політики впливає низка факторів, серед яких можна виділити наступні. По-перше, від прийнятої концепції розвитку держави залежить ступінь централізації виробленого національного доходу, що характеризується часткою його вилучення через податкову систему і різного роду платежів до бюджету. Високий рівень централізації зумовлює існування державного ринку науково-технічної продукції, низький є передумовою створення недержавного ринку цієї продукції. Високий ступінь централізації означає вилучення до бюджету значної частки первинних доходів, що зменшує накопичення підприємств у цілому, а також її частини, спрямованої на оновлення продукції та технологічних процесів, проведення НДДКР. Така система гальмує розвиток недержавного ринку науково-технічної продукції. Конкретний обсяг вилучення первинних доходів залежить від. Для здійснення масштабних народногосподарських проектів з використанням централізованих капіталовкладень передбачається значне вилучення доходів. У цьому випадку ринок науково-технічної продукції буде значною мірою ринком державних замовлень. За умови орієнтації переважно на приватну ініціативу, навпаки, норма вилучення доходу має бути низькою, щоб розширити можливості недержавного сектора в частині попиту на науково-технічну продукцію.

Наступним фактором, що впливає на формування економічних механізмів реалізації інноваційної державної політики, є стан ринкової інфраструктури (грошово-кредитного, фондового ринків, страхових, пенсійних і інвестиційних фондів), наявність різноманітних фінансових інструментів для фінансування високоризикових інноваційних проектів на всіх стадіях розвитку інноваційної компанії (фізичні особи (бізнес-ангели), державні фонди підтримки, венчурні фонди (приватні, державні, приватно-державні), фонди прямих інвестицій, фінансові групи, банки).

На формування інституціонально-правових механізмів реалізації інноваційної державної політики впливає стабільність і спадкоємність у системі законодавства, орієнтація держави на виключно вагому й законодавчо закріплену економічну і політичну підтримку інновацій з боку всіх гілок влади. В

інноваційній діяльності задіяні суб'єкти, що складають ланцюг: держава – наука – освіта – підприємство – фінансові, банківські, страхові установи – організації з реалізації інновацій – засоби масової інформації тощо. У зв'язку з цим, на законодавчих органах лежить велика відповідальність за розробку та прийняття взаємопов'язаних законодавчих актів, що відповідають специфіці розвитку та вимогам цих галузей. Відсутність хоча б деяких ланок у системі законодавства не дозволяє запустити ринок інтелектуальної власності, гальмує розвиток інноваційної галузі взагалі. Стан законодавчої бази, перш за все, патентно-ліцензійний, впливає на характер ринку інтелектуальної власності. Погодженість інноваційної політики з усіма видами державної економічної політики виступає вирішальним фактором ефективної інноваційної політики в цілому; це виявляється, перш за все, у використанні єдиних економічних інструментів державного впливу, що відповідають обраному економічному курсу. На процес взаємодії механізмів реалізації інноваційної політики впливає рівень інтеграції організацій та установ науки і виробництва, переважаюча форма організації НДДКР. Крайнощами тут можуть бути дві форми наукової діяльності – у складі виробничих одиниць і поза такими. Якщо превалує перша форма, то на ринок виводиться інтелектуальний продукт у технологічно завершений формі, як правило, апробований у виробництві. Але такий продукт, зазвичай, має меншу новизну і прогресивність. Формуючи нову концепцію інноваційної політики, треба враховувати вже існуючі традиції подібної інтеграції, застосовуючи регіональні та галузеві схеми взаємодії соціальних інститутів та організацій науки, бізнесу, виробництва. Динамічний, адекватний ситуації галузевий і предметно-тематичний підхід держави до визначення того, що вважати пріоритетами в інноваційному розвитку, визначення того, які види досягнень науково-технічного, технологічного прогресу повинні розглядатися в якості ключових на даний період, – одна з головних задач державної інноваційної політики.

Формування мотиваційних механізмів реалізації інноваційної політики залежить від стану наукової бази, конкурентоспроможності науково-технічної продукції на світових ринках, яка визначає внутрішню або зовнішню орієнтацію її

ринку. Недостатня конкурентоспроможність інтелектуального продукту на світовому ринку може зумовлювати низку заходів для впливу на ринок науково-технічної продукції з метою розширення і поліпшення якісних характеристик, а саме: штучне розширення державного ринку НДДКР для стимулювання розробки високотехнологічних продуктів НДДКР; розширення неринкового сектора інтелектуального продукту, збільшення державних витрат на освіту; збільшення обсягу імпорту передових технологій з метою їх адаптації у вітчизняному виробництві; розширення імпорту науково-технічних ідей з метою їх подальшого доведення до стадії технологічної завершеності на основі власних розробок. У тому випадку, коли недостатня конкурентоспроможність науково-технічної продукції пов'язана зі слабкою її технологічною завершеністю, необхідно стимулювати залучення інвестицій до сфери виробничої реалізації винаходів, розвивати найефективніші форми поєднання науки і виробництва, надавати пільгові кредити науці з метою створення дослідних і виробничих підрозділів.

Основним показником ефективної реалізації механізмів інноваційної політики є наявність інноваційного потенціалу, тобто можливості економіки швидко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури. Інноваційний потенціал, зокрема, характеризується такими показниками, як чисельність персоналу, зайнятого дослідженнями і розробками; кількість організацій, що займаються виконанням НДДКР та інноваційною діяльністю; кількість інноваційно активних підприємств; кількість статей у науково-технічних журналах; обсяги фінансування витрат на створення нової продукції; кількість інноваційних проектів і патентів; кількість студентів, які навчаються у ВНЗ; наявність висококваліфікованих виробничих кадрів тощо.

Загальновідомо, що визначальними факторами, які впливають на формування становлення механізмів інноваційної політики, є рівень економічного розвитку країни та стан зовнішнього середовища. Вплив зовнішнього середовища завжди орієнтований на конкурентну боротьбу за ринки збуту нової продукції, за винахідників, за ресурси тощо. Методи зовнішнього економічного, політичного тиску є досить дослідженими, їх аналіз не входить до завдань даної роботи.

Важливим важелем у формуванні механізмів державної інноваційної політики є орієнтація на ефективне використання ресурсів. Реалізація державних інноваційних програм здійснюється, як правило, у два етапи. Перший – це формування економічних і фінансових передумов для інвестування всього комплексу науково-дослідницьких, проектно-конструкторських та інших робіт зі створення програмної продукції, включаючи реалізацію системи таких програмних заходів, як залучення додаткових ресурсів, крім бюджетних асигнувань, та накопичення їх для фінансування науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт, а також для підготовки проектів, що швидко окупаються. Другий етап – це активна реалізація системи програмних заходів (створення та доведення до споживача програмної продукції). Головний акцент державної підтримки на цьому етапі переміщується на реалізацію накопиченого науково-технічного потенціалу. Отже, саме держава повинна враховувати вплив різних суб'єктів інноваційного ланцюжка на кожному етапі та аналізувати затрати ресурсів у співвідношенні до певного результату.

Таким чином, підсумовуючи аналіз сутності, форм, принципів і механізмів реалізації державної інноваційної політики, а також теоретичних підходів наукового осмислення основних категорій інноваційної політики, можна дійти висновку, що інноваційна політика держави включає систему заходів щодо стимулювання, управління, планування і контролю інноваційної діяльності у сфері науки, техніки і виробництва та являє собою систему правових, політичних, економічних, соціальних, інформаційних, освітніх, організаційних та інших заходів, здійснюваних органами державної влади і органами місцевого самоврядування для реалізації цілей і принципів у галузі інноваційного розвитку.

Як показує досвід провідних країн, не існує універсального рецепту оптимальної державної інноваційної політики. Кожна країна змушена впроваджувати унікальну систему механізмів державної інноваційної політики з урахуванням своїх власних сильних і слабких сторін. Ефективні інноваційні системи можна описати як матрицю, в основі якої покладені механізми державного регулювання, які організаційно “працюють” на ефективний розвиток

країни, необхідні ринкові стартові умови та механізми ефективного стимулювання інноваційної діяльності. Державна інноваційна політика регіонів виступає складовою державної інноваційної політики та спрямована на інтенсифікацію інноваційних процесів у регіональній економіці шляхом використання інноваційного потенціалу регіону, а також запровадженням комплексу економічних, організаційних, науково-технічних та інших заходів для досягнення сталого інноваційного розвитку регіону.

1.2 Досвід реалізації державної інноваційної політики розвиненими країнами світу

Інноваційна політика в економічно та технологічно розвинутих країнах світу є сформованим самостійним напрямом економічної політики та визначається як “нова економічна географія” (new economic geography). Нова економічна географія є теоретико-методологічним та практичним напрямком регіональної економічної політики, яка пов’язує соціально-економічний прогрес регіону з розвитком та залученням інноваційного потенціалу регіону, розвитком інноваційної інфраструктури регіону, підвищенням інноваційної активності підприємств, що разом розглядається як один із важливіших етапів формування національної інноваційної системи. За результатами опитування експертів, проведеного “Global Innovation Barometer” в 2012 – 2014 роках, сьогодні провідні компанії виходять за рамки традиційної, закритої моделі інноваційності, працюючи в новій системі понять і поглядів, спрямовуючи основний акцент на регіональному рівні на гетерархічному підході до визначення механізмів реалізації інноваційної політики. Ця система дозволяє розвивати співробітництво між декількома партнерами, використовувати творчі ресурси середніх і малих підприємств і приватних осіб і тим самим створювати рішення, що задовольняють потреби локальних, регіональних ринків. Бізнес-лідери в усьому світі вважають, що найбільш значущі інновації в XXI ст. будуть націлені не просто на отримання прибутку, а на розвиток суспільства і на те, щоб відповідати загальнолюдським потребам. 88%

опитаних експертів погодилися з тим, що те, як компанії будуть використовувати інновації в XXI ст., докорінно відрізнятиметься від того, як це було раніше. 77% експертів підтверджують, що сьогодні масштаб інноваційності індивідуальних підприємців і підприємств малого і середнього бізнесу регіонального рівня може бути порівняний з інноваційністю великих компаній. 73% згодні, що в якості рушійної сили розвитку інновацій переважатиме креативність людей, ніж просто глибокі наукові дослідження [213].

Особлива увага питанням формування механізмів інноваційної політики на рівні регіонів приділяється в Євросоюзі як передумові посилення конкурентоспроможності регіональних виробництв за умов глобалізації економічних і торговельних відносин і як наслідок цього конкурентним тиском на Євросоюз товаровиробників із США, Японії та нових індустріальних країн Південно-Східної Азії. Прикладом такої уваги Євросоюзу на інституціональному рівні можна навести Шосту рамкову програму Європейської комісії, в якій акцентовано саме на формуванні та проведенні активної інноваційної політики на регіональному рівні. З середини 1990-х років Європейська комісія стимулює та підтримує розроблення регіональних інноваційних стратегій. Спеціальні програми (RITTS та RIS) дозволили 120 європейським регіонам отримати підтримку досвідчених консультантів для аналізу свого інноваційного потенціалу та розроблення регіональної інноваційної стратегії, вироблення механізмів її реалізації.

Регіональна інноваційна політика, визначення механізмів впливу на розвиток інноваційної галузі розглядаються в країнах Євросоюзу як передумова посилення конкурентоспроможності регіональних виробництв за умов глобалізації економічних і торговельних відносин. Прикладом такої уваги Євросоюзу до проблем інноваційної політики регіонів на інституціональному рівні можна навести Шосту рамкову програму Європейської комісії, в якій акцентовано увагу на формуванні та проведенні активної державної політики в інноваційній галузі на регіональному рівні. З середини 1990-х років Європейська комісія стимулює та підтримує розроблення інноваційних стратегій, спрямованих на розвиток регіонів.

Спеціальні програми (RITTS та RIS) дозволили 120 європейським регіонам отримати підтримку досвідчених консультантів для аналізу свого інноваційного потенціалу та розроблення інноваційної стратегії. Програмами пропонується реалізація інноваційної політики за стратегією “поляризованого розвитку”, коли перевага щодо ресурсного забезпечення інноваційної політики з боку держави надається “опірним регіонам” (які відіграють роль локомотивів інноваційного розвитку). Саме в цих регіонах концентруються фінансові та матеріально-технічні ресурси для поширення та інтенсифікації інноваційних процесів в інших регіонах. Як свідчить світова практика, успішне здійснення інноваційної політики на регіональному рівні можливе лише за умов раціонального пристосування до специфічних особливостей господарського розвитку кожної країни, врахування особливих рис її економічного механізму, національних рис сукупного людського потенціалу населення даної держави та даного регіону.

Якщо не брати до уваги ті країни, які за низьким економічним розвитком неспроможні використати можливості інновацій або є лише споживачами імпортованих високотехнологічних товарів, то більш розвинуті учасники інноваційної діяльності можуть бути поділені на групу країн сталої ринкової економіки, які належать до Організації економічного співробітництва та розвитку, та групу нових індустріальних країн Південно-Східної Азії та Латинської Америки. Останнім часом виділилися ще три групи держав, де інноваційна діяльність залежить від ступеня реалізації засад ринкової економіки та особливостей політичного устрою. По-перше, це країни імпортованої моделі ринкової економіки, впровадження якої відбувалося під жорстким контролем ззовні внаслідок підготовки їх до вступу в ЄС (держави Центрально-Східної Європи).

По-друге, країни, де фактично існує квазіринкова модель економіки, яка має більше імітаційних, ніж реальних рис ринкового механізму (пострадянські держави, включаючи Україну).

По-третє, постсоціалістичні країни із високим рівнем державного регулювання ринкових засад в економіці (Китай та В'єтнам).

У кожній з цих п'яти груп інноваційна політика, механізми реалізації інноваційної політики та практика використання інновацій має свої спільні специфічні риси та національні особливості [19, С. 30]. Для України є цікавим досвід застосування механізмів державної інноваційної політики як провідних країн, які вже досягли високого рівня інноваційного розвитку, так і досвід постсоціалістичних країн, що застосовують інноваційні моделі швидкими темпами та мають високі соціально-економічні показники.

Серед країн першої групи є декілька моделей інноваційного розвитку, які є досить сталими та ефективними і відрізняються за ступенем впливу та визначенням механізмів державної інноваційної політики. Так, наприклад, розрізняються північноамериканська, європейська та японська моделі. У США та Канаді втручання має опосередкований характер, коли держава створює лише умови для інноваційної діяльності, але безпосередньо не здійснює фінансової та прямої економічної підтримки для її реалізації. В європейській моделі (вона з певними відмінами характерна також для Японії) держава активно втручається в цю сферу як шляхом часткового фінансування робіт на передвиробничій стадії науково-технічних розробок, так і в більш регламентованому стимулюванні інноваційного процесу на виробничій та післявиробничій стадіях (особливо це характерно для Франції). Інша особливість європейської моделі пов'язана з можливостями інтеграції – значна частина високотехнологічних робіт є результатом спільних міждержавних проектів у межах ЄС, що дозволяє сконцентрувати сукупні кошти та дослідницький потенціал на найбільш важливих напрямках технологічного розвитку. Починаючи з 1982 р., ЄС поширює об'єднані зусилля щодо технологічного випередження інших країн світу, які здійснюються на якісно вищому рівні, згідно із зведеною програмою ЕСПРІТ (European Strategic Programme for Research and Information Technologies) та більш деталізованими дослідницькими програмами з конкретних проблем науки та техніки [3, С. 1]. Саме в цій групі країн виникли такі нові форми інноваційної діяльності, як технопарки та технополіси, інноваційні кластери, бізнес-школи, венчурні організації, центри навчання інноваційному менеджменту тощо. Саме в цих

формах втілюються суттєві відміни у двох зазначених вище моделях – технополіси “Силіконова долина”, “Річфілдпарк”, “Шосе 128” у США засновані та працюють на приватні кошти, тоді як “Антиполіс Софія” у Франції, Мюнхенський технополіс у ФРН, інноваційний центр “Плессі” (Ірландія) з підготовки кадрів для високих технологій мають значну частину державних асигнувань для розгортання своєї діяльності. На приватно-державній основі фінансуються й роботи технополісу “Цукуба”, 19 центрів науки в промисловому коридорі Токіо – Нагоя – Осака – Кобе в Японії. Для цієї країни також характерна наявність державних планів комплексного національного розвитку, які включають спеціальні розділи з підтримки інноваційної діяльності (на базі таких планів в Японії було створено базу для електроніки, високих технологій в автомобіле- та суднобудуванні, виробництві медтехніки тощо). Необхідно зазначити, що члени цієї найбільш розвинутої групи країн мають змогу чітко витримувати високий рівень асигнувань на розвиток науково-технічної сфери. Видатки на неї стосовно ВВП в ЄС-15 складають 7,2 – 7,4 % при найбільших показниках у ФРН (8,1 – 8,3 %) та Франції (8,3 – 8,6 %) при мінімальному рівні в 5,9 – 6,1 % в Іспанії та Данії. У цілому в інтеграційному об’єднанні ЄС-25 із працездатного населення в науково-технічній сфері працює близько 10 % [15, 234]. Починаючи з останніх десятиліть минулого століття, до інноваційної діяльності усе більш широко включаються представники другої групи країн. Вони в основному виступають як нетто-імпортери високих технологій, їх ефективного застосування на практиці (значною мірою за рахунок низької оплати праці порівняно із першою групою країн). Разом з тим деякі з цих держав поступово стають вагомими гравцями на світовому інноваційному ринку. Так, Індія вже входить до п’ятірки держав світу за обсягом розробок комп’ютерних програм. Тайвань, Південна Корея та Бразилія почали постачати на зовнішній ринок високотехнологічних розробок деякі результати власних досліджень. За даними СОТ, уже в середині цього десятиріччя частка Республіки Корея в експорті високих технологій досягла 6,1 %, а Сінгапуру – 7,8 %, тобто лише дві ці країни спромоглися сумарно перевершити відповідний рівень США (11,8 %) [218].

Особливістю країн цієї групи (як і в Японії) є максимальне використання в інноваційній політиці мотиваційних механізмів – вплив на менталітет населення, урахування традицій і навичок, на чому, зокрема, побудована система так званих корейських чеболей або китайського підприємництва на Тайвані, в Сінгапурі та Гонконзі (Сянгані). На Тайвані серйозний внесок у розгортання інноваційної діяльності здійснила практика впровадження 4- та 6-річних планів розвитку національної економіки, в яких в якості стратегічних пріоритетів були виділені такі галузі, як електроніка, електротехніка, деякі види машинобудування та інформатика. Одним з дієвих організаційно-інституціональних механізмів інноваційної політики є діяльність спеціальної інноваційної комісії, яка функціонує з 1985 р., визначає засоби фінансової, податкової та охоронної (стосовно іноземних конкурентів) підтримки цих пріоритетних галузей тайванської економіки. Для інноваційної діяльності важливе значення має конкурсний характер оцінки державою поданих ними проектів, переможці таких конкурсів отримують дозвіл на імпортувати патенти. У Сінгапурі взагалі упродовж декількох десятиліть існував жорсткий державний диктат щодо підприємців і науковців, який, однак, дозволив країні, яка не має практично жодних ресурсів, вийти на високий рівень економічного розвитку завдяки саме ефективній інноваційній політиці.

У групі постсоціалістичних держав найдалше шляхом інновацій просунулися деякі країни Центрально-Східної Європи (вживана аббревіатура СЕЕ англійською, або ЦСЄ – українською мовами), насамперед, Угорщина, Чеська Республіка та Польща. Обравши на зламі 1980 – 90-х рр. шлях входження до інтегрованого господарського простору Європи, ці країни погодилися із постійним контролем за своїми економічними реформами з боку Європейського Союзу [152, С. 230]. Унаслідок цього країни зазначеного регіону побудували за роки трансформації не імітовану, а справжню ринкову систему економіки, що й вплинуло на можливість переходу їх до інноваційного розвитку. Фактично, інноваційна складова була “прищеплена” державою ззовні до господарського організму країн цього регіону. Головним напрямом імплементації інновацій для

всіх держав даної групи було їх засвоєння господарськими суб'єктами внаслідок захоплення останніх іноземним капіталом, переважно з-поміж “старих” членів Європейського Союзу – ЄС-15. Це стосується автомобілебудування та важкого машинобудування Чеської Республіки (автомобілі “Шкода” зараз випускаються філіалом німецького “Опеля”, а весь цей концерн також підпорядкований монополіям ФРН), цементної індустрії Естонії (власники шведські фірми), суднобудівної промисловості Словаччини, тютюнової – Болгарії тощо, де прихід власників із Західної Європи мав наслідком передачу більш високих технологій та організаційних форм менеджменту, застосування нових механізмів державного впливу на економіку та інновації. У країнах ЦСЄ під час економічної трансформації почали успішно функціонувати такі інноваційні утворення, як спеціальні економічні зони (у Болгарії, наприклад, раніше утворені спеціальні економічні зони в районах Русе та Пловдива досягли позитивних результатів лише в середині 1990-х рр.), венчурні організації (в основному на базі імпортованих технологій), технопарки та технополіси (один із найбільших в Європі технопарків “Жамбекі” був заснований у 2001 р. у м. Будапешт) тощо [238].

Аналіз спільних та специфічних рис інноваційної політики провідних країн останнім часом набуває безсумнівної актуальності для України. Так, досвід провідних зарубіжних країн показує, що участь держави в інноваційному процесі набуває значних масштабів. У США, наприклад, з'явився спеціальний термін “напівдержавна” (semipublic) економіка, який відображає тенденцію до зміцнення зв'язків між приватними компаніями та органами державної влади. Така тенденція виникла тому, що сьогодні формування національних конкурентних переваг залежить не тільки і не стільки від зовнішніх інвестицій та активності компаній, скільки від цілеспрямованої політики держави на національному та міжнародному рівнях. Крім того, промислова політика, орієнтована на стимулювання інновацій, неможлива без відповідної соціальної політики держави.

Під час вивчення зарубіжного досвіду формування та реалізації інноваційно-активної промислової політики відзначається ще одна важлива особливість: програми соціально-економічного розвитку регіонів в розвинених індустріальних

країнах почали розроблятися і здійснюватися набагато раніше, ніж загальнодержавні програми. Пояснюється це історичними особливостями, зокрема, тією обставиною, що в державній промисловій політиці цих країн спочатку переважав антикризовий аспект, а кризові процеси в промисловості протікали у різний спосіб в окремих регіонах.

Можна виділити два найбільш характерних типи антикризової інноваційної політики на рівні регіону. Перший пов'язаний з оновленням технологічної та галузевої структури старопромислових регіонів. Їх метою є відновлення технологій у традиційних галузях і збільшення питомої ваги нових галузей у структурі промисловості регіону. Таким чином, промислова політика для даного типу регіонів орієнтована в основному на структурну перебудову промисловості.

Другий тип антикризової інноваційної політики спрямований на соціально-економічний розвиток депресивних регіонів. Для України досить актуальним є досвід реформування економічної структури регіонів за допомогою створення спеціальних зон. Як показує практика, спеціальні зони можуть сприяти вирішенню таких проблем: відновлення продуктивності раніше занедбаних земель і виробництв, створення робочих місць для жителів ареалів, розвиток кооперації між громадським і приватним секторами, розвиток інновацій як основний вид діяльності на території спеціальних зон. Досвід створення спеціальних зон у Бельгії, Франції, Іспанії, Великобританії та США дозволяє класифікувати їх таким чином: зони вільної торгівлі; промислово-виробничі зони; техніко-впроваджувальні зони; сервісні зони (зони послуг); комплексні зони.

З метою поліпшення умов для інновацій і оновлення технологій у більшості розвинених країн вживаються такі організаційно-структурні механізми інноваційної політики: створення інноваційних центрів і агентств з розповсюдження технологій; поліпшення інфраструктурного забезпечення територій в якості умови розміщення високотехнологічних підприємств; стимулювання малих високотехнологічних фірм, які є одночасно і високоризиковими; створення спеціального фонду заохочення інновацій тощо. Ще одним напрямком сучасної інноваційної політики на рівні регіону є участь у

створенні науково-технічних парків на базі університетів або дослідних інститутів. Такі парки призначені для забезпечення доступу приватних фірм до інновацій, розроблених за підтримки держави. Практично кожен регіон має програму підтримки та технічного сприяння малому бізнесу. Місцева влада бере на себе маркетингові дослідження для малих фірм, підготовку персоналу, організацію консультацій. Значна частина малого бізнесу присвячує свою діяльність інноваційним розробкам. За даними національного наукового фонду США, малий бізнес у розрахунку на одного зайнятого виробляє в 2,5 рази більше нововведень, ніж великі фірми (у промисловості США на частку малого бізнесу припадає 50 % великих винаходів). Малі інноваційні підприємства у відносному вираженні вкладають у НДДКР більше коштів, ніж великі. Крім того, завершальний (впроваджувальний) процес протікає на таких підприємствах у середньому на рік швидше.

Аналізуючи економічні механізми реалізації інноваційної політики на регіональному рівні, слід урахувати, що в розвинених індустріальних країнах законодавство забороняє використовувати бюджетні кошти територій в інтересах приватних фірм. Оскільки освоєння приватними підприємствами новітніх технологій відбувається на комерційній основі, влада не має права прямо фінансувати цей процес з бюджету. Для цілей поширення інновацій створюються безприбуткові венчурні організації та фонди, за допомогою яких влада проводить науково-технічну політику. При цьому територіальна влада наділяє інноваційні фірми і фонди правом випуску позик, акцій під конкретні проекти, кредитування нових компаній тощо. Венчурні фонди користуються грантами центрального уряду, бюджетними асигнуваннями територій. Їм дозволено випускати облігації та навіть лотереї для фінансування інновацій.

Потрібно відзначити, що така форма інноваційної діяльності, як венчурне підприємництво, одержала широке поширення в усіх розвинених країнах світу. У кінці XX ст. світовий ринок венчурного капіталу перевищив 100 млрд дол. США. Саме цей фінансово-економічний механізм забезпечує інтенсивний розвиток нових наукомістких галузей, хоча в останні роки відзначається збільшення частки

венчурного фінансування в традиційних галузях промисловості та у сфері послуг. Своєю появою венчурні фонди зобов'язані США, де на даний момент вони управляють фінансовими ресурсами, оцінюваними в 10 млрд доларів. У Західній Європі (Великобританія, Нідерланди, Франція) венчурні фонди щорічно інвестують в економіку близько 7 млрд. доларів США, причому поряд з національними проектами фінансуються і великі міжнародні проекти в галузі високих технологій. Ще одним механізмом стимулювання інноваційного розвитку в зарубіжних країнах стали цільові програми формування високотехнологічних територіально-галузевих кластерів. Потрібно відзначити, що у світовій практиці розвиток промислових кластерів вважається одним із факторів формування стійкої конкурентоспроможності регіонів і цілих держав. Починаючи з середини 1990-х рр., дослідження, присвячені аналізу кластерів конкурентоспроможності, стали широко обговорюватися світовим науковим співтовариством. Методи кластерного аналізу постійно вдосконалюються і стають досить популярними.

Економічний механізм реалізації інноваційної політики має єдину основу – формування сприятливих податкових, кредитних та інших фінансових умов для розвитку дрібних науково-технічних фірм. Так, у Великобританії поряд з підтримкою інноваційних програм як великих, так і дрібних фірм (дотаціями на промислові виробни, кредитами тощо) існує система страхування позик, які беруть малі фірми. Вона спрямована на забезпечення банківських кредитів і гарантує повернення середньострокових позик (протягом 2-7 років). Значну частину пільг малий бізнес отримує через Європейський інноваційний банк і Європейську вугільну і сталеву компанію, які видають йому спеціальні фіксовані безповоротні позики. Поряд із системою регіональних грантів і регіональної селективної допомоги вони сприяють розвитку та захисту малого бізнесу. Системою оподаткування для малих фірм передбачені і суттєві пільги – знижені ставки податків на спеціальні видатки, зменшений корпоративний податок, скасування податку на запаси, прискорена амортизація тощо. Великі податкові пільги мають також малі фірми в Італії. У Франції існує національна агенція з впровадження винаходів (“Анвар”), яка компенсує малим і середнім підприємствам витрати на

впровадження нової техніки в межах 25 – 30 % витраченої суми і покриває до 50 % витрат цих підприємств на НДДКР, пов'язаних з розробкою нових продуктів і технологій. Уряд цієї держави знизив на 50 % податок на прибуток цих підприємств протягом перших п'яти років.

Таким чином, в останні десятиліття провідними індустріальними країнами було вироблено ефективні механізми реалізації інноваційної політики. За допомогою цільових програм вирішується багато інноваційних питань, що позитивно впливає на розвиток економічних систем у цілому. Окремо відзначається роль держави у створенні умов для ефективного функціонування інноваційного сектора економіки. Саме державна інноваційна політика різних рівнів формує стратегічні напрями, форми та механізми інноваційної діяльності в країні.

Досвід країн, у порівнянні з Україною та іншими державами СНД за рівнем розвитку, показує, що втручання держави в економічні процеси потрібне для того, щоб у приватному секторі створити ті стимули до інновацій, які не генерує достатньою мірою недосконале інституційне середовище. Аналіз успішного досвіду нових індустріальних країн дозволяє виділити низку принципів застосування механізмів реалізації інноваційної політики, на яких будувалася політика стимулювання інновацій, підвищення конкурентоспроможності та модернізації економіки.

По-перше, орієнтація не на прямі макроекономічні результати, а на демонстраційний ефект реалізованих проектів. Модернізація економіки не може бути забезпечена за рахунок бюджетного фінансування. Але кошти, що виділяються урядом, можуть послугувати каталізатором для процесів модернізації, якщо в результаті успішної реалізації перших інноваційних проектів бізнес сам переконується, що “це можливо”. Наприклад, таким каталізатором для венчурної індустрії в Ізраїлі стала урядова програма “Yozma” з загальним обсягом фінансування 100 млн доларів. У рамках цієї програми уряд профінансував 40% стартового капіталу 10 приватних інвестиційних фондів. Результатом цього стала поява до кінця 1990-х рр. майже 100 венчурних інвестиційних компаній, які

управляли активами в 10 млрд доларів і стимулювали бурхливе зростання нових високотехнологічних фірм. На подібний же демонстраційний ефект розраховані “золоті проекти” в рамках мексиканської програми “Avanchi”. Це сприяє усуненню недовіри між потенційними учасниками процесу та подоланню їх стійких негативних очікувань, які породжуються попереднім досвідом. Це стосується як можливих ініціаторів інновацій, так і більш численних ефективних гравців “другого ешелону”, які володіють меншими ресурсами і не вірять у те, що на практиці можна щось змінити. Для встановлення атмосфери довіри між потенційними учасниками краще, щоб на початковій стадії умови реалізації таких проектів були рамковими, залишаючи простір для пошуку конкретних форм і механізмів взаємодії. Надалі за умови успіху таких проектів їх елементи повинні бути формалізовані, з тим, щоб забезпечити можливість їх повторення та розповсюдження. Останній крок важливий для забезпечення демонстраційного ефекту.

По-друге, формування організаційно-структурного механізму, що репрезентовано як підтримка державою не секторів, а нових видів активності. Технологічні та організаційні інновації, які є основою для підвищення конкурентоспроможності і процесів модернізації, можливі сьогодні в усіх галузях і секторах економіки. Саме тому держава повинна підтримувати не сектори, а нові види активності – будь-то венчурні інвестиції, розвиток промислового дизайну або освоєння англійської мови держслужбовцями, менеджерами та інженерами. Головним критерієм надання підтримки є те, що саме ці види інноваційної активності дозволяють національним фірмам підвищити свою ефективність і вийти на нові ринки.

По-третє, розвиток комунікативного механізму реалізації інноваційної політики через істотне співфінансування проектів з боку держави при збереженні управління проектами в руках бізнесу. Міжнародний досвід свідчить, що співробітництво держави та бізнесу в процесі формування та комерціалізації інновацій має позитивні результати. Наприклад, у Чилі та Ізраїлі рівень державного співфінансування складав близько 40 % як у період підтримки

інноваційних проектів, так і при компенсації витрат за вихід на нові ринки і освоєння нових технологій. В окремих випадках (створення приватних центрів передачі технологій, підтримка сертифікації продукції малих і середніх підприємств на стандарт ISO-9000) в Чилі був можливий навіть 50 %-й рівень співфінансування. Однак принциповим є те, що в усіх випадках проекти управлялися самим бізнесом або спеціалізованими посередницькими організаціями. Спроби надлишкової регламентації інноваційної діяльності з боку уряду зазвичай призводили до провалу програм, організовуваних спільно з бізнесом. Це, зокрема, сталося з першою ізраїльською урядовою програмою “Inbal”, що надавала приватним венчурним інвестиційним фондам державні гарантії на їх інвестиції. Зробивши висновки з цього негативного досвіду, уряд Ізраїлю в рамках програми “Yozma” з самого початку оголосив про приватизацію пакетів акцій у створюваних інвестиційних фондах і запропонував менеджерам фондів опціони на покупку цих акцій. Подальший розвиток показав, що цей крок створив сильні стимули для швидкого зростання капіталізації фондів “Yozma” і розширення масштабів їх діяльності. Логічним розвитком цього принципу є введення представників бізнесу з правом вирішального голосу в керуючі органи нових інноваційних програм при збереженні за державою права вето з принципових питань.

По-четверте, формування інституційно-правового механізму, що виразилося у децентралізації державної підтримки і формування мережі “інститутів розвитку”. У всіх розглянутих нами країнах уряд одночасно використовував різні механізми реалізації інноваційної політики. Подібне експериментування і різноманіття зменшувало ризики “провалів держави” через невдачі конкретних інститутів і надалі робило можливим розширення підтримки ефективніших з них при згортанні невдалих програм. Так, в Ізраїлі програма “Yozma” фактично замістила невдачу програму “Inbal”.

По-п’яте, розвиток мотиваційного механізму, що репрезентований як взаємодія нових зі старими інститутами, їх вбудовуванням у нову систему або поступовим заміщенням новими механізмами стимулювання інновацій та

модернізації. При всій можливій неефективності існуючих інститутів вони виконують певні функції, і їх радикальне руйнування може негативно відбитися на інноваційній системі. Оптимальним є варіант “вбудовування” старих інститутів у нову систему державної підтримки інноваційної активності та процесів модернізації. Приклад такого роду надає Південна Корея, якій в останні роки вдалося забезпечити ефективну мережеву взаємодію старих великих промислових компаній і державних НДІ з ВНЗ та інноваційними малими підприємствами. Ця взаємодія спричинила формування динамічних інноваційних кластерів навколо університетів, розташованих у межах старих промислових агломерацій. Інший приклад адаптації старих інститутів до нових умов – це еволюція чилійської державної корпорації “CORFO”, яка за 65 років свого існування зазнала три серйозні трансформації, а зараз відіграє велику роль у стимулюванні інновацій і в підвищенні конкурентоспроможності національного бізнесу.

По-шосте, формування інформаційного механізму, що представлене як високий рівень довіри до нових інститутів через особисту репутацію керуючих. Для успіху будь-якої політики дуже важлива довіра до неї з боку тих, кому ця політика адресована. Особливо гострою проблема довіри виявляється в умовах недосконалого ринку і неефективної держави, коли серед економічних агентів традиційно переважають негативні очікування щодо дій уряду. Вважається, що довіра до нових інститутів може бути забезпечена лише через відкритість та прозорість їх діяльності. Проте дотримання всіх вимог прозорості пов’язане з чималими витратами. Ці витрати можуть бути надмірними при відносно обмежених обсягах фінансових ресурсів, які уряди країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою в змозі виділити на підтримку інноваційної активності. У цьому випадку довіра до нових інститутів може досягатися за рахунок того, що до складу їх вищих органів управління і наглядових рад включаються представники держави і бізнесу, які користуються визнаною повагою в суспільстві і в діловому середовищі. Більше того, така команда “першопроходців” володіє реальними, а не номінальними повноваженнями і активно бере участь у прийнятті рішень.

По-сьоме, проведення моніторингу, зовнішнього оцінювання та бенчмаркінгу. Важливим механізмом підвищення ефективності “інститутів розвитку” є регулярний моніторинг та оцінка реалізованих ними програм, а також зіставлення їх з кращими зразками (бенчмаркінг). Передумовою для проведення таких оцінок і зіставлень служить система індикаторів, що дозволяє характеризувати ступінь досягнення цілей програми. Подібна зовнішня оцінка, що проводилася в Чилі і Ізраїлі із залученням міжнародних експертів, дозволила визначити загальноекономічний ефект цих програм і співвіднести його з витратами уряду на програми розвитку. Моніторинг та оцінка програм також виявляються принципово важливими для своєчасного закриття неефективних проектів. Як показує міжнародний досвід, найбільші втрати від заходів промислової політики виникають не через помилки у виборі проектів. Такі помилки неминучі. Більше того, відсутність невдалих проектів свідчить лише про недостатню амбітність і агресивність уряду в реалізації промислової політики. Набагато більшу небезпеку для державного бюджету представляє продовження фінансування неефективних проектів і програм. І саме тому завдання уряду – не відбір переможців, а постійне експериментування при своєчасному відсіві переможених, для чого необхідні адекватні механізми моніторингу та оцінки.

По-восьме, реалізація функцій підтримки через бізнес-посередників як розвиток комунікативного механізму. Ризик неефективного використання коштів зростає в тих випадках, коли державні органи безпосередньо взаємодіють з компаніями, що претендують на державну підтримку. Це пов’язано з тим, що урядові чиновники, як правило, не володіють достатньою кваліфікацією, щоб оцінити якість проектів і пов’язані з ними ризики. Досвід країн Латинської Америки показує, що для зменшення подібних ризиків доцільна передача функції з надання державної підтримки приватним посередникам. Так, у Чилі програми підтримки інновацій та підвищення конкурентоспроможності реалізують не міністерства і відомства, а 21 незалежне агентство, більшість з яких функціонують як приватні неприбуткові корпорації, що працюють за контрактом з урядом. Подібний аутсорсинг функцій державної підтримки з передачею їх приватно-

державним посередникам, крім іншого, дозволяє уряду ефективніше здійснювати моніторинг і контроль реалізації відповідних програм.

По-дев'яте, економічний механізм реалізації інноваційної політики репрезентується новим підходом до надання допомоги інноваторам – їм надаються послуги замість грошей. Стимули до отримання ренти із взаємодії з державними органами істотно обмежуються, коли підприємствам замість грошових субсидій надаються послуги. Це може бути навчання персоналу, сприяння сертифікації продукції, надання бізнесу науково-технічної інформації та результатів НДДКР, здійснених за державні гроші, надання площ (наприклад, технопаркам) на території державних ВНЗ або НДІ на пільгових умовах тощо. Важливо, що такі послуги також передоручаються приватним компаніям, які показують більш високу ефективність за критерієм ціна-якість. Один із прикладів практичного застосування даного підходу – державна програма сприяння сертифікації підприємств малого та середнього бізнесу в Чилі відповідно до вимог ISO-9000. За допомогою даної програми міжнародну сертифікацію отримали приблизно 25 тис. з 100 тис. чилійських середніх підприємств. Величина витрат на подібну сертифікацію для однієї компанії складає в середньому 20 – 30 тис. доларів (залежно від масштабів діяльності). Уряд фінансував 50 % витрат на проходження сертифікації, другі 50 % повинна була сплатити компанія, що звернулася за підтримкою. При цьому бюджетні кошти перераховувалися не компанії-заявнику, а безпосередньо міжнародному агентству, що проводить сертифікацію. Результатом даної програми стало зниження бар'єрів виходу на зовнішні ринки для підприємств середнього бізнесу, що сприяло загальному підвищенню конкурентоспроможності економіки Чилі.

По-десяте, підтримка кооперації і взаємного навчання. Малий і середній бізнес є тим полем, де апробуються інновації, які потім масово можуть бути впроваджені великими компаніями. Малі підприємства більш гнучкі і схильні до ризикованих проектів. Саме тому програми підтримки інновацій зазвичай орієнтовані на малий і середній бізнес. Однак уряди нових індустріальних країн не мають тих фінансових ресурсів, які на подібні цілі здатні направити розвинені

країни. Наприклад, відома американська програма SBIR отримує щорічне фінансування в обсязі близько 2 млрд. доларів, а розміри грантів SBIR складають 100 тис. доларів для першої стадії підтримки і 750 тис. доларів для другої стадії. Для порівняння: у Чилі розмір урядових грантів для технологічних проектів зазвичай не перевищує 20–30 тис. доларів. У зв'язку з цим інноваційна політика нових індустріальних країн спрямована на підтримку не індивідуальних підприємств, а їх груп або галузевих асоціацій.

У Бразилії через взаємодію з асоціацією “Valexport” урядове агентство “CODEVASF” сприяло координації зусиль місцевих виробників, спрямованих на модернізацію та диверсифікацію продукції, вирішення конкретних проблем, установлення і виконання стандартів якості, розвиток експорту. Уряд Кореї активно використовує організаційний механізм, чим забезпечує умови для спільного використання малими інноваційними компаніями устаткування, наявного в розпорядженні великих корпорацій і державних дослідницьких інститутів. Використання цих механізмів істотно знижує витрати уряду на здійснення програм і одночасно сприяє формуванню інноваційних кластерів, у рамках яких стає можливим спільне навчання і ефективний обмін кращим досвідом між малими та середніми фірмами.

По-одинадцяте, використання інформаційного механізму, ефективний обмін інформацією між урядом і бізнесом. Жоден уряд не володіє повнотою інформації про процеси, що відбуваються в економіці, і про ті реальні проблеми, з якими стикаються економічні суб'єкти. Ця інформаційна асиметрія ще більш посилюється в умовах глобального ринку з його динамічністю і різко збільшеною невизначеністю зовнішнього середовища. Відповідно для формування політики, спрямованої на стимулювання інновацій, підвищення конкурентоспроможності та модернізацію економіки, уряд потребує механізмів регулярних довірчих рівноправних контактів з бізнесом. У результаті обміну інформацією під час таких контактів кожна сторона – і держава, і бізнес – отримує більш повну і адекватну інформацію про процеси, що відбуваються в економіці. Такі контакти є необхідними як на загальнодержавному рівні, так і на

регіональному. Тим самим знижуються невизначеність і ризики, виникають передумови для узгодження інтересів сторін і реалізації спільних ініціатив, що сприяють модернізації. Як показує досвід багатьох країн, механізмом підтримки таких контактів можуть виступати консультативні ради та інші координаційно-дорадчі органи при органах влади. При цьому вони виявляються ефективнішими, якщо з боку приватного сектора в них представлені не окремі компанії, а реально працюючі активні галузеві та регіональні бізнес-асоціації, що виражають колективні інтереси бізнесу.

Таким чином, ключовим для формування нової державної інноваційної політики на регіональному рівні, що відповідає реаліям і вимогам XXI ст., є гнучка стратегічна взаємодія між громадським і приватним секторами, яка дозволяє виявити інформацію про нові бізнес-можливості та перешкоди для їх реалізації, а також у відповідь на це генерує зміни в політиці і системі регулювання. Прикладом ефективного застосування комплексу механізмів реалізації державної політики, є досвід Фінляндії, де взаємодія на різних рівнях між державою, бізнесом і науковцями стала одним з базових інструментів розвитку економіки. Фахівцями Інституту дослідження економіки Фінляндії (ETLA) з урахуванням глобальних економічних процесів було ідентифіковано дев'ять основних кластерів з очевидною чи потенційною конкурентоспроможністю: лісовий, інформаційний і телекомунікаційний, металургійний, енергетичний, бізнес-послуг, охорони здоров'я, машинобудівний, харчовий, будівельний. Для цілей формування промислової політики кластери були класифіковані за ступенем їх "зрілості" (сильні, стійкі і потенційні). Починаючи з 1960-х рр. фінська держава активно створювала національну інноваційну систему. У 1967 р. було створено Фінський національний фонд досліджень і розвитку, який проводив самостійну політику з прогнозування технологічного зростання країни та прямого фінансування компаній і їх креативних проектів. Крім того, в 1970-і роки у Фінляндії було відкрито двадцять державних безкоштовних університетів, роботу яких направляла Рада з наукової політики. У 1983 р. було засновано Національне технологічне агентство, яке

повинно було фінансувати дослідження та конструкторські розробки. Так, успішно функціонував Національний фонд досліджень і розробок Sitra – це програма, розроблена для спонсорування компаній і проектів, націлених на вирішення соціальних проблем і сприяння економічному зростанню Фінляндії [198, 236].

Промислова політика Фінляндії, однією з основ якої нарівні з побудовою національної інноваційної системи став облік кластерної природи конкурентоспроможних виробництв, дала такі результати: за підсумками 2003 та 2005 років, згідно з дослідженням, проведеним World Economic Forum, Фінляндія зайняла перше місце в рейтингу перспективної конкурентоспроможності і перше місце в рейтингу поточної конкурентоздатності країн, обігнавши такі провідні індустріальні держави, як США, Японія, Великобританія.

Досвід Фінляндії, яка за останні десятиріччя досягла суттєвого зростання в економіці та перестала бути країною, що залежить від природних ресурсів та має низький рівень доходів населення, країна, яка за короткий час перетворилась на одну з провідних індустріальних держав, є досить актуальним для України. Прогрес був обумовлений, по-перше, системною та зваженою політикою держави в інноваційній галузі, визначенням пріоритетів інноваційного розвитку – лісової промисловості та інформаційно-комунікаційних технологій, формуванням системи механізмів реалізації державної інноваційної політики. По-друге, формуванням освітньої та наукової бази, перш за все, на регіональному рівні. Зараз Фінляндія переживає друге десятиліття розквіту “економіки знань”. Система освіти країни визнана однією з кращих у світі; вищі навчальні заклади активно впроваджують новітні досягнення в навчальний процес, повною мірою використовується система заохочень студентів до дослідницької, інноваційної діяльності. Праця робітників оплачується в щільній залежності від рівня професіоналізму та прагнення робітників удосконалювати технології та техніки виробництва, до наукових винаходів у кожній сфері. Треба відмітити, що співробітники у Фінляндії отримують зарплату значно більшу, ніж їх колеги в

інших країнах. Державна політика налаштована на використання праці саме громадян своєї країни, праця мігрантів використовується лише у сфері послуг.

Фінляндія стала першою країною, яка прийняла концепцію національної інноваційної системи як основного елемента політики у сфері науки й технології. Особливостями фінської інноваційної системи є стабільність розвитку систем освіти, управління та інститутів інноваційної діяльності, співпраця університетів і приватного сектора, наявність ринку венчурного капіталу та регіональних програм розвитку [209, 210, 236]. Для України, яка має значний сільськогосподарський сектор, становить інтерес досвід Фінляндії у лісовій промисловості. Своєчасно там були прийняті політичні заходи щодо виробництва високоякісної дорогої паперової продукції на основі новітніх наукових розробок, такої як глянцевий папір з новим або комбінованим хімічним покриттям. Це надало перевагу цій галузі на міжнародному ринку перед виробниками Швеції, Норвегії та ін. Уряд країни та регіональні органи управління звернули також увагу на відмінності в інноваційному та загальноекономічному розвитку між великими містами та регіонами та виробили механізми “підняття” депресивних регіонів, засновані на взаємодії бізнесу та місцевих органів влади.

Економічна криза 1990-х років для Фінляндії стає періодом старту інноваційної політики, завдяки якій вдалося швидко відновити, а потім і перевершити рівень докризового економічного розвитку. Значну роль мала при цьому розумна фіскальна політика держави в інноваційній галузі та підтримка інноваційної активності, яка надавалась організацією Tekes та іншими компаніями [237]. У ці роки наукова і технологічна політика визначає інновації в якості національного пріоритету. Можна сказати, що саме в цей період Фінляндія розробила та впровадила основні механізми національної інноваційної політики, які протягом наступного десятиріччя дали свої позитивні результати. Відповідно до цієї політики вкладення в науку і технології ставилися важливіше витрат на матеріальні активи. За показником застосування економічних механізмів, зокрема за об’ємом витрат на дослідження та розробки, Фінляндія займає лідируючі позиції у світі.

Досліджуючи досвід державного управління інноваційною діяльністю, треба звернути увагу на роботу окремих державних організацій – Державної ради з наукової та технологічної політики та експертних центрів, метою діяльності яких є стимулювання економічного зростання, розвиток торгівлі та промисловості, розширення банку знань. Державна рада з наукової та технологічної політики організована при уряді та контролює досягнення в галузі досліджень і розробок, науки і технологій у більш загальному плані, включаючи їх вплив на всю Фінляндію. Головним вектором сучасної діяльності Ради з наукової та технологічної політики визнається необхідність проведення горизонтальної інноваційної політики, поширення регіонального впливу на інноваційні процеси. Прикладом ефективного об'єднання регіональних і федеральної політик може служити також робота регіональних експертних центрів. Центри сприяють просуванню регіонів, які можуть бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку, безпосередньо використовуючи попередні заходи, націлені на регіональний розвиток. На даний час у Фінляндії діє 21 експертна група, діяльність яких спрямована на спільне використання таких регіональних ресурсів, як промисловість, навчальні заклади та місцеві органи влади з метою розвитку галузей національного значення [209].

Досвід провідних країн свідчить про те, що інноваційна політика на регіональному рівні має істотні особливості. Зокрема, одним з основних завдань політики регіонального рівня у сфері інновацій є сприяння розвитку малого інноваційного підприємництва, для розвитку якого величезне значення має не стільки надання різного роду податкових пільг, а й розвиток інноваційної інфраструктури, яка є базовою складовою інноваційного потенціалу території. До управління інноваційними процесами на рівні регіону необхідно підходити з позицій стратегічного ієрархічного підходу, який задає цілі інноваційної діяльності, вибір засобів їх досягнення та джерела залучення цих коштів. Результатами реалізації інноваційної стратегії регіону повинні стати: якісно новий рівень ресурсозбереження, зростання продуктивності праці, фондовіддачі, зниження матеріалоємності, енергоємності, капіталоємності продукції,

досягнення її високої конкурентоспроможності і, як наслідок, перетворення структури територіального господарства.

Державна підтримка інноваційної діяльності на регіональному рівні може здійснюватися в таких формах: пряме державної стимулювання НДДКР шляхом розподілу бюджетних і позабюджетних фінансових ресурсів (держзамовлення, гранти, кредитування) між різними сферами наукових досліджень і розробок відповідно до розробленої системи наукових пріоритетів; непряме державне стимулювання науки і освоєння її досягнень у державному і приватному секторах економіки за допомогою податкової, амортизаційної, патентної, митної політики, а також шляхом підтримки малих інноваційних підприємств; надання різного роду пільг суб'єктам інноваційного процесу (як безпосередньо підприємцям, що здійснюють інновації, так і тим елементам інфраструктури, які надають їм ту чи іншу підтримку); формування сприятливого інноваційного клімату в економіці регіону та інфраструктури забезпечення досліджень і розробок (включаючи служби науково-технічної інформації, патентування та ліцензування, стандартизації, сертифікації, статистики тощо). На думку значної кількості фахівців, надання податкових пільг для виробників інноваційної продукції є визначальним механізмом державної підтримки інноваційного бізнесу. Дійсно, у ряді країн для стимулювання припливу приватного капіталу в сферу НДДКР уже багато років використовують додаткові пільги – так звані екстраконцесії, які дозволяють компаніям віднімати з оподатковуваної бази 100 % коштів, витрачених на дослідження і розробки, а іноді і більше 100 % (наприклад, в Австралії, Австрії, Данії). Якщо підприємство витрачає свої кошти на проведення НДДКР і придбання необхідного для цього обладнання, але не має в даний момент достатнього прибутку для того, щоб скористатися в повному обсязі встановленими податковими пільгами, у законодавстві багатьох країн передбачена можливість перенесення такого права на майбутнє.

У той же час досвід провідних країн свідчить, що надання пільг як економічний механізм реалізації інноваційної політики може мати окремі негативні наслідки. Пільги та вилучення з об'єктів оподаткування певною мірою

звужують коло платників податків і податкову базу, ставлять платників податків у нерівні умови і розмивають обов'язковий характер податкових платежів. Крім того, на місцях виникає підґрунтя для корупції. Але на думку фахівців, переваги податкових пільг переважають можливі негативні наслідки. Саме тому система пільг і субсидій так широко поширена у світовій практиці. Диференційований підхід до оподаткування за необхідності структурної перебудови економіки представляється більш виправданим, ніж політика рівного для всіх зменшення оподаткування. Особлива увага регіональних властей має бути приділена розвитку малого підприємництва в інноваційній сфері. Відомо, коли йдеться про освоєння того чи іншого нововведення, яке не вимагає великих інвестицій і великих трудових витрат, ефективність малої фірми, що займається НДДКР, частіше буває вище, ніж у великої організації. Питомі витрати на НДДКР у малих високотехнологічних компаній нерідко в кілька разів перевищують аналогічні показники великих фірм, що сприяє їх більш швидкій й ефективній появі на ринку інновацій. Винахідницьким групам у малих фірмах доводиться працювати в галузях, де дослідники не є професіоналами, оскільки невелика компанія не може мати в штаті фахівців з багатьох галузей знань. Це деколи сприяє появі нових оригінальних ідей і нового підходу до вирішення проблем, занадто звичних для фахівців.

Досвід розвинених країн світу свідчить про те, що для розвитку малого інноваційного бізнесу на місцях величезне значення має не стільки надання різного роду податкових пільг, скільки розвиток інноваційної інфраструктури, яка є базовою складовою інноваційного потенціалу території. Малому бізнесу необхідна співпраця з різними соціальними інститутами та організаціями, що надають інформаційні, кредитні, маркетингові, патентні та освітні послуги, сприяючи тим самим формуванню наукоємного сектора економіки і створюючи ефективний механізм інноваційної діяльності. Особливе значення в цій ситуації набули різні форми взаємодії держави і приватного бізнесу: спільні державно-приватні інститути і лабораторії, кооперація вчених, розробка спільних програм і проектів, обмін інформаційними потоками тощо. Досвід формування системи

механізмів реалізації державної інноваційної політики має Тайвань. Історія появи “інноваційного дива” Тайваню сягає своїм корінням у середину XX ст. У жорстких умовах невпевненості і постійної загрози військового нападу, не маючи стартових економічних ресурсів для розвитку, за короткий час державне керівництво країни вивело Тайвань у передові в рейтингу провідних країн світу. Це стало результатом впровадження економічних механізмів реалізації інноваційної політики держави, які спрямовані на залучення транснаціональних корпорацій (ТНК) і розвиток інноваційної сфери. Одним з головних механізмів інноваційної політики став комунікативний, який представлений як система політичних і ділових контактів з топ-менеджерами компаній усього світу. Керівництво країни позиціонувало Тайвань як стабільну державу з практично необмеженою кількістю дешевої, надійної, працелюбної робочої сили і зростаючим споживчим ринком. Крім того, в якості організаційно-структурного та інституційно-правового механізмів реалізації інноваційної політики було затверджено дві важливі для розвитку Тайваню програми: сформовано Бюро промислового розвитку при Міністерстві економіки, яке керує загальним розвитком виробництва (і економічним зростанням) Тайваню, та заснована Національна рада з науки, завданням якої було стимулювання науково-технічного прогресу, розвиток, а головне – запозичення передових технологій.

Сформовані державою так звані зони виробництва товарів на експорт, які були вільні від податків, тільки за перші два роки свого існування залучили на острів 24 американські компанії. Крім того, дрібні тайванські фірми займалися складанням і/або постачанням комплектуючих для безлічі інших промислових товарів: взуття, тканин, велосипедів і швейних машин. Більша частина прямих іноземних інвестицій надходила від американських телевізійних компаній (Admiral, RCA, Motorola і Zenith) і робилися у вигляді створення керованих ними дочірніх виробничих підприємств, що цілком належали їм. Такі японські компанії, як Matsushita (Panasonic), Sanyo, Sharp і Toshiba теж розташували свої підприємства на Тайвані, але, на відміну від американських прямих іноземних

інвестицій, японські компанії утворювали спільні підприємства з тайванськими виробниками комплектуючих.

Так були сформовані економічні, організаційно-структурні та комунікативні механізми державної інноваційної політики, які і сьогодні активно впливають на розвиток інноваційної сфери Тайваню.

Роль держави полягала в активному застосуванні організаційно-структурного механізму у створенні державних акціонерних компаній у науковій сфері. Наприклад, створена в 1980 р. компанія United Microelectronics Corporation (UMC) стала першою компанією з виробництва напівпровідників взагалі, яка мала безпосередню державну підтримку керівництва країни. Цей досвід був взятий на озброєння іншими країнами, що розвиваються [191, 226].

Досвід підтримки малих і середніх підприємств Тайваню у сфері НДДКР та забезпечення їх конкурентоспроможності є теж досить актуальним для України. Так, програма інноваційних досліджень малого бізнесу (SBIR) профінансувала на конкурсній основі більше 3 тис. проектів НДДКР малих і середніх підприємств, а обсяг залучених їй у галузеві НДДКР інвестицій за попередніми розрахунками становить понад 121 млрд нових тайванських доларів (НТД). Програма здійснює фінансування розробки унікальних бізнес-моделей, додатків і процесів. У рамках програми виконано спільне фінансування більше 370 проектів, створено 6500 робочих місць, а обсяг залучених із приватного сектора інвестицій склав більше 12 млрд. НТД (373 млн доларів США). Подібний досвід був би корисний для економіки України, оскільки не вимагає великих витрат, швидко окупається і сприяє створенню нових робочих місць. Але треба розуміти, що, займаючись лише запозиченням технологій і нехтуючи фінансуванням фундаментальних досліджень, можна підірвати подальші зусилля з розробки власних нових технологій. Тому транснаціональні компанії розглядаються державними структурами Тайваню як важливе джерело нових технологій і сучасних ділових принципів.

Аналізуючи інноваційну політику Тайваню, треба відмітити протиріччя, яке ймовірно приведе до того, що країна буде не в змозі здійснити перехід від нації,

яка швидко переймає чужі досягнення, до нації, яка випускає нову, оригінальну інноваційну продукцію на глобальному ринку. Це є наслідком того, що стратегічні технологічні цілі, як і раніше, визначаються державою, але академічне співтовариство, науковці розглядається лише як додатковий інструмент для їх досягнення. У зв'язку з цим університетам настійно рекомендується розвивати свої факультети та кафедри відповідно до науково-технічної промислової політики держави. В економіці і політиці Тайваню університети розглядаються як ті, що задовольняють потреби базових державних галузей, при цьому відчувається відносний недолік їх уваги до основних відкриттів, які мають найважливіше значення у створенні нових технологій. Це свідчить про те, що державна політика не може бути ефективною без чіткого розуміння ринку та особливостей національної промисловості, особливостей регіонального розвитку.

На формування ефективної інноваційної політики Тайваню суттєво впливає рівень культури управління політичного керівництва країни, яке за досить короткий період часу, виходячи з власного розуміння векторів розвитку інноваційної сфери та можливих переваг в економічному розвитку, стало ініціатором створення цілісної динамічної системи економіки країни, створили державно-правове, організаційне та економічне підґрунтя інноваційного розвитку Тайваню. При цьому комунікативні механізми ставали основою для широких бізнес-контактів, створення позитивного іміджу держави.

Позитивним є і досвід динамічної оцінки та врахування власних переваг політичним керівництвом Тайваню та створення унікальної можливості для використання досягнень більш великих економік в національній інноваційній системі, що сприяло передовому виробництву в ключових секторах економіки, високотехнологічних галузях тощо. На початку цього процесу за рахунок низького рівня заробітної плати, пільгових канікул тощо в країні було привернуто увагу транснаціональних компаній до створення філій і нових підприємств. Однак, як тільки потрібні умови було створено, Тайвань швидко розробив низку стратегій і програм, покликаних захопити сегменти світової промисловості, що приносять усе більше доданої вартості. Тайвань став однією з самих швидко зростаючих

країн за останні шістдесят років, а його компанії – світовими лідерами з розробки та випуску напівпровідників, комп'ютерів, комплектуючих і периферійних пристроїв, а також у таких галузях, як виробництво хімічних речовин, велосипедів і надання послуг.

Приклад розвитку інноваційної сфери Тайваню може свідчити про те, що ієрархічна стратегія будівництва інноваційної економіки “зверху вниз” можлива і навіть ефективна. Але для цього повинна бути розроблена система механізмів реалізації державної інноваційної політики, спрямована на те, щоб державні установи та галузі промисловості працювати як одне ціле в рамках централізованого керівництва і будувати свою роботу на основі розуміння законів і тенденцій розвитку світової економіки. Державні установи, спираючись на гетерархічний тип керівництва, гнучкі правила, наявність фінансування і зрозумілі для кожного виконавця довгострокові завдання, орієнтованими на захист галузевих інтересів, можуть створювати власні компанії, що мають високий рівень конкурентоспроможності на зовнішньому ринку. Стимулювання інноваційних процесів у галузях з низькою інтенсивністю НДДКР може бути досягнуто шляхом приватно-державного партнерства. Треба відмітити, що подібні досягнення неможливі без високого рівня інноваційної та управлінської культури керівництва країни.

Таким чином, досвід різних країн доводить, що сформована система механізмів реалізації державної інноваційної політики, концентрація національних зусиль на найбільш перспективних напрямках науково-технологічного та соціально-економічного розвитку, врахування регіональних особливостей дає швидкі результати навіть за умов економічної кризи.

1.3. Сучасні практики державної інноваційної політики країн пострадянського простору

Досвід формування та реалізації інноваційної політики в країнах пострадянського простору свідчить про наявність загально визначених рис. Тому

аналіз інноваційних процесів у країнах СНГ має для України як теоретичний, так і практичний сенс.

З точки зору формальних передумов для формування інноваційної політики пострадянські країни поділяються на дві різко відмінні підгрупи, які відрізняються фінансовими, кадровими можливостями та структурними компонентами засвоєння інновацій [19].

До першої групи входять країни, що мають найбільш сприятливі передумови, в яких залишився найбільший економічний і науково-технічний потенціал, забезпечена за роки незалежного розвитку певна комплексність національного господарського організму. На регіональному рівні моделі взаємодії держави, науки, освіти та бізнесу в інноваційній галузі знаходяться в цих країнах на стадії формування. Перш за все широкомасштабну інноваційну політику найбільш повно здійснювала Російська Федерація, в якій саме держава виступає організуючим елементом інституційної структури/середовища для здійснення інноваційної діяльності. На початку 1990-х рр. на базі ВНЗ і державних наукових організацій було створено низку нових форм організації інноваційної діяльності, які є основою сучасної інноваційної інфраструктури (технологічні парки, інноваційно-технологічні центри тощо). Формування в Росії національної інноваційної політики відносяться до 1997 - 1998 рр., коли було розпочато виконання декількох ініціативних проектів з реалізації наявних інноваційних можливостей. Було створено Інноваційний Комітет у рамках структури Вищої економічної ради при Президії Державної Думи. Але створення даного комітету не стало початком розробки національної інноваційної політики в цілому, бо були відсутні механізми впровадження інновацій, не розглядалась система взаємодії федеральних, регіональних і місцевих органів влади з питань інновацій тощо. Держава практично перестала приділяти особливу увагу інноваційному сектору економіки, який став розвиватися більшою мірою самостійно. Вузівські та приватні малі інноваційні підприємства й організації займалися пошуком венчурного фінансування, захистом об'єктів інтелектуальної власності тощо. Високоризикова природа інноваційної діяльності та сформовані моделі поведінки

суб'єктів пострадянської економіки спричинили ухилення від сплати податків, тінізацію бізнесу, продаж технологій за низькою ціною, з'явилася значна кількість псевдоінноваційних розробок (наприклад, останнім часом стало “модним” використання префіксу “нано” для позначення продукції, виробленої на основі нанотехнологій, хоча здебільшого це тільки маркетинговий прийом).

За останні роки було накопичено досвід щодо, по-перше, імплантації інститутів інноваційної системи розвинених країн в умови російської дійсності; по-друге, механізмів інноваційної політики в окремих регіонах країни (Володимирська, Белгородська області тощо); по-третє, розробки та впровадження показників ефективності інноваційної діяльності. Російськими дослідниками було також докладно проаналізовано досвід організації елементів інноваційної інфраструктури. Але розробка моделей взаємодії держави, науки, освіти та бізнесу в інноваційній галузі на регіональному рівні знаходяться на стадії формування. Згідно із Федеральним законом про технопарки, на розвиток їх інфраструктури у 2015 р. було витрачено понад 41 млрд. руб. бюджетних коштів. Поступово поширювалася сітка венчурних фондів, їх формування було завершено в Москві, Татарстані, Томській області, Красноярському та Пермському краях із перспективою подальшого створення у 12-13 інших суб'єктах Російської Федерації. Необхідно відзначити, що всі ці заходи проводяться “зверху”, вони лише частково або зовсім не сприймаються на нижчих поверхах російської економіки, в регіонах. З сорока шести федеральних цільових програм у сфері інновацій двадцять дали позитивний результат, але національна цільова програма “Національна технологічна база” була провалена [26, 37, 40, 60]. Для України важливим є аналіз як здобутків і позитивного досвіду, так урахування помилок і недоліків механізмів реалізації державної політики.

Треба підкреслити, що російськими вченими і практиками накопичено значний теоретичний матеріал з проблем інноваційного розвитку соціально-економічних регіональних систем. Концептуальні засади та механізми формування стратегії збалансованого регіонального розвитку, питання подолання соціально-економічної асиметрії на основі використання теорій регіонального

зростання набули розвитку в роботах С. Артоболевського, М. Бекетова, О. Білокрилової, О. Іншакова, В. Ігнатова, В. Карачаровського, Н. Кисельової, Б. Лавровського, В. Лексіна, В. Любовного, В. Масакова.

Фундаментальні дослідження питань регулювання регіонального розвитку представлено в роботах О. Гранберга, Л. Гурієвої, В. Горфінкеля, П. Дружиніна, Б. Райзберга та ін. Аспекти оцінки інноваційного потенціалу регіону з використанням апарату економіко-математичного моделювання представлено в роботах О. Андрющенка, Є. Амосенка, В. Бажанова, А. Варшавського, М. Гусакова, В. Грищенко, Т. Данилової, О. Москвіної, С. Пономаренко, В. Сімчера, А. Суворової, О. Репіної, І. Фролової та ін.

Питання використання кластерного підходу під час реалізації політики регіонального розвитку з метою підвищення її конкурентоспроможності висвітлено в роботах Л. Ахтарієвої, Я. Драньова, Н. Малашихіна, С. Мохначова, О. Нікуліної, А. Нікітаєва, Л. Титова та ін.

Проблеми соціально-економічного розвитку на регіональному рівні досліджуються такими вченими, як О. Литовка, В. Рохніним, К. Павловим, А. Татаркіним, В. Бутовим, В. Ігнатовим, Н. Кетовою, А. Шишкіним і багатьма іншими фахівцями.

Незважаючи на серйозне теоретичне просування у вирішенні низки проблем інноваційного розвитку, в Росії немає комплексної національної інноваційної політики, яка охоплювала б усе розмаїття суб'єктів, що входять до цієї системи. Розробка “Стратегії соціально-економічного розвитку Росії до 2020 року” стала першою комплексною програмою формування економіки під кутом зору створення інноваційного середовища та інноваційних систем [84]. При цьому автори Стратегії наполягають на необхідності забезпечення комплексного розвитку інноваційних систем різних рівнів – національної, регіональної, галузевої, корпорацій, а також окремих підприємств. У цій сукупності визначальну роль відіграє інноваційна система регіону, яка інтегрує різні напрямки інноваційного розвитку підприємств і організацій регіонів у стратегію інноваційного розвитку національної економічної системи. Російські дослідники

констатують той факт, що регіональним інноваційним процесом досить складно управляти за допомогою адміністративних і планово-розпорядчих методів. Однак навіть успішні в інноваційному розвитку регіони Росії свою інноваційну інфраструктуру формують, швидше, ситуативно, ніж системно. У ній присутні явні диспропорції, що виражаються в невідповідності обсягів виділених коштів на створення і розвиток певного об'єкта інноваційної інфраструктури та його реального внеску в інноваційний процес. Оцінка результативності функціонування об'єктів регіональної інноваційної інфраструктури якщо і здійснюється, то в основному ізольовано від інших її об'єктів і без аналізу внеску в інноваційні результати регіону в цілому, не враховується також аналіз ефективності застосування окремих механізмів державної політики.

Особливої уваги потребує врахування досвіду інституційно-правової складової інноваційної політики РФ. Регіональне законодавство у сфері інновацій та науки розвивається шляхом прийняття самостійних законів, що регулюють відносини між суб'єктами інноваційної діяльності, органами державної влади, споживачами інноваційної продукції, що закріплюють організаційні, правові та економічні умови і гарантії наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності. Аналізуючи стан законодавства Російської Федерації в інноваційній сфері, необхідно зазначити, по-перше, що законодавство в цій сфері, наявний масив нормативно-правових актів, що регулюють інноваційні відносини, попри суттєві зусилля депутатського корпусу та уряду протягом двох десятиліть, не були впорядковані та систематизовані. По-друге, відсутні спеціальні законопроекти про інноваційну діяльність та інноваційну політику, що визначають механізм застосування вже прийнятих законодавчих актів. Треба відмітити, що законодавча діяльність повинна складатися не тільки з прийняття чергових нормативних актів, що регулюють інноваційну діяльність, а й в упорядкуванні діючих правових норм і формуванні єдиного механізму правового регулювання інноваційної діяльності. Створення в РФ нормативно-правової бази інноваційної діяльності має такі серйозні недоліки: не надано чіткого визначення інноваційної діяльності; відсутні характеристики, за якими продукцію або технологічний процес можна однозначно

віднести до нових або рахувати його як модифікований; з інноваційної інфраструктури були виключені науково-дослідницькі, дослідно-конструкторські та технологічні організації; регулювання інноваційної діяльності було віднесено до спільної компетенції центральних і регіональних органів влади.

Однією з причин недосконалості інституційно-правового механізму реалізації інноваційної політики є спроба керівництва держави протягом тривалого часу впроваджувати вже існуючі в західноєвропейських країнах механізми політичного регулювання у практику національної інноваційної діяльності. Дослідники відмічають, що досвід імплементації інститутів інноваційної системи розвинених країн в умовах російської дійсності без відповідної їх адаптації та реінжинірингу виявився негативним. Універсальної конфігурації цих інститутів не існує, і мова може йти про взаємодоповнюваності окремих НІС і різну швидкість реакції на технологічні трансформації в кожному регіоні, кожній країні окремо. Ключова відмінність між ЄС і Росією лежить у всій структурі економіки, яка значною мірою визначає інноваційний досвід і його застосування. Отже, для Росії оптимальною інноваційною політикою, на думку значної кількості дослідників, є еволюційна, тобто стратегія “вирощування” на місцевому “ґрунті” інститутів, що дозволяють знизити ступінь інноваційного ризику в суспільстві та економіці [84].

Незважаючи на деякі багатообіцяючі ознаки, що свідчать про активну участь бізнесу в науково-дослідній діяльності в останні роки, російським компаніям прийдеться докласти суттєвих зусиль, щоб вийти на рівень, який відповідає рівню інтенсивності науково-дослідних робіт провідних компаній ЄС, США і Японії. Здебільшого в промислово розвинених країнах зазвичай використовують декілька механізмів, гетерархічну систему інноваційної політики з метою підтримки приватного сектора наукових досліджень. Відсутність належної урядової підтримки в РФ можна пояснити перевагою видобувного сектора у російській економіці. Цей сектор проявляє невелику зацікавленість у такій підтримці, оскільки відноситься до низькотехнологічних секторів промисловості. Це відрізняється від ситуації в ЄС, США та Японії, де високотехнологічні галузі промисловості домінують в економіці. На відміну від Європейського Союзу,

науково-дослідна діяльність в РФ має тенденцію зосереджуватися в основному на базових або фундаментальних дослідженнях. Крім того, центр тяжіння наукових досліджень у РФ сильно зміщений у бік інжинірингу (62,7 % від загальної кількості вчених у 2010 р.) і слабо представлений у соціальних і гуманітарних галузях знань (5,1 % від загальної кількості вчених у 2010 р.).

Малий і середній бізнес відіграє менш значиму роль у російській економіці (у ньому задіяне 25 % робочої сили), ніж в ЄС (в ньому задіяне 72 % робочої сили). Крім того, в РФ малі та середні підприємства вважаються менш інноваційними порівняно з їх європейськими колегами.

Незважаючи на багаторічні дискусії, в РФ до цього часу ще не створено комплексної національної інноваційної політики, спостерігається зміщення “центра ваги” в бік державних наукових та дослідницьких організацій, які продовжують працювати більше в режимі “технологічних поштовхів”, практично не керуючись технологічними потребами ринку. Недостатньо уваги приділяється питанням участі бізнес-сектора в інноваційній діяльності, забезпеченню відповідного законодавства з проблем захисту власних досліджень і чесної конкуренції, фінансових стимулів при інвестуванні в інновації та створення нових інноваційних компаній. У результаті часто створюються незатребувані ринком технології, які, природно, відволікають ресурси та зусилля. Недостатня орієнтація державної політики на потреби кінцевого споживача нових знань і технологій: бізнесу, громадянського суспільства, яким потрібно значно більше прав участі в розробці пріоритетів досліджень та оцінки їхніх результатів.

Слід зазначити, що система державних наукових досліджень у РФ (і система освіти) стрімко втрачає свою репутацію як в країні, так і за її межами. Останні п’ятнадцять років можуть бути охарактеризовані як період застою, занепаду. Але треба відмітити, що держава змогла стимулювати відновлення дослідницького потенціалу і розширити нові галузі пізнання (нано- та біотехнології). Проблемою залишається залучення молодих співробітників до науково-дослідних інститутів, необхідність більш високого рівня мобільності персоналу освітніх і наукових закладів. Останнім часом молоді фахівці прагнуть працювати в іноземних

кампаніях, де їм надаються більш комфортні та вигідні умови для наукових досліджень. Міграція наукової еліти РФ та країн СНД останнім часом стала некерованою та вражає своєю кількістю.

Економічні механізми реалізації державної інноваційної політики РФ поряд з прямим фінансуванням виражені у стимулюванні інноваційної діяльності через податкову систему. В узагальненому вигляді можна виділити три групи податкових інструментів, що стимулюють інновації в російському інноваційному полі: звільнення від податків державних і приватних некомерційних організацій (податки на додану вартість, на майно, на землю, а також скасування митних зборів при імпорті наукового обладнання тощо); податкові пільги, стимулюючі компанії до збільшення витрат на дослідження і розробки; податкові пільги для компаній-початківців на ранніх етапах їх діяльності. Як показує досвід, податкові пільги, включені до першої групи, не дають будь-яких серйозних стимулів до додаткового інвестування у сфері НДДКР. Як і в багатьох інших країнах, російські державні науково-дослідні інститути та університети звільнені від сплати податку на додану вартість. Це поширюється на дослідження, фінансовані державою, а також на дослідження, що виконуються за контрактами з бізнесом. Податкові пільги на прибуток не поширюються на державні наукові установи та університети, оскільки метою їх діяльності не є отримання прибутку. Значно більший інтерес представляють дві інші групи податкових пільг, оскільки вони здатні реально стимулювати інноваційний процес. Перспективи їх використання широко обговорюються в країнах ОЕСР. Податкові інструменти, що стимулюють інвестиції у сферу НДДКР з боку приватного бізнесу, безпосередньо пов'язані з податком на прибуток і поділяються на дві категорії: податкові пільги (фірмам, які інвестують кошти на проведення наукових досліджень і розробок, дозволяється відняти ці витрати з оподаткованого доходу або прибутку, затраченого на НДДКР) та податковий кредит (фірмам, які інвестують кошти в проведення досліджень і розробок, дозволяється відняти зазначений відсоток витрат на НДДКР з оподаткованого доходу або податку на прибуток). Економічний аналіз особливостей застосування цих важелів стимулювання інноваційного процесу не

входить до завдань даної роботи, але, безсумнівно, має теоретичну та практичну цінність.

Досвід реорганізації науково-дослідних організацій, їх адаптація до нових ринкових умов, розвиток венчурного фінансування в межах проведення інноваційної політики та застосування організаційно-інституційного, комунікативного, мотиваційного механізмів реалізації інноваційної політики має практичний досвід для України. Так, наприклад, оскільки особливістю російської науки є проведення досліджень у рамках великих державних науково-дослідних організацій (університетів, НДІ, РАН та інших державних академій наук), то неефективно просто закрити або поділити ці структури, виходячи із західного досвіду. Слід їх поступово трансформувати, оптимізувати і модернізувати, наприклад, створюючи дочірні або самостійні малі інноваційні фірми, зайняті комерціалізацією конкретної прикладної розробки. Така робота з 1994 р. ефективно ведеться державним Фондом сприяння розвитку малих форм підприємств у науково-технічній сфері, у 2007 р. створено фонд фондів – “Російська венчурна компанія”. У країні діють 19 регіональних венчурних фондів, створених на принципах державно-приватного партнерства. З точки зору визначення ефективних механізмів інноваційної політики на регіональному рівні, досвід РФ в розбудові інноваційної системи представляє практичний інтерес для України. Федеральний рівень керівництва інноваціями бере на себе вирішення значної частини проблем розвитку інноваційної інфраструктури і зводить її до рангу пріоритетів наукової та інноваційної політики. Створення інноваційної інфраструктури в регіонах – суб’єктах федерації – розглядається як одне з найважливіших завдань державного значення. Для РФ формування та розвиток технопаркової інноваційної інфраструктури мають ту особливість, що наука в країні сконцентрована лише в декількох регіонах, вона є генератором базисних інновацій у чотирьох провідних регіонах країни (діє близько 60 технопарків міст Томська, Санкт-Петербурга, Нижнього Новгорода тощо). Технологічні парки в РФ були сформовані й розвиваються на базі промислових підприємств і науково-дослідних інститутів. При створенні технологічних парків підприємствам

надається весь необхідний пакет інфраструктурних послуг і зручностей (комунальні послуги, додаткові виробничі послуги), причому за цінами нижче ринкових. Експлуатація єдиних об'єктів інфраструктури дозволяє підприємствам-користувачам істотно знижувати витрати і максимізувати віддачу. Дислокуючись у технологічних парках, підприємства отримують економічні вигоди як мінімум рівнозначні тим, які вони могли б отримати при пільговому кредитуванні та інших фінансових преференціях. технопарки. Аналіз складу засновників технологічних парків показує, що вони об'єднують в умовах перехідного періоду промисловий потенціал підприємств, науковий потенціал ВНЗ, наукових організацій, залучають зарубіжних партнерів, органи територіального управління, що дозволяє їм активно впливати на формування регіональної науково-технічної і економічної політики. У рамках програми створення технопарків проводиться навчання менеджерів в інвестиційній сфері, які зможуть досліджувати ринок інтелектуальних продуктів, створювати інноваційні структури з урахуванням потреб регіону.

Другим видом технопаркової інноваційної структури в РФ є наукові парки, їх діяльність означена, перш за все, регіональними умовами. Наукові парки, створені при університетах, фактично виконують функції технологічних “бізнес-інкубаторів”, оскільки вони сприяють комерційній реалізації завершених НДДКР. Наукові парки надають інноваційним малим підприємствам такий спектр послуг: оренда приміщень, телефонне і інтернет-обслуговування, забезпечення доступу до результатів НІОКР, допомога в підготовці технічних проектів, навчання і підбір фахівців тощо. У науковому парку малі інноваційні підприємства можуть отримати такі послуги: організаційні (маркетинг і реклама, організація виставок і ярмарків); навчання, видавничко-поліграфічні, фінансові (бізнес-планування і прогнозування, сприяння у пошуках джерел фінансування тощо); консультаційні (технологічний трансфер, патентування і ліцензування, бухгалтерський облік і аудит, правове забезпечення тощо); діловодство; оренда комп'ютерів.

Регіональні особливості мають і створені в РФ технополіси, що мають вигляд наукових містечок – “наукоградів”. Основою їх існування є розвиток воєнно-промислового комплексу. Державна політика націлена на розвиток тих інновацій,

що стосуються воєнної галузі. “Наукогради” здебільшого – це закриті міста, державні наукові центри, що розташовані в окремих регіонах. Такі відомі міста, як Жуковський, Обнінськ, Протвіно, Дубна, Кремлів (Арзамас-16), Красноярськ-26 та інші будувалися навколо великого оборонного підприємства або науково-дослідного інституту, що спеціалізується на військово-технічних напрямках (ядерна фізика й атомна промисловість, авіаційна й ракетно-космічна техніка, високотемпературна надпровідність і мікробіологія). Саме ці “закриті” міста науково-виробничого профілю мають найбільш реальні можливості для формування регіональних центрів (“полюсів”) зростання, центрів структурної динаміки.

Одним з механізмів реалізації інноваційної політики на регіональному рівні є утворення так званих “академмістечок” та інноваційно-технологічних та інвестиційно-інноваційних центрів (ІТЦ). На сьогодні в різних регіонах діє понад 50 академмістечок (Томськ, Санкт-Петербург, Новосибірськ). В них працює більш 900 малих інноваційних і понад 150 обслуговуючих підприємств. ІТЦ стали прикладом ефективного функціонування та взаємодії різних структур на федеральному рівні і суб’єктів Федерації, включаючи Міністерство науки і технології, Міністерство освіти, Фонд сприяння розвитку малих форм підприємств у науково-технічній сфері, регіональних органів влади. Розвиток технологічних центрів стимулював створення в регіонах центрів передачі технологій за ініціативою місцевих органів управління, вчених, підприємців, регіональних відділень Торгово-промислової палати, різного роду асоціацій у формах типу бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, центрів сприяння технологіям і інноваціям. Реалізуючи організаційно-інституціональні та економічні механізми інноваційної політики, федеральні органи влади в регіонах беруть значну частину роботи в цій сфері на себе, створюють мережу таких фондів, яким відводиться роль опорних пунктів у формуванні інноваційно-технологічної інфраструктури. На стартовому етапі цим структурам було надано економічну підтримку на паритетному принципі з федерального і місцевого бюджетів, після чого структури були переведені в режим саморозвитку. Реалізуючи інформаційний та

організаційний механізми державної політики та з метою використання міжнародного досвіду в цій сфері, почалася реалізація сумісного проекту Міністерства науки і технологій РФ – Європейського Союзу (ЕС/TACIS) – Адміністрації чотирьох регіонів Росії. Проект спрямований на створення інвестиційно-інноваційних центрів у чотирьох регіонах: Зеленограді, Томську, Самарі, Новосибірську. Такого роду центри формувалися із залученням фахівців академічних, галузевих інститутів, ВНЗ, великих промислових організацій, фінансово-промислових корпорацій. Інвестиційно-інноваційні центри сприяють формуванню горизонтальних зв'язків між промисловістю, наукою, вищою школою, сектором малого бізнесу та вертикальних зв'язків з обласними адміністраціями і федеральним рівнем. Створення інвестиційно-інноваційних центрів здійснюється на паритетній основі Міністерством науки і технологій РФ, адміністраціями регіонів, за підтримки ЄС/TACIS. Основними завданнями інвестиційно-інноваційних центрів є такі: організаційний супровід інноваційного процесу, надання суб'єктам інноваційної діяльності юридичних, інформаційних, консалтингових послуг, що сприяють просуванню наукоємної продукції на внутрішні і зарубіжні ринки; консалтингові послуги у сфері вибору стратегії маркетингу, сертифікації продукції, патентування, охорони інтелектуальної власності, вибору шляхів трансферу технологій і продажу ліцензій; організації корпоративних зв'язків організацій за інтересами; інформаційних послуг з пошуку потенційних стратегічних партнерів та інвесторів, а також проведення рекламних компаній; створення баз даних за науковим та інноваційним потенціалом регіону; підготовка кадрів менеджерів програм за наукоємними технологіями; технологічний аудит організацій науково-технічної сфери. Сьогодні в одинадцяти регіонах Російській Федерації створено і діють 52 інноваційно-технологічних центри, в яких працюють більш ніж тисячі різних малих науко-технологічних підприємств і фірм, що використовують інфраструктуру інформаційно-технологічного центру (ІТЦ) для свого розвитку. Найбільшу популярність серед них здобули такі заклади: інформаційно-технологічний центр Московського

енергетичного інституту, Центр інформаційних технологій Наукового парку МДУ ім. М. Ломоносова і Центр інформаційних технологій Санкт-Петербурга.

Таким чином, досвід формування інноваційної політики на основі існуючих переваг регіону із застосуванням як ієрархічної, так і гетерархічної структури є актуальним для української інноваційної сфери.

Щодо формування та дії регіональних програм соціально-економічного та інноваційного розвитку, то в РФ регіони вимушено виявилися втягнутими до процесів кластерування, що принесло значний негативний досвід, який необхідно враховувати. Здебільшого подібні програми містять перелік інноваційних розробок, які на ділі не фінансуються ні з регіонального, ні з федерального бюджету, і не викликають інтересу у представників бізнес-структур. На думку фахівців, необхідно переходити на такий тип формування програм розвитку, коли дві третини такої програми присвячено експертному аналізу соціально-економічної обстановки в регіоні, і третина містить перелік заходів, які могли б вирішити виявлені проблеми. Саме тоді інноваційні розробки впишуться в систему пріоритетів території. Сьогодні ж має місце створення лже-інноваційних центрів, які працюють неефективно або зовсім не працюють.

До першої підгрупи країн за специфікою формування інноваційної політики можна також віднести Казахстан і Білорусь, які в докризовий період розпочали вводити інноваційну модель господарського розвитку. Казахстан у докризовий період слушно використовував високу кон'юнктуру на світовому ринку енергоносіїв і сировини для отримання високих валютних доходів, які забезпечували переважну частину дохідної частини бюджету й сприяли його значному профіциту. Завдання з упровадження інноваційної моделі національного розвитку були висунуті в проекті "Казахстан-2030", метою якого було сформулювати напрямки переходу економіки країни від домінування видобувної промисловості до виходу на перший план обробної промисловості. Згідно із завданням реструктуризації національної економіки, почалася закупівля окремих видів передових технологій та устаткування, залучались до наукової діяльності спеціалісти з інших країн, зокрема з України, здійснювалося навчання на Заході

кадрів підприємців, інженерів і менеджерів. На ці цілі було асигновано частину понадлишкових коштів, які Казахстан отримував від іноземних корпорацій, що були допущені до розробки великих нафтових родовищ на його території. В країні збережено державну підтримку науково-технічних центрів, венчурних установ, бізнес-шкіл та інших інноваційних осередків. Останнім часом у цій країні інноваційні розробки здійснюються в галузі медицини, зокрема геронтології. Казахстан посів друге місце з регіональної класифікації серед центральних і південних країн Азії в Глобальному інноваційному рейтингу Global Innovation Index 2013 р. (між Індією та Шрі-Ланкою). Пошук і розробка подальших механізмів державного впливу на інноваційний розвиток Казахстану активно продовжується. Проведений у 2013 р. економічний форум показав, що в країні розробляються і впроваджуються стратегії, моделі розвитку регіональних інноваційних систем. Для практичної реалізації інноваційних підходів державою запропоновано поставити загальнонаціональне завдання, так звану ініціативу “трьох сімок”, яку можна реалізувати завдяки залученню соціального капіталу держави, реалізації комунікативному механізму державного впливу. По-перше, залучити до Казахстану як мінімум 7 учених зі світовим ім’ям. По-друге, забезпечити 7 казахстанських компаній високотехнологічними замовленнями. По-третє, підтримати створення 7 інноваційних стартапів. На даний час наукові дослідження та розробки виконують більш ніж 250 наукових організацій і підприємств, які зосереджені у трьох містах країни. Регіональні моделі інноваційного розвитку лише законодавчо визначені, система механізмів державного впливу на інноваційні процеси залишається не сформованою.

Дещо унікальною є ситуація в Білорусі, де на стабільність державних доходів, на формування інноваційного клімату в державі впливають політичний і зовнішньоекономічний фактори. Адміністративні важелі дозволили доповнити інноваційними елементами вже існуючі виробництва білоруських підприємств (“Белаз”, Мінський тракторний завод, підприємства військово-промислового комплексу). Хоча інноваційний вектор розвитку країни був визначений

керівництвом як один з найбільш пріоритетних, проте суттєвих зрушень в інноваційній галузі ще не спостерігається [47].

Згідно з доповіддю European Innovation Scoreboard 2015 року, високі позиції в європейському рейтингу інновацій зберігають країни Балтії: Латвія в загальному рейтингу інновацій піднялася займає 26 позицію, Литва — 25 місце. А Естонія незмінно займає 13 місце, значно випереджаючи сусідів. Але відсутність механізмів державного управління взаємодією між державним і приватним секторами у фінансуванні та проведенні науково-дослідних робіт є найчастішою причиною ускладнень розвитку інноваційної сфери регіонів. Уряд країн використовує, перш за все, економічні механізми впливу — інвестує науково-дослідницьку діяльність через гранти, позики або закупівлі, а також за допомогою надання податкових пільг інноваційним підприємствам. Використання організаційно-інституціональних механізмів, залучення фінансування науково-дослідних робіт з боку бізнесу, що має важливе значення для появи інновацій та економічного зростання, використовується недостатньо. Інноваційні системи в країнах регіону Балтійського моря розрізняються: якщо в Данії, Фінляндії, Німеччині, Швеції, Естонії бізнес сектор активно бере участь в інноваційному процесі, то в Латвії, Литві, Польщі використання приватного сектора в інноваційному розвитку регіонів залишається обмеженим. Країни Балтії мають суттєві проблеми із формуванням механізмів комерціалізації інноваційної продукції, виводом її на ринок [231, 234]. Але політичне керівництво цих країн вже усвідомлює, що покладатися тільки на дослідницький підхід, необхідно орієнтуватися на ринок і комерціалізацію інновацій, що вимагає співпраці між державним і приватним секторами.

Країни другої підгрупи, яка охоплює Молдову, Закавказькі (крім Азербайджану) та більшість центральноазіатських країн, таких передумов на даному етапі розвитку не мають. В Азербайджані та Узбекистані існує певне співвідношення між позитивними та негативними передумовами переходу до інноваційної моделі розвитку, які поки що мало реалізовані на практиці. Зазначені вище підгрупи відрізняються фінансовими можливостями підтримки інноваційної

діяльності, ступенем усвідомлення керівництвом держави необхідності такого переходу, рівнем інноваційної культури населення в цілому, високим ступенем економічного розшарування регіонів. Перманентна стагнація економіки, хронічний дефіцит бюджету, відсутність необхідних валютних надходжень (їх основну частину складали запозичення від МВФ, Світового банку та інших міжнародних фінансових інституцій, а також заробітки гастарбайтерів) відкидає саму можливість переходу до інноваційної політики в цих країнах. В Узбекистані не вироблено стратегії подолання високого рівня безробіття, особливо в сільській місцевості, не визначені пріоритети національної економічної політики. До того ж заходи зі створення масового ремісницького малого бізнесу прямо суперечать можливості виділення коштів на інновації. Зовсім нераціонально, лише на невиробниче та особисте споживання витрачаються дійсно великі доходи від експорту газу в Туркменістані.

Таким чином, для України актуальним є досвід регіональної інноваційної політики країн пострадянського простору, визначення позитивних та слабких сторін механізмів реалізації державної політики. Ретельного дослідження потребують як теоретичні, так і практичні напрацювання в цій галузі.

Висновки до розділу 1

1. Проведений системний та порівняльний аналіз вітчизняних та іноземних джерел наукової інформації, автори яких досліджують проблеми розвитку науки, впровадження новітніх технологій та механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні, забезпечуючи комплексний аналіз інноваційних процесів та явищ на всіх рівнях і в усіх сферах реалізації за допомогою загальної методологічної та методичної бази, дає змогу зробити висновок, що сутність та роль інновацій в суспільному житті з точки зору державного управління залишається неоднозначно визначеною.

2. Уточнено сутність поняття “державна інноваційна політика” визначено як сукупність заходів держави з метою стимулювання інноваційної галузі як

умови сталого розвитку регіонів. Дане поняття поєднує такі елементи, як теоретичні та концептуальні настанови; нормативно-правова база; наявність спеціалізованих структур, діяльність яких пов'язана з координацією інноваційного розвитку регіону, міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва, економічний та соціальний розвиток регіонів; повноцінне фінансове забезпечення реалізації інноваційної політики; формування інноваційної культури населення. Уточнене поняття “механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні” та визначаються автором як сукупність цілей, принципів, функцій, форм, методів, інструментів і способу їх застосування регіональними органами державного управління та місцевого самоврядування для забезпечення підтримки та розвитку інноваційної діяльності, активізації інноваційних процесів з метою забезпечення сталого розвитку регіонів, раціонального використання наявного ресурсного, науково-освітнього, трудового, інноваційного потенціалу і забезпечення економічної, соціальної, екологічної ефективності інновацій. Виявлені особливості використання механізмів реалізації державної інноваційної політики, що залежать від типу державної інноваційної політики, дали змогу визначити роль держави, переваги та недоліки стимулювання інноваційного розвитку на кожному етапі розвитку.

3. Аналіз сутності та напрямів державної інноваційної політики на регіональному рівні дозволив виокремити такі типи механізмів її реалізації: інституціонально-правовий; організаційно-структурний; інноваційна культура; економічний; інформаційний, комунікативний.

4. Досвід формування та реалізації інноваційної політики в розвинутих країнах світу та країнах пострадянського простору свідчить про наявність загально визначених рис: формування нової регіональної державної політики необхідно здійснювати методами державного впливу на інноваційні процеси відповідно до наявного технологічного укладу, типу державної інноваційної політики та обраної державою інноваційної моделі розвитку конкретного регіону.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

У розділі:

- проаналізовано сучасний стан і результативність інституціонально-правового, організаційно-структурного та економічного механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні;
- за результатами соціологічного дослідження, проведеного автором, виявлені проблеми формування механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

2.1 Інституціонально-правовий механізм реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні

Аналіз формування ефективних механізмів реалізації інноваційної політики в Україні необхідно провести в контексті аналізу сучасного стану і тенденцій інноваційного розвитку України, дослідження світових тенденцій інноваційного розвитку, сучасного стану державного управління регіональним розвитком та нормативно-правових засад інноваційної діяльності.

Сьогодні Україна живе в умовах відсутності політичної стабільності та спадкоємності у стратегічних питаннях розвитку, тому тактичні питання утримання позицій превалюють над стратегічними інтересами, що не сприяє реалізації намічених цілей і виконанню принципів інноваційної політики, що були декларовані, виробленню необхідних механізмів реалізації державної інноваційної політики.

Згідно з оцінками міжнародних агенцій, Україна входить до низки 50 країн – лідерів інноваційного розвитку (згідно з Глобальним інноваційним рейтингом, складеним агенцією Bloomberg, Україна посіла 41 місце в рейтингу (набравши 56,77 пунктів) за підсумками 2015 р.) [239]. Найсильнішими сторонами України з

точки зору інноваційності визнаються: охоплення населення вищою освітою, патентна активність, інтенсивність НДДКР, технологічні можливості промисловості. Треба відмітити, що за різними методиками обчислення кінцевих індексів інноваційного зростання інноваційні тенденції в Україні характеризуються суттєвими відмінностями. У цьому сенсі найінформативнішим є Глобальний інноваційний індекс (GII), що складається з 81 показника, об'єднаних у 7 розділів (інститути, людський капітал і дослідження, інфраструктура, розвиток внутрішнього ринку, розвиток технологій та економіки знань, результати креативної діяльності, розвиток бізнесу). Згідно з Глобальним інноваційним індексом Україна займає 64 місце серед представлених у рейтингу 143 країн за рівнем інноваційності [238]. Україна входить до складу групи так званих “нових новаторів”, що складається з дванадцяти країн з високим і середнім рівнями доходу, показники яких випереджають показники інших країн в їх відповідній групі за рівнем доходу на 10 та більше відсотків. Країни – “нові новатори” – демонструють зростаючі рівні результатів інноваційної діяльності завдяки вдосконаленню нормативних засад інноваційної діяльності, наявності кваліфікованої робочої сили, поширенню серед населення вищої освіти та ефективній інноваційній інфраструктурі, глибокій інтеграції з глобальними кредитно-інвестиційними та товарним ринкам та наявності високорозвиненої ділової громади.

Але за останні роки ресурси та фактори, які можна конвертувати в позитивні соціально-економічні результати, в Україні майже вичерпані. Дослідники з цього питання констатують катастрофічну руйнацію науково-технічного та інтелектуального потенціалу суспільства. Основним чинником, що негативно впливає на сучасний стан інноваційної галузі, є невизначеність інституційно-правових та організаційно-структурних механізмів державної інноваційної політики.

Сьогодні більшу частину експорту країни складає сировинна продукція, що не вкладається в стратегію розвитку інноваційної економіки. Для того, щоб вирішувати проблему збалансування державного бюджету, треба визначити та

розвивати перспективні види економічної діяльності, які будуть давати зростаючі доходи упродовж тривалого часу, сформувати дієві механізми держаного впливу на інноваційну діяльність. Інноваційна діяльність, що пов'язана, головним чином, з високими технологіями, із залученням інвестицій передбачає здійснення, перш за все, захисту приватної власності та утвердження верховенства права.

Стійка тенденція до зменшення частки ВВП на витрати вітчизняної науки особливо загострилася упродовж 2010 – 2013 років. На 2016 рік в бюджеті видатки на науку передбачені у розмірі 2,024 млрд. грн., це найнижчий показник фінансування науки за весь час незалежності України. Було припинено дію державних механізмів регулювання інноваційною діяльністю – проведення конкурсів на виконання відповідних державних науково-технічних програм та розроблення нових державних науково-технічних програм. Регіональні програми, розвиток спеціалізованих центрів, котрі формують глобальні тренди, орієнтовані на внутрішню та зовнішню загальну конкурентність, не отримали нагальної та достатньої підтримки і знаходяться у зникаючому стані [153].

За роки незалежності в Україні до критичного рівня знизився показник вітчизняного науково-технічного потенціалу, що стало загрозою національній безпеці України. Існує дисбаланс у розвитку інноваційних складових (Innovation) та ефективності національної економіки (Efficiency Enhancers). Інституційна та організаційна складові, у тому числі залучення компаній до інноваційних процесів, конкурентність на внутрішньому ринку, регуляторне середовище не сприяють перетворенню інновацій на масові та всеосяжні. Незважаючи на те, що суспільство має значний інноваційний, інтелектуальний і творчий потенціал, цей потенціал практично не має істотного впливу на економіку. Економічний розвиток триває за інерційним сценарієм і згідно з екстенсивною моделлю. Тим часом умови економічної кризи свідчать про те, що ресурси екстенсивного зростання вичерпано. За таких умов визначальним положенням політики держави стає поєднання науково-технологічної, економічної та інноваційної складових.

На високому державному рівні підкреслюється, що, незважаючи на декларування зростаючого державного впливу різних щаблів влади на інноваційні

процеси та вдосконалення форм та механізмів інноваційної політики, інноваційне законодавство в Україні як інституціональна умова інноваційної діяльності та функціонування інституційного середовища знаходиться у стадії формування. Перш за все, це обумовлено загальними принципами організації соціально-економічної діяльності України. У державі не визначено стратегічні цілі і завдання розвитку, не запроваджено довгострокове та середньострокове прогнозування і планування соціально-економічного розвитку, як це передбачено в розвинених країнах світу та державах ЄС [153]. Не враховується об'єктивна передумова формування ефективної інноваційної політики – урахування умов переважного в певний момент часу технологічного укладу. Особливості технологічного укладу (технологічне ядро, принципи організації та управління тощо) визначають інституціональні профілі систем, що формують державну інноваційну політику. Сьогодні 5-й технологічний уклад є домінуючим у промислово розвинених країнах, однак він закономірно змінюється 6-м укладом, що викликає істотні зміни в інституціональному забезпеченні й змісті державної інноваційної політики (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Особливості технологічних укладів, що впливають на формування державної інноваційної політики

Технологічні уклади	Період домінування	Країни-лідери	Технології, що переважають
I	1770-1830 рр.	Велика Британія, Франція, Бельгія	Водяний двигун, виплавка чавуну і обробка заліза, будівництво каналів
II	1840-1880 рр.	Велика Британія, Франція, Бельгія, США, Німеччина	Паровий двигун, вугільна промисловість, машино- та верстатобудування, чорна металургія
III	1890-1930 рр.	Велика Британія, Франція,	Електротехнічне і важке машинобудування, виробництво сталі, неорганічна хімія, важке

		США, Німеччина	озброєння, кораблебудування, лінії електропередач, стандартизація
IV	1940-1980 pp.	США, Західна Європа, Японія	Синтетичні матеріали, органічна хімія, кольорова металургія, автомобілебудування, атомна енергетика
V	1980-2020 pp.	США, Євросоюз, Японія, країни Південно-Східної Азії	Обчислювальна техніка, телекомунікації, роботобудування, мікро- і оптико-волоконні технології, Інтернет, біотехнології
VI	2020-2040 pp.	-	Наноелектроніка, нанохімія, молекулярна та нанофотоніка, нанобіотехнології, інформаційні технології когнітивні науки, соціогуманітарні технології, конвергенція нано, біо, інфо і когнітивних технологій

Не дивлячись на те, що держава навіть у складних політичних та економічних умовах не зупиняла законотворчу діяльність щодо проблем інноваційної діяльності, та усвідомлення того, що належний рівень інституціонально-правових механізмів є однією з основних умов ефективного розвитку інноваційної сфери, наведені приклади свідчать про недосконалість інституційно-правового механізму реалізації інноваційної політики в Україні та недостатність зусиль, спрямованих на рівень регіону. В умовах реалізації завдань інноваційного розвитку України державна політика декларує розуміння того, що пріоритетами повинні стати підвищення національної конкурентоспроможності, забезпечення економічної та політичної безпеки, позитивні соціальні зрушення.

Обраний Україною шлях інтеграції до Євросоюзу вимагає зближення та інтеграцію національної економічної системи до систем країн ЄС. Моделлю розвитку економіки, задекларованою Євросоюзом, є інноваційна модель, яка передбачає досягнення економічного розвитку шляхом широкомасштабного введення у господарський обіг таких продуктів інтелектуальної праці, як знання,

технології, науково-технічні розробки. Це ставить Україну перед вибором запровадження інноваційної моделі розвитку, яка прийнята ЄС за базову.

Особливими вимогами до характеру та темпів розвитку національної економіки після її виходу із багаторічного глибокого кризового стану стають завдання забезпечення її відтворювального інноваційного циклу на новій технологічній основі в умовах ринкової економіки, а також забезпечення соціальної спрямованості цього відтворювального циклу з максимально ефективним використанням інноваційного потенціалу країни, внутрішніх та зовнішніх ресурсів, досягнення випереджальних темпів динаміки розвитку порівняно з провідними країнами світу відповідно до напрямку прогресу світової економіки.

Таким чином, утвердження інноваційної моделі розвитку національної економіки забезпечить її конкурентоспроможність та вихід на траєкторію сталого розвитку. Тому перехід до інноваційної моделі розвитку національної економіки поступово стає імперативом державної інноваційної політики в цілому і регіональному рівні, зокрема. Це полягає, насамперед, у встановленні ефективного правового регулювання відносин у сфері інновацій як на національному рівні, так і на регіональному.

Сучасна нормативно-правова база містить в собі закони, укази Президента, підзаконні акти у формі постанов Уряду, накази центральних органів виконавчої влади стосовно науково-технічної та інноваційної діяльності. Визначальна роль держави щодо регулювання інноваційної сфери на регіональному рівні виражається в реалізації наступних заходів:

- визначення і підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захист прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;

- фінансова підтримка виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- установлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримка функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [126].

Сьогодні інноваційний розвиток в Україні регламентується понад 600 актами законодавства, включаючи закони, нормативно-правові акти Президента України і Кабінету Міністрів України, а також відомчі рішення нормативного характеру. При цьому кількість їх має тенденцію до зростання. Законодавство України у сфері інноваційної та інвестиційної діяльності, базуючись на Конституції України, складається із законів України “Про інноваційну діяльність” (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 380-IV (380-15) від 26.12.2002 р., ВВР, 2003, № 10-11, ст.86 № 1344-IV (1344-15) від 27.11.2003 р., ВВР, 2004 р., № 17-18, ст. 250), “Про інвестиційну діяльність” (1560-12), “Про наукову і науково-технічну діяльність” (Закон від 26.11.2015 № 848-VIII), “Про наукову і науково-технічну експертизу” (51/95-ВР), “Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків” (991-14), “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” (Закон від 08.09.2011 № 3715-VI) та інших законодавчих актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері.

Згідно із Законом “Про інноваційну діяльність”, головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енергозберігаючих і ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції.

Таким чином, законодавство України з питань правового регулювання інноваційної діяльності охоплює нормативно-правові акти, що регулюють відносини, які складаються у процесі організації та здійснення інноваційної діяльності. При цьому загальні положення містяться у ст. 34 Господарського

Кодексу, основні правила здійснення інноваційної діяльності – у Законі України “Про інноваційну діяльність”, відносини, пов’язані з оборотом майнових прав інтелектуальної власності, врегульовано нормами кн. 4 та гл. 75 Цивільного Кодексу, чимало питань, пов’язаних із організацією та здійсненням інноваційної діяльності, вирішено на підзаконному рівні. Унормування широкого спектру питань щодо науково-технологічної та інноваційної діяльності має місце в законах: Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, “Про науково-технічну інформацію”, “Про наукову і науково-технічну експертизу”, “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки”, “Про особливості правового режиму діяльності Національної академії наук, галузевих академій наук та статусу їх майнового комплексу”, “Про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій” тощо. Держава невпинно працює над формуванням інноваційної галузі. Так, наприклад, перелік нормативно-правових актів з регулювання інноваційної діяльності, прийнятих тільки за перше півріччя 2014 р., містить закони України, укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади. Важливими і сприятливими для розвитку інноваційної діяльності є такі: Закон України “Про здійснення державних закупівель” від 10.04.2014 р. № 1197-VII; Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про Державну службу спеціального зв’язку та захисту інформації України” від 09.04.2014 р. № 1194-VII; Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про Державний бюджет України на 2014 рік” від 27.03.2014 р. № 1165-VII; Закон України “Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні” від 27.03.2014 р. № 1166-VII (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1200-VII від 10.04.2014); Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв’язку з прийняттям Закону України “Про інформацію” та Закону України “Про доступ до публічної інформації” від 27.03.2014 р. № 1170-VII; постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2014 р. № 165 “Деякі питання використання у 2014 році коштів щодо здійснення заходів у сфері енергоефективності та енергозбереження”;

постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку використання у 2014 році коштів, передбачених у державному бюджеті для виконання Загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України на 2013 - 2017 роки” від 21.05.2014 р. № 141; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.05.2014 р. № 477-р “Про присудження Премії Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій” та інші.

Інноваційне законодавство з середини 1990 р. і до сьогодні формується за певними напрямками, що дозволяє здійснити його інкорпорацію разом з класифікацією за такими групами:

- законодавчі акти, що врегульовують внутрішньоекономічні відносини та інноваційну діяльність у різних сферах господарської діяльності;
- законодавчі акти, які спрямовані на інституціональне, структурно-функціональне та організаційне забезпечення інноваційної діяльності;
- законодавчі акти, що визначають особливості здійснення інноваційної діяльності в окремих галузях, на окремих територіях і в економічних зонах;
- законодавчі акти, що визначають авторські та суміжні права і механізми інформаційного забезпечення інноваційних процесів;
- законодавчі акти, що врегульовують зовнішньоекономічні відносини [163].

Але у чинному законодавстві України залишаються невизначеними інституціонально-правові механізми реалізації державної політики на регіональному рівні, нерівномірно представлені структурні складові системи стимулювання інноваційної діяльності, не відпрацьовані механізми реалізації, специфічні для кожного рівня пріоритетів, не вирішено питання щодо виділення коштів державою, підприємствами, бізнес-сектором на інноваційні розробки в регіоні, не забезпечена діяльність бізнес-інкубаторів, венчурних фондів, відсутні умови і правила функціонування потенційно ефективного недержавного сектора національної економічної системи, недостатньо визначеними є і механізми реалізації інноваційної політики.

Аналіз законодавчих актів щодо інноваційної діяльності в Україні свідчить, що не в повній мірі враховуються сучасний стан інноваційної галузі, об’єктивні

умови існуючого технологічного укладу та перспективи розвитку. Нормативні акти не містять правових засад формування організаційно-структурних, економічних, комунікативних механізмів для створення сприятливого інноваційного клімату, просування на ринок інноваційних ідей, розробок і готової продукції. Недостатньо враховуються вимоги та можливості Восьмої рамкової програми Європейського Союзу з розвитку наукових досліджень і технологій “Горизонт 2020”, яка орієнтована на підтримку та заохочення досліджень в Європейському дослідницькому просторі в період з 2014 по 2020 рр.

Таким чином, можна констатувати той факт, що реформи економіки та програми, що пропонувалися президентами та урядами України упродовж останніх років, лише формально декларували інноваційну спрямованість держави. Пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності в Україні, визначені Програми, затверджені Верховною Радою України, втратили своє значення. Так, зупинена реалізація законів України “Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій”, “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків”, стримується реалізація законів України “Про наукові парки” та “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” та Державної цільової економічної програми “Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009 – 2013 роки”. Відсутній план заходів із запровадження Концепції розвитку національної інноваційної системи. Не виконуються положення Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” щодо бюджетного фінансування науки на рівні 1,7 відсотка ВВП, принципи базового і конкурсного забезпечення науки та заходи зі створення сприятливих економічних умов діяльності наукових установ. У зв’язку з цим не діють фінансові, податкові, кредитні стимули розвитку інноваційної діяльності, трансферу технологій, у тому числі з оцінки та використання об’єктів права інтелектуальної власності. Не розвивається система підтримки венчурної діяльності реалізації результатів досліджень, відсутні стимули щодо залучення коштів приватних підприємств у проведення досліджень і розробок.

Установлені рішенням Уряду України норми з підвищення ставок зборів за набуття та підтримки захисту прав на винаходи призвели до згортання процесів створення об'єктів права інтелектуальної власності на підприємствах. Як наслідок – зменшилася частка організацій, що займаються винахідницькою та інноваційною діяльністю, яка в 2013 р. становила лише 6,8 відсотка.

Державна казначейська служба України безпідставно обмежує та затримує перерахунок коштів наукових установ та вищих навчальних закладів, зароблених за рахунок грантів, договорів з іноземними партнерами, як наслідок – зривається їхня участь у міжнародних програмах наукових досліджень, зокрема в науковій програмі Європейського Союзу “Горизонт 2020”. Таке надмірне регулювання негативно впливає також на співпрацю з вітчизняними науковими установами, унеможлиблює проведення комплексних досліджень і раціональне використання людських ресурсів і наукового обладнання.

Міністерство фінансів України зменшує обсяги фінансових пропозицій наукових організацій, скорочує або зовсім припиняє фінансування державних цільових програм. У Державному бюджеті України на свій розсуд змінюються розпорядники бюджетних коштів, назви бюджетних програм, що призводить до плутанини та негативно впливає на цільове використання коштів. Фінансова діяльність наукових установ і вищих навчальних закладів непомірно зарегламентована Державною казначейською службою України. Порушуються принципи самоврядності академій наук, самостійності у вирішенні фінансових питань наукових установ та університетів. Під тиском контролюючих органів на комерційну основу переводиться підготовка кандидатів і докторів наук [153].

Розв'язання цих проблем в правовому дискурсі та формування інституційно-правових механізмів інноваційної діяльності вбачається шляхом внесення змін і доповнень до існуючих Законів: “Про інноваційну діяльність”, “Про оподаткування прибутку підприємств”, “Про податок на додану вартість”, “Про банки та банківську діяльність”. А також унормування на рівні Верховної Ради України таких елементів інноваційної галузі, як врегулювання прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного

бюджету та державних цільових фондів, формування та регулювання ринку венчурного капіталу, страхування ризику інвестицій в інноваційні проекти, стимулювання участі комерційних банків в інвестуванні інноваційної діяльності, функціонування бірж інновацій та інноваційних ринків. Але найбільш складною є робота над інституційним оформленням визначення науково-технологічних та інноваційних пріоритетів як країни в цілому, так і окремих регіонів. Відсутність ефективної державної стратегії, належного законодавчо-правового підґрунтя в галузі інновацій, неефективна взаємодія соціальних інститутів науки, освіти, економіки, права, відсутність дієвих механізмів державної інноваційної політики веде до величезної розпорошеності бюджетних коштів та до недостатнього позитивного впливу інновацій на економіку країни в цілому. Так, наприклад, упродовж 2014 року наукові та науково-технічні роботи виконували 999 організацій, розподіл організацій за секторами науки показує, що найбільша кількість наукових установ належить до галузевого (473 установи) та академічного сектору (312 установ) [123, 124]. Розподіл організацій, що здійснювали наукову і науково-технічну діяльність, за секторами діяльності свідчить, що, як і в попередні роки, найбільша частка таких організацій (42,2%) належить до підприємницького сектору.

Як і у попередні роки, у 2014 р. продовжувалась тенденція скорочення загальної чисельності працівників організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи. З 2005 р. кількість працівників організацій, що здійснюють науково-технічну діяльність, скоротилася на 35,8%, у т. ч. дослідників – на 31,1%.

За даними Державної служби статистики України (див. *табл. 2.2*), у 2014 році (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП скоротилася до найнижчого показника за всі роки існування держави – 0,70. Серед обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт найбільше місце посіли розробки (5341,5 млн. грн.), фундаментальні дослідження (2475,2 млн грн.), прикладні дослідження (1910,2 млн грн.), науково-технічні послуги (1223,8 млн грн.) [123].

Таблиця 2.2

Інноваційна активність підприємств України за роками

	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Загальна сума витрат	У тому числі за напрямками					
			дослідження і розробки	у тому числі		придбання інших зовнішніх знань	підготовка виробництва для впровадження інновацій	придбання машин обладнання та програмного забезпечення
				внутр. НДР	зовн. НДР			
	%	Млн грн.						
2000	18,0	1760,1	266,2	X	X	72,8	163,9	1074,5
2001	16,5	1979,4	171,4	X	X	125	183,8	1075,5
2002	18,0	3018,3	270,1	X	X	149,7	325,2	1076,5
2003	15,1	3059,8	312,9	X	X	95,9	527,3	1077,5
2004	13,7	4534,6	445,3	X	X	143,5	808,5	1078,5
2005	11,9	5751,6	612,3	X	X	243,4	991,7	1079,5
2006	11,2	6160,0	992,9	X	X	159,5	954,7	1080,5
2007	14,2	10821	986,4	793,5	192,9	328,4	X	1081,5
2008	13,0	11994,2	1243,6	958,8	284,8	421,8	X	1082,5
2009	12,8	7949,9	846,7	633,3	213,4	115,9	X	1083,5
2010	13,8	8045,5	996,4	818,5	177,9	141,6	X	1084,5
2011	16,2	14333,9	1079,9	833,3	246,6	324,7	X	1085,5
2012	17,4	11480,6	1196,3	965,2	231,1	47,0	X	1086,5
2013	16,8	9562,6	1638,5	1312,1	326,4	87,0	X	1087,5
2014	16,1	7695,9	1754,6	1221,5	533,1	47,2	X	1088,5

Стрімке зниження обсягів наукової та інноваційної діяльності є характерною рисою для всіх регіонів України. Аналіз інноваційної діяльності в регіонах засвідчує, що в розрізі регіонів частка інноваційно активних підприємств у 2014 р. варіювала від 6,0 % (Закарпатська обл.) до 24,2 % (Херсонська обл.) від загальної кількості промислових підприємств регіону. Це значно нижче за рівень інноваційної активності підприємств (40 – 70 %) у країнах, які мають національну

економіку інноваційного типу. При цьому порівняльний аналіз статистичних даних стосовно випуску інноваційної продукції в 2008 та 2014 р.р. свідчить, що інноваційна активність підприємств в інноваційно активних регіонах знизилася: Дніпропетровська область (з 8,5 до 0,7 %), Львівська (з 12,1 до 2,1 %), Одеська (з 11,4 до 2,4 %), Харківська (з 13,1 до 3,8 %), м. Київ (з 29 до 2 %), а також обсяг випуску інноваційної продукції у відсотках до загального обсягу продукції регіону не відповідає потужному науковому, науково-технічному та освітньому потенціалу, сконцентрованому в цих регіонах і здатному генерувати інноваційні процеси. Вищий за всі рівень активності демонструє Сумська область, де частка інноваційно активних підприємств у 2014 р. склала 17,6 %, а випуск інноваційної продукції – 10,4% – найбільший у 2014 р. Але такий рівень активності явно недостатній для випереджального розвитку держави або регіону [див. додаток Д].

За даними Департаменту інноваційного розвитку промисловості і транспортної інфраструктури Харківської обласної державної адміністрації, в 2014 р. виконанням наукових і науково-технічних робіт у Харківській області займалися 157 підприємств, що менше на 10 % порівняно з відповідним періодом минулого року. Загальний обсяг виконаних наукових і науково-технічних робіт становив 1572,5 млн грн, у тому числі виконаних власними силами організацій та підприємств – 1494,5 млн грн. Незважаючи на те, що на Харківщину припадає 15% науково-дослідних інститутів України, 20% конструкторських і проектних організацій та 20% кількості науковців країни, обсяги виконаних робіт установ склали 693,6 млн. грн., що на 29% менше за показник відповідного періоду минулого року. Рівень середньомісячної продуктивності праці, зменшившись на 19%, склав 12,7 тис. грн. на одного штатного працівника. На 13% зменшилася середньооблікова чисельність штатних працівників наукових установ (на 90% – за рахунок науковців) та склала 7,1 тис. осіб.

На нашу думку, окрім дії факторів загальної економічної ситуації в країні, погіршення взаємозв'язків з партнерами, зменшення обсягів держзамовлення, на інноваційний розвиток регіону також впливає відсутність системної взаємодії центральних органів виконавчої влади із суб'єктами управління державних

підприємств, системної дії організаційно-структурних, інституціонально-правових та економічних механізмів реалізації державної інноваційної політики. Актуальними стають пошук, розробка, впровадження норм функціонування нових інституцій, спрямованих на взаємодію науки, держави та виробництва (а не надмірне адміністрування науково-технічного розвитку, що ми бачимо на практиці), які повинні стати основним вектором державного управління інноваційною діяльністю, забезпечити сприятливі умови для перебігу інноваційних процесів, стати однією з умов виходу країни з кризи.

Ураховуючи досвід регулювання інноваційних процесів країн, що мають різний рівень розвитку економічних систем, можна виділити дві полюсні моделі державної інноваційної політики в країні:

- втручання держави є мінімальним, а всі заходи щодо активізації науково-технологічного розвитку та впровадження інновацій ґрунтуються на дії механізму ринкового саморегулювання та самоорганізації;

- держава є активним учасником ринку інновацій та тим регуляторним органом, на котрий покладено повноваження щодо управління всією науково-технічною сферою, а саме регулювання має жорсткий директивний характер.

Проте в чистому вигляді жодна з цих моделей не є ефективною і потребує симбіозу. Двофакторний механізм регулювання інноваційної діяльності, який органічно поєднує елементи ринкової конкуренції та механізму прямого державного регулювання, – це і є та передумова, що визначає ефективність інноваційної політики держави. Окрім того, у багатьох країнах у регулюванні інноваційної діяльності беруть участь не лише держава, але і створені нею спеціальні регулятивно-наглядові органи. Водночас застосування заходів державного регулювання інноваційної діяльності має ґрунтуватися на врахуванні специфіки розвитку тієї чи іншої країни, закономірностей її функціонування, політичних, національних умов тощо, що вимагає творчого підходу до визначення межі та методів втручання в інноваційний процес та інноваційну діяльність. Тому оптимальним і найдієвішим у реаліях української економіки буде застосування

цілеспрямованого та водночас помірною, виваженого впливу з боку держави на процеси, що відбуваються в інноваційній сфері.

Роль держави як фундатора інноваційної політики на регіональному рівні була задекларована Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року [54]. В якості першочергового завдання інноваційної політики на регіональному рівні визначено удосконалення регіональної системи правової, кадрової та інформаційної підтримки інноваційної діяльності. Державна інноваційна політика на регіональному рівні повинна бути спрямованою на реалізацію таких завдань: сприяння створенню пайових інвестиційних фондів з реалізації інноваційних проектів із залученням ресурсів державного та місцевих бюджетів, приватного капіталу; проведення моніторингу потреб підприємств у інноваціях, наявних у наукових і конструкторських установах розробок, призначених для продажу; створення інформаційного каталогу інновацій на основі зв'язку “попит-пропозиція”; сприяння впровадженню інновацій в енерго- та ресурсозберігаючих напрямках; здійснення розробки та впровадження програм вторинного використання ресурсів; забезпечення гармонійного поєднання первинних і вторинних інноваційних продуктів; розвиток інноваційної інфраструктури для підтримки суб'єктів господарювання, які впроваджують проекти інноваційного спрямування шляхом створення та розвиток мережі центрів трансферу технологій і бізнес-інкубаторів, у тому числі у вищих навчальних закладах; формування ефективного організаційного та фінансового механізму підтримки і розвитку наукової діяльності; формування ефективного організаційного та фінансового механізму підтримки і розвитку інноваційної діяльності за рахунок фінансово-кредитної допомоги суб'єктам господарювання, які реалізують інвестиційні проекти інноваційного спрямування; створення центрів з упровадження інноваційних технологій на базі державних професійно-технічних навчальних закладів; створення наукової бази інноваційного розвитку та дієвої системи сприяння трансферу технологій шляхом надання підтримки щодо запровадження в практику новітніх наукових проектів [54].

Стратегія створює можливості для врахування специфіки розвитку кожного регіону і ставить завдання щодо формування консолідованого економічного простору для сталого розвитку країни.

Водночас процес розроблення та реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні залишається розпорошеним, безсистемним. Насамперед, через те, що цим питанням опікуються щонайменше три центральних органи виконавчої влади: Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів України. Відсутній і державний орган, до повноважень і завдань якого належали б питання координації міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва як невід'ємного складника регіонального розвитку.

Неодноразові спроби створити консолідований орган державного управління, який би забезпечував ефективну взаємодію представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектора економіки, залишалися недієздатними. На нашу думку, спроба створити подібний орган на загальнодержавному рівні не враховує специфіку регіонів. За умови сформованості нормативної бази на загальнодержавному рівні створення механізмів реальної взаємодії треба починати з регіонального рівня, накопичуючи досвід урегулювання інтересів бізнесу, науки та держави.

Треба підкреслити, що нове розуміння сутності регіонального розвитку як оптимального використання внутрішнього потенціалу регіонів сформувалося ще в середині 1990-х рр., суттю його є максимальне використання регіональних ресурсів при врахуванні специфіки, унікальності кожного конкретного регіону. Але системному реформуванню державного управління інноваційним регіональним розвитком в Україні заважає недосконалість інституційно-правового забезпечення державної політики на регіональному рівні.

Законодавство з питань державної політики на регіональному рівні складається з Конституції України, законів України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”, “Про стимулювання розвитку регіонів”, “Про місцеве

самоврядування в Україні”, “Про місцеві державні адміністрації”, “Про транскордонне співробітництво”, “Про регулювання містобудівної діяльності”, “Про державні цільові програми”, “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України”, “Про Генеральну схему планування території України”, Конституції Автономної Республіки Крим та інших законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, а також міжнародних договорів України, згоду на обов’язковість яких надано Верховною Радою України.

Розроблена вітчизняними вченими й фахівцями “Стратегія сталого розвитку “Україна - 2020”” та схвалена Указом Президента України (12 січня 2015 року № 5/2015) установлює правові, економічні й організаційні основи державної інноваційної політики, форми стимулювання інноваційних процесів, заходи щодо регулювання соціально-економічних відносин, що виникають при здійсненні інноваційної діяльності; визначає різні за терміном пріоритети інноваційного розвитку; інституційно-правові й організаційно-економічні основи експортної діяльності і науково-технічній і інноваційній сферах; напрямки й основи розвитку інноваційної інфраструктури; організаційно-економічні форми й напрямки інноваційної діяльності; основи структурно-функціонального розвитку адміністративного апарату державної інноваційної політики. Таким чином, можна сказати, що сформовано повноцінні інституціональні основи державної інноваційної політики України. Однак невиконання або часткове виконання положень указаних нормативно-правових актів стримують позитивні економічні трансформації. Реалізація багатьох законів, що стосується державного стимулювання інноваційної діяльності, припинена з різних причин.

Основні засади регіональної політики визначені Законом України “Про засади державної регіональної політики”. Але перешкодою успішній реалізації державної регіональної політики в Україні є недосконале інституційно-правове забезпечення регіонального розвитку: невизначеним залишається правовий статус більшості інститутів, що стимулюють регіональний розвиток (у т. ч. агентств регіонального розвитку); законодавчо не унормовано особливості та сфери

застосування інноваційних механізмів модернізації регіональної економіки – міжрегіонального співробітництва, зокрема формування регіональних кластерів (у т. ч. транскордонних) і кластерних об'єднань; незавершеність реформи місцевого унормування засад диверсифікації регіональної економіки; унормування механізмів державно-приватного партнерства; залучення міжнародної технічної допомоги на потреби місцевого й регіонального розвитку.

Для формування дієвих інституціонально-правових механізмів повинні бути доповнені задекларовані раніше стратегічні цілі, завдання й принципи державної інноваційної політики України на регіональному рівні. Це обумовлено низкою причин: по-перше, зросла роль і значимість державної інноваційної політики та стратегії інноваційного розвитку; по-друге, в контексті світових тенденцій змінюється парадигма взаємодії держави, науки, освіти та бізнесу. По-третє, реалізація державної інноваційної політики доповнюється новими сферами й напрямками згідно зі зміною пріоритетів світового інноваційного процесу. По-четверте, змінилася роль регіонів у загальнодержавному масштабі.

Вітчизняними дослідниками підкреслюється, що система державного впливу на розвиток інноваційної діяльності на регіональному рівні залишається неефективною та нестабільною [48, С. 80]. Положення законів, що стосуються надання пільг інноваторам, на практиці не реалізується, потенціал непрямих механізмів стимулювання здебільшого не задіяно [4, 5].

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності в промисловості є власні кошти підприємств, непрямі механізми стимулювання інноваційної діяльності державою майже не використовуються [38, 49].

Державою вживаються окремі заходи щодо збереження наукового потенціалу країни, що надає можливість надалі визначати високий ступінь престижності наукової праці, стимулювати молодих учених до розвитку та руху вперед в ієрархії наукових досягнень і звань [146]. Але це явно недостатньо для збереження наукового потенціалу країни, розвитку інновацій, поширення їх впливу на економіку та соціальну сферу країни.

Таким чином, попри те, що двадцять років Україна живе у стані безперервних економічних, політичних та соціальних реформ, а з 2002 р. має законодавче поле для розвитку інновацій, інноваційного прориву не сталося; інноваційна сфера не виконує належним чином роль джерела економічного зростання. Ключові проблеми полягають у тому, що темпи розвитку вітчизняної інноваційної сфери не відповідають попиту на передові технології з боку економіки. У зв'язку з цим доцільною є зміна концепції та змісту державної інноваційної політики в напрямку підвищення “технологічності” вітчизняної економіки, концентрація фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках науково-технологічного розвитку країни, активізація інноваційної діяльності в регіонах. Міжнародний досвід свідчить про те, що ефективною є орієнтація державної політики на взаємодію держави, бізнесу та науки, формування механізмів з розробки та застосування інновацій в економіці. Це передбачає, з одного боку, концентрацію бюджетних коштів на 5 – 8 пріоритетних напрямках (для порівняння, Німеччина має 5, а Росія 8 пріоритетних напрямів інноваційного розвитку), з іншого – залучення потенціалу бізнесу (перш за все, великого) до процесу впровадження інновацій.

Стає зрозумілим, що моделі і методи, застосовувані Урядом для активізації інноваційної діяльності, не можуть надати очікуваних результатів ще і тому, що враховуються лише економічні і виробничі характеристики активізації інноваційної діяльності. Не використаними залишаються соціальні важелі розвитку інноваційної галузі.

Результатом невиваженої державної інноваційної політики в Україні є суперечливість законодавства стосовно інновацій, особливо у випадках, коли державна фінансова підтримка блокується законом про державний бюджет, відсутність системності у формуванні інституційно-правових механізмів, незадовільне функціонування апарату державного управління інноваційною діяльністю, недостатній захист прав інтелектуальної власності. Це призвело до значної втрати кадрового науково-інноваційного потенціалу, невідповідності галузевої структури виробництва сучасним вимогам, низькому рівню інноваційної активності підприємств та до недостатньої інтеграції вітчизняних підприємств у

глобалізаційні процеси тощо. Практично всі показники стану інноваційних процесів та використання їх в економіці в Україні залишаються надзвичайно низькими. Науково-технічні розробки та їх упровадження є однією з найбільш нерегульованих сфер суспільного життя.

Серед причин такого занепаду інтелектуального потенціалу слід назвати не тільки недостатній рівень фінансування, але й відсутність єдиної системи механізмів реалізації державної інноваційної політики. Усе це вимагає, по-перше, аналізу системних перешкод, що не дають змоги концептувати основні напрями створення та вдосконалення інноваційної політики українського суспільства.

По-друге, високі капітало- й ресурсоємність інновацій, особливо на початкових етапах їх упровадження, що не дає змоги отримати швидкий економічний ефект від них. На державному рівні сьогодні не розглядається як завдання маркетинг інновацій, розробка регіональних схем більш ефективної та швидкої реалізації інновацій на різних ступенях інноваційного процесу.

По-третє, геополітичні перешкоди на шляху поширення високих технологій серед країн, що розвиваються. Економічна історія успішних держав (Великобританії, Німеччини, Франції, Швеції, Японії, Південної Кореї, Тайваню) свідчить про таке: свого часу з метою прискорення індустріального розвитку вони також активно використовували тарифний захист, а промислова, торгівельна, технічна політики були чи не найголовнішими складовими загальнодержавної. Звідси висновок: амбітні країни, котрі прагнуть поліпшити свої геоекономічні позиції, але поки що не можуть позбавитися геополітичного акценту “що розвиваються”, повинні повторити шлях держав-лідерів. Однак слід мати на увазі, що державно-інноваційний розвиток у нових історичних умовах є доволі складною справою. Потужні сучасні економіки завбачливо “прибрали сходи”, якими самі піднялися. Зокрема, на Восьмому (Уругвайському) раунді торговельних переговорів у межах комплексу міжнародних угод ГАТТ було введено заходи щодо захисту прав інтелектуальної власності, пов’язаних із торгівлею. Хоча патенти доволі успішно продаються в деяких країнах, що економічно прогресують (наприклад, Бразилії, Китаї, Індії), для інших країн даної

групи дорога фактично закрита. Причиною є ціна патентів і ноу-хау, зависока для “середніх” економік. За оцінками Світового банку, надходження ліцензійних платежів із країн, що розвиваються, на користь північних ТНК, насамперед американських, становить приблизно 15 млрд дол. США та в майбутньому зросте в чотири рази. Наслідком подібних торговельних асиметрій є задана наперед неефективність економік країн, що розвиваються.

По-четверте, в Україні не стабілізовано відносини інтелектуальної власності, блокується створення фондів для захисту авторського права.

Крім того, досі невідпрацьованим залишається механізм протидії відпливу інновацій із державного сектора економіки, які “відходять” разом із приватизацією. Стає зрозумілим, що складові інтелектуальної власності мають бути самостійними об’єктами приватизації. А це вимагає перегляду законодавства в даній сфері.

По-п’яте, спостерігається невідповідність формування ринку робочої сили потребам розвитку високих технологій. Пріоритетними спеціальностями, за якими проводиться підготовка у вітчизняних вищих навчальних закладах, залишаються юридичні, економічні, філологічні (іноземні мови). При цьому явно недостатня увага приділяється інженерним спеціальностям, унаслідок чого бракує висококваліфікованих працівників сфери матеріального виробництва. При цьому явно недостатня увага приділяється інженерним спеціальностям, унаслідок чого бракує висококваліфікованих працівників сфери матеріального виробництва. За два десятиріччя зруйновано ланцюг “наука – освіта – виробництво”. Наука та освіта в Україні на сьогодні фактично відсторонені від процесу формування інноваційної економіки.

Подальший розвиток інноваційних кластерних об’єднань, наукових та індустріальних парків, спеціальних правових режимів економічної діяльності та їх функціональних одиниць, що діють в Україні (у т. ч. спеціальних економічних зон, технологічних і наукових парків), потребує відповідного інституційного забезпечення, у т. ч. удосконалення чинного законодавства.

З огляду на вищевикладене потребують удосконалення нормативно-законодавчі основи інноваційної діяльності, зокрема на регіональному рівні. Особливу увагу слід приділити розмежуванню функцій повноважень центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо інноваційного розвитку регіону, визначення правового режиму інтелектуальної власності, удосконалення механізмів планування соціально-економічного розвитку регіонів, підвищенню ефективності державного адміністрування інноваційного розвитку, а також розвитку інституційно-правових механізмів інноваційної діяльності й окремих її складових. Необхідною умовою оптимізації позитивного впливу інституційно-правового забезпечення є адміністративний супровід реалізації прийнятих нормативно-правових актів, більш якісний контроль за виконанням їхніх норм, підвищення правової дисципліни державних органів влади, підприємницьких структур тощо.

Здійснений аналіз функціонування інституційно-правового механізму реалізації державної інноваційної політики в Україні дозволяє зробити висновок, що суб'єкти інноваційної діяльності не можуть самотійно, без підтримки держави вирішувати проблеми функціонування та розвитку, поліпшувати конкурентоспроможність. Застосування механізмів реалізації державної інноваційної політики повинно здійснюватися сукупністю організаційних структур. Стратегічного значення для вироблення і впровадження конкурентоспроможної продукції на регіональному рівні набуває створення нових інноваційних структур.

2.2. Організаційно-структурний механізм реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні

Державна інноваційна політика впроваджується через цілеспрямовану та скоординовану діяльність органів державної влади всіх рівнів, на яких покладено завдання реалізації державної політики у сфері інноваційної діяльності, через діяльність системи інститутів науки, освіти, підприємництва. Державне

управління інноваційними процесами – це діяльність інституцій державної влади, які беруть участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної інноваційної політики щодо створення сприятливого інституціонального середовища для забезпечення широкомасштабної генерації та поширення інноваційних процесів за встановленими законодавством пріоритетними напрямками і за державною підтримкою, яка надається цими інституціями державної влади. Функції організаційно-структурного механізму складаються з наступних елементів:

- визначення і підтримка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування і реалізація державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення регіональної системи науково–технологічного прогнозування і розробка механізмів її кооперації та інтеграції з НДІ, академічними інститутами і ВНЗ, міністерствами та відомствами;
- розвиток умов для створення державно–приватного партнерства в інноваційній діяльності у межах регіонів;

забезпечення взаємодії регіональної інноваційної політики з макроекономічною, структурно–інвестиційною, промисловою регіональною політикою держави. Функції з реалізації державної інноваційної політики виконують органи державного управління та недержавні структури: Верховна рада України, Кабінет Міністрів України, міністерства, відомства та інші центральні органи управління, місцеві органи державної влади та управління, організації, установи та підприємства, що беруть участь у впровадженні інноваційної політики. Організуючою формою розробки державної інноваційної політики можуть служити взаємодіюча сукупність міністерств і відомств, відповідальних за різні сфери і складові частини науково-технічного, інноваційного та економічного потенціалів регіонів, а також громадські організації суб'єктів наукової діяльності і споживачів інноваційної продукції. Організаціями, що беруть участь у провадженні державної інноваційної політики, є сертифікаційні служби,

організації науково-технічної експертизи, інформації, державні та місцеві інноваційні фонди.

Організаційними структурами, що реалізують інноваційну політику, є наукові та освітні установи, приватні (монополії) та державні підприємства, органи державної влади. В Україні існує розгалужена структура державних органів, які здійснюють інноваційну політику. У структурах як законодавчих, так і виконавчих органів державної влади створено відповідні органи, до функцій яких належить формування засад інноваційної політики, визначення механізмів її реалізації. Президент України в процесі розробки основних напрямів соціально-економічної політики визначає основні напрями інноваційної політики держави. Верховна Рада України ухвалює закони та постанови, в яких визначає основні цілі, напрями, принципи державної інноваційної сфери, затверджує пріоритетні напрями розвитку науки і техніки, перелік науково-технічних програм, створює систему регуляторів інноваційної галузі. Кабінет Міністрів України координує роботу органів державної виконавчої влади з реалізації інноваційної політики, розробляє постанови, спрямовані на створення, на підставі чинного законодавства, економічних, правових, організаційних механізмів. Кабінет Міністрів України координує роботу міністерств, відомств та інших центральних органів державного управління України і місцевих органів державної влади. В цій роботі у різний спосіб задіяними є Міністерство економічного розвитку і торгівлі, Міністерство освіти і науки, Міністерство соціальної політики, Міністерство фінансів, Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, галузеві міністерства, Національна академія наук України.

Реалізація політики держави у сфері інноваційної діяльності на регіональному рівні реалізується Верховною Радою АРК, обласними, районними радами, а також регіональними науковими центрами НАН та Міністерства освіти та науки України, регіональними центрами інноваційного розвитку Державного агентства України з інвестицій та розвитку та мережею державних інноваційних фінансово-кредитних установ. Провідна роль належить Верховній Раді АРК, обласним та районним радам, які затверджують регіональні інноваційні програми,

що кредитуються з відповідних бюджетів, визначають кошти бюджетів для фінансової підтримки регіональних інноваційних програм, делегують повноваження обласним та районним адміністраціям щодо фінансування регіональних інноваційних програм у межах виділених у цих бюджетах коштів, а також здійснюють контроль за фінансуванням регіональних інноваційних програм за кошти бюджетів. Регіональні наукові центри НАН та Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України беруть активну участь у забезпеченні інноваційного розвитку господарського комплексу регіону, організації широкого використання у регіоні вискоєфективних наукових розробок учених України, здійснюють просвітницьку діяльність, сприяють підвищенню інтелектуального потенціалу регіону.

Таким чином, в Україні формально достатньо розвинена державна система управління інноваційною діяльністю. Виконання визначених законодавством функцій суб'єктами державної інноваційної політики на кожному рівні управління теоретично мало б забезпечити Україні та регіонам стійкий та перспективний інноваційний розвиток. Однак існування низки проблем в організації та реалізації державних, регіональних, інших інноваційних програм та проектів створюють як зовнішні, так і внутрішні бар'єри щодо інноваційного розвитку. Переважно це проблеми недосконалості інституційно-правового, організаційно-структурного механізмів в інноваційній сфері, фінансового забезпечення інноваційних програм та неефективного використання коштів, недостатньо сформованої системи інформаційного забезпечення та стимулювання інноваційної діяльності тощо.

Незважаючи на велику кількість державних органів, до функцій яких належить здійснення інноваційної політики, єдиного державного органу, відповідального за реалізацію цієї політики в країні, не має. Законом України “Про наукову та науково-технічну діяльність” передбачається створення консолідуючої організації — Національної ради з питань науки та технологій (НРНТ) при Кабінеті Міністрів України, яка буде вирішувати питання у сфері науки та розвитком бізнесу інновацій, стимулюванням інновацій на регіональному рівні. Але НРНТ не є органом виконавчої влади із владними

повноваження, а постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Кабінеті міністрів України, що надає рекомендації з тих чи інших питань, тим самим частково переносючи функцію формування державної політики у сфері науки з МОН на Кабмін. Національна рада складається з Наукового комітету та Адміністративного комітету. До складу останнього входитимуть керівники організацій, що є головними розпорядниками бюджетних коштів на науку та впровадження її результатів: ЦОВВ, Національна та галузеві академії наук, державні наукоємні підприємства, регіональні органи виконавчої влади. Науковий комітет Національної ради складатиметься з вчених, що безпосередньо проводять наукові дослідження та є науковими лідерами в певних дисциплінах. Така структура дозволяє вперше зібрати головних розпорядників бюджетних коштів на науку і дослідників разом, що дає їм можливість виробити спільне бачення та скоординувати дії для вирішення стратегічних питань, уникнути фрагментації зусиль і дублювання функцій. У той же час прем'єр-міністр (як голова Національної ради) буде не лише отримувати інформацію від експертів в інноваційні галузі, а й брати участь у формуванні пропозицій щодо вирішення найбільш проблемних питань державної політики у сфері науки та інновацій, буде виступати гарантом впровадження прийнятих рішень в життя. Експертами, які готують проекти рішень та рекомендацій Національної ради з питань науки та технологій виступають працівники апарату відповідних міністерств і зовнішні експерти у питаннях, що розглядаються. У процесі підготовки проекту рішення на основі консультацій із громадськістю та представниками виконавчої влади має бути вироблене узгоджене бачення, яке врешті виноситься на остаточний розгляд Наукового комітету. У разі схвалення такого проекту, він розглядається на спільному засіданні обох комітетів. Оскільки проект уже було узгоджено і з експертами, і з чиновниками профільних міністерств, слід сподіватися на його схвалення. Крім того, ймовірність впровадження такої рекомендації Національної ради зростає в рази, оскільки потребує лише політичної волі Кабінету міністрів. Таким чином, буде впроваджено новий для України механізм взаємодії наукової громади та виконавчої влади, який має забезпечити можливість прийняття

розумних і узгоджених рішень. Рішення Наукового комітету можуть позитивно впливати на регіональний інноваційний розвиток за умови залучення до його роботи представників наукової спільноти усіх регіонів країни.

Основною організаційною формою реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні сьогодні є регіональні програми інноваційного розвитку (регіональні інноваційні програми). Програма реалізується в контексті виконання Угоди між Кабінетом Міністрів та обласною радою щодо регіонального розвитку та договір між Державним агентством України з інвестицій та розвитку і місцевими органами влади.

В Україні існують наступні елементи підтримки інноваційного розвитку на регіональному рівні:

- 1) Визначення пріоритетних напрямків інноваційної діяльності.
- 2) Програми інноваційного та/або науково-технологічного розвитку.
- 3) Спеціальні програми, розроблені для підтримки певних аспектів у сфері інновацій.

В залежності від того, який з елементів наявний в даному регіоні, регіони України можна поділити на такі категорії:

- 1) Регіони, в яких прийнято лише пріоритетні напрями інноваційної діяльності (АР Крим).

- 2) Регіони, в яких прийняті та реалізуються як пріоритетні напрями інноваційної діяльності, так і цільові програми інноваційного та/або науково-технічного розвитку (Донецька, Чернігівська, Черкаська, Полтавська, Кіровоградська і Вінницька області).

- 3) Регіони, в яких прийняті лише цільові програми інноваційного та/або науково-технічного розвитку (Запорізька, Івано-Франківська, Тернопільська, Харківська та Чернівецька області).

- 4) Регіони, в яких були прийняті спеціальні програми, що спрямовані на підтримку тих чи інших аспектів інноваційної діяльності (Регіональна цільова програма “Створення в Одеській області інноваційної інфраструктури на 2008-2012 роки”, “Концепція розвитку регіональної інноваційної системи (проект)”

(Житомирська область); Київська міська програма розвитку промисловості на інноваційній основі на 2007 - 2011 роки; “Програма створення транскордонних транспортно-логістичних центрів як структурних ланок інноваційних кластерів на території Закарпатської області на 2009-2011 роки”). Основними прорахунками у більшості регіональних програм є невизначеність у джерелах фінансування виконання програми, надто широкі цілі і завдання, недосконалість механізмів оцінювання та моніторингу інноваційних програм.

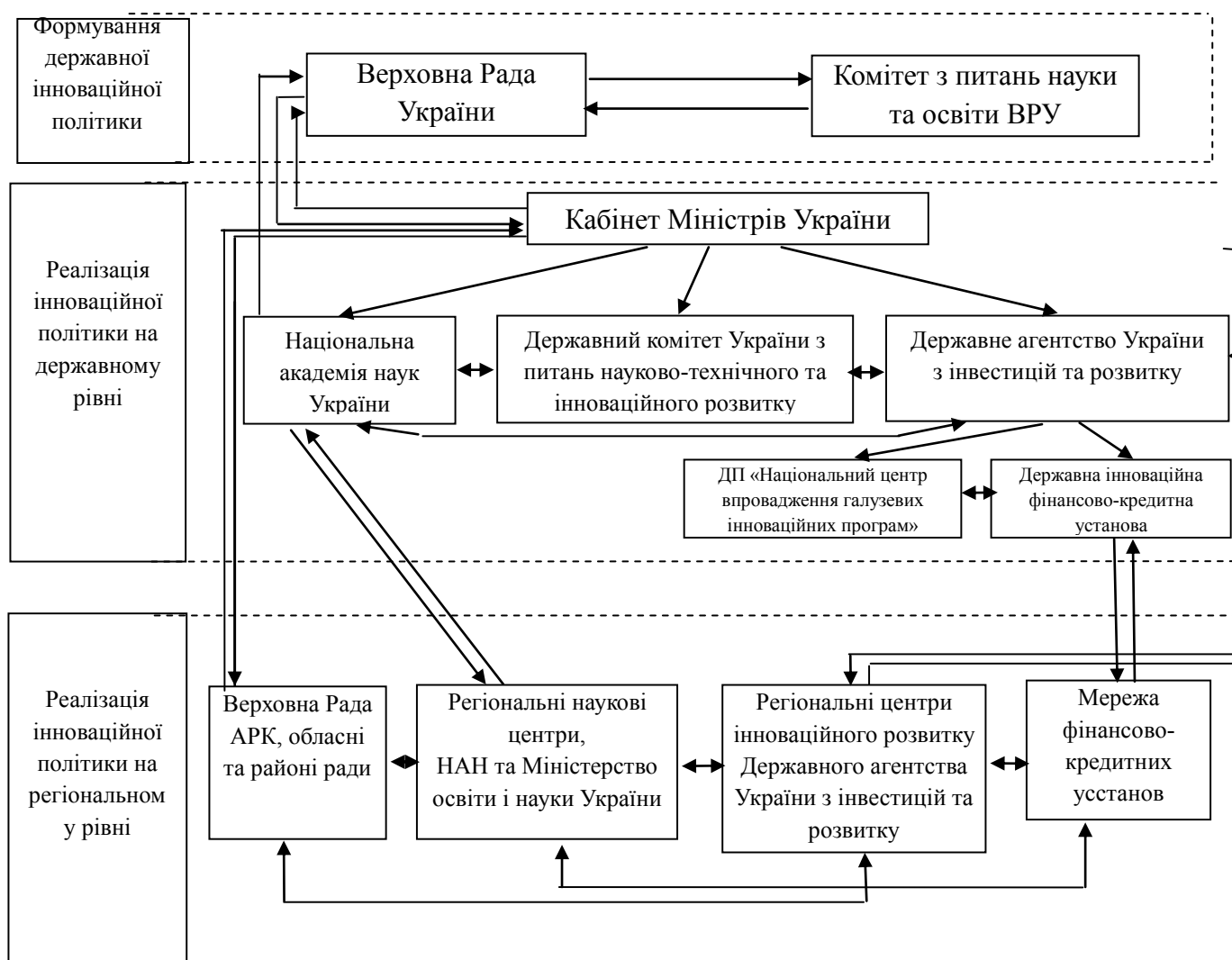

Рис. 2.1 Схема організаційно-структурного механізму реалізації державної інноваційної політики

Різні аспекти організаційно-структурного механізму реалізації інноваційної політики на регіональному рівні досліджено в роботах О. Амоши, І. Андела, П. Бубенка, П. Буряка, О. Бутока, О. Дація, В. Кравця, А. Музиченка та ін. Організаційні механізми стимулювання інновацій на регіональному рівні розглядали у своїх працях І. Бакушевич, П. Бубенко, Н. Вовчук, М. Данько, Т. Ковальчук, С. Кравченко, М. Крупка та ін. Дослідженню різних інноваційних моделей розвитку регіону присвячено праці С. Арутюняна, Ю. Бажала, А. Батюка, С. Білої, А. Гальчинського, В. Гейця, М. Корецького, Д. Черваньова та ін. З. Костак зосереджує увагу на розмежуванні засобів регіонального регулювання інноваційної діяльності на макро- та мікроінструменти [95].

Організаційно-структурні механізми реалізації інноваційної політики на регіональному рівні на засадах принципу єдності передбачають інтегрованість інноваційного середовища регіону до інноваційного середовища України, яке охоплює як сферу перебігу інноваційних процесів, так і функціонування державних та недержавних інституцій, інфраструктуру стимулювання та підтримки розвитку інноваційних процесів. Механізми інноваційної політики на регіональному рівні мають свою специфіку, але виступають елементами загальної системи національної інноваційної політики, яка відповідає завданням єдності відтворювальних інноваційних процесів, а також однопорядковій спрямованості динаміки розвитку країни. Це зумовлено існуванням єдиної системи об'єктів інноваційної діяльності, соціально-економічних відносин, інноваційного законодавства. Формування організаційно-структурних механізмів реалізації інноваційної політики на регіональному рівні відповідає вимогам узгодженості системи національних стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності та регіональних інноваційних пріоритетів, а також враховує необхідність взаємодії та взаємовпливів регіональної та галузевої складових. Аналіз Стратегій регіонального розвитку 2020 усіх областей України свідчить про націленість до асоціації з ЄС. Досить плідно в цьому напрямку працюють представники державної влади та місцевого самоврядування міст Луцьк, Харків, Дніпра тощо. Популярними формами співробітництва стали стажування, які організували

Асоціація міст України та Асоціація міст Польщі, Чехії в рамках проекту “Підготовка українських органів місцевого самоврядування до впровадження реформ з децентралізації та асоціації з ЄС”.

Дія організаційно-структурного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні спрямована на структурну перебудову науково-технічної сфери регіону та підтримку нових інноваційних структур. Необхідність вибору структурних пріоритетів на рівні регіону, які формуються та розвиваються за рахунок бюджету та позабюджетних фондів, внутрішніх кредитних ресурсів та іноземних інвестицій, є визначальним в структурній перебудові інноваційної галузі регіону.

У складі інноваційної сфери виділяють чотири види організацій, що виробляють інноваційну продукцію: академічні, вузівські, галузеві та підприємницькі. Для кожного з них характерні специфічні шляхи інтеграції в економіку та соціальну сферу регіону. Зазвичай, вони визначаються попитом на науково-технічну та інноваційну продукцію, обсягами та джерелами фінансування, тривалістю досліджень, наявністю науково-дослідної бази тощо.

Досвідом застосування організаційно-структурного механізму реалізації інноваційної політики на регіональному рівні, спрямованого на розв’язання проблем окремих регіонів або їх сукупності, є втілення у життя національних проектів. Не зважаючи на те, що національні цільові програми спрямовані на охоплення всієї території держави, але зараз більшість з них – це програми регіонального розвитку. Національні проекти відрізняються характерними рисами: стратегічною значимістю поставлених національних завдань, високим рівнем політичного контролю над реалізацією проекту, високим рівнем координації діяльності центральних та регіональних органів виконавчої влади, підприємств-інноваторів, установ та організацій держави та бізнесу, в повній мірі враховує міжгалузеву координацію та регіональні особливості.

Досвід підтримки масштабних проектів-мультиплікаторів на регіональному рівні був продемонстрований на впровадженні низки національних проектів. Так, втілення національного проекту “Нове життя” надало змогу забезпечити

населення деяких областей комфортними умовами для народження та виходжування дітей. Реалізація проекту на регіональному рівні сприяло поліпшенню функціонування об'єктів охорони здоров'я та медичної інфраструктури, позитивно впливає на розвиток людського капіталу, сприяє вирішенню демографічних проблем регіону. На сьогодні введено в експлуатацію перинатальні центри у Кіровоградський, Дніпропетровський, Донецький, Харківський, Київський, Хмельницький, Житомирський, Полтавський, Ужгородський, Маріупольський, Криворізький, Рівненський, Запорізький, Тернопільський, Черкаський [57].

Для регіонального розвитку стратегічне значення має реалізація інноваційної програми “Нова енергія”, яка пов'язана з розвитком альтернативної енергетики за допомогою будівництва вітрових, сонячних електростанцій, малих гідроелектростанцій у регіонах України. Реалізація національної програми “Нова енергія” сприяє підвищенню рівня енергетичної безпеки на регіональному рівні, вирішує проблеми енергозабезпечення, поліпшення екологічної ситуації та підвищення конкурентоспроможності регіональних економічних комплексів [57].

У межах національної програми “Чисте місто” відбувається реалізація на засадах співфінансування пілотних проектів із будівництва 10 сміттєпереробних заводів в містах Київ, Вінниця, Суми, Хмельницьк, Тернопіль, Чернівці, Дніпро, Полтава, Харків, Кіровоград. Проект орієнтований на впровадження на місцевому рівні засад сталого розвитку, поліпшення екології та створення комфортного середовища для проживання людей у великих містах [57].

Національна програма “Відкритий світ” передбачає реалізацію пілотного проекту, пов'язаного зі створенням у регіонах України інформаційно-комунікаційної освітньої мережі національного рівня на базі технологій радіозв'язку четвертого покоління 4G, що сприятиме підвищенню якості й доступності освітніх послуг, розвитку дистанційної форми навчання, забезпечить спадковість усіх рівнів освіти (дошкільної, початкової, середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної, “освіти упродовж життя”). У межах національної програми “Відкритий світ” було задіяно 705 пілотних

загальноосвітніх навчальних закладів, з-поміж яких 225 – сільських (32 %), 95 – у селищах міського типу (13 %), 259 – у районних центрах (37 %), 126 – в обласних центрах та у м. Києві (18 %). З електронними освітніми ресурсами працювало 5,5 тис. вчителів і 14 тис. учнів [57]. Державні науково-технічні програми – це форма реалізації державно-технічної політики з метою реалізації стратегії випереджального техніко-економічного розвитку та концентрації ресурсного потенціалу на ключових ланках нового технологічного укладу. Належна організація і підтримка впровадження на регіональному рівні державних науково-технічних програм украй важлива в соціальному плані, оскільки дозволяє створити більш прийнятні умови праці для вчених у вітчизняній науці, гальмує негативні процеси міграції вчених за кордон.

Потужний потенціал щодо активізації економічного зростання на місцевому і регіональному рівнях формують такі національні проекти, як “Якісна вода”, “Відроджене скотарство”, “Олімпійська надія-2022”, “Індустріальні парки України”, “Технополіс”, “Місто майбутнього”. За підсумками 2013 р., реалізація національних проектів “Нове життя”, “Відкритий світ”, “Енергія природи”, “Вчасна допомога”, “Зелені ринки” демонструє позитивний мультиплікативний ефект щодо стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, оптимізує процес залучення місцевих ресурсів, людського капіталу, підвищує конкурентоспроможність регіональних економічних комплексів.

Упродовж 2012-2013 рр. в Україні спостерігалася активізація процесів міжрегіонального співробітництва, що зумовлене дією інституційно-правового, організаційно-структурного механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні (у т. ч. стосовно запровадження угод із питань реалізації міжрегіональних проектів загальнодержавного значення, створення організаційних структур).

Організаційно-структурним механізмом реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні, спрямованим на перебудову науково-технічної сфери регіону, приведення її у відповідність із новими суспільними вимогами й можливостями регіонального розвитку, є регіональні кластери, які довели свою

високу перспективність як форма економічної взаємодії суб'єктів господарювання на регіональному та міжрегіональному рівнях. Регіональні кластери стали потужним потенціалом у сфері стимулювання регіонального розвитку та активізації міжрегіонального співробітництва. В Україні успішно функціонують такі регіональні кластери: науковий парк “Інноваційно-інвестиційний кластер Тернопілля” (Тернопільська обл.), інноваційно-технологічний кластер “Сорочинський ярмарок” (Полтавська обл.), кластери сільського туризму, бджільництва та сільськогосподарського машинобудування в м. Мелітополі, інноваційно-технологічний кластер малого та середнього машинобудівного бізнесу (Запорізька обл.), кластер народних художніх промислів “Сузір'я” (Івано-Франківська обл.), кластер деревообробки “Полісся Рокитнівщини”, інноваційний кластер “Впровадження” в Рівненській обл., транспортно-туристичний кластер “Південні ворота України” та “Швейний кластер” у Херсонській обл., Асоціація “Поділля Перший”, що об'єднує швейні, будівельні й туристичні кластери у Хмельницькій обл., Асоціація сталого розвитку м. Севастополя “Аура”, до якої входять пілотні кластери “Еко-Енерго”, “Байдари-тур”, “Водні ресурси”, “Здоров'я” тощо.

Вагому роль у стимулюванні структурно-інноваційних зрушень на регіональному рівні відіграють індустріальні парки. Сьогодні в Україні діють 11 наукових парків, 57 бізнес-інкубаторів (більшість яких зосереджено в Харківській, Донецькій, Київській, Миколаївській та Одеській областях), 27 регіональних центрів з інвестицій та розвитку, 10 регіональних центрів науки, інновацій та інформатизації (у містах Київ, Житомир, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Львів, Полтава, Рівне, Хмельницький, Черкаси та Чернігів). Ініційований компанією UDP та підтриманий Київською міською державною адміністрацією інноваційний проект BIONIC Hill є одним із лідерів девелоперського та інвестиційного ринку України. BIONIC Hill передбачає поєднання бізнесової, освітньої, дослідницької, виробничої, а також соціальної та рекреаційної інфраструктури для близько 35 000 працівників та 12 000 жителів інноваційного містечка. Ділова інфраструктура об'єкта передбачає створення бізнес-центрів (330 тис. кв. м), сучасного

навчально-дослідницького центру, в якому розміститься BIONIC University [185]. BIONIC Hill – це перший інноваційний парк в Україні, що будується за аналогією Кремнієвої долини. Сьогодні з політичних причин реалізацію проекту зупинено, затримується реалізація великих інвестиційних проектів, що негативно впливає на розвиток наукового потенціалу України та її міжнародний імідж.

Як було зазначено, до організаційно-структурних механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні відносяться прямі механізми впливу: система державної підтримки науково-технічної діяльності, яка містить у собі державне замовлення інноваційної продукції, формування інноваційних програм у науково-технічних програмах; заходи щодо розвитку інфраструктури; організація та проведення комплексної експертизи та державна реєстрація інноваційних проектів. Великою сферою державної політики є підготовка та вдосконалення кадрів для пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. На наш погляд, сьогодні досить важливим завданням для державних органів на місцях є формування ефективної державно-приватної взаємодії, що передбачає формування системи стимулів для заохочення малого, середнього та великого бізнесу в розвиток інноваційної сфери регіону, забезпечення державних гарантій щодо повернення інвестиційних ресурсів, виділених для інноваційних проектів, актуальних для даного регіону. На виконання поставлених цілей – конкурентоспроможність, соціально-економічний розвиток регіонів – зорієнтовано і державні зусилля із залучення консалтингових та інжинірингових організацій до розроблення пріоритетних інноваційних проектів, проведення системного моніторингу інноваційної діяльності в регіоні.

Упровадження інноваційної моделі розвитку передбачає посилення системоформуючої функції держави, що найбільш ефективно об'єктивується в розбудові інноваційної системи, яка має стати потужним засобом проведення державної інноваційної політики. У форматі регіональної інноваційної системи, де закладено принципи синергетичного підсилення та розвитку інноваційних процесів, останні мають найбільш ефективно генеруватися та розвиватися, відповідаючи динамічним змінам суспільних потреб.

Одним з напрямків удосконалення організаційно-структурного механізму реалізації держаної інноваційної політики є підтримка державою нових інноваційних структур: технополісів, технопарків, бізнес-інкубаторів, які сприяють активізації й розвитку економіки регіонів.

В Україні створена і функціонує інноваційна інфраструктура: виробничо-технологічні структури (технопарки, інноваційно-технологічні центри, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні та інжинірингові фірми, фірми, що роблять імпортозаміщуючу продукцію); об'єкти інформаційної системи (аналітичні і статистичні центри, інформаційні бази і мережі); організації по підготовці і перепідготовці кадрів; фінансові структури (позабюджетні, венчурні, страхові фонди, кредитно-гарантійні організації небанківського сектора, банки, фінансово-промислові групи, орієнтовані на технологічну інноваційну діяльність); система експертизи; система патентування, ліцензування і консалтингу з питань охорони, захисту, оцінки і використання інтелектуальної власності, оцінки комерціалізації наукових результатів; розвинута система сертифікації, стандартизації й акредитації. Але їхня діяльність на регіональному рівні потребує систематизації та організації з боку держави, що, в свою чергу, пов'язано з проблемою визначення механізмів взаємодії держави та ринкових важелів, визначення співвідношення суспільних витрат та корисного ефекту від впровадження інновацій в межах регіону. Найбільш ефективною організаційно-економічною формою інтеграції науки і виробництва в усьому світі, в тому числі і в Україні, за останні роки стали територіально-виробничі та наукові комплекси – технопарки.

Такі інституції є зонами економічної активності, які поєднують потенціал університетів, науково-дослідних структур, промислових та інфраструктурних організацій. У своїй практичній діяльності вони спираються на результати наукових і технологічних досліджень і мають розгалужені зв'язки з промисловими підприємствами, дослідницькими установами як на загальнодержавному та регіональному, так і на міжнародному рівнях. Тобто завдяки цьому науковці можуть не тільки працювати над створенням нових ідей і перевіряти їх у лабораторіях, але і залучити інвесторів до створення підприємства для реалізації

цих нових ідей. Зосередження на локальній території значної кількості вчених приводить до утворення середовища, в якому виникає та можуть бути реалізованими нові ідеї, винаходи та наукові концепції. Технологічні парки – єдина в Україні діюча інноваційна структура, яка активно виконує інноваційні проекти, впроваджує наукоємні розробки, високі технології та забезпечує промисловий випуск конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Розширення їх діяльності щодо виконання інноваційних проектів може спричинити збільшення конкурентоспроможності держави, інноваційної активності підприємств і наукових організацій регіону, підвищення довіри інвесторів, збільшення робочих місць. Реальні умови української економіки на момент створення технопарків (та і сьогодні) виключають можливість використання державою методів прямої фінансової підтримки. Кабінетом Міністрів України було прийнято рішення використовувати непрямі методи, тобто різні форми податкових і митних пільг і преференцій. Починаючи з 2005 р., різко скорочувалася і дотепер практично зведена до нуля державна підтримка проектів технопарків [175]. Можна виділити основні проблеми функціонування технопарків. Верховною Радою України блокувалося прийняття навіть явно інноваційних проектів. Так, наприклад, проект технопарку Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона зі зварювання м'яких тканин (перше у світі високочастотне зварювання м'яких живих тканин людини), що здобув світове визнання, замість установлених трьох місяців розглядався понад рік і був прийнятий наприкінці 2004 р. лише після того, як колектив авторів одержав Державну премію. Причому чергова зміна законодавства не дозволила профінансувати цей надзвичайно важливий проект за рахунок коштів спецрахунку технопарку, як було передбачено його бізнес-планом. На заваді стала неузгодженість роботи з цього приводу Міністерства фінансів, Міністерства охорони здоров'я та інших інституцій влади [137]. В умовах України застосування непрямой підтримки відбулася конкурентна боротьба учасників проектів за одержання зазначених пільг замість забезпечення конкурентної боротьби їхньої продукції на ринках. Як наслідок, за п'ять років чинності Закону 80% продукції

технопарків виявилось неконкурентоспроможною. Крім того, діяльність технопарків не була територіально орієнтованою, що виключило мотивацію місцевої влади на розвиток регіональних інноваційних середовищ. Тому замість надання зазначених пільг доцільно створити привабливі й мотиваційні умови для взаємодії основних учасників інноваційного процесу. Це високотехнологічні компанії, що конкурують на внутрішніх і зовнішніх ринках, конкурентоспроможні наукові групи, які забезпечують ці компанії постійним потоком ноу-хау, факультети і кафедри університетів, які готують для них якісний людський капітал, інвестиційні й венчурні фонди, що підживлюють інноваційний процес, бізнес-структури, що виводять інноваційну продукцію на ринки. Експерти з інноваційної діяльності зазначають, що чинне законодавство створює досить суттєві перепони для ефективної взаємодії учасників інноваційного процесу як у країні в цілому, так і на регіональному рівні зокрема.

Наступною проблемою соціально-економічного розвитку України є розбалансованість розвитку регіонів, зокрема інноваційного. Основні наукові розробки зосереджено в містах Київ, Харків та Львів. Так, з 12 діючих технопарків на сьогодні 6 зосереджені в Києві, 1 – у Харкові та 1 – у Львові [168]. Виходом з існуючого становища стало запровадження індустріальних парків. В Україні у рамках Національного проекту “Нова інфраструктура”, зокрема, розділу “Індустріальні парки” – створення промислово-виробничої інфраструктури, створено Реєстр індустріальних (промислових) парків, до якого занесено 12 парків. Відповідно до загальноприйнятої класифікації вітчизняні індустріальні парки представлені трьома типами: моноспеціалізовані (за розмірами 50–100 га, галузева спеціалізація – електронна, харчова та фармацевтична галузі, виробничі сервіси та ін.), фокусовані (за розмірами 100–200 га, галузева спеціалізація – машинобудування, виробництво будматеріалів, легка промисловість та металургія тощо), багатопрофільні (за розмірами понад 200 га, галузева спеціалізація – хімічна та металургійна промисловість, сектори важкої промисловості тощо). Популярними видами промислової діяльності в рамках діючих індустріальних парків є деревообробка, виробництво будівельних матеріалів, машинобудування та

хімічна промисловість. Зазвичай вітчизняні індустріальні парки орієнтуються на залучення підприємств, що належать до 3–4 видів економічної діяльності, серед яких обов'язково присутні найбільш розвинені у регіоні. Індустріальні парки є найбільш адаптованою організаційною формою, вони вирішують велику кількість регіональних і загальнодержавних науково-технічних і соціально-економічних проблем, мають визначену спеціалізацію і спрямовуються на розвиток обмеженого кола наукових галузей і виробництв [23]. Розміщення цих виробництв сприятиме більш збалансованому розвитку регіонів. Сертифікати отримали Львів, Кременчук (Полтавська обл.), Коростень (Житомирська обл.), Долина (Івано-Франківська обл.) і Славута (Хмельницька обл.). За оцінками експертів, створення індустріальних парків дозволить за 3 – 5 років залучити в Україну близько 10 млрд дол. інвестицій. Наприклад, у Львові буде створено технопарк на базі японського заводу з виготовлення автодеталей, який планує також вкладення інвестицій в інноваційний розвиток регіону. Це досить суттєвий внесок у регіональний розвиток. Але досвід розвинутих держав свідчить про необхідність повною мірою використовувати вже існуючі наукові та виробничі потужності, виважено відноситися до пріоритетів регіонального розвитку, інтересів суб'єктів господарювання, раціонального розподілу ресурсів (матеріальних, фінансових, кадрових, інформаційних) за стадіями розробки та впровадження інновацій, за проектами, програмами, що сприяє скороченню тривалості інноваційного циклу [126].

Функціонально державна інноваційна політика є сукупністю декількох механізмів впливу держави на інноваційний сектор, інноваційні процеси та суб'єктів інноваційної діяльності. Рівень розвитку кожного з цих механізмів відповідає поставленим цілям і масштабам розв'язуваних завдань економічного та соціального розвитку регіону, необхідності захисту інтересів національного інноваційного підприємництва та формування міжрегіонального балансу.

Серед інститутів, що забезпечують стабільний, збалансований регіональний розвиток, вагому роль відіграють структурні фонди й агенції регіонального розвитку (досвід ЄС). Інноваційний потенціал Державного фонду регіонального

розвитку передбачено використовувати для фінансової підтримки найважливіших сфер і напрямків регіонального розвитку. Рациональне використання наявних на регіональному рівні ресурсів, оптимальне задіяння потенціалу внутрішнього ринку, активізація ініціатив підприємництва та громадськості щодо ефективного ведення господарювання є сьогодні вимогою часу. Формування інноваційної системи регіонального розвитку, налагодження ефективного діалогу на рівні “держава – регіон – громада” дозволять розблокувати процеси соціально-економічного зростання на регіональному рівні – основи досягнення динамічного, збалансованого розвитку регіонів і зростання рівня добробуту громадян України.

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні існує низка проблем з визначення організаційно-структурних механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні. Більшість з них, що є похідними від затримки процесу децентралізації, можна визначити як:

- Відсутність консенсусу стосовно обсягу та глибини децентралізації.
- Брак повноважень на регіональному рівні у напрямку розробки та реалізації науково-технічної та інноваційної політики.
- Обмежені фінансові ресурси та відсутність центрального механізму передачі коштів регіонам (включаючи податкові надходження).
- Відсутність механізму координації між національними та регіональними органами влади.
- Недостатні та нечіткі правові рамки щодо науки, технологій та інновацій (як суперечності у розділах Конституції України, що визначають територіальну основу та регіональну систему місцевих органів влади і місцевих адміністрацій).
- Існування нормативних перешкод (наприклад, комерціалізація результатів науково-дослідної діяльності, вироблених у державному секторі, та права інтелектуальної власності), що обмежують поле політичного втручання.

У результаті місцеві органи влади не мають фінансових ресурсів та чіткої нормативної основи для формулювання програм, присвячених підтримці інновацій. Відповідно до існуючого законодавства місцеві органи влади несуть відповідальність за формулювання регіональних програм науково-технічного та

інноваційного розвитку, надання фінансування для цих програм у рамках регіональних бюджетів; вони також відповідають за моніторинг і оцінку науково-технічної та інноваційної діяльності, що фінансується за рахунок регіональних бюджетів. Не звертаючи уваги на ці труднощі, деякі регіони спромоглися запровадити спеціальні заходи з підтримки інновацій у рамках регіональних програм інноваційного розвитку.

Регіональна інноваційна політика, що спрямована на активізацію інноваційної діяльності в регіоні, не є самоціллю. Кожний регіон зацікавлений у соціально-економічному розвитку, але за теперішніх умов світової тенденції інноваційного прогресу цього можна досягти шляхом сполучення інноваційної діяльності з проблемами соціально-економічного розвитку регіону. Інноваційна діяльність затребувана регіоном тією мірою, якою вона спроможна внести вклад у вирішення проблем його соціально-економічного розвитку. Підходи до формування регіональної інноваційної політики пов'язані з економічною специфікою регіону, сировинною та енергетичною базою (а також джерелами їх постачання) і наявністю комплексу проблем, притаманних кожному із регіонів України, врахуванням інноваційного потенціалу регіону, його людського капіталу, а також досягнутого рівня науково-технологічного та інноваційного розвитку. Таким чином, Україна зможе вийти на належний рівень інноваційного розвитку тільки за умови надання державою регіонам більших повноважень у формуванні їхньої ресурсної бази і створенні регіональних органів, які б відповідали за виконання регіональних програм інноваційного розвитку, а не покладатися виключно на вказівки державних органів в інноваційній сфері і реалізовували проекти, що не відповідають нагальним потребам суспільства. Формування організаційно-структурного механізму, створення регіональних структурних організацій, таких як регіональні науково-дослідні ради, має вирішальне значення для процесу управління, оскільки вони забезпечують узгодженість та координацію виконання обов'язків, чітке визначення політичних цілей на рівні регіону та ресурсів для їх фінансування, формують систему контролю. Функціонування такої структури передбачає активну участь зацікавлених організацій, співпрацю

регіональних суб'єктів (фірм, установ тощо) з кластерами, виробничими та науковими організаціями в інших регіонах з метою сприяння трансферу технологій.

2.3 Економічний механізм реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні

Функціонування економічного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні узгоджується з національною стратегією соціально-економічного розвитку, але у той же час повинно бути адекватним меті стратегічного розвитку регіону, враховувати інноваційний потенціал регіону, стан його людського капіталу, а також досягнутий рівень науково-технологічного та інноваційного розвитку.

Дія економічного механізму на регіональному рівні включає наступні напрями: стимулювати мотивацію регіонів до саморозвитку, до диверсифікації сфер економічної активності, до пошуку і задіяння прихованого потенціалу розвитку регіонів; розбудова вже діючої та створення нових регіональних інноваційних систем, які б об'єднували компанії, дослідні центри, університети, венчурні підприємства тощо; створення системи державної підтримки суб'єктів інноваційної діяльності; створення умов для збереження та ефективного використання інноваційного потенціалу (особистості, підприємства, організації) в інтересах розвитку регіону.

Державна інноваційна політика на регіональному рівні може бути реалізована за допомогою прямих економічних механізмів: безпосереднє фінансування утворення нових галузей, наукоємних виробництв тощо за рахунок коштів державного бюджету, зокрема на державних підприємствах; ініціювання створення та фінансування науково-дослідницьких програм, наукових центрів шляхом конкурсного відбору; надання безпроцентних чи пільгових позик та грантів; державне замовлення на інноваційні продукти; дотації за рахунок державного бюджету для визначених галузей, виробництв чи технологій;

компенсація банківського процента цілком чи його частини, в разі спрямування позики на фінансування інвестицій у технологічні інноваційні зміни; державні виплати провідним науковим центрам та науковцям; компенсація науково-дослідним установам витрат, пов'язаних з налагодженням інформаційного забезпечення (підключення до всесвітньої мережі "Інтернет", організація передплати іноземних видань для бібліотек тощо).

Непрямі економічні механізми державної інноваційної політики містять: зниження ставок податку на прибуток підприємств; податковий кредит інноваційним підприємствам; зменшення суми прибутку до оподаткування шляхом виключення з нього вартості досліджень чи освоєння нової технології; звільнення від деяких відрахувань до бюджету; звільнення від сплати податку на прибуток, який отримано власниками майнових прав інноваційних та венчурних фірм; відстрочка сплати імпортного мита чи звільнення від його сплати в разі ввезення товарів для реалізації інноваційного проекту; пільгова амортизація для фірм, визначених як інноваційні.

Державне стимулювання розвитку ринку інновацій має здійснюватися шляхом: збільшення частки наукоємного виробництва і сфери ділових послуг; економічної організації суспільства за рахунок появи венчурних елементів, посилення горизонтальних зв'язків, зрушень у структурі різних форм власності в напрямі домінування колективних акціонерних форм власності змішаного типу, гнучкого управління, надання переваги непрямим методам регулювання над прямими; вирішення проблем зайнятості за рахунок створення нових високооплачуваних робочих місць; зменшення використання невідновних ресурсів і шкідливих викидів шляхом раціоналізації структури виробництва й споживання, а також поширення рециклічних технологій; активізації міжнародного науково-технічного співробітництва і глобальна конкурентоспроможність національних підприємств тощо.

Сучасні українські реалії свідчать про те, що в умовах ринкової економіки виробники інноваційної продукції повинні спиратися на конкурентне ринкове середовище, у той же час роль держави полягає у захисті та економічній підтримці

підприємств, які взяли на себе інноваційну ініціативу. Основним завданням державної політики щодо економічного забезпечення інноваційної діяльності є пом'якшення інвестиційних ризиків і надання суб'єктам інноваційної діяльності додаткових стимулів та пільг. Держава відіграє важливу роль у фінансуванні НДДКР, але основна частина державних коштів витрачається на підтримку державних академій наук, у першу чергу, НАНУ. Роль бізнес сектору має тенденцію до послаблення як з точки зору фінансування, так і виконання НДДКР, особливо в період економічної кризи.

За даними European Innovation Scoreboard (див.табл. 2.3), в Україні існуючі механізми підтримки досліджень і розробок (венчурний капітал) персонал не отримує відповідну підготовку, і що найважливіше, фінансові ресурси вкрай обмежені.

Таблиця 2.3

Стан інноваційної галузі в Україні (за оцінкою European Innovation Scoreboard)

Показник / рік	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість випускників вищих та науково-технічних навчальних закладів на 1000 населення у віці 20-29 років (перший етап вищої освіти)	41,2	44,1	45,6	46,5	48,1	49,7
Кількість докторантів вищих та науково-технічних навчальних закладів на 1000 населення у віці 20-29 років (другий етап вищої освіти)	-	-	-	-	-	-
Кількість осіб з вищою освітою на 100 населення у віці 25-64 років	-	-	-	-	-	-
Участь в навчанні впродовж життя на 100 населення у віці 25-64 років	-	-	-	-	-	-
Рівень освітніх досягнень молоді	85	86	84	84	85	86
Державні витрати на науково-дослідницькі роботи (% ВВП)	0,42	0,39	0,37	0,39	0,41	0,43
Венчурний капітал (% ВВП)	-	-	-	-	0	0
Приватне кредитування (відносно ВВП)	-	0,3	-	-	0,8	0,3
Широкосмуговий доступ для фірм (% від кількості фірм)	-	-	-	-	37	56

Витрати компаній на науково-дослідницькі роботи (% ВВП)	0,34	0,31	0,24	0,2	0,25	0,22
Витрати на інформаційні та комунікаційні технології (% ВВП)	-	-	2,6	2,5	2,6	2,7
Інноваційні витрати, не пов'язані з науково-дослідницькими роботами (% від обороту)	0,98	1,05	0,91	1,33	1,32	0,9
Зв'язки та підприємництво						
Внутрішні інновації МСП (% від кількості МСП)	-	-	-	-	10,43	11,2
Інноваційні МСП, що співпрацюють з іншими (% від кількості МСП)	-	-	-	-	5,43	5,43
Відновлення фірм (вихід на вхід МСП на ринок) (% від кількості МСП)	-	-	-	-	-	-
Проекти державно-приватного партнерства на 1 млн. населення	-	-	-	-	-	-
Продуктивність						
Патенти в ЄПО на 1 млн. населення	0,02	0,06	0,08	0,06	0,11	0,11
Торговельні марки Співтовариства на 1 млн. населення	0,02	0,11	0,24	0,3	0,2	0,24
Промислові зразки Співтовариства на 1 млн. населення	0,11	0,02	0,05	0,08	0,37	0,07
Технологічні потоки в платіжному балансі (% від ВВП)	-	-	0,12	0,14	0,16	0,13
Технологічні (продукти/послуги/процеси) інноватори (% від МСП)	-	-	-	-	15,2	15,2
Нетехнологічні (маркетингові /організаційні) інноватори (% від МСП)	-	-	-	-	6,4	6,4
Інноватори в сфері ефективного використання ресурсів (% від кількості фірм)	-	-	-	-	-	-
Зайнятість в наукоємному виробництві з середнім та високим рівнем технологій (% від робочої сили)	4,78	4,61	4,73	4,81	4,56	4,31
Зайнятість в наукоємних послугах (% від робочої сили)	4,78	4,61	4,73	4,81	4,56	4,31
Експорт з середнім та високим рівнем технологій (% від обсягів експорту)	14,37	13,33	14,2	15,32	15,21	14,93

Експорт наукоємних послуг (% від усього обсягу експорту послуг)	-	-	-	-	15,1	16,9
Продажі товарів, нових на ринку (% від обороту)	5,8	6,5	6,7	6,7	9,5	9,5
Продажі товарів, нових для компаній (% від обороту)	-	-	-	-	6,3	6,3

Існують досить суттєві відмінності між економічними умовами інноваційної діяльності великих підприємств і малих та середніх підприємств. Великі підприємства (насамперед, ТНК) можуть взяти на себе фінансові ризики на кількох стадіях інноваційного процесу одночасно – від наукових досліджень до серійного випуску продукції. Натомість ризики, пов'язані з фінансуванням інноваційних малих та середніх підприємств, є на порядок вищими, що створює для них труднощі у доступі до фінансування і робить вартість капіталу для них завищеною. На початкових етапах інноваційного процесу малі та середні підприємства неспроможні генерувати достатні для обслуговування боргу грошові потоки, що значно утруднює отримання кредитів. Доцільним є наділення цих підприємств власним капіталом або кредитами державних фондів підтримки інновацій.

Має бути удосконалений механізм проведення державних тендерів з метою забезпечення більш ретельного відбору проектів, усунення галузевої розпорошеності цих коштів та дублювання тематики досліджень. Фінансування інноваційної діяльності у процесі реалізації інноваційно-інвестиційних проектів, які проходять відповідний відбір уповноваженими на це органами державного управління і затверджуються Кабінетом Міністрів України, доцільно здійснювати за рахунок власних коштів підприємств, залучених і кредитних коштів. Якщо у сфері фінансування наукових досліджень уже діє економічний механізм з надання бюджетних коштів для проведення фундаментальних досліджень, який, проте, підлягає удосконаленню, то в реальному секторі необхідно по суті створити новий механізм підтримки інноваційної діяльності на базі державної банківської установи, оскільки пряма бюджетна підтримка підприємств реального сектора в

Україні виявилася неефективною. Участь такого банку у фінансуванні інвестиційно-інноваційної діяльності створює умови для залучення приватних інвесторів.

Враховуючи хронічний дефіцит бюджетних коштів і невиправдано низький рівень участі держави у фінансуванні інноваційної діяльності, доцільно використовувати наявні кошти для фінансування лише тих фундаментальних пошукових робіт, що мають особливе значення для розвитку економіки і безпеки держави. Бюджетна підтримка перспективних наукових досліджень також може сприяти прискоренню становлення в Україні виробництв, пов'язаних з п'ятим і, особливо, шостим технологічними укладами. Важливість власних розробок у сфері нових технологій за підтримки держави полягає в тому, що їх імпорт в Україну провідними державами практично заблоковано. За цих умов тільки економічна підтримка держави пошукових НДР, які можуть проводитися низкою інститутів Національної академії наук України, галузових інститутів та ВНЗ Міносвіти і науки України, могла би сприяти збереженню їх наукового і технічного персоналу та забезпечити прискорення напрацювання ними нових інноваційних проектів.

У сучасних умовах місія влади полягає у забезпеченні структурної перебудови регіональних виробництв на передовій технологічній базі, створенні нових виробничих потужностей, орієнтованих на посилення конкурентних переваг економіки регіонів, а також оптимальному поєднанні інтересів держави та регіону на основі найповнішого використання економічного, інвестиційного, інноваційного та ресурсного потенціалу регіонів. За структурою економіка України є промислово-аграрною державою, про що свідчить частка промислового виробництва в обсязі ВВП – 28,3 %, що зумовлено структурою економіки: 15 регіонів країни, які належать до промислово-аграрних [128, 129].

Структура економіки регіонів за останні роки зазнала помітних змін, але для більшості регіонів вирішальне значення продовжує відігравати одна-дві галузі. Так, пріоритетною галуззю для 16 регіонів є харчова промисловість і перероблення сільськогосподарських продуктів. Інноваційний розвиток регіонів

знаходиться під впливом багатьох факторів як ендегенного, так і екзогенного характеру, але інноваційна політика повинна, в першу чергу, враховувати географічний, економічний та соціальний потенціали кожного регіону окремо.

Формування загальнодержавної стратегії, визначення завдань державного управління інноваційним розвитком у конкретному регіоні пов'язані з розробкою регіонального плану, визначення мети та завдань, об'єктів і суб'єктів, принципів і визначення механізмів оптимального управління, вибір пріоритетів для кожного регіону в умовах першочерговості завдань національного розвитку і безпеки, визначення основних механізмів реалізації інноваційної політики. Визначається, що на регіональному рівні економічний механізм реалізації державної інноваційної політики спрямований на: розвиток партнерства та державної участі в інноваційній діяльності, що включає нарощування обсягів фінансування спільних інноваційних програм; досягнення загального балансу фінансування науково-дослідної та інноваційної сфер; збільшення масштабів державного замовлення на виконання певних робіт в сфері інноваційної діяльності на рівні регіону; державну підтримку товаровиробників інноваційної продукції у просуванні товарів та послуг вітчизняного виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках, на комерціалізацію результатів наукових досліджень; збільшення масштабу та диверсифікованість фіскальних пільг для підприємств та організацій, що виробляють інноваційний продукт; розширення використання кредитних пільг; збільшення сум кредитування; надання земельних та орендних пільг інноваційно активним підприємствам; необхідність у розробці комплексу інструментів урядового фінансування інноваційної діяльності (гранти, позики); участь держави у розвитку ринків венчурного капіталу (спеціальні венчурні фонди, фонди надання первинного капіталу новоствореним підприємствам); спрощення адміністративних режимів та зменшення податків на одержання ліцензій, реєстрації, експертизи, патентування тощо; погоджене використання декількох видів пільг; пільгова підтримка “серійних інноваторів”, що виступають локомотивами інноваційних процесів в регіоні; створення регіонального

середовища, що заохочує в економічному вимірі діяльність інноваторів серед населення регіону.

Економічний механізм реалізації інноваційної політики відіграє вирішальну роль у формуванні інноваційної системи регіонів. Але треба відмітити, що в Україні упродовж останнього десятиліття основним джерелом фінансування інноваційної діяльності були і досі залишаються власні фонди підприємств. Історичний максимум частки самофінансування було зафіксовано у 2001 році (83,90%), а мінімум – у 2008 році (60,56%). Найважливішим джерелом фінансування інноваційної діяльності залишаються власні кошти підприємств.

За даними статистики їх частка в загальному обсязі коштів, спрямованих на інноваційну діяльність, становила в передкризовий період більше 70%. Але через нестачу цих коштів інноваційна політика більшості українських підприємств має короткостроковий характер і не є основою розвитку їх виробничо-технологічної бази. Все ще актуальним залишається питання пошуку додаткових джерел інвестиційних ресурсів. Одним з таких джерел є кредит, який надається на принципах платності, повернення, цільової спрямованості, забезпеченості. В даний час за рахунок кредиту формується близько третини оборотних коштів підприємств і приблизно десята частина капітальних вкладень. Криза в інноваційній галузі має низку причин, які пов'язані не тільки з переходом до ринкових відносин, лібералізацією і реформуванням економіки, а також з відсутністю економічної відповідальності за отримані ресурси. Крім того, ці процеси стримуються недосконалістю законодавства, відсутністю диференціації відсоткової ставки податку на прибуток комерційних банків в залежності від напрямків вкладення ресурсів. У сфері кредитної системи слід визнати необхідним: надання цільових кредитів комерційними банками підприємствам на пільговій основі в разі прийняття останніми зобов'язань за інноваційними програмами; перегляд мережі комерційних банків для виділення тих, які повинні стати основними кредиторами технічного переозброєння. Особлива увага повинна бути приділена розвитку систем спеціальних інноваційних банків. Спеціалізовані інноваційні банки могли б мобілізувати довгострокові капітали пропонованими

шляхами: мобілізація частини резервів комерційних банків за допомогою облігаційних позик з виплатою фіксованого відсотка; мобілізація заощаджень населення шляхом розміщення облігацій інноваційного банку; надання державних гарантій по облігаціях банку; надання податкових пільг для доходів за облігаціями банку. Мобілізовані банками ресурси доцільно інвестувати в інноваційну діяльність через відкриваються прямі кредитні лінії. При цьому спочатку переважною формою інвестування повинен бути довгостроковий кредит підприємству на здійснення конкретних ефективних проектів [24].

На початку минулого десятиліття частка держави (10%) була другою за важливістю з-поміж усіх інших джерел. За останні роки частка бюджетних витрат лише одного разу перевищила рівень у 3% (у 2003 році). У 2016 році бюджетні витрати на наукові дослідження зменшено до рівня 0,18% ВВП, що майже у десять разів нижче від показника, передбаченого Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність”.

Одним із економічних механізмів державної інноваційної політики експерти вважають пом'якшення податкового тиску на інноваційну діяльність. Це стосується скасування податку на ту частину прибутку підприємств, яка використовується на інвестування в інновації, в розвиток конкурентних переваг країни. Доцільно розширити обсяги фінансування інноваційної діяльності через “Український банк реконструкції та розвитку” як банк першого рівня, законодавчо закріпивши за ним відповідні функції і фінансові ресурси, насамперед державні. Сьогодні його діяльність щодо інноваційної діяльності в регіонах малоефективна, оскільки він не був наділений ні особливим статусом та функціями, ні відповідним капіталом, як це прийнято у світі. Міжнародний досвід свідчить, що у переважній кількості країн банки розвитку створювалися як спеціалізовані фінансово-кредитні установи з державним капіталом відповідно до окремого спеціального закону або нормативного акту, яким і визначалися особливості їх створення, функції та методи контролю за їх діяльністю (на відміну від комерційних банків, діяльність яких регулюється загальним банківським законодавством).

Наступним кроком у функціонуванні економічного механізму є розроблення та впровадження програми державної підтримки патентування українських винаходів за кордоном, а також створення державних та державно-приватних установ (центрів) надання професійних послуг з патентування винаходів в інших країнах. Необхідно створити систему доступу до інформації щодо іноземного патентування шляхом розвитку вільних точок доступу до мережі Інтернет і консультативних пунктів у регіонах України. Державне підприємство “Український інститут промислової власності” може відігравати провідну роль у розробці такої системи. Запровадження для підприємств України, особливо малих та середніх, сприятливих умов патентування винаходів, що передбачає можливість для юридичних осіб зниження ставок зборів за дії, пов’язані з охороною прав на корисні моделі, можливість проведення кваліфікаційної експертизи при отриманні патенту на корисну модель та перетворення патенту на корисну модель на патент на винахід під час строку чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на корисну модель.

Таким чином, застосування економічних механізмів повинно стимулювати мотивацію регіонів до саморозвитку, до диверсифікації сфер економічної активності, до пошуку і задіяння прихованого потенціалу розвитку. Необхідно подолати патерналістські очікування, щоб мінімізувати дотаційні і субвенційні економічні механізми підтримки регіонів. В цьому контексті актуальними стають завдання не тільки подолання диспропорційності, а і збалансування галузевих пропорцій, активізація коопераційних зв’язків між господарськими комплексами різних регіонів та, зрештою, досягнення позитивних зрушень у показниках рівня життя населення України незалежно від регіону проживання людини.

Необхідною, але досить організаційно складною та матеріально затратною частиною реалізації стратегічних цілей інноваційного розвитку регіону, є формування системи матеріального заохочення до інновацій, включаючи підтримку і стимулювання попиту споживачів на наукоємну продукцію, зокрема шляхом надання податкових та інших пільг, у тому числі через лізингові механізми; оцінювання вартості інновацій з урахуванням вимог міжнародних

стандартів і світового рівня цін; прийняття чітких методик з оцінювання державних інвестицій у різних сферах інноваційної діяльності.

У сучасних умовах системної економічної та політичної кризи необхідним є збереження та створення умов для ефективного використання інноваційного потенціалу (особистості, підприємства, організації) в інтересах розвитку суспільства до забезпечення максимальної виваженості в його реформуванні. Зусилля державних органів влади повинні бути цілеспрямовані на пошук внутрішніх і зовнішніх ринків для реалізації продукції українського виробника. У зв'язку з цим потребує змінення відношення представників бізнесу до імпорту технологій. Імпорт обладнання, технологій, приладів і матеріалів повинен здійснюватися тільки тоді, якщо вітчизняними підприємствами нічого подібного не виробляється. У той же час, імпорт передового технологічного обладнання, яке не виробляється в Україні, приладів, матеріалів і реактивів для наукових досліджень, науково-технічної літератури, інформаційних матеріалів повинен не обкладатися митом і ПДВ, у той же час треба гальмувати імпорт застарілих товарів і технологій (наприклад, автомобілів, які були у використанні, демонтованих виробничих ліній тощо).

Загальновідомі побажання того, що форми підтримки науки й інновацій мають формуватися за рахунок розвитку регіональних структур, взаємовигідного партнерства великих і дрібних підприємств, інноваційної кооперації центрального уряду й адміністрацій регіонів з науково-дослідними організаціями і приватним бізнесом залишаються невиконаними.

У той же час провідні спеціалісти стверджують, що “сподівання на масовий приплив зарубіжних інвестицій у той час, коли власні нагромадження вивозяться за кордон чи осідають у вигляді валютної готівки, марні. Лише після того, як у країні будуть реалізовані нагромаджені заощадження громадян і суб'єктів економічної діяльності у вигляді інвестиційних вкладень, можна сподіватися і на приплив зовнішніх вкладень. Крім того, необхідно створити такі умови, щоб інвестиції вкладалися не просто у відновлення наявного технологічного рівня чи на його нарощування, а в справді новітні технології” [33].

Нинішня податкова система в Україні має переважно фіскальний характер і не стимулює належним чином виробництво, інновації, інвестування, вимиває значні грошові кошти з реального сектору економіки в тіньовий. Питома вага податків у ВВП (податкове навантаження), включаючи обов'язкові відрахування на соціальне страхування, становить від 35 до 40%, що характерно для розвинутих країн, але обтяжливо для країн з перехідною економікою.

Економічний механізм реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні повинен бути орієнтований на державні управлінські дії, що забезпечують реалізацію нововведень, нових технологій інноваційними організаційно-правовими структурами. Це, перш за все, державне замовлення, яке виражає потреби держави щодо створення і виробництва нової техніки та технології, реалізовані за допомогою учасників інноваційного ринку незалежно від їх форм власності. Інша форма реалізації інновацій може бути здійснена через контракт, що встановлює договірні відносини між державою – замовником і підприємством - виконавцем. Контрактна система значно підвищує можливості державних органів управління у виборі альтернативних варіантів рішення інноваційних проблем у регіоні, одночасно дозволяючи об'єднати різні нові ідеї і рішення для виконання якої-небудь інноваційної програми. Державні замовлення характеризуються змішаною формою фінансування — централізовані бюджетні асигнування, кошти позабюджетних фондів, децентралізовані джерела.

Державне управління інноваційним розвитком регіону зумовлює створення механізму узгодження інтересів суб'єктів господарювання, центральних і місцевих влад, наукових кіл на основі інтенсивного обміну інформацією, стимулювання партнерських взаємостосунків на принципах зацікавленості та взаємодоповнення.

Варто створити регіональні органи управління інноваційною діяльністю, що мають розробити регіональну політику в науково-технічній та інноваційній сферах і сформувати систему моніторингу інноваційного потенціалу, організовувати регіональну систему підтримки (включаючи фінансову) розвитку

інноваційної діяльності, забезпечити створення нових робочих місць для висококваліфікованих фахівців.

Таким чином, дія економічного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні складається з елементів:

1. Вибір ефективних, раціональних для конкретного регіону стратегій і пріоритетів розвитку інноваційної сфери при реалізації інноваційних технологій і проектів, що є найвпливовішими у виробництві та конкурентоспроможності інноваційної продукції.

2. Координація дій державних органів виконавчої влади, органів влади регіонів України і органів місцевого самоврядування з метою розробки комплексного підходу до рішення завдань інноваційного розвитку, ефективного функціонування інноваційної системи і реалізації державної інноваційної політики.

3. Концентрація організаційних заходів і ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку інноваційної сфери і забезпечення єдності державних науково-технічної і інноваційної політик з метою підвищення попиту промислового виробництва на науково-технічні досягнення, залучення вільного капіталу до фінансування інноваційних проектів.

4. Збереження і розвиток інноваційного потенціалу, його використання для підтримки сучасного технологічного рівня та переходу на вищі технології.

5. Створення системи підготовки та перепідготовки кадрів в області інноваційного підприємництва; підтримка провідних учених, наукових колективів різних галузей, педагогічних шкіл, здатних забезпечити високий рівень освіти для ефективного ведення інноваційної діяльності.

6. Забезпечення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності у вигляді формування інфраструктури забезпечення інноваційної діяльності, а також сучасної інформаційної індустрії обслуговування інвесторів і споживачів інноваційної продукції; вирішення проблем інтелектуальної власності, винахідництва та патентно-ліцензійної роботи, оцінювання та оплати інтелектуальної праці, діяльності науково-дослідних організацій, технопарків,

інших інноваційних підприємств; забезпечення існування контрактно-конкурсної системи розробки та реалізації інноваційних проектів; стимулювання міжнародного співробітництва у сфері інноваційної діяльності, зовнішньоекономічної та спільної з іноземними партнерами науково-підприємницької діяльності тощо.

7. Застосування новітніх підходів до допомоги підприємствам, що проводять інноваційну діяльність, та інноваторам щодо сертифікації новацій, видачі дозвільних документів. Створення реально діючої біржі інновацій.

8. Використання в реальному секторі економіки інноваційних технологій і виробництв, що забезпечують випуск конкурентоспроможної продукції, комп'ютерних технологій і автоматизацію управління складними інноваційними процесами.

9. Розробка та впровадження програми інноваційного іміджу регіону. Виділені елементи взаємопов'язані, і кожен з них має самостійне значення з позиції встановлення взаємодій інновацій з економікою, владою та соціальною сферою.

Аналіз інноваційного розвитку регіонів України дозволяє виявити загальні проблеми щодо утвердження інноваційної моделі розвитку в регіональному вимірі, сформулювати загальні підходи до їх розв'язання засобами інноваційної політики. Одним з основних завдань інноваційної політики, що можуть бути реалізовані за допомогою економічних механізмів, - це забезпечення сприятливих фінансово-економічних умов для інноваційної діяльності та інвестицій в інноваційну сферу; розширення форм і механізмів непрямого регулювання інноваційних процесів (податкових, амортизаційних, кредитних тощо); сприяння формуванню і розвитку ринкової інноваційної інфраструктури; розробка та впровадження соціальних інновацій для вирішення регіональних соціальних проблем.

Збільшення можливостей застосування соціальних інновацій у регіональному розвитку можливо вирішити проведенням аналітичної роботи щодо визначення на основі SWOT-аналізу ключових проблем регіонального розвитку.

[139]. Для забезпечення функціонування механізмів регулювання інноваційною діяльністю на регіональному рівні та фінансування регіональних заходів щодо розвитку інноваційної активності, необхідно сформувати ланцюги взаємодії між представниками бізнесу, науки та інститутами влади щодо вирішення економічних, соціальних проблем регіонів.

Формування та реалізація регіональної політики, визначення механізмів її реалізації здійснюється на основі взаємодії органів місцевої влади, місцевого самоврядування з громадськістю, поширення демократичних принципів. Це є необхідною умовою їх ефективності. Сучасна світова практика функціонування зазначених органів довела, що тільки за довершених форм і методів, постійної взаємодії, співпраці з громадськістю, з інститутами науки, освіти та бізнесу вони можуть якісно виконувати свої функції, поліпшити процеси взаємодії та прийняття рішень органами влади в цілому. До найактуальніших завдань належать питання залучення громадськості до процесу прийняття рішень.

Вимоги інноваційного розвитку та змін у структурі економіки держави визначають актуальність та об'єктивну необхідність налагодження взаємодії координуючих зв'язків, інноваційних комунікацій для досягнення економічної стійкості господарських систем і забезпечення економічної безпеки держави. Наука та результати використання нових знань повинні стати могутньою продуктивною силою, реалізувати можливості якої є завданням держави. Актуальною стратегічною метою є формування нового типу мислення держслужбовців щодо впровадження і використання інноваційних розробок. Загальновідомо, що інновація на різних щаблях розробки може служити товаром, приносити користь як окремим підприємствам та організаціям, так і регіону в цілому. Сьогодні лише окремі представники влади бачать регіональні форми взаємодії між науковцями та бізнесом задля ефективного розвитку регіону. Нестабільність влади, невизначеність пріоритетів інноваційної діяльності, суперечливість законодавчої бази щодо інноваційного розвитку негативно впливають на цілісне бачення регіональних проблем та інноваційних заходів їх вирішення. Сьогодні рішення політичних завдань стає невід'ємною частиною

економічного розвитку країни, провідником якого є бізнес. Це породжує природні підстави взаємної зацікавленості і взаємної відповідальності: держава стає безпосереднім актором бізнес-процесів, а бізнес – помітним учасником у соціальній і політичній сферах. Ефективність роботи системи державного управління залежить від здатності держави вибудовувати відносини зі своїми контрагентами, серед яких одним з основних є бізнес, насамперед великий. Володіючи найбільшими ресурсами, бізнес-структури мають колосальні можливості для реалізації інноваційної розбудови регіонів.

Одним із засобів налагодження взаємодії, взаємопорозуміння між владою, бізнесом і наукою можуть бути систематичні конференції, в тому числі й інтернет-конференції. Стимулювання, залучення молоді, зокрема студентської, до інноваційної діяльності, виконання реальних проектів за державним замовленням, налагодження взаємодії студентської молоді технічних, економічних вищих навчальних закладів та Інституту державного управління при Президентові України – теж є важливою складовою регіональної інноваційної політики.

Формування системи надання консультацій інноваторам діючих центрів підтримки інноваційної діяльності в регіоні є важливою стратегічною метою, яка може бути реалізована можливостями регіональної влади. Було б доцільно на організаційному рівні запровадити діяльність діючого за вимогою консультативного органу, що складений з експертів у конкретній галузі, для оцінки та визначення подальшого застосування конкретної інновації.

Для виявлення інноваційного потенціалу регіону необхідно запровадити проведення постійного моніторингу стану інноваційних складових на рівні регіону, окремих міст та районів. Досвід систематичного проведення моніторингу широко поширений у інноваційно розвинених країнах.

Рациональне управління інноваційною діяльністю на регіональному рівні повинно бути орієнтовано на державні управлінські дії, що забезпечують реалізацію нововведень, нових технологій інноваційними організаційно-правовими структурами. Це, перш за все, державне замовлення, яке виражає потреби держави щодо створення і виробництва нової техніки та технології,

реалізовані за допомогою учасників інноваційного ринку незалежно від їх форм власності. Інша форма реалізації інновацій може бути здійснена через контракт, що встановлює договірні відносини між державою – замовником і підприємством – виконавцем. Контрактна система значно підвищує можливості державних органів управління у виборі альтернативних варіантів рішення інноваційних проблем у регіоні, одночасно дозволяючи об'єднати різні нові ідеї і рішення для виконання якої-небудь інноваційної програми. Державні замовлення характеризуються змішаною формою фінансування - централізовані бюджетні асигнування, кошти позабюджетних фондів, децентралізовані джерела.

Виділені стратегічні цілі взаємопов'язані, і кожна з них має самостійне значення з позиції встановлення взаємодій інновацій з економікою, владою та соціальною сферою. Завдання досить складне для виконання в сучасних умовах.

В основу концептуальних засад стратегії економічного та соціального розвитку регіонів України мали б бути покладені такі напрями розвитку:

- створення економічних стимулів та інституційного режиму для заохочення й ефективного використання досягнень науки в усіх секторах національної економіки, враховуючи регіональні особливості;
- розбудова вже діючої та створення нових регіональних інноваційних систем, які б об'єднували компанії, дослідні центри, університети, венчурні підприємства тощо;
- здійснення якісних перетворень в освіті з можливістю отримання для всіх якісної та безперервної освіти на основі об'єднання зусиль державних та благодійних фондів;
- формування системи взаємодії бізнесу, науки та освіти, формування інноваційної культури на регіональному рівні.

Державне регулювання і стимулювання розвитку ринку інновацій має здійснюватися шляхом: збільшення частки наукоємного виробництва і сфери ділових послуг; економічної організації суспільства за рахунок появи венчурних елементів, посилення горизонтальних зв'язків, зрушень у структурі різних форм

власності в напрямі домінування колективних акціонерних форм власності змішаного типу, гнучкого управління, надання переваги непрямим методам регулювання над прямими; вирішення проблем зайнятості за рахунок створення нових високооплачуваних робочих місць; зменшення використання невідновних ресурсів і шкідливих викидів шляхом раціоналізації структури виробництва й споживання, а також поширення рециклічних технологій; активізації міжнародного науково-технічного співробітництва і глобальна конкурентоспроможність національних підприємств тощо.

Висновки до розділу 2

1. На формування інституціонально-правових механізмів реалізації інноваційної державної політики впливає стабільність і спадкоємність у системі законодавства, наявна орієнтація держави на виключно вагому й законодавчо закріплену економічну і політичну підтримку інновацій з боку всіх гілок влади. Інноваційне законодавство в Україні як інституціональна умова інноваційної діяльності та функціонування інституційного середовища знаходиться у стадії формування, незважаючи на декларування зростаючого державного впливу різних щаблів влади на інноваційні процеси та вдосконалення форм та механізмів інноваційної політики. Існують особливі закономірності у формуванні державної інноваційної політики в залежності від технологічних укладів, що впливають на формування державної інноваційної політики.

Проведений аналіз законодавчих актів щодо інноваційної діяльності в Україні встановив, що при визначенні стратегії інноваційної політики на регіональному рівні не в повній мірі враховуються сучасний стан та перспективи розвитку інноваційної галузі, об'єктивні умови існуючого технологічного укладу, взаємозв'язок дії органів державної влади щодо інноваційного розвитку регіону.

Аналізуючи інноваційну активність підприємств України за роками, виявлено характерну рису для всіх регіонів України: стрімке зниження обсягів наукової та інноваційної діяльності. Стверджується, що окрім дії факторів загальної

економічної ситуації в країні, погіршення взаємозв'язків з партнерами, зменшення обсягів держзамовлення, на інноваційний розвиток регіону також впливає відсутність системної взаємодії центральних органів виконавчої влади із суб'єктами управління державних підприємств, системної дії організаційно-структурних, інституціонально-правових та економічних механізмів реалізації державної інноваційної політики. Актуальними стають пошук, розробка, впровадження норм функціонування нових інституцій, спрямованих на взаємодію науки, держави та виробництва, які повинні стати основним вектором державного управління інноваційною діяльністю, забезпечити сприятливі умови для перебігу інноваційних процесів, стати однією з умов виходу країни з кризи.

В умовах ринкової економіки виробники інноваційної продукції повинні спиратися на конкурентне ринкове середовище, у той же час роль держави полягає у захисті та економічній підтримці підприємств, які взяли на себе інноваційну ініціативу. Основним завданням державної політики щодо економічного забезпечення інноваційної діяльності є пом'якшення інвестиційних ризиків і надання суб'єктам інноваційної діяльності додаткових стимулів та пільг.

2. Для ефективного аналізу проблем формування механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні був запропонований інструментарій моніторингу інноваційного потенціалу регіону на основі SWOT-аналізу. Підкреслюється, що завдання щодо поліпшення роботи організаційно-структурних механізмів на регіональному рівні можна вирішити завдяки стимулюванню реалізації інноваційного продукту на всіх етапах інноваційного процесу; стимулювання інноваційної активності в різних галузях; формування інноваційної культури як держслужбовців, так і громади в цілому. У сучасних умовах зростає значення інформаційного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні. Проте аналіз веб-ресурсів державних адміністрацій дозволяє стверджувати, що сайти держадміністрацій не містять інформації щодо інноваційних розробок, актуальних для регіону, перелік потенційних бізнес-структур і інвесторів, не формують належним чином позитивний імідж регіональної і місцевої влади.

Для вдосконалення комунікативного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні пропонується впроваджувати ефективні форми взаємодії регіональної влади з громадськістю.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Для удосконалення механізмів державної інноваційної політики на регіональному рівні необхідно створити систему оцінювання інноваційного потенціалу кожного регіону, визначити сильні та слабкі сторони його розвитку, сформувати організаційну структуру для взаємодії держави, науки та бізнесу.

У розділі:

1. обґрунтовано концептуальні засади стратегічних напрямів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні;
2. для визначення стратегічних та ситуаційних напрямів інноваційного розвитку регіону запропоновано комплексний метод експертних оцінок, що базується на використанні критеріїв SWOT-аналізу;
3. розроблена програма та інструментарій, представлені результати соціологічного дослідження напрямів удосконалення інституціонально-правового, організаційно-структурного, економічного, комунікативного, інформаційного механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні.

3.1 Визначення єдиних критеріїв оцінювання інноваційного потенціалу як складова мотиваційного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні

Головною ідеєю державної інноваційної політики є створення умов для активізації взаємодії влади, бізнесу та науки для інтенсивного економічного розвитку регіонів та країни в цілому. Урахування ринкових принципів та виважена політика в інноваційній сфері – найактуальніші завдання часу. Проведені дослідження свідчать про вкрай складне визначення критеріїв та зіставлення

результатів впливу механізмів реалізації державної політики на інноваційний розвиток регіону.

Регіональним органам державного управління, підприємцям та всьому науковому співтовариству потрібна уніфікована система індикаторів, що сприяє інноваційному розвитку регіону.

У державному управлінні більшості країн основними критеріями дослідження інноваційного розвитку та інноваційного клімату в цілому використовуються наступні: кількість патентних заявок в національні патентні агентства (у розрахунку на душу населення); питома вага витрат на науку та інновації в ВВП (наукоємність ВВП); захищеність іноземних інвесторів (за рейтингом); рівень розвитку податкової системи (за рейтингом складності податкових систем); рівень розвитку кредитної системи (за рейтингом доступності кредитів). Але рейтинговий підхід має досить багато суб'єктивності та недостатньо визначено фіксується економічний та соціальний регіональний ефект від впровадження інновацій.

На нашу думку, найбільш плідним для оцінки регіонального інноваційного розвитку та для визначення напрямів та механізмів державної інноваційної політики на регіональному рівні є один з популярних інструментів у стратегічному інноваційному плануванні — SWOT-аналіз. Він традиційно розглядається також в теорії таких дисциплін, як маркетинг, менеджмент та економічний аналіз. SWOT-аналіз – це метод стратегічного планування, що полягає у виявленні факторів внутрішнього і зовнішнього середовища організації та поділі їх чотирма категорії: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі сторони), Opportunities (можливості) і Threats (загрози) [230]. Сильні (S) і слабкі (W) сторони є факторами внутрішнього середовища об'єкта аналізу. Можливості (O) та загрози (T) є факторами зовнішнього середовища, тобто тим, що може вплинути на об'єкт ззовні і при цьому не контролюється об'єктом.

Дослідниками розглядаються різні об'єкти SWOT-аналізу. Наприклад, галузі економіки (Н. Соколова, Д. Анікіна); міста (А. Любаненко, А. Скалон), державно-громадські інститути (О. Майсак, С. Попов), наукова сфера (Л. Клеїв), політичні

партії, некомерційні організації (С. Панасенко), окремі фахівці, персони (А. Морус).

Класична методика проведення SWOT-аналізу досить повно викладена в роботах Х. Вайхриха, К. Фляйшер і Б. Бенсуссана, Є. Богомолової.

Таким чином, SWOT-аналіз застосовується до об'єктів різного масштабу і не тільки в областях, в яких існує спрямованість на збільшення прибутку, але і в сферах, де цілі носять складний соціальний чи соціально-економічний характер. В своєму дослідженні ми спиралися на SWOT-аналіз при аналізі інноваційного потенціалу в регіонах України для визначення мотиваційного механізму реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

Завдання SWOT-аналізу — дати структурований опис ситуації, до якої потрібно прийняти якесь рішення (див. табл. 3.1). Висновки, зроблені на його основі, носять описовий характер і дозволяють провести розстановку пріоритетів. Для більш повної віддачі від методу використовується також побудова варіантів дій, заснованих на перетині полів. Для цього послідовно розглядають різні поєднання чинників зовнішнього середовища і внутрішніх властивостей об'єкту. Розглядаються всі можливі парні комбінації і виділяються ті, що мають бути враховані при розробці стратегії.

Таблиця 3.1

SWOT-аналізу: чинники зовнішнього середовища і внутрішніх властивостей об'єкту.

	Позитивний вплив	Негативний вплив
Внутрішнє середовище	Strengths (сильні сторони)	Weaknesses (слабкі сторони)
Зовнішнє середовище	Opportunities (можливості)	Threats (загрози)

Причиною універсального (в плані вибору об'єкта) застосування SWOT-аналізу є те, що ця методологія не має на увазі будь-якого конкретного набору показників, які застосовувалися б до будь-якого об'єкту, що досліджується. Фактори SWOT формулюються експертами у вигляді оціночних суджень

респондента. Такий підхід є перевагою в тому сенсі, що він допускає перелік тих чинників, які не можуть мати формального опису та однозначної оцінки (на відміну від суворо об'єктивних показників типу обсягу продажів або прибутку). Але цю універсальність можна розцінити і як недолік формалізації, який ускладнює пошук і формулювання факторів, а також не гарантує, що всі реально існуючі і значущі фактори будуть враховані. Проблему складності пошуку факторів можна частково вирішити, використовуючи типові (шаблонні) набори факторів, розроблені для конкретного типу соціально-економічних об'єктів, наприклад, для оцінки діяльності державних установ, функціонування міст та районів.

Крім того, в SWOT - аналізі можуть застосовуватися універсальні і абстрактні моделі типу PEST, модель п'яти сил Портера, які містять не докладні набори факторів, а категорії, що грають роль каркаса для факторів. Наприклад, в моделі PEST – чотири великі категорії: політичні чинники, економічні, соціальні, технологічні. Варто відзначити модель Telescopic Observations, що визначає досить докладний перелік категорій, пов'язаних з функціонуванням об'єкту та його оточенням, і розроблену спеціально для застосування для SWOT- аналізу. Після складання списків чинників слідує етап їх оцінки та ранжування, що дозволяє виявити найбільш значущі фактори з переліку. Сучасні роботи по SWOT-аналізу не регламентують будь-яку одну загальновизнану і домінуючу методологію оцінки факторів.

Існуючі методології оцінки факторів SWOT можна поділити за ознакою використовуваної шкали:

- 1) кількісне оцінювання за одним або кількома параметрами для кожного фактору: використовується абсолютна шкала (шкала відносин);
- 2) попарне порівняння факторів (як правило, застосовується метод аналізу ієрархій; використовується порядкова (рангова) шкала.

Формування ефективної інноваційної державної політики на регіональному рівні та окремих її механізмів повинно базуватися на визначенні взаємозв'язків між факторами, визначеними SWOT-аналізом. Ми пропонуємо при визначенні

регіональної державної стратегії щодо розвитку інноваційної галузі застосовувати поєднання пар факторів, маючи на увазі, що кожна стратегія обґрунтовується взаємодією факторів як на рівні внутрішніх та зовнішніх можливостей та загроз, так і на рівні різних суб'єктів інноваційного розвитку регіону – державного управління, бізнес-середовища, інноваційних центрів. Так, можливо застосування наступних комбінацій елементів SWOT- аналізу:

1) поєднання “сил” - “можливостей” (SO) складають групу стратегій *Maxi - Maxi* (використання сильних сторін для реалізації можливостей);

2) “слабкості” - “можливості” (WO), *Mini - Maxi* (використання можливостей для нівелювання слабких сторін);

3) “сили ” - “загрози” (ST), *Maxi - Mini* (використання сильних сторін для зниження негативного впливу загроз);

4) “слабкості ” - “загрози” (WT), *Mini - Mini* (аналіз взаємодії слабких сторін і загроз; стратегії мінімізації втрат).

Для фіксування вже знайдених зв'язків між факторами треба використовувати матрицю взаємодії ("interaction matrix") для кожної з чотирьох груп сполучень (SO,WO, ST, WT). Щоб знизити трудомісткість пошуку зв'язків між факторами, необхідно відмовитися від простого перебору всіх сполучень на користь пошуку зв'язків між обмеженим набором значущих чинників. Саме з метою визначення значимості кожного фактору важливо проводити їх оцінку і ранжування. Однак, як відзначають К. Фляйшер і Б.Бенсуссан, SWOT-аналіз роблять для того, щоб виявити не тільки явні тенденції, а й неочевидні особливості — “підводні камені”. Відмовившись від факторів, які окремо малозначущі, існує ризик не побачити повну картину і не врахувати ситуації, коли малозначущий в загальному переліку фактор у поєднанні з іншим фактором потенційно можуть обґрунтувати одну із стратегій. Якщо в оцінці факторів SWOT бере участь не один, а група експертів, тобто для кожного фактору отримано масив чисельних оцінок, то можна запропонувати використовувати кореляційний аналіз факторів. Значущі кореляції між масивами оцінок визначають лінійні зв'язки між відповідними факторами. Таким чином, отриману матрицю кореляцій можна інтерпретувати як матрицю

взаємодії факторів SWOT, що може бути використано в задачі пошуку і обґрунтування стратегій розвитку об'єкта дослідження.

SWOT-аналіз лежить в основі практичних програм регіонального розвитку, формування механізмів, в яких неможливо задіяти класичний математичний аналіз. Незважаючи на існуючу критику та деякі незручності в застосуванні методу, розроблені за методологією SWOT-аналізу програми, – реалістичні і успішно виконуються в повному обсязі з 2002 року. Саме SWOT-аналіз був рекомендований для розроблення Стратегій регіонального розвитку до 2020 року. Але, на нашу думку, його треба доповнити аналізом взаємодії інститутів державного управління регіонального рівня, бізнес-структур та представників інноваційної сфери.

Наступний інструмент дослідження, який може бути використаний для аналізу інноваційного клімату в регіоні, – PEST-аналіз. Він призначений для виявлення політичних (Political), економічних (Economic), соціальних (Social) і технологічних (Technological) аспектів зовнішнього середовища, які впливають на розвиток окремої галузі, підприємства тощо. Метою цього аналізу прийнято вважати виявлення тенденцій у технологічному розвитку, які часто є причинами змін в конкурентоспроможності підприємств чи регіонів, ринкових відношень, а також появи інноваційних продуктів, технологій, послуг тощо. Аналіз виконується за схемою “чинник–об’єкт”. Результати PEST-аналізу дозволяють оцінити зовнішню економічну ситуацію, що складається у сфері виробництва та комерційної діяльності.

PESTLE – аналіз є розширеною двома факторами (Legal і Environmental) версією PEST - аналізу. Іноді застосовуються і інші формати, наприклад, SLEPT – аналіз (плюс Правовий фактор) або STEEPLE – аналіз: соціально-демографічний, технологічний, економічний, стан навколишнього середовища, політичний, правовий та етнічні чинники. Також може враховуватися і географічний фактор.

Політичними чинниками є, перш за все, вибори всіх рівнів, зміна законодавства, вступ держави до різних наддержавних структур, державне регулювання галузі, державне регулювання конкуренції тощо.

Поєднання аналізу економічних, політичних, технологічних та соціальних чинників впливу на формування інноваційної політики на регіональному рівні дає можливість сформулювати не тільки організаційно-структурні, економічні, а і мотиваційні, комунікативні, інформативні механізми, що є характерними для кожного конкретного регіону. В якості економічних чинників виступають наступні: динаміка ВВП, інфляція, динаміка курсу гривні, динаміка ставки рефінансування центробанку, динаміка зайнятості, платоспроможний попит, ринок і торгові цикли, витрати на енергетику підприємства, витрати на сировину підприємства, витрати на комунікації, підвищення цін постачальників, зниження купівельної спроможності споживачів. Прикладом соціальних факторів є такі: зміни в базових цінностях, зміни в стилі і рівні життя, ставлення до праці та відпочинку, демографічні зміни, релігійні фактори. Технологічні фактори оцінюються через аналіз тенденцій НДДКР, реєстрацію нових патентованих продуктів, розвиток технологій.

При оцінці макросередовища важливо уникнути таких проблем, як сильне скорочення кількості даних, які використовуються для прийняття рішення. При охопленні великого обсягу даних треба виділити фактори, які найбільшою мірою впливають на характер державної політики, та потрібно проводити аналіз макросередовища на постійній основі, враховуючи взаємовплив факторів зовнішнього середовища. З метою уникнути суб'єктивності думки, подібний аналіз треба проводити з точки зору кількох експертів.

Інші автори наполягають, що застосування традиційних індикаторів, в тому числі ВВП, суперечить загальновизнаній меті – розвитку економіки на основі інновацій [6, 21]. З точки зору дослідників, сьогодні держави не враховують деякі найважливіші сегменти ринку високих технологій. Є потреба у показниках для виміру економічного зростання з урахуванням нових типів бізнесу. Традиційне використання ВВП відображає лише ринкову вартість усіх благ і послуг, які виробляються в країні. Але багато інтернет-гігантів – Wikipedia, Facebook, Twitter, Mozilla, Netscape і їм подібні – не займаються виробництвом, а їх послуги безкоштовні. Або окреме використання індикаторів кількості прямих іноземних

інвестицій не можуть бути використаними як показники інноваційного розвитку регіону, підприємства тощо. Іноземні інвестиції найчастіше йдуть на низькомаржинальні проекти з невисоким рівнем ризику: заводи з виплавки чавуну, виробництва цементу і т.ін.. На відміну від них, в інноваційних об'єктах більше ризику, а в разі успіху – більше вигоди. Досвід великих транснаціональних компаній свідчить про те, що тільки за підтримки держави вони роблять суттєві внески у фінансування нових ідей. Аналіз чинників дає можливість зробити висновок, що найреволюційніші інновації можуть не бути результатом прямих іноземних інвестицій або наукоємності ВВП.

Використання нових індикаторів стає актуальним, оскільки для того, щоб індикатори в повній мірі відображали вплив інновацій на економіку, вони самі по собі повинні бути прогресивними. За їх допомоги політики зможуть зрозуміти, як створювати умови для залучення новаторів в країну і тим самим гарантувати їй процвітання в майбутньому. Критерії інновацій повинні допомагати у визначенні цінності нових ідей задовго до того, як вони почнуть приносити вигоду, вимірювану традиційними показниками. Велика потреба в таких індикаторах наявна в Україні як країні, що розвивається. Особливо треба наголосити на необхідності ознайомлення держслужбовців регіонального рівня з визначеними індикаторами та можливостями їх використання як засобами оцінки інноваційного клімату в регіоні та при формуванні регіональної державної інноваційної стратегії.

Деякі складові успішних інновацій добре відомі. Це значна кількість талановитих людей, серійних підприємців з довгим переліком вдалих проектів, стартапів, за якими стоять визнані венчурні фонди, а також наявність проривних продуктів, які захищені правами інтелектуальної власності.

На нашу думку, для ефективної інноваційної політики ефективним може бути застосування кількісного виміру інноваційних складових регіону за наступною схемою. На першому етапі експерти визначають загальні риси підприємств, компаній, які сьогодні, з моменту заснування, входять до числа найуспішніших. Всі ці підприємства мають заявки на реєстрацію більш ніж одного патенту, їх

фінансують кілька великих венчурних фондів, сукупний дохід цих компаній за останні 5 років у п'ять – шість разів більше, ніж у середньостатистичного підприємства регіону. Експерти кожного регіону повинні розширити подібні дослідження і розробити перелік ключових показників ефективності для економіки та соціальної сфери кожного регіону, орієнтуючись на інноваційну складову. За такої умови регіональним органам державного управління було б простіше виявляти перспективні напрями розвитку, талановитих людей, перспективні організації та інноваційні продукти регіону. Ці показники можна було б застосувати, наприклад, до будь-якого починаючого ІТ-проекту. Зрозуміло, застосування подібних ключових показників у практиці державного управління регіоном лише збільшують шанси на успіх, але не гарантують його. Інноваційним економікам завжди доведеться інвестувати відразу у багато проектів, щоб з їх числа виявити переможців. Вони, в кінцевому рахунку, і закладуть основу зрілої економічної системи регіону. Навіть за умов малої ймовірності успіху, результат може виявитися значним. Таким чином, очевидним стає той факт, що віртуальні активи – творчі здібності та навички підприємництва – все більше впливають на добробут країни в цілому та регіону, зокрема.

Визначення мотиваційних механізмів реалізації державної інноваційної політики, можуть змінити саме розуміння економічного зростання та покращення добробуту регіону. Тому вони потрібні регіональним органам державного управління, в них потребують підприємці та все наукове співтовариство. Розвиток регіональної економіки повинен відповідати інноваційним викликам ХХІ сторіччя.

Досліджуючи ступінь впливу держави на розвиток інновації в регіоні, зазвичай використовують показники кількості та ефективності діяльності організацій та установ, що приймають участь у підготовці наукових та інженерних кадрів (основне джерело інноваційних ідей); наявність різноманітних державних програм щодо підвищення інноваційної активності бізнесу; розгалуженість системи державного замовлення, переважно у формі контрактів, на проведення НДДКР, які забезпечують початковий попит на нововведення; ефективність

фіскальної державної політики. Але недостатньо використовуються показники посередницької ролі держави в справі організації ефективної взаємодії академічної і прикладної науки, стимулюванні кооперації в області НДДКР промислових корпорацій, бізнес-структур і університетів. Використання SWOT-аналізу для пошуку сильних сторін влади є ефективним механізмом регулювання інноваційного розвитку регіону та передбачає: визначення стратегічних напрямів розвитку регіону та групи можливостей регіонального розвитку, створення бази даних інновацій (всіх галузей та рівнів), аналіз наявних можливостей підприємств (державної та недержавної форми власності) для впровадження інновацій та продукування інноваційної продукції, перелік можливих форм взаємодії науковців, підприємців, бізнес-структур, визначення механізмів взаємодії.

В своєму дослідженні механізмів державного впливу на інноваційний розвиток регіону ми пропонуємо застосовувати комплексний метод експертних оцінок, що базується на використанні критеріїв SWOT-аналізу, акумулюючи та враховуючи регіональні особливості України.

3.2 Вдосконалення моніторингу в системі державного управління інноваційним розвитком регіону

Система регулювання інноваційного розвитку регіону передбачає систему заходів, що стимулюють науково-технологічну та інноваційну діяльність: створення найбільш сприятливих умов для дослідницької роботи, заохочення інвестиційної підтримки науки з боку промисловості та банків, стимулювання інноваційних процесів на виробництві, формування інноваційного середовища в регіоні тощо. Запропонована нами гетерархічна координація взаємодії суспільних і економічних інститутів дозволяє без масштабного їх руйнування у процесі ринково-трансформаційної модернізації еволюційно генерувати нові елементи постіндустріального суспільства - нові інститути та організації, що продукують, просувають на ринок, застосовують для вирішення регіональних потреб інноваційну продукцію. Саме гетерархічна координація дозволяє враховувати

швидкоплинну дію взаємозалежних соціально-економічних, політичних, соціокультурних, соціотехнічних чинників, характерних для регіону в конкретних умовах часу.

Формування гетерархічної системи регулювання інноваційним розвитком в регіоні передбачає створення спеціалізованих структур (консультативно-дорадчих органів) на основі держадміністрацій кожного регіону, які б виконували наступні функції:

- аналітична – на основі проведеного SWOT-аналізу надання структурованого опису ситуації, щодо якої потрібно прийняти рішення на регіональному рівні; визначити сильні та слабкі сторони потенціалу регіону та охарактеризувати можливості розв’язання поставлених завдань з інноваційними методами на основі взаємодії бізнесу, науки та освіти, громадських організацій під керівництвом органів державного управління; визначити основних суб’єктів інноваційного розвитку регіону, провести докладний аналіз реального стану;
- інформаційна – проведення постійного моніторингу інноваційного потенціалу регіону, виявлення нових тенденцій інноваційного розвитку, фіксація проблем та фактів деформації зв’язків в системі: держава – наука – освіта – бізнес – виробництво;
- організаційна – посилення зусиль щодо розвитку регіональних кластерних ініціатив, що сприятиме посиленню активності суб’єктів інноваційної діяльності на регіональному рівні, кооперації суб’єктів виробничої, наукової та інноваційної системи, створення “інноваційного ліфта” на регіональному рівні. Сенсом розумною кластерної політики має стати добір не стільки кластерів, скільки проектів, які вони пропонують. При цьому важливо вести постійний моніторинг ефективності спільних проектів і задоволеності ходом їх реалізації з боку самих учасників кластера. Формувати склад експертів, консультантів щодо кожної визначеної проблеми регіону, виносити на обговорення регіональних органів влади інноваційні проекти, сприяти організації та розвитку громадських організацій інноваторів, винахідників тощо;

- посередницька – поширювати особистісні та колективні методи впливу представників влади на бізнес-структури, наукові та дослідницькі організації з метою створення системи з найрізноманітніших зв'язків залежно від позиції регіону і цілей регіонального розвитку.

Ефективним механізмом регулювання інноваційним розвитком в регіоні є моніторинг зв'язків в системі: держава – наука – освіта – бізнес – виробництво. Автор пропонує програму та інструментарій соціологічного дослідження для моніторингу інноваційного потенціалу регіону та визначення ефективних механізмів регулювання інноваційним розвитком регіону.

Дослідження впливовості цих чинників та виділення найбільш ефективних механізмів реалізації державної інноваційної політики здійснювався на базі методів збору соціологічної інформації: методом аналізу документів, напівформалізованого інтерв'ю в техніці face-to-face експертів в галузі інноваційної діяльності – науковців, підприємців та держслужбовців (Опитування експертів проведено 2013–2015 року в містах Київ, Харків та Сєверодонецьк (Луганська область). Вибірка не випадкова спрямована. Вибіркова сукупність складала 1000 осіб та репрезентується за єдиною ознакою: “наявність у респондента тривалого досвіду та суттєвих досягнень в інноваційній галузі”. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю за місцем роботи респондента “віч-на-віч”). Об'єкт дослідження – представники регіональної влади, підприємці, представники бізнесу та науковці, що є суб'єктами інноваційної діяльності.

Предмет дослідження – громадська думка суб'єктів інноваційної діяльності щодо механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

Мета дослідження – розробка рекомендацій щодо оптимізації дії механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

Для досягнення цієї мети вирішуються наступні завдання:

- визначити громадську думку представників бізнесу, влади та науки щодо можливості інноваційного розвитку регіону;

- провести порівняльний аналіз ефективності дії існуючих механізмів державної інноваційної політики на регіональному рівні;
- виявити фактори, що перешкоджають ефективній взаємодії представників влади, науки та бізнесу на шляху інноваційного розвитку регіону;
- сформулювати рекомендації щодо вдосконалення механізмів реалізації державної інноваційної політики в регіоні.

В ході дослідження нами було розглянуто документацію обласних архівів щодо інформації про розвиток інноваційної галузі в Київському, Харківському та Луганському регіонах. Методом якісного аналізу документів було проаналізовано понад 760 аналітичних записок, документів звітності облдержадміністрацій, статистичних даних щодо стану та векторів розвитку інноваційної галузі в регіонах.

Соціологічне опитування суб'єктів інноваційної діяльності проводилося протягом квітня 2013– серпня 2015 року методом експертного опитування, який широко застосовується на державному рівні при підготовці найважливіших народно-господарських рішень, для оцінки соціально-економічних проблем, що виникають у процесі розробки перспективних планів розвитку. Метод являє собою особисте інтерв'ю з експертом з певної проблеми [див. додаток Ж]. Респондентами виступали представники провідних вищих навчальних закладів та наукових установ: Національного технічного університету “ХПІ”, Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського, Харківського національного університету радіоелектроніки, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва Національної академії аграрних наук, Державного НДІ техніки безпеки хімічних виробництв, НДІ транспорту газу ПАТ “Укртрансгаз”, державне підприємство "Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації, Державне підприємство Київський державний центр науки, інновацій та інформатизації; Державне підприємство „Державний науково-дослідний інститут будівельних конструкцій” та Інститут мікробіології та вірусології імені Д. К. Заболотного, Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона

(м. Київ). А також ТОП-менеджери провідних підприємств, представники малого та середнього бізнесу.

Для відбору експертів нами були виділені певні критерії. В якості основних критеріїв відбору можна назвати наступні:

- рівень компетентності експерта в даній предметній області, показниками якого в сукупності є: рівень і профіль освіти, профіль роботи (зв'язок з даної предметної областю), досвід роботи за профілем (загальний стаж роботи за профілем і стаж роботи безпосередньо в даній предметній області), рівень розв'язуваних проблем (відповідність займаній посаді характеру і рівню проблеми), кількість і якість раніше виконаних експертиз;
- ступінь об'єктивності та неупередженості експерта при аналізі та оцінці явищ в даній предметній області;
- самооцінка експертів щодо своєї обізнаності в питаннях дії механізмів державного регулювання інноваційної діяльності в регіоні.

Нами були виділені 1000 експертів, які в повній мірі відповідали завданням дослідження та критеріям відбору. Серед них 30% складали представники науки вищих навчальних закладів. Стаж роботи за фахом більше 30 років, вони є новаторами, що мають тривалий досвід та суттєві досягнення в інноваційній галузі, у різні часи займали адміністративні посади, пов'язані з регулюванням наукової діяльності – завідувачі кафедрами, лабораторіями, науковими частинами вишів. Представники науково-дослідних організацій представлені 27% респондентів (провідні спеціалісти, завідувачі відділами, що виконують проекти та розробляють програми розвитку галузі, регіону). Представники технічного та аграрного виробництва, що мають у своєму асортименті інноваційну продукцію або послуги, були представлені 34% експертів – ТОП– менеджерами, директорами підприємств. З приводу завдання вивчення інвестиційної складової в інноваційну діяльність було опитано 4% представників середньої та вищої ланки банківського сектору. Представники державних установ, що реалізують державну інноваційну політику на регіональному рівні, в нашому дослідженні були представлені 5%

експертів (керівники департаментів ОДА, що займаються проблемами інноваційної діяльності в регіонах).

Серед респондентів були представлені доктори і кандидати наук, приблизно 60% отримали патенти на винаходи і відкриття, 31% є авторами монографій, підручників і інших наукових публікацій. Приблизно 18% експертів удостоєні різних премій і нагород за внесок у науки і техніку. Практично всі опитані займають (і/або займали в порівняно недавньому минулому) високі посадові позиції, починаючи від завідувача кафедрою (лабораторією, відділом) до ректора вищого навчального закладу, заступника міністра. Переважна більшість має досвід самостійного керівництва серйозними науково-технічними проектами.

Треба відзначити, що серед відібраних експертів переважають люди середнього та старшого віку. Тільки 26,6% експертів не досягли 40 років, 35,3% - 41-50; 20% склали люди у віці 51 - 65 років, а ще 18,1% - старше 65 років. Ці вікові пропорції об'єктивно відображають сформоване на сьогодні становище української наукової, почасти бізнес та владної еліти. У той же час безперечною перевагою старших вікових груп є великий професійний досвід. У 67% з них стаж роботи за фахом перевищує 25 років. Опитування проводилося у винятково наукових цілях, експерти не були включені в необхідність прийняття посадових рішень, з високим ступенем ймовірності можна припустити, що об'єктивність та неупередженість експертів була високою. Самооцінка експертів щодо обізнаності в питаннях державного регулювання інноваційної діяльності в регіоні повністю відповідає поставленим завданням.

Таким чином, вибірка соціологічного дослідження є репрезентативною відповідає завданням дослідження. Респонденти є особами, що мають відповідний фах та рівень освіти, належний рівень вирішуваних проблем та відповідну посаду, які були об'єктивні та неупереджені.

На питання "Чи може Україна найближчим часом здійснити інноваційний прорив?" відповіли позитивно лише 5,4% респондентів ("Досвід деяких країн свідчить, що за певної організації це можливо протягом 5-10 років"). Більшість (35,5%) схильні до думки, що це можливо протягом 11-15 років за умови

стратегічної спрямованості держави на інноваційний розвиток. 6,4% експертів, враховуючи сучасний стан інноваційної галузі, підкреслили, що інноваційний прорив, якщо і можливий, то через 20-30 років. На думку 3,2% респондентів, інноваційний прорив в Україні взагалі неможливий. Але значна частка експертів (50,1%) не змогла надати варіант прогнозу щодо розвитку інноваційної галузі. За галузями відповіді респондентів розподілилися наступним чином (% від загальної кількості респондентів).

Респонденти підкреслили, що зробити більш точний прогноз заважають, перш за все, складність економіко-політичної ситуації в країні (79,8%), відсутність національної інноваційної стратегії (74,5%), відсутність спадкоємності державного управління в інноваційній галузі (55,3%), інституціональна невизначеність держави щодо підприємств та організацій, які виробляють інноваційно-орієнтовану продукцію, продукують інновації (67,0%), недостатній обсяг державного замовлення (33,0%) як індикатор недостатнього рівня функціонування організаційного механізму реалізації державної інноваційної політики. Експерти висловили думку, що українська інноваційна галузь поза підтримки держави з кожним роком все більше втрачає свій потенціал, скорочується галузева наука, науково-дослідні установи, які до теперішнього часу часто обслуговували цілі галузі промисловості та сільського господарства, за для того, щоб вижити та зберегти штат наукових співробітників та інтелектуальні надбання, стали займатися непритаманними науці видами діяльності – орендою об'єктів нерухомості, торгівлею, посередницькими послугами. Вони, як і Академія наук, знаходяться в стані постійного значного недофінансування. (55,1%). Експертами-науковцями та керівниками підприємств висловлено думку, що на регіональному рівні бракує розгалуженої системи державної підтримки матеріально-технічної, інформаційної бази та кадрового потенціалу інноваційного виробництва. Експертами було наголошено, що за останні чверть століття кількість науковців у нашій державі скоротилася втричі, що є одним зі світових антирекордів. І, що найприкріше, це відбувається тоді, коли такий же показник у розвинених країнах приблизно за той само період зріс на 20%. З огляду на

відсутність належної державної підтримки тенденція до згортання наукових досліджень в Україні посилилися: так, лише за 2016 рік чисельність працівників Національної академії наук України зменшилася на 4865 осіб. Фінансування вітчизняної науки за залишковим принципом не лише суперечить національним інтересам України, а й прямо порушує норми низки чинних нормативно-правових актів, зокрема Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” і Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Таким чином, фактичний загальний стан галузі не дає нині змоги ні зберегти вже наявний інтелектуальний потенціал, ні, тим більше, примножити його. В той час, як норма видатків на наукову сферу в країнах – членах ЄС складає щонайменше 3-4% ВВП, реальні обсяги українських бюджетних видатків на ці ж потреби не перевищує 0,18% ВВП. Однак Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність” передбачено, що з 1 січня 2020 року фінансування науки має сягнути 1,7% ВВП.

Експертами було наведені приклади міжнародного досвіду США, Ізраїлю, Сінгапуру та інших країн, в яких вони були залучені до наукової та бізнес-діяльності, щодо системного впливу держави, зокрема органів регіональної влади, на становлення та розвиток інноваційної економіки, вирішення економічних та соціальних проблем регіону. Був наведений приклад плідної взаємодії регіональної влади, технічних університетів та представників бізнес-структур для вирішення транспортних проблем в Ізраїлі, будівництва багатоквартирних житлових будинків з використанням однієї з найбільш наукомістких сучасних технологій – будівель з легких металоконструкцій в Центральних регіонах Росії тощо.

Аналіз відповідей на питання щодо виділення стратегічних галузей, напрямків для інноваційного прориву показав, існує суттєве протиріччя: більшість експертів орієнтовані на розвиток матеріалоємного виробництва, на необхідність інвестицій в розробки, що відносяться до п'ятого і навіть четвертого технологічних укладів, незважаючи на те, що ІТ-індустрія була визнана на державному рівні двигуном процесів, які можуть витягнути економіку з глибокої рецесії. Експерти впевнені, що розвивати інноваційну активність необхідно в тих

галузях, які вже існують в Україні: металургія, машинобудування, хімічна промисловість (55,3%). Експерти – представники банківського бізнесу та почасти приватних підприємств висловилися за придбання устаткування та технологій на Заході, які вже зарекомендували себе, хоча і застарілих. Але Україна вже зайняла свою унікальну нішу на світовому ринку, і за прогнозами до 2025 р. експорт ІТ - продукції зрівняється чи випередить експорт металургійної промисловості.

Відповідь на поставлене питання свідчить про те, що більшість експертів орієнтовані на еволюційний розвиток економіки, наголошують на необхідності “наздоганяти” провідні країни, послідовно проходячи всі стадії технічного розвитку. Група підприємців – новаторів стверджує, що це неприпустимо, бо часу на це Україна не має. Ще більший конформізм притаманний держслужбовцям, які регулюють розвиток науки в регіоні. Висловлюючи думку про необхідність розвивати передові технології, вони раз у раз доходили висновку, що потенціал радянських часів невичерпаний, і ризик, що притаманний інноваціям, Україні не потрібний. У той же час, навіть при тривалій політичній кризі, інвестори готові продовжувати вкладати інвестиції в стартапи розробників програмного забезпечення та аутсорсерів. Експертами були названі українські інвестори, які ризикнули інвестувати в стартапи останнім часом: українські фонди AVentures Capital, TA Venture і російський Altair Capital. Бізнес-експерти підтвердили свою готовність підтримувати інноваторів (32%).

За даними соціологічного опитування, більшість експертів – представників влади не надали повної відповіді про можливість в сучасних умовах формування механізмів реалізації державної інноваційної політики для інноваційних зрушень в країні та не розглядають інноваційну галузь як можливий ланцюг для форсування зростання економіки. Свою точку зору вони пояснюють тим, що довгий час рівень державної підтримки інноваційної галузі на регіональному рівні був замалим, несуттєвим на рівні державних завдань економічного розвитку регіонів. Українські новатори знаходяться в несприятливому середовищі: наука фінансується та підтримується державою не належним чином, кращі фахівці виїжджають з країни, основний закон, що регламентує інноваційну діяльність, -

закон “Про інноваційну діяльність” був надмірно доповнений, ускладнений, не зорієнтований на регіональний рівень і фактично недієвий. Наприклад, сьогодні інноватори ІТ-галузі поза суттєвої підтримки держави вимушені самотійно об’єднуватися для здійснення національного проекту “Інноваційна Україна”. З одного боку, ми маємо приклад формування у такий спосіб гетерархічної структури взаємодії бізнесу, влади та науки, що може в подальшому скласти основу для інноваційного поштовху в багатьох регіонах України. Але треба розуміти, що на регіональному рівні держава може і повинна формувати систему механізмів реалізації державної інноваційної політики і отримати суттєвий поштовх для розвитку кожного регіону. Можливості влади для формування такої політики є реальними і можливими.

Експерти виказали широку обізнаність про організаційні механізми реалізації інноваційної політики на регіональному рівні. 48% експертів підтримують проект “Інноваційна Україна” та передбачені ним реформи оподаткування компаній у сфері ІТ, електронної комерції, ІТ в державних органах та освіті, підтримку венчурної галузі. Практично всі (87%) відмітили, що ІТ - галузь є однією з найбільш перспективних для економіки України на 2015-2025 роки. Експертами були запропоновані шляхи удосконалення організаційно-структурного, економічного механізмів, що включають, по-перше, зміну системи оподаткування для ІТ-галузі. По-друге, прийняття законів щодо діяльності ІТ - галузі, який дозволить підвищити прозорість бізнесу, зменшити ризики його ведення і стимулювати розвиток ІТ-галузі, забезпечити захист інтелектуальної власності, ґрунтуючись на міжнародних стандартах. По-третє, впровадження системи підготовки та підвищення кваліфікації випускників технічних спеціальностей. Державна підтримка ІТ- галузі дозволила б вирішити ще одну серйозну проблему, на яку вказали експерти, – сформувати на належному рівні інформаційні механізми інноваційної політики, спрямованих на розвиток багатьох, головним чином технічних, галузей. Свого часу всі органи наукової, технічної, патентної та іншої інформації, створені в СРСР, залишились на території країн СНГ, тому тривалий час вченим України доводилося працювати в інформаційному вакуумі.

Розрив зв'язків між лабораторіями, які перебували в інших колишніх союзних республіках, згортання окремих програм, які перебували в розробці відразу в кількох наукових організаціях на території всього СРСР, так само сприяли стагнації. Особливо на брак технічної літератури, інформації вказали науковці, зосереджені на виробництві, спеціалісти технічних кафедр вищих навчальних закладів. Як приклад можна навести відповідь директора приватного підприємства з випуску поліграфічної продукції, який в разі необхідності укомплектувати цех по виробництву шпалер був змушений або купувати (брати у лізинг) всі станки та прилади за кордоном (вони були пов'язані у нерозривний цикл), або запрошувати інженерів-машинобудівників і самим розробляти необхідні обладнання та оснастку, що мало велику ступінь ризику – в Україні не залишилося фахівців, повної документації з цього приводу. Інформація про нові розробки в цій галузі теж була застарілою, або її потрібно було купувати у іноземних фірм-розробників. Технічні архіви, до яких звернулися по допомогу, не містили необхідний матеріал. На думку експертів, за роки незалежності державні підприємства та наукові організації втратили від 50 до 80% свого інноваційного потенціалу. Можна стверджувати, що сучасні наукові досягнення у багатьох технічних галузях є більшою мірою результатом наукових досягнень радянського періоду.

Державна підтримка ІТ галузі на регіональному рівні сприяє вирішенню ще однієї проблеми – проблеми працевлаштування, зокрема – молодих спеціалістів. Сьогодні в ІТ-галузі України існує понад 100 тис. робочих місць для високооплачуваних фахівців, що є актуальним під час збільшення безробіття практично у всіх регіонах та несприятливих для населення умов світової економічної кризи. Державна підтримка на регіональному рівні ІТ підприємств допомогла б вирішити також проблему ефективного використання спеціалістів. Респондентами відмічалось (78,0%), що такі центри є досить привабливими для працевлаштування випускників технічних вищих навчальних закладів, і студенти готові працювати та реалізовувати свій інноваційний потенціал.

Експертами визначається, що протягом останніх років залишається актуальною проблема неефективного використання та плинності кваліфікованих

кадрів (74,5% експертів відмітили на це), в суспільстві знецінений престиж самої наукової діяльності, професії викладача і науковця, інноватора. У м. Харків вже накопичений досвід проведення заходів, спрямованих на популяризацію окремих наукових досліджень та наукової діяльності в цілому. Розповсюдження такого досвіду сприяє формуванню інноваційної культури населення, підвищенню престижу наукової діяльності тощо.

Для підвищення ефективності застосування інформаційного та мотиваційного механізмів реалізації інноваційної політики на регіональному рівні було запропоновано застосування ІТ-технологій, яким притаманна так звана “гнучка розробка”, що зменшує ризики розробки та провадження інновацій, усуває втрату часу і ресурсів за допомогою багаторазового і послідовного розвитку продукту. Експертами було визнано, що сьогодні на регіональному рівні держава може ефективно стимулювати так звані ощадливі стартапи. Перш, ніж витратити місяці на планування і дослідження, підприємці можуть за допомогою та під гарантію державної виконавчої влади перевірити свої ідеї на реалізації регіональних потреб, з’ясувати, наскільки їх інноваційний продукт може бути затребуваний громадою. Тому замість написання складного бізнес-плану, фаундер підсумовує свої ідеї та гіпотези в рамках бізнес-моделі регіонального розвитку. З одного боку, підприємцям це дозволить тестувати мінімально життєздатні продукти для подальшого вдосконалення, підвищить рівень довіри бізнесу до влади, створить умови для презентації інноваційного продукту та залучення інвесторів для регіонального розвитку. З іншого – може надати місцевій владі можливість вдосконалення основних процесів державного сектору – держзакупівля, митниця, податкове адміністрування та державні сервіси.

Відповідь на питання: “Чи вважаєте Ви ефективними механізми реалізації інноваційної політики на регіональному рівні?” в той чи іншій мірі всі експерти (100%) висловилися негативно. На групу питань щодо виявлення факторів, що перешкоджають ефективному визначенню пріоритетів інноваційного розвитку та налагодженню взаємодії представників влади, науки та бізнесу на шляху інноваційного розвитку регіону, було виявлені наступні відповіді. Основними

недоліками інноваційної політики на регіональному рівні назвали невизначеність стратегічних напрямків розвитку регіонів, розпорошеність коштів, наявність складних та деякою мірою дублюючих функції владних органів, складну та затратну за часом систему патентування. Експерти підкреслили, що багато керівників як підприємств, так і органів влади під інноваціями мають на увазі, перш за все, традиційний хай-тек, в той час як за кордоном все більшої популярності набувають кластери в сфері “зелених технологій”, креативних індустрій та ін. У чималому ступені причина такої інерційної політики – відсутність інструментів випереджаючого виявлення протокластерів та інтегрованої системи оцінки перспектив розвитку регіонів і галузей.

Експертами неодноразово підкреслювалося, що поза виваженої держаної інноваційної політики, формування наукового та бізнес середовища в регіоні, функціонування системи, в якій пов’язані наука, освіта, бізнес та виробництво регіону, стрімкий економічний розвиток України неможливий. Представники банківського сектору в нашому дослідженні показали, що готові вкладати кошти за допомогою венчурних фондів, тобто здійснювати інвестиції в цінні папери або частки підприємств з високим або відносно високим ступенем ризику в очікуванні надзвичайно високого прибутку. Подібна практика існує, але охоплює малу частку наукових організацій та підприємств. Представники бізнесу та підприємництва наголосили на необхідності певних гарантій від влади, сформованих інституційно-правових механізмів як умови для довгострокової та плідної взаємодії.

З опитування ми виявили, що експерти вважають найбільш ефективним механізмом комунікативний механізм реалізації інноваційної політики, виражений у сталих особистісних зв’язках представників влади та бізнесу. Так, досить типовою була точка зору експертів: “Від домовленостей представників вищого ешелону влади та бізнесу в країні та в регіоні залежить і розвинення інновацій, і підтримка конкретних проектів, і визначення джерел фінансування тощо”. Таким чином, сьогодні вже сформувалися основи системи взаємодії гетерархічного типу.

Слід надати їм інституціональний характер та наголосити на можливості та необхідності працювати на регіональні інтереси.

Точка зору експертів щодо способу функціонування розгалуженої та ефективної системи інноваційної діяльності наукових, дослідницьких та промислових підприємств, що випускають інноваційну продукцію, полягала в необхідності не тільки виділення коштів на ті чи інші розробки, а і в наявності організуючої та підтримуючої ролі держави. Прикладом такої взаємодії є промислове впровадження розробок українських вчених у сфері нанотехнологій компанією “НаноМедТех” на базі Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона (ІЕЗ) “НаноМедТех” є власником всіх патентів, необхідних для виробництва наночасток за розробленим методом. Частина з них була викуплена у ІЕЗ, частина – особисто у академіків Патона і Мовчана. Загальна сума інвестицій вже перевищила 5 млн. долл. США. Учасники проекту вказали на необхідність створення “Інституту нанотехнологій України”, який би став координатором всіх процесів, пов’язаних з розробкою і впровадженням нанотехнологій. “Мова йде про те, щоб створити інститут у вигляді координаційної ради, яка дозволить об’єднати зусилля різних інституцій у галузі нанотехнологій. Сьогодні в цій сфері вже може працювати не менше 20-30 інститутів”. Позитивним є і те, що представлене виробництво повною мірою відповідає науковому прориву України, відноситься до шостого технологічного укладу і може конкурувати з провідними виробниками на міжнародному рівні.

Для вибору та формування організаційних механізмів державного регулювання інноваційною діяльністю необхідним є аналіз факторів, що є основними засадами інноваційного розвитку. Фактори, названі експертами сильними для інноваційного розвитку регіонів, нами були типологізовані в наступні групи:

- наявність інноваційного потенціалу та тривалих традицій інноваційної діяльності, які необхідно зберегти (67% експертів вказали на це). Суттєвий інноваційний потенціал мають галузі теоретичної фізики, фізики кристалів, лазерного охолодження, лазерної спектроскопії, фізики рідких кристалів,

сингулярної оптики, енергетики, хімічного виробництва, склопластиків і волокна, виробництва геофізичної апаратури та можуть прирівнюватися до світового рівня. Сьогодні український бізнес має також організаційний досвід в інноваційній галузі – організації кластерів, стартапів, тощо та прикладів плідної взаємодії держави, науки, бізнесу, виробництва.

- більшість українських міст мають сприятливе середовище та розуміння регіональною владою необхідності поширення наукових знань, формування інноваційної культури на регіональному рівні засобами наукових конференцій, семінарів, влаштуванням святкових заходів для шкільної та студентської молоді тощо (75% експертів). Але недостатнім є відсутність як кількості подібних заходів, так і їх інформаційного супроводу – анонсів, прес-релізів з висвітленням мети та формату проведення цих заходів немає на сайтах регіональної влади, окремі висвітлюються засобами масової інформації. Останнім часом на більшості сайтів обласних державних адміністрацій, в ЗМІ знаходять місце репортажі про вже проведений захід, цього явно недостатньо для заохочення зацікавлених сторін щодо інноваційного розвитку регіону.

- українське суспільство зберігає інтегральний соціально-психологічний імпульс, який можна назвати волею до модернізації, і припускає інноваційний прорив в Україні, незважаючи на негативний історичний досвід (63% експертів). Виходячи з даних соціологічного дослідження, можна стверджувати, що модернізація є однією з національних надій, здатної об'єднати більшість українців.

- органи державної влади на регіональному рівні в залежності від ресурсного потенціалу регіону, від політичної “волі” політичної, наукової та бізнес еліти регіону до стимулювання інноваційного розвитку мають можливості здійснювати вплив на одиничні об'єкти, на суміжні об'єкти, зв'язані у функціональні й/або інституціональні блоки та на всю структуру регіональної інноваційної системи, на бізнес-середовище регіону в цілому (73% експертів). При цьому вибір об'єктів регулювання в Україні можливий за двома схемами: по-перше, для інноваційно розвинутих регіонів можна застосувати державний вплив на суміжні об'єкти,

зв'язані у функціональні й/або інституціональні блоки; по-друге, для інших регіонів треба здійснювати вплив на одиничні об'єкти, які можуть продемонструвати свій інноваційний потенціал. Експертами була підтверджена гіпотеза, що найбільш продуктивним методом визначення ресурсного потенціалу регіону та визначення моделей взаємодії держави, науки та бізнесу слід вважати метод SWOT-аналізу (51% експертів).

На думку практично всіх експертів, основними організаційно-структурними механізмами, що можуть бути застосовані регіональною владою, є наступні:

- державне замовлення інноваційної продукції (67% експертів);
- формування інноваційних програм та науково-технічних програм (89% експертів);
- використання ощадливих стартапів, спрямованих на вирішення соціальних проблем регіону (15% експертів);
- заходи щодо розвитку інфраструктури (82% експертів);
- організація та проведення комплексної експертизи та державна реєстрація інноваційних проектів (73% експертів).
- поширення нових форм комунікації представників політичної, наукової та бізнес еліти засобами регіональних сесій практичного консалтингу (83% експертів);
- створення органами регіональної влади дорадчих комітетів по визначенню та координації роботи всіх партнерів (51% експертів);
- заснування та підтримка клубу експертів з інновацій (39% експертів);
- інноваційна освіта та формування інноваційної культури студентів- майбутніх держслужбовців (51% експертів).

Експерти – представники виробництва та бізнесу підкреслили, що “для стабільного функціонування бізнес потребує робочих формалізованих і при цьому досить докладних регламентованих відносин з владою. Все це не може забезпечуватися ніякими самими високими зв'язками на загальнонаціональному

рівні і вимагає вироблення працюючої моделі відносин з регіональною та місцевою владою”.

Серед чинників, що перешкоджають переходу до інноваційної моделі розвитку, всі групи експертів переважною більшістю голосів поставили на перше місце корупцію (87% експертів), розпорошеність коштів (86% експертів) та недостатній обсяг коштів на регіональному рівні (81% експертів). Як правило, кошти, які виділяються з держбюджету, до лабораторій, конкретних дослідників та регіонів не доходять. Ринкові відносини, умови жорсткої конкуренції, в межах яких, з точки зору політиків, повинна функціонувати наука, стали випробовуванням на міцність не тільки наукових, дослідницьких колективів, але й негативно відбилися на розвитку виробничих підприємств.

Наступною перешкодою в реалізації дії мотиваційного механізму державної інноваційної політики є організаційна невизначеність відносин центр – регіон. В інтерв'ю експерти підкреслили, що одним з визначальних чинників, що впливає на формування регіональної інноваційної системи є необхідність визначення загальнонаціональних пріоритетів розвитку, детальна розробка механізму функціонування наукових організацій, установ, їх фінансування, взаємодії в контексті соціально-економічної стратегії країни. Але, на нашу думку, повернення до всеосяжного планування та державного регулювання, що було характерним для радянських часів та забезпечувало науковцям відчуття стабільності та захищеності, неможливе. Головне завдання регіональної влади сьогодні – знайти моделі швидкої взаємодії держави, науки, бізнесу та виробництва для сумісної роботи щодо розвитку інноваційної галузі на регіональному рівні та докласти зусиль для збереження та розвитку такого досвіду. Але все, що не дає видимого, суспільно значущого і просто цікавого результату через шість місяців після початку робіт, має бути відкинутою або ліквідовано. “При цьому треба пам'ятати: скільки б ми не вкладали в розвиток того чи іншого напрямку або науки взагалі, все залишиться марним, коли буде відсутнє її поповнення талановитими, енергійними кадрами”.

Інноваційний потенціал сучасних українських вищих навчальних закладів вважається експертами основою для інноваційного розвитку країни. У вищих та інших навчальних закладах в 2014 році працювало 73,8% спеціалістів вищої кваліфікації, у наукових та науково-технічних організаціях і установах, академіях, їхніх філіях, відділеннях та наукових центрах – 16,8%, у лікувальних закладах – 2,4%, в органах державної та місцевої влади – 2,3%. Кожний п'ятий фахівець вищої кваліфікації обіймав посаду керівника (як підприємств та організацій, так і виробничих й інших основних підрозділів), 329 докторів і кандидатів наук були законодавцями, вищими державними службовцями та вищими посадовими особами громадських і самоврядних організацій [177].

Досвід подібного соціологічного дослідження свідчить про необхідність порівняльного аналізу точок зору досвідчених фахівців та майбутніх представників наукової спільноти. Відповіді на поставлені питання свідчать, що розрізняються смислові та світоглядні контексти відповідей представників старшого покоління науковців та аспірантів. Соціальне мислення молоді більш “ринкове”. Відповідаючи на питання про те, які економічні структури найбільш чутливі до технологічних новацій і здатні налагодити плідну дослідницьку та конструкторську роботу, студенти та аспіранти висунули на перше місце приватний бізнес, тоді як у професури він котирується практично нарівні з державними підприємствами. У нашому дослідженні респонденти згодні в тому, що сучасність вимагає від науковця більшої мобільності, сприйнятливості до викликів сучасної економічної кризи та новітніх тенденцій модернізації регіонального науково-технічного розвитку, цілеспрямованості, винахідливості та самостійності, стійкості до стану невизначеності, політичних та економічних випробувань.

Маючи досить поширену можливість інтернет-спілкування і аналізуючи досвід провідних країн, сучасні аспіранти сміливіше підтримують ідеї будівництва наукоградів, наукових парків, бізнес-інкубаторів, ніж представники науково-технічної еліти. Дослідження підтвердило нашу гіпотезу, що останнім часом актуальнішими стають нові форми взаємодії у науковому середовищі - система

обміну інформацією за допомогою віртуальних паувау, мастер-класів, вебінарів тощо. Необхідним стає також створення таких інтернет-ресурсів, як карта інвесторів та проектів по Україні та інших країнах, онлайн бізнес-аналізатор, що буде повідомляти про нові закони щодо інноваційної діяльності як в Україні, так і в інших країнах, використання різноманітних баз статистичних, економічних даних, у такий спосіб складаючи елементи інфраструктури інноваційної галузі в регіоні. Учасники опитування повідомили, що, більш безособові засоби обміну знаннями можуть бути корисні для отримання інформації, пов'язаної не тільки з інноваціями: інформація про нові закони та державні ініціативи на рівні регіону, нові технології у різних галузях, джерела наукової літератури, тому що вони досліджують і презентують широкому колу науковців, дослідників, підприємців нові підходи у сфері інновацій. На відміну від вищезазначених ресурсів, особисті контакти значно важливіші для респондентів, тому що дозволяють відверто і продуктивно обговорювати потенційні пастки, види існуючих моделей, можливі затрати різних стратегій.

Державні службовці обмежені в часі, коштах та інших ресурсах, щоб налагодити міцні особисті зв'язки самостійно. Це особливо вірно щодо адміністраторів в сільських громадах, в яких голова селища відповідає за роботу декількох інших посад. Таким чином, особисті контакти - особливо ті, що близькі географічно або за посадою - є найціннішим, коли справа доходить до спільного використання інновацій.

Професійні асоціації можуть відігравати важливу роль у побудові відносин між виробниками і інноваторами, власниками венчурного бізнесу та освітянами. Підтримуючи місцеві дискусійні групи для службовців регіональних органів влади, зацікавлених у подібних областях інновацій, стрижнем можна зробити професійні групи – організаторів інноваційної діяльності на регіональному рівні (прикладом може служити функціонування у Харкові відкритої міжнародної конференції винахідницького мистецтва “Ukr.Tech.Fest”).

Більш активно експерти пропонують використовувати інформаційний та комунікативний механізми, рекламувати вітчизняного виробника інноваційної

продукції на глобальному ринку як світового лідера ІТ-технологій, розвивати інфраструктуру ІТ-центрів, надавати підтримку і надавати привабливі умови компаніям принаймі ІТ-фахівців і відкритті R & D-центрів. Зараз у країні діють близько сотні центрів досліджень і розробки таких гігантів ІТ-сектора, як Ubisoft, Crytek, Samsung, Wargaming, “Яндекс”, Magento та інші.

Але, на думку аспірантів, молоді вчені не мотивовані просувати свої досягнення, їм не достає навичок практичної діяльності та вмінь щодо презентації та просування своїх винаходів, тільки третина з них готова шукати бізнес-підтримку, боротися за втілення своїх інноваційних проєктів. У той же час, на думку аспірантів, під час набування ними вищої освіти не приділяється належної уваги знанням інноваційного менеджменту, економічної складової інноваційної діяльності. Ці знання не відповідають і потребам студентів як майбутнім науковцям (74% респондентів вказали на це).

Таким чином, проведений аналіз довів, що Україна має досить сильні переваги в формуванні сприятливого інноваційного середовища, умов для розвитку науки, техніки і технології. Процес омолодження інноваційної сфери здійснюється хоча і з досить суттєвими труднощами, але традиції збережені і потребують подальшого розвитку. Основні риси наукової молоді – високий інтелектуальний потенціал, працьовитість, підприємливість – дозволяють стверджувати, що інноваційний розвиток в Україні можливий. Але роль державного регулювання в цьому процесі, в створенні національної інноваційної стратегії, в приведенні до відповідності інституційно-правових, організаційно-структурних, комунікативних, та мотиваційних механізмів у формуванні належної інфраструктури, в налагодженні взаємодії науки, освіти, бізнесу та виробництва повинна стати більш активною.

Формування та реалізація інноваційної політики на регіональному рівні, визначення механізмів її реалізації здійснюється на основі взаємодії органів місцевої влади, місцевого самоврядування з громадськістю, поширення демократичних принципів. Це є необхідною умовою їх ефективності. Сучасна світова практика функціонування зазначених органів довела, що тільки за умовою

функціонування комунікативних механізмів, постійної взаємодії, співпраці з громадськістю, з інститутами науки, освіти та бізнесу вони можуть якісно виконувати свої функції, поліпшити процеси взаємодії та прийняття рішень органами влади в цілому. Тому до найактуальніших завдань належать питання залучення громадськості до процесу реалізації інноваційної політики на регіональному рівні.

Таким чином, формулювання регіональних цілей держави стосовно управління інноваційним розвитком з урахуванням інтересів та особливостей діяльності на регіональному рівні підприємств, організацій та має містити нижченаведені складові.

Перш за все, однією зі стратегічних цілей державної інноваційної політики на регіональному рівні є формування інноваційної культури всієї сукупності державних інститутів, правлячого істеблішменту та регіонального соціуму в цілому. Окремий акцент треба зробити на формуванні інноваційної культури державних службовців різних рівнів влади, які повинні бачити потенціал інноваційних шляхів вирішення регіональних проблем, мати бажання співпрацювати з науковцями, займатися залученням інвесторів для вироблення регіональних стратегій стійкого розвитку.

Проведене автором соціологічне дослідження свідчить про недостатній рівень інноваційної культури держслужбовців та недостатню увагу, що приділяється цьому питанню під час підготовки спеціалістів з державного управління. В результаті проведеного дослідження було виявлено протиріччя між уявленнями, інтересами та ціннісними орієнтаціями щодо діяльності в інноваційній галузі серед експертів - представників органів державного управління, новаторів-підприємців та представників академічної науки. Виявлені закономірності, на наш погляд, представляють безсумнівний інтерес і повинні враховуватися в формуванні комунікативного механізму реалізації державної інноваційної політики в регіоні.

На сьогодні вітчизняні наука, освіта і бізнес знаходяться на стадії пошуку життєздатних форм інтеграції. Вони будуються за мережевим, а не за ієрархічним

принципом. Мережева взаємодія урівнює її учасників, різних за інституціональною і організаційною специфікою. Мережева форма взаємодії дозволяє враховувати особливість, характерну для вітчизняного діловодства. Вона полягає в тому, що під час вирішення питань про партнерство більшість керівників надає перевагу персоніфікованій (“особистій”), а не інституціональній взаємодії. Між тим довіра є найбільш значущим фактором створення соціальних мереж, особливо якщо мова йде про мережі зі щільною структурою, що передбачають високий рівень надійності. Інституціональна довіра в цьому разі не замінює довіру міжособистісну, яка формується через стійкі особисті контакти, що постійно повторюються [7]. Таким чином, мережеві пошуки взаємодії, розвиток гетерархічної системи управління, неформальна комунікація як найважливіший компонент інтеграції стають реальними завданнями інноваційної політики. Але порівняльний аналіз освітнього рівня (як одного з критеріїв культурного рівня людини) представників депутатського корпусу та бізнесу свідчить про наявність суттєвих труднощів у формуванні комунікативного механізму реалізації, налагодженні продуктивного спілкування між представниками науки, бізнесу та влади на регіональному рівні.

Одним із чинників, що впливають на світогляд людини, на формування культури є рівень та характер освіти, яку він має. Аналіз освітнього рівня держслужбовців було проведено на основі, перш за все, дослідження складу депутатів Верховної Ради України різних скликань. Результати аналізу свідчать про те, що серед депутатів ВР 1 – 6 скликання превалювали спеціалісти з історії, юриспруденції та журналістики. Більш детально було проаналізовано освітній рівень та освітня спеціалізація членів Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти, до повноважень якого входить підготовка до розгляду Верховною Радою України питань щодо “визначення загальної стратегії і пріоритетів розвитку освіти, науки і технологій в Україні; визначення шляхів і пріоритетів становлення системи захисту інтелектуальної власності та інноваційної діяльності в Україні; визначення загальної стратегії і пріоритетів інформатизації в Україні; розробки проектів державних (національних) програм розвитку освіти, науки і

технологій; розробки концепцій і законопроектів з інноваційної діяльності в Україні та з питань захисту інтелектуальної власності в Україні” тощо. У складі цього комітету четвертого – сьомого скликання ВРУ, тобто з 2002 р. по 2014 р., переважали філологи, історики, юристи, економісти підприємств, педагоги [82]. Навіть у складі Комітету промисловості та інвестиційної політики ВРУ 7-го скликання більшість була представлена юристами, істориками, спортсменом і тільки 3 депутати мали технічну освіту [91].

Серед представників великого бізнесу сьогодні найбільш поширеними є спеціалісти з технічних (46,6 %), економічних (31,6 %), юридичних (15,5 %) спеціальностей. Серед представників малого та середнього бізнесу – економічних (36,2 %), юридичних (19,0 %) та технічних (18,8 %) спеціальностей, 14 % опитаних не мали вищої освіти або знаходилися в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Але історично так склалося, що основні інновації в Україні формувалися та розвивалися в технічній галузі, тому інноваційна культура формувалася, перш за все, представниками технічних спеціальностей. Сьогодні більшість опитаних нами респондентів – представників наукової спільноти скаржаться на непорозуміння з представниками органів влади, з якими їм прийшлося працювати над формуванням та реалізацією регіональних програм. “Їм важко зрозуміти, що вирішити проблему освітлення міста можна, використовуючи малозатратні та ефективні інноваційні засоби, що розроблені нашою лабораторією. Ми розмовляємо різними мовами. Інтелектуальний потенціал нашого наукового корпусу може бути використаний у різних галузях, принести реальні досягнення, вигоду. Ми маємо сучасні достойні результати, які можуть бути використаними для регіонального розвитку”, – кажуть науковці різних регіонів. Вимоги інноваційного розвитку та змін у структурі економіки держави визначають актуальність та об’єктивну необхідність налагодження взаємодії координуючих зв’язків, інноваційних комунікацій для досягнення економічної стійкості господарських систем і забезпечення економічної безпеки держави. Наука та результати використання нових знань повинні стати могутньою продуктивною

силою, реалізувати можливості якої – завдання держави. Актуальною стратегічною метою є формування нового типу мислення держслужбовців щодо впровадження і використання інноваційних розробок. Загальновідомо, що інновація на різних щаблях розробки може служити товаром, приносити користь як окремим підприємствам та організаціям, так і регіону в цілому. Сьогодні лише окремі представники влади бачать регіональні форми взаємодії між науковцями та бізнесом задля ефективного розвитку регіону. Нестабільність влади, невизначеність пріоритетів інноваційної діяльності, суперечливість законодавчої бази щодо інноваційного розвитку негативно впливають на цілісне бачення регіональних проблем та інноваційних заходів їх вирішення. Сьогодні рішення політичних завдань стає невід'ємною частиною економічного розвитку країни, провідником якого є бізнес. Це породжує природні підстави взаємної зацікавленості і взаємної відповідальності: держава стає безпосереднім актором бізнес-процесів, а бізнес – помітним учасником у соціальній і політичній сферах. Ефективність роботи системи державного управління залежить від здатності держави вибудовувати відносини зі своїми контрагентами, серед яких одним з основних є бізнес, насамперед великий. Володіючи найбільшими ресурсами, бізнес-структури мають колосальні можливості для реалізації інноваційної розбудови регіонів.

Одним із засобів налагодження взаємодії, взаєморозуміння між владою, бізнесом і наукою можуть бути систематичні конференції, в тому числі й інтернет-конференції. Стимулювання, залучення молоді, зокрема студентської, до інноваційної діяльності, виконання реальних проектів за державним замовленням, налагодження взаємодії студентської молоді технічних, економічних вищих навчальних закладів та Інституту державного управління при Президентові України – теж є важливою складовою регіональної інноваційної політики.

Формування системи надання консультацій інноваторам діючих центрів підтримки інноваційної діяльності в регіоні є важливою стратегічною метою, яка може бути реалізована можливостями регіональної влади. Було б доцільно на організаційному рівні запровадити діяльність діючого за вимогою

консультативного органу, що складений з експертів у конкретній галузі, для оцінки та визначення подальшого застосування конкретної інновації.

Для виявлення інноваційного потенціалу регіону необхідно запровадити проведення постійного моніторингу стану інноваційних складових на рівні регіону, окремих міст та районів. Досвід систематичного проведення моніторингу широко поширений у інноваційно розвинених країнах.

Ефективним методом формування інноваційної культури, підвищення кваліфікації державних службовців в інноваційній сфері є впровадження нових форм комунікації з інноваторами (веб-семінари, веб-конференції, застосування бізнес-тренінгів).

Це актуально ще й тому, що на заваді плідної взаємодії між представниками бізнесу, виробництва, влади та науки стоять суттєві протиріччя як між функціями соціальних інститутів, що діють у цих галузях, між ціннісними орієнтаціями представників цих соціальних груп, так і між так званими символічними картинами світу. Основна маса сучасних наукових робіт, присвячених вивченню взаємин бізнесу і влади, написана або політологами (з погляду влади: “бізнес зобов’язаний”), або економістами (з точки зору бізнесу: “влада повинна”). Завдання нашого дослідження не враховували аналіз інноваційної культури, особливостей спілкування діючих держслужбовців, але, безсумнівно, представляє інтерес для ліквідації перешкод на шляху налагодження взаємодії між представниками бізнесу, виробництва, влади та науки для ефективного регіонального розвитку. Сьогодні представникам цих груп важко досягти консенсусу.

Проведене соціологічне дослідження може бути взято за основу систематичного моніторингу інноваційного потенціалу регіону. Орієнтація на критерії SWOT-аналізу при конструюванні анкети та операціоналізації понять та поєднання методів опитування (анкетного для наукової молоді та експертного інтерв’ю для представників органів державної влади, науки, бізнесу та підприємництва) дозволило надати аналіз стану інноваційного розвитку в регіоні.

3.3 Застосування механізмів державно-приватного партнерства інноваційним розвитком регіону

Сучасний стан соціально-економічного розвитку в Україні потребує поширення нових форм взаємодії урядових, бізнес та наукових структур з метою ефективного використання та розвитку інноваційного потенціалу країни та вдосконалення інноваційної політики на регіональному рівні. Концепція “нового регіоналізму” пропонує об’єднати централізований та децентралізований підходи до вирішення проблем територіального розвитку, чому власне і відповідає гетерархічний підхід до формування механізмів інноваційної політики в регіоні.

Залучення громадськості у процеси прийняття рішень щодо стратегічного розвитку територій, реалізації складних програм та вирішення регіональних соціально-економічних проблем за допомогою інновативних методів, економічний розвиток регіонів за умов домінування інноваційної складової потребує формування системи адміністративних структур та залучення послуг спеціалізованих зовнішніх організацій за умови керуючої ролі органів державної влади та управління.

Вивчення практики господарювання як економічно розвинених країн, так і країн, що розвиваються, свідчить про підвищення активності застосування різних форм партнерства держави та приватного сектору в різноманітних галузях. Особливий інтерес до цього спостерігається в пострадянських країнах, що підтверджується багатьма прикладами успішного вирішення таких проблем не тільки в галузях інфраструктури (транспорті, житлово-комунальному господарстві (ЖКГ), медицині, освіті тощо), а й у стратегічних сферах, що раніше перебували виключно в державній монополії (наприклад військові та космічні розробки). У західній практиці така взаємодія держави та приватного бізнесу отримала назву Public-Private Partnership (PPP), тобто державно-приватного партнерства (ДПП). Головне завдання сьогодні після того, як буде досягнуто необхідного консенсусу між державою і приватним бізнесом, – дійти спільної думки щодо механізмів, здатних задовольнити вимоги часу для майбутнього розвитку українського

суспільства в цілому та окремих регіонів, зокрема. Закономірним є вивчення та застосування досвіду провідних країн щодо розвитку приватно-державного партнерства у формі функціонування технологічних платформ, консультативних органів при органах державної влади різного рівня, бізнес-асоціацій тощо. Окрім органів державної влади та місцевого самоврядування різного рівня, що безпосередньо залучаються до процесу розвитку територій, конкретними формами взаємодії бізнесу та влади провідних країн є наступні: асоціації муніципалітетів, національні агентства розвитку, торгово-комерційні та промислові палати, бізнесові та інноваційні центри, регіональні фінансові компанії, приватні консультанти та експерти, профспілки, організації, що займаються працевлаштуванням населення, організації, що спеціалізуються на поширенні нових технологій, бізнес-інкубатори, венчурні фонди, гарантійні фонди, благодійні фонди, місцеві агентства розвитку, муніципальні фонди розвитку, комунальні фундації, заклади вищої освіти та регіональні наукові центри, технологічні дослідницькі лабораторії, агентства регіонального розвитку [106]. Такий досвід може бути використаний для залучення наукових організацій і установ для вирішення завдань регіонального рівня, підвищення ефективності і прибутковості державних, комунальних та наукових підприємств.

Слід вважати доцільним створення Координаційного комітету з інноваційного розвитку регіону (надалі—Комітет), який є консультативно-дорадчим органом при державних адміністраціях і створений з метою впровадження заходів, спрямованих на вихід з економічної та соціальної кризи за допомогою активізації взаємодії органів державної влади, інститутів освіти, науки та підприємництва в сфері інновацій та забезпечення сталого економічного розвитку регіонів як передумови зростання добробуту її населення. В своїй діяльності Комітет керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Комітет має виконувати наступні завдання:

- 1) проведення моніторингу інноваційного клімату в регіоні;

- 2) формування бази даних про підприємства, наукові організації та установи, що продукують інноваційну продукцію;
- 3) організація та проведення комплексної експертизи інноваційних проектів; складання паспорту на кожний тип інноваційної продукції;
- 4) розроблення Програми інноваційного розвитку регіону, інноваційних і науково-технічних програм;
- 5) визначення поточних завдань регіонального розвитку, які можуть бути виконані із використанням інноваційних технологій;
- 6) залучення провідних вітчизняних та іноземних учених, підприємців для експертної оцінки інноваційних проектів;
- 7) забезпечення узгодженості діяльності тематичних робочих груп експертів, координація їх роботи з державними і недержавними установами;
- 8) організація й проведення заходів серед державних службовців, науковців, провідних підприємців, бізнес структур у сфері інноваційного розвитку регіону;
- 9) організація та проведення конференцій, круглих столів, дискусій, нарад з питань інноваційного розвитку регіону, а також заходів з популяризації науки, інновацій тощо.

Для виконання поставлених завдань Комітет має право:

- 1) запитувати та одержувати від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, об'єднань громадян інформацію, документи і матеріали, що стосуються інноваційного розвитку регіону;
- 2) порушувати питання про залучення до виконання окремих робіт і завдань, вивчення окремих питань працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, провідних вітчизняних та іноземних учених і фахівців, зокрема експертів фінансових організацій,
- 3) користуватися інформаційними базами даних державних органів, державними системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

4) брати участь у роботі з підготовки нормативно-правових актів, спрямованих на розвиток інновацій в регіоні та впровадження інноваційних заходів вирішення проблем регіонального розвитку.

Комітет організує громадську експертизу інноваційних проектів за наступною схемою (див. рис. 3.1.).

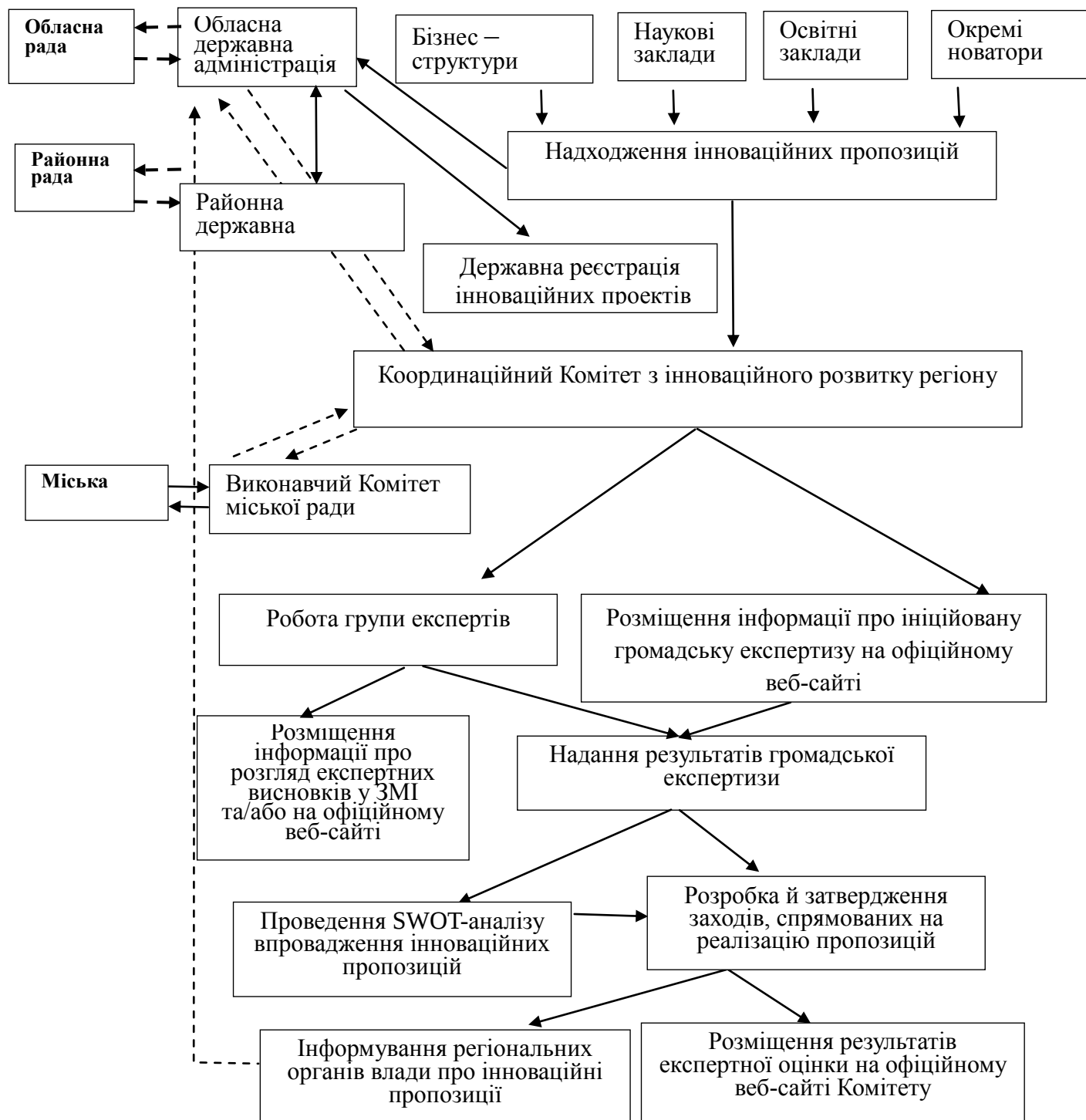

Рис. 3.1. Механізм функціонування Координаційного комітету з інноваційного розвитку регіону

Комітет має таку структуру:

- * керівник Комітету (далі - керівник);
- * два заступники керівника Комітету;
- * координатори за окремими галузями інноваційного розвитку регіону;
- * відділ моніторингу інноваційного клімату в регіоні.

Робота Комітету є відкритою і гласною. Комітет систематично інформує громадськість про свою діяльність. Створення Комітету державними органами влади відображає сучасний стан економічного та соціального розвитку регіонів та свідчить про необхідність концентрації організаційних зусиль, фінансових та матеріальних ресурсів влади на перспективних напрямках інноваційних досліджень, які забезпечують вирішальний вплив на ефективність та конкурентоспроможність економіки регіону. Головними завданнями Комітету є відновити ту частку наявного виробничо-технологічного потенціалу, яка відповідає викликам шостого технологічного укладу, розробити систему заохочення науковців та бізнес-структур до взаємодії у вирішенні регіональних проблем.

Окремої уваги заслуговує формування міжрегіонального інноваційного ринку (створення центрів високих технологій на основі крупних наукових організацій, реструктуризація частини науково-дослідних та проектних інститутів в інжинірингові фірми з комерційною інфраструктурою). В цілому влада повинна опікуватися забезпеченням сприятливих економічних та фінансових умов інноваційної діяльності, наукоємного і інноваційного підприємництва (створення системи підготовки інноваційних підприємців, розвиток малого інноваційного підприємництва). Треба враховувати необхідність розвитку інноваційної інфраструктури та національного венчурного капіталу - системи венчурного інвестування, позабюджетного фінансування високоризикових проектів; системи державного і приватного страхування інноваційних ризиків; лізингу наукоємного та унікального обладнання; інформаційної мережі, системи експертизи технологій, ноу-хау. Але тільки на основі законодавчого врегулювання сфери інтелектуальної власності з метою захисту наукової продукції вітчизняних

дослідників та науковців можна розвинути ринкові відносини та зробити інтелектуальну власність вагомим внеском при створенні нової продукції. Заслужовує на увагу розвиток інформаційної складової інноваційної діяльності, у відповідний стан повинні приведені бази даних, що використовуються винахідниками, вкрай необхідний також новий рівень організації та фінансової підтримки патентної діяльності.

Наступним напрямом вдосконалення регіональної інноваційної політики є створення системи заходів популяризації інноваційної діяльності серед населення, пошуку нових форм залучення талановитої молоді до вирішення регіональних програм. З метою залучити студентів до інноваційних розробок та мотивувати їх до творчої діяльності необхідно, на наш погляд, впровадити систему балів за надання інноваційних розробок щодо вирішення регіональних проблем, щоб застосувати їх як преміальні в навчальних закладах, бібліотеках, тренінгових центрах. В якості нагород школярам, студентам – інноваторам треба запропонувати стажування на провідних підприємствах обраної ними галузі, можливість приймати участь у наукових розробках науково-дослідних організацій, спілкуватися з провідними вченими. Переможцям подібних конкурсів комітет надає допомогу в створенні цифрового портфоліо, який студент може контролювати і використовувати як резюме. Такий підхід забезпечує альтернативну систему оцінки, яка визнає прогрес за межами традиційного інституційного навчання, а також сприяє розвитку здібностей і навичок наукової праці, які дуже часто залишаються нерозвиненими в системі шкільної освіти та вищих навчальних закладів. Система оцінювання інноваційної діяльності може використовуватися аналогічно бальній системі, що існує в інших галузях, наприклад, індекс цитування або бали за онлайн навчання та участь у конференціях у європейських країнах, технічній галузі та інш. Можна рекомендувати запустити пілотний проект під егідою регіональних органів влади на основі вищих навчальних закладів, що передбачає бальну систему оцінки інноваційних проектів щодо вирішення конкретних регіональних проблем у інноваційний спосіб. Заходи залучення студентів та школярів старших класів

можуть бути хорошою практичною базою для подальшого навчання чи роботи. Система балів може бути розроблена на коректуватися місцевими відділами освіти з урахуванням місцевих особливостей. Для того, щоб підготувати студентів-волонтерів до співпраці з науковими центрами, ми пропонуємо запровадити реальні та онлайн курси. Такі курси можуть бути запропоновані на вищезазначеній платформі інформаційного центру або на базі навчальних закладів для залучення зацікавлених студентів та школярів.

Курси можна об'явити доступними не тільки для молоді, але і для всіх охочих. Наприклад, для співробітників місцевої адміністрації, бізнесменів, науковців. Для більшого поширення знань та залучення більш широкого кола людей, курси також будуть проводитись постійно, протягом року. Серед ініціаторів семінарів та курсів можуть також виступати бібліотеки, наукові центри, музеї. Ми вважаємо, що в світі технологій використання балів за досягнення у інноваційному процесі може виявити досягнення за межами школи та університету та може бути потужним засобом для стимулювання пристрасті молоді до науки, мотивування інноваційної діяльності. Звісно, такі бали повинні бути узаконені на рівні освіти та визнані роботодавцями. Для цього запропоновані інноваційні проекти повинні бути актуальними, презентабельними, прийнятими Комітетом з інноваційного розвитку. Запропоновані проекти повинні містити наступні складові: наукова новизна, актуальність ідеї, технічна, соціальна значимість продукції для розвитку регіону, план реалізації ідеї в кінцевий продукт, перспектива комерціалізації, оцінка своїх можливостей подальшого розвитку.

Таким чином, створення уніфікованої бази даних інноваційних розробок та онлайн профілів або інноваційних портфелів інноваторів є актуальнішим завданням Комітету з інноваційного розвитку регіону. Гнучка система використання такої інформації допоможе мобільно та ефективно вирішувати нагальні проблеми регіону, консолідувати інтереси влади, бізнес структур та науковців, підвищити рівень інноваційної культури громадян. З іншого боку, у створенні бази даних зацікавлені інноватори, бо це сприяє просуванню інтелектуального продукту на регіональний та національний ринок та підвищує

можливість подальшого стажування та працевлаштування студентів та науковців у провідних компаніях. Як свідчать матеріали проведеного дослідження, існує можливість сформувати ініціативну групу на конкурсній основі для створення бази даних інноваційних проектів. Група спеціалістів, що складається з представників державної адміністрації, університетів та дослідних інститутів, підприємств, відділів науки та інноваційного розвитку, студентів та аспірантів, може займатися популяризацією інновацій у регіоні та формувати базу даних інноваційних проектів, які мають теоретичне або практичне значення для розвитку регіону.

Координатори окремих галузей інноваційного розвитку регіону курують інноваційні центри, що можуть бути організовані в кожному районі, мають розгалужену інформаційну систему, особисті контакти та досвід роботи з світовими роботодавцями, мають рекрутингову базу даних. Вжиті заходи сприяють ефективному використанню вже існуючих освітніх, культурних програм, які запропоновані некомерційними та комерційними регіональними організаціями (бібліотеками, музеями, театрами, туроператорами, представниками готельного бізнесу тощо) та громадськими організаціями. Це сприяло б підвищенню ефективності тих виховних заходів, що реалізуються управлінням молоді та спорту та управлінням освіти та науки у сфері соціалізації та творчого розвитку молоді.

Актуальним є також проведення постійного моніторингу інноваційного клімату в регіоні, виявлення нових тенденцій інноваційного розвитку, фіксація проблем, деформації зв'язків в системі: держава - наука - освіта – бізнес – виробництво. З цією метою нами запропоновано використовувати соціологічне дослідження.

Для формування та ефективної роботи Комітету з інновацій необхідною є професійна підготовка державних службовців, яка відповідала б інноваційним викликам сучасного розвитку економіки країни. Для формування інноваційної культури сучасного держслужбовця доцільно доповнити існуючі навчальні курси матеріалами щодо сучасного розвитку інновацій, досвіду провідних країн,

можливостей застосування інноваційних розробок для сталого розвитку регіонів тощо. Державного службовця нового типу повинна відрізняти стратегічність мислення; здатність до самоосвіти, регулярне оновлення знань; висока професійна і соціальна мобільність; комунікативність, здатність до праці в команді; зацікавленість, підприємливість; налаштованість на зміни, готовність неупереджено ставитися до пропозицій, побажань інноваторів, підприємців.

Таким чином, Комітет з інновацій має стати консолідуючим ланцюгом між регіональною владою, представниками бізнесу, науки та освіти. Для цього необхідно проводити такі регулярні заходи, як неформальні зустрічі представників влади, науки та бізнесу. Такі зустрічі дозволять учасникам обмінюватись інформацією, обговорювати питання законодавства, стан в економіці тощо. Для заохочування більш широкої аудиторії до обговорювання, комітет має створити віртуальну платформу для обміну інформацією. Завдання Комітету - висвітлення досягнення регіональної влади щодо інноваційного розвитку як по окремому регіону, так і по всій країні. Місія Комітету полягає також у накопиченні передового досвіду по розробці та розвитку професійного управління інноваційними процесами та поширенні інноваційного знання через публікації, оприлюднення статистичних даних, проведення опитувань та інші форми обміну інформацією, що орієнтована на результативну допомогу, навчання та підвищення кваліфікації працівників органів державного управління.

Висновки до розділу 3

1. У практиці реалізації державної інноваційної політики більшості країн основними критеріями дослідження інноваційного розвитку та інноваційного клімату в цілому використовуються наступні: кількість патентних заявок в національні патентні агентства (у розрахунку на душу населення); питома вага витрат на науку та інновації в ВВП (наукоємність ВВП); захищеність іноземних інвесторів (за рейтингом); рівень розвитку податкової системи (за рейтингом складності податкових систем); рівень розвитку кредитної системи (за рейтингом

доступності кредитів). Рейтинговий підхід має досить багато суб'єктивності та недостатньо визначено фіксується економічний та соціальний регіональний ефект від впровадження інновацій. При оцінці макросередовища важливо уникнути таких проблем, як сильне скорочення кількості даних, які використовуються для прийняття рішення. При охопленні великого обсягу даних треба виділити фактори, які найбільшою мірою впливають на характер державної політики, та потрібно проводити аналіз макросередовища на постійній основі, враховуючи взаємовплив факторів зовнішнього середовища. З метою уникнути суб'єктивності думки, подібний аналіз треба проводити з точки зору кількох експертів. Існує потреба у показниках для виміру економічного зростання з урахуванням нових типів бізнесу. Деякі автори наполягають, що застосування традиційних індикаторів, в тому числі ВВП, йде врозріз з загальновизнаною метою — розвитком економіки на основі інновацій. Використання нових індикаторів стає актуальним, оскільки для того, щоб індикатори в повній мірі відображали вплив інновацій на економіку, вони самі по собі повинні бути прогресивними.

2. Для визначення стратегічних та ситуаційних напрямів інноваційного розвитку регіону запропоновано комплексний метод експертних оцінок, що базується на використанні критеріїв SWOT-аналізу. SWOT-аналіз – це метод стратегічного планування, що полягає у виявленні факторів внутрішнього і зовнішнього середовища організації та поділі їх чотирма категорії: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі сторони), Opportunities (можливості) і Threats (загрози). Такий метод оцінювання традиційно розглядається в теорії інших дисциплін: маркетинг, менеджмент та економічний аналіз. SWOT-аналіз застосовується до об'єктів різного масштабу і не тільки в областях, в яких існує спрямованість на збільшення прибутку, але і в сферах, де цілі носять складний соціальний чи соціально-економічний характер. Формування ефективної інноваційної державної політики на регіональному рівні та окремих її механізмів повинно базуватися на визначенні взаємозв'язків між факторами, визначеними SWOT-аналізом.

3. Розроблена програма удосконалення інституціонально-правового, організаційно-структурного, економічного, комунікативного, інформаційного механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні, показала, що для ефективної інноваційної політики ефективним може бути застосування кількісного виміру інноваційних складових регіону за наступною схемою. На першому етапі експерти визначають загальні риси підприємств, компаній, які сьогодні, з моменту заснування, входять до числа найуспішніших в інноваційній галузі. Всі ці підприємства мають заявки на реєстрацію більш ніж одного патенту, їх фінансують кілька великих венчурних фондів, сукупний дохід цих компаній за останні 5 років у п'ять - шість разів більше, ніж у середньостатистичного підприємства регіону. Експерти кожного регіону повинні розширити подібні дослідження і розробити перелік ключових показників ефективності для економіки та соціальної сфери кожного регіону, орієнтуючись на інноваційну складову. За такої умови регіональним органам державного управління було б простіше виявляти перспективні напрями розвитку, талановитих людей, перспективні організації та інноваційні продукти регіону. Ці показники можна було б застосувати, наприклад, до будь-якого починаючого ІТ-проекту. Зрозуміло, застосування подібних ключових показників у практиці державного управління регіоном лише збільшують шанси на успіх, але не гарантують його. Інноваційним економікам завжди доведеться інвестувати відразу у багато проектів, щоб з їх числа виявити переможців. Вони, в кінцевому рахунку, і закладуть основу зрілої економічної системи регіону. Таким чином, очевидним стає той факт, що віртуальні активи - творчі здібності та навички підприємництва - все більше впливають на добробут країни в цілому та регіону, зокрема.

Слід вважати доцільним створення Координаційного комітету з інноваційного розвитку регіону (надалі—Комітет), який є консультативно-дорадчим органом при державних адміністраціях і створений з метою впровадження заходів, спрямованих на вихід з економічної та соціальної кризи за допомогою активізації взаємодії органів державної влади, інститутів освіти, науки та підприємництва в

сфері інновацій та забезпечення сталого економічного розвитку регіонів як передумови зростання добробуту її населення.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано вирішення конкретного науково-прикладного завдання, що полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні з метою забезпечення сталого соціального розвитку регіонів України. На основі дисертаційного дослідження сформульовано такі основні положення, висновки та рекомендації:

1. Інноваційна політика України є складним і комплексним завданням у сфері забезпечення функціонування державного управління. Зростає не лише роль держави як законотворчого, регулюючого та контролюючого органу, а й роль громадськості, яка отримує можливість брати участь у процесі прийняття рішень. На підставі узагальнення та систематизації сучасних праць з'ясовано, що переважна більшість досліджень стосуються питання реалізації інноваційної політики України загалом, або інноваційного розвитку окремих галузей економічної діяльності, і мало хто з науковців здійснює теоретичні та практичні напрацювання в площині вдосконалення механізмів реалізації даної політики на регіональному рівні, що й підтвердило актуальність теми дисертаційного дослідження та визначило методологію його проведення.

Міждисциплінарний характер механізмів реалізації інноваційної політики України потребує здійснення дослідження на двох рівнях: понятійно-категоріальному і сутнісному – через виявлення передумов, ключових факторів, що впливають на ефективність та результативність їх функціонування.

2. Порівняння досвіду реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в розвинутих країнах світу і в країнах пострадянського простору показує, що: формування нової регіональної державної політики, з урахуванням викликів сьогодення, необхідно здійснювати методами державного впливу на інноваційні процеси відповідно до наявного технологічного укладу, типу державної інноваційної політики та обраної державою інноваційної моделі розвитку конкретного регіону. Для цього слід використовувати ієрархічно-гетерархічний підхід до реалізації державної інноваційної політики на

регіональному рівні, що базується на взаємодії органів державного управління, місцевого самоврядування та інститутів інноваційної сфери (самоорганізованих структур у науці, економіці й підприємстві) і дає можливість проведення гнучкої стратегічної взаємодії між громадським і приватним секторами, що дозволяє виявити інформацію про нові бізнес-можливості та перешкоди для їх реалізації, своєчасно генерувати зміни в політиці і системі регулювання, виявити пріоритети економічного та соціального розвитку регіонів.

3. На основі аналізу теоретико-методологічних засад дослідження уточнено зміст ключового поняття “державна інноваційна політика” – це діяльність держави (сукупність заходів) з метою стимулювання інноваційної галузі як умови сталого розвитку регіонів, що складається з таких елементів:

- теоретичні та концептуальні настанови, що визначають стратегічні напрямки інноваційного розвитку регіонів;
- нормативно-правова база, що конкретизує нормативно-правове забезпечення суб’єктів інноваційної діяльності, узгоджує ієрархію нормативно-правових актів, стратегій та програм інноваційного розвитку на регіональному рівні;
- наявність спеціалізованих структур, функціями яких є координація інноваційного розвитку регіону, міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва, економічний та соціальний розвиток регіонів;
- повноцінне фінансове забезпечення реалізації інноваційної політики;
- формування інноваційної культури населення.

Державна інноваційна політика в Україні спирається на ієрархічну модель та відповідає вертикально-владній системі управління економікою і суспільством. Але така модель не відповідає вимогам часу та не може дати довгострокового і позитивного ефекту. Такий ефект може бути досягнутий на основі зміни галузевої структури, поєднання дії самоорганізованих структур, суб’єктів господарювання в економіці і суспільстві зі сформованими державними інститутами, що досягається на базі змішаної матричної структури управління з ієрархічним і гетерархічним координуючими рівнями.

4. Інноваційна політика України реалізовується через механізми, що представляють собою конкретні заходи, що використовуються органами державної влади та суспільством для її успішного проведення. Такі механізми різні за формою та ефективністю, тому необхідно застосовувати їх комплексно та системно. Реалізація євроінтеграційних прагнень України та виконання завдань сталого розвитку регіонів можливе лише за умови застосування скоординованого державою керівництва суспільними процесами, зокрема, інноваційними. Механізмами реалізації інноваційної політики є такі: інституціонально-правовий, організаційно-структурний, економічний, комунікативний, інформаційний. На визначення та формування механізмів впливає тип державної інноваційної політики та обрана державою інноваційна модель розвитку конкретного регіону.

Проведений аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду дає змогу визначити основні напрями вдосконалення механізмів реалізації інноваційної політики України, а саме:

- інституціонально-правового механізму – визначення правового статусу інститутів, що стимулюють регіональний розвиток, унормування інтелектуальної власності регіональних суб'єктів інноваційної діяльності; унормування функціонування регіональних кластерів, міжрегіонального співробітництва, державно-приватного партнерства на рівні регіону;
- економічного механізму – формування розгалуженої системи державної фінансової та матеріально-технічної підтримки інститутів інноваційної сфери, зокрема, державного замовлення та механізмів державно-приватного партнерства, застосування непрямих методів державної підтримки інновацій, створення дієвих фінансових, податкових, кредитних стимулів розвитку інноваційної діяльності, трансферу технологій; визначення реальних потреб у коштах на основі аналізу стану фінансового забезпечення органами державної влади заходів з інноваційного розвитку регіону, враховуючи всі види забезпечення; ефективно, доцільне використання бюджетних коштів, що виділяються на інноваційний розвиток, надання послуг замість грошей;

- організаційно-структурного – державне замовлення інноваційної продукції для різних галузей регіональної економіки; використання ощадливих стартапів, спрямованих на вирішення соціальних проблем регіону, подолання розбалансованості регіонального розвитку; застосування механізмів державно-приватного партнерства в інноваційній сфері, що суттєво прискорить розвиток інноваційної інфраструктури. З цією метою створити спеціалізовану структуру з діагностичною, прогностичною та рекомендаційною функцією, до кола повноважень і завдань якої належали координація інноваційного розвитку регіону, міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва, систематичне проведення моніторингу стану інноваційних складових на рівні регіону;
- комунікативного механізму – поширення різноманітних форм взаємодії регіональної влади з громадськістю, широкого кола зацікавлених сторін для урахування інтересів держави, науки та виробництва на регіональному рівні (онлайн та прес-конференції, брифінги представників державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування щодо стану інноваційних проектів регіонального значення тощо); формування довіри до нових інноваційних інститутів через особисту репутацію представників влади; формування інноваційної культури регіональної спільноти;
- інформаційного механізму – створення на засаді департаменту державної адміністрації з інноваційного розвитку регіону банку веб-ресурсів суб'єктів інноваційної діяльності, бізнес-структур і інвесторів; проведення моніторингу, зовнішнього оцінювання та бенчмаркінгу; он-лайн консультування щодо використання інноваційних досягнень для вирішення проблем регіону.

5. Доповнити метод оцінювання інноваційного потенціалу регіону та результативності державної інноваційної політики на регіональному рівні, що базується на аналізі обліку об'єктивних результатів інноваційної діяльності регіону, моніторингом громадської думки експертів щодо проблем інноваційного розвитку регіону та критеріїв SWOT-аналізу економічного розвитку регіону.

6. Для вдосконалення організаційно-структурного, комунікативного та інформаційного механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні створити спеціалізовану структуру в системі державної інноваційної політики на регіональному рівні – Координаційний комітет з інноваційного розвитку регіону як консультативно-дорадчий орган при обласній державній адміністрації, до кола повноважень і завдань якого належали б питання координації інноваційного розвитку регіону, міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва, виконання аналітичної, інформаційної, прогностичної та комунікаційної функцій. Мета його створення – впровадження заходів, спрямованих на вихід із соціально-економічної кризи за допомогою активізації взаємодії органів державної влади, інститутів освіти, науки та підприємництва у сфері інновацій і забезпечення сталого економічного розвитку регіонів як передумови зростання добробуту населення.

Подальші дослідження будуть плідними в напрямі визначення таргетированих заходів для поєднання ринкових, державних, економічних та організаційних механізмів для забезпечення сталого інноваційного розвитку на регіональному рівні та інтеграції у світову інноваційну систему, наукові розвідки з питань взаємодії всіх гілок влади, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства під час формування та реалізації інноваційної політики України; удосконалення системи підготовки фахівців, з урахуванням сучасних тенденцій зміни системи державного управління в інноваційній сфері та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко І. М. Інноваційний розвиток Полтавського регіону / І. М. Авраменко, Н. І. Довгаль // Економіка і регіон. – 2008. – № 2. – С. 8 – 10.
2. Алимов О. М. Економічний розвиток України: інституціональне та ресурсне забезпечення : монографія / О. М. Алимов, А. І. Даниленко, В. М. Трегобчук та ін. – К. : Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. – 540 с.
3. Аналіз законодавства України у сфері досліджень, розробок та інноваційної діяльності та пропозиції щодо доповнень до законодавства. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К. : Фенікс, 2011. – 350 с.
4. Андросчук Г. А. Стимулирование инновационной деятельности в Украине : финансово-кредитный механизм / Г. А. Андросчук // Проблемы науки. – 2005. – № 3 – С. 22–27.
5. Андросчук Г. О. Інноваційна діяльність в Україні: економічний механізм стимулювання / Г.О. Андросчук // Інтелектуальна власність. – 2000. – №12. – С. 23–28.
6. Антонюк Л. Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія/ Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
7. Арасланова А. А. Интеграция науки, образования и производства: синергетический эффект / А. А. Арасланова // Философия образования. – 2011. – №1. – С. 26–31.
8. Асаул А. Систематизація факторів, що характеризують інвестиційну привабливість регіонів / А. Асаул // Регіональна політика. – 2008. – № 2. – С. 53–62.
9. Бабурин В. Л. Регионы-новаторы и инновационная периферия России. Исследование диффузии инноваций на примере ИКТ-продуктов / В. Л. Бабурин, С. П. Земцов // Региональные исследования. – 2014. – Вып. 3(45). – С. 27–37.
10. Бажал Ю. М. Інноваційний розвиток економіки та напрямки його прискорення : Наук. доп. / Ю. М. Бажал, І. В. Одотюк, М. С. Данько та ін.. / НАН

України, Ін-т екон. прогнозування; В. П. Александрова (ред.). – К. : Ін-т екон. прогнозування, 2002. – 80 с.

11. Бажал Ю. М. Розвиток національної інноваційної системи як складової українського інформаційного суспільства // Інформаційне суспільство. Шлях України // Бібліотека інформаційного суспільства. – К.: “Відродження” та ПРООН, 2004. – С. 87-93.

12. Безверхнюк Т. М. Європейські стандарти врядування на регіональному рівні : монографія / Т. М. Безверхнюк, С. Є. Саханенко, Е. Х. Топалова ; за заг. ред. Т. М. Безверхнюк. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – 328 с.

13. Безверхнюк Т. М. Сучасні парадигми регіонального управління: плюралізм методологічних підходів // Актуальні проблеми державного управління: Зб. наук. праць – Вип. 1(29). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 51-58

14. Берегой Т. Досвід регіонального розвитку ЄС та його проєкція на Україну / Т. Берегой // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць ОРІДУ. – Вип. 2 (26). – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. – С. 103-107. Гусєв В.О. Система державного управління у сфері інноваційної діяльності // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. К.: Вид-во НАДУ. – 2004. – № 1. – С. 181–191.

15. Берегой Т. Європейські стандарти регіональної політики та проблеми їх впровадження в Україні / Т. Берегой // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць ДРІДУ. – Вип. 2 (28). – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2007. – С. 123-130.

16. Білик Р. Р. Завдання удосконалення інституційно-правового забезпечення регіональної політики в Україні / Р. Р. Білик// Вісн. Вінниц. політех. ін-ту. – 2014. – № 4. – С. 40–45.

17. Бодров В. Г. Державне регулювання інноваційної модернізації промислового комплексу України : наук. розробка / В. Г. Бодров, М. В. Гаман, В. О. Гусєв ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундам. та приклад. дослідж., Каф. екон. теорії та історії економіки. – К. : Вид-во НАДУ, 2010. – 72 с.

18. Бубенко П. Т. Інноваційний розвиток регіонів : монографія / П. Т. Бубенко, О. Б. Снісаренко; Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є.Жуковського "Харк. авіац. ін-т". – Х. : Форт, 2009. – 160 с.
19. Будкін В. Державна інноваційна політика: український та зарубіжний досвід / В. Будкін // Дослідження міжнародної економіки : зб. наук. пр. – К. : ІСЕМВ НАН України, 2011. – № 1 (66). – С. 25–40.
20. Бутенко И. А. Стандартизированное интервью и новые технологии / И. А. Бутенко // Социологические исследования. – 2007. – №11. – С.100–105.
21. Бутко М. Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону /М. Бутко, С. Зеленський, О. Акименко // Економіка України. – 2005. – № 11. – С. 30–35
22. Ванькович Л. Я. Іноземні інвестиції: визначення, сутність, класифікація. [Електронний ресурс] / Л. Я. Ванькович, С.І. Ковальчук // Видавництво Львівської політехніки – Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/22_24.pdf. – Назва з екрану.
23. Васильєва Н. В. Нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності технопарків в Україні / Н. В. Васильєва // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 14. – С. 21–23.
24. Вейдер Т. М. Державне регулювання інноваційного розвитку економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.держ.упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Т. М. Вейдер. – Х., 2014. – 20 с.
25. Возняк Г. В. Інноваційна діяльність промислових підприємств та способи її фінансування в Україні : монографія / Г. В. Возняк, А. Я. Кузнєцова // Національний банк України ; Університет банківської справи ; Львівський ін-т банківської справи. – К. : УБС НБУ, 2007. – 183 с.
26. Воронов В. В. Повышение конкурентоспособности региона: опыт оценки и институционального взаимодействия в социолого-управленческом аспекте : коллективная монография / В. В. Воронов, В. В. Маркин // Проблемы взаимодействия гражданского общества, государства и бизнеса : опыт России и Германии. – М. : СКАГС, 2012. – С. 33–45.

27. Воротін В. Є. Державне управління регіональним розвитком України : моногр. / за заг. ред. В. Є. Воротіна, Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010. – 288 с.

28. Воротін В. Є. Формування системи державного регулювання національної економіки в умовах глобальних ринкових трансформацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр. : спец. 25.00.02. “Механізми державного управління” / В. Є. Воротін. – К., 2003. – 36 с.

29. Гальчинський А. С. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) «Шляхом європейської інтеграції» / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць та ін.. – К. : ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

30. Гаман М. В. Державне регулювання інноваційного розвитку України : Моногр. / М. В. Гаман; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К. : Вид-во НАДУ, 2005. - 386 с.

31. Гаман М. В. Державне управління інноваціями: Україна та зарубіжний досвід : монографія / М. В. Гаман. – К. : Вікторія, 2004. – 312 с.– С. 104-131

32. Гаман М. В. Стратегічне управління інноваційною діяльністю як основа економічної безпеки національної економіки : монографія / М. В. Гаман, О. І. Даций, М. Х. Корецький, Н. В. Даций, І. О. Драган, І. В. Драган. - Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2008. - 281 с.

33. Гаман М., Крушельницька Т., Удосконалення механізмів оподаткування інноваційної діяльності в Україні в контексті світового досвіду/Вісник Національної академії державного управління №3 – 2009.

34. Гамидов Г.С. Основы инноватики и инновационной деятельности / Г.С. Гамидов, В.Г. Колосов, Н.О. Османов. – СПб.: Политехника, 2000. – 323 с. 33.

35. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.

36. Геєць В. М. Пріоритети національного економічного розвитку в контексті глобалізаційних викликів : монографія / за ред. В. М. Гейця, А. А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 389 с.

37. Глезер О. Б. Муниципальное и административно-территориальное устройство субъектов Российской Федерации / О. Б. Глезер, Т. Л. Бородин, С. С. Артоболевский // Региональное развитие и региональная политика России в переходный период ; под общ. ред. С. С. Артоболевского, О. Б. Глезер. – М. : Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 2011. – С. 241–264.

38. Голляк Ю. Б. Інноваційні перетворення української економіки в контексті міжнародної конкуренції / Ю. Б. Голляк // Проблеми науки. – 2007. – №7. – С.15–22.

39. Горфинкель В. Я. Инновационный менеджмент / В. Я. Гофинкель. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – 391 с.

40. Гранберг А. Г. Изучение пространственного развития экономики в системе межрегиональных межотраслевых взаимосвязей / А. Г. Гранберг, В. И. Суслов // Оптимизация территориальных систем ; под ред. С. А. Суспицына ; ИЭОПП СО РАН. – Новосибирск, 2010. – С. 29–38.

41. Гринев Б. В. Инноватика / Б. В. Гринев, В. А. Гусев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х. : ИСМА, 2010. – 351 с.

42. Гринев Б. В. Инновационная идея стоит денег [Электронный ресурс] / Б. В. Гринев // «Зеркало недели. Украина». – 2013, №15. – Режим доступа : http://gazeta.zn.ua/science/innovacionnaya-ideya-stoit-deneg_.html . – Назва з екрану.

43. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 305 с.

44. Гусев В. О. Державна інноваційна політика: методологія формування та впровадження : монографія / В. О. Гусев. – Донецьк : Юго-Восток, 2011. – 624 с.

45. Гусев В. О. Кластерна модель інноваційної реструктуризації регіональної економічної системи / В. О. Гусев, В. Г. Горник // Управління містом. – 2004. – № 10 – 12 (16). – С. 140–146.

46. Данилишин Б. Куди рухається українська наука? [Електронний ресурс] / Б. Данилишин // Контракты.UA – Режим доступа: <http://kontrakty.ua/article/64230>. – Назва з екрану.

47. Данильченко А. В. Экономика Беларуси: оценка воздействий конъюнктурных колебаний [Електронний ресурс] / А. В. Данильченко, Р. Д. Осипов // Центр изучения внешней политики и безопасности – 2011. – Режим доступа : <http://ru.forsecurity.org>. – Назва з екрану.

48. Дацій О. І. Інноваційна модель розвитку економіки України в умовах глобалізації / Дацій О. І., Гаман М. В., Дацій Н. В. – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – 370 с.

49. Дегтярьова І. О. Конкурентоспроможність регіону: стратегічні пріоритети та механізми державного управління : монографія / І. О. Дегтярьова. – К. : НАДУ, 2012. – 368 с.

50. Денисенко М. П. Інвестиційно-інноваційна діяльність: теорія, практика, досвід : монографія / М. П. Денисенко, Л. І. Михайлова, І. М. Грищенко ; М. П. Денисенко (ред.), Л. І. Михайлова (ред.). – Суми : Університетська книга, 2008. – 1050 с.

51. Державна інформаційна служба Тайваню, Китайська республіка : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gio.gov.tw. – Назва з екрану

52. Державна інформаційна служба Тайваню, Китайська республіка. – Режим доступу: www.gio.gov.tw

53. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] // Наукова та інноваційна діяльність в Україні. – К. – Режим доступу : <http://innocentre.opu.edu.ua>. – Назва з екрану.

54. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/file/text/26/f430556n22.zip>. – Назва з екрану.

55. Державне агентство з питань електронного урядування України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dknii.gov.ua>. – Назва з екрану.

56. Державне управління і менеджмент : Навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одинцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін. ; за заг. ред. д.е.н., проф. Г. С. Одинцової. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2002. – 492 с.

57. Державне Агентство України з управління національними проектами: презентації проектів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua>.

58. Дегтяр А. О. Моделювання у системі прийняття державних інноваційних рішень / А. О. Дегтяр // Вісник Національного університету цивільного захисту України. - 2014. - Вип. 2. - С. 37-42

59. Дмитренко М. А. Інноваційний розвиток України в умовах глобалізації й інформаційної революції / М. А. Дмитренко ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова ; Ін-т дослідження проблем держ. безпеки. – К. : Знання України, 2009. – 339 с.

60. Дружинин П. В. Развитие экономики приграничных регионов в переходный период / П. В. Дружинин. – Петрозаводск : КарНЦ РАН, 2005. – 180 с.

61. Друкер Питер Ф. Бизнес и инновации. пер. с англ. К. С. Головинского. - М.; СПб.; Киев : Вильямс, 2007. – 432 с.

62. Економічний енциклопедичний словник : У 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устинко, С. І. Юрій / за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – Т. 2. – 568 с.

63. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010.

64. Жихор О. Б. Механізм реалізації політики інноваційного розвитку регіону / О. Б. Жихор // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип.19.8. – С.133–139.

65. Закон України “Про інвестиційну діяльність”: за станом на 1 груд. 2013 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – N 47, С.646.

66. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава [Електронний ресурс] : Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки ; Комітет з економічних реформ при Президентові України. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>. – Назва з екрану.

67. Занг В.-Б. Синергетическая экономика: время и перемены в нелинейной экономической теории / В.-Б. Занг. – М. : Мир, 1999. – С. 335.
68. Запоточний І. В. Державне регулювання регіональної економіки /І. В. Запоточний, В. І. Захарченко ; за заг. ред. д.е.н., проф. В. І. Захарченка. – Харків-Львів-Одеса : ТОВ «Одіссей», 2003. – 592 с
69. Захаркіна О. Д. Проблеми розвитку інновацій в Україні / Реалії та перспективи інноваційного розвитку України (економічні, фінансові та правові аспекти). Збірник матеріалів Х міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців 26 березня 2010 року. Частина II – С. 32 – 34
70. Захарченко В. И. Реструктуризация машиностроительного производства: монографія / В. И. Захарченко, О. Г. Борисов, Н. Н. Меркулов – Одесса : Феникс, 2006. – 104 с.
71. Захарченко В. Современная региональная экономика: моногр. / В. Захарченко, В. Вайсман, Е. Молина. – Одесса: Наука и техника, 2004. – 160 с.
72. Ицковиц Г. Тройная спираль. Университеты - предприятия - государство. Инновации в действии / Г. Ицковиц ; пер. с англ, под ред. А.Ф. Уварова. – Томск : Изд-во Томск, гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. – 238 с.
73. Іваницька О. М. та ін. Фінансовий сектор України в системі забезпечення інноваційного економічного зростання // Фінансова система національної економіки: проблеми розвитку та управління змінами: у 3-х т. / За заг. ред. Т.І.Єфименко; ДННУ «Академія фінансового управління». — К., 2012. — Т.1. — 894 с. — С.317-418
74. Івано-Франківська ОДА / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.if.gov.ua
75. Іжа М. М. Європейські моделі регіонального розвитку / М. М. Іжа // Держава і право : Зб. науков. праць. - 2010/1. - N 3(49). - С. 634-638.
76. Іжа М. М. Перспективи та виклики регіонального розвитку у нових членах ЄС / М. М. Іжа // Держава і право : Зб. науков. праць. - 2012/2. - № 4(58). - С. 613-617.

77. Іжа М. Напрямки забезпечення регіонального розвитку в Україні / М. Іжа // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ / голов. ред. М. М. Іжа. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. – Вип. 3 (55). – С. 3–6.

78. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2014 році : експрес-випуск [Електронний ресурс] // Оприлюднення експрес-випусків Держстату у 2015 році. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

79. Інноваційний розвиток світової економіки: інвестиційний аспект: монографія / О. А. Джусов, Н. П. Мешко, А. П. Величко та ін. / Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. – Донецьк : Юго-Восток, 2009. – 278 с.

80. Інноваційні підходи до регіонального розвитку в Україні: Аналіт. доп. / С.О. Біла, Я.А. Жаліло, О.В. Шевченко, В.І. Жук та ін.; за ред. С.О. Білої. — К.: НІСД, 2011. — 80 с.

81. Інформаційне забезпечення державного та регіонального соціального управління : монографія / О. Г. Осауленко, О. Ф. Новікова, Н. С. Власенко та ін. ; НАН України ; Ін-т економіки пром-сті ; Держ. ком. статистики України. – К. ; Донецьк, 2004. – 655 с.

82. Карпунь І. Н. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання: методологія формування, механізми реалізації : монографія / І. Н. Карпунь, М. С. Хом'як ; Львівський держ. ін-т новітніх технологій та управління імені В. Чорновола. – Л., 2009. – 432 с.

83. Кацай І. О. Державне регулювання збалансованості природно-ресурсного потенціалу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.держ.упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / І. О. Кацай. – К., 2015. – 20 с.

84. Кашицына Т. Н. Методика оценки развития инновационной инфраструктуры региона : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.э.н. ; спец. : 08.00.05. / Т. Н. Кашицына. – Владимир, 2009. – 24 с.

85. Кіктенко О.В. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону. / Мерзляк А.В., Кіктенко О.В. Монографія – КПУ.: Вид-во КПУ, 2009. С. 160

86. Кіктенко О.В. Механізми державного регулювання інноваційного розвитку національної економіки України // Економіка та держава. – 2006. – № 11. – С. 53-57.

87. Кісленко І. В. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2014 році [Електронний ресурс] / І. В. Кісленко // Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2013 році : доповідь. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

88. Клебанова Т.С. Нерівномірність регіонального розвитку як загроза економічній безпеці регіонів / Клебанова Т.С., Чаговець Л.О. // Вісник економіки транспорту і про-мисловості : зб. наук. статей. – Х. : Вид. УкрДАЗТУ, 2012 – № 39. – С. 38–41.

89. Климанова А. П. Роль инноваций в обеспечении конкурентоспособности предприятий машиностроения / А. П. Климанова // Молодой ученый. – 2014. – №3. – С. 441-443.

90. Козенков Д. Є. Інноваційний розвиток та людський Потенціал: оцінка та стимулювання: монографія / Д. Є. Козенков, К. М. Солошенко, Е. П. Якубова; під ред. К. Ф. Ковальчука. – Дніпропетровськ: Системні технології, 2004. - 157 с.

91. Комітет з питань промислової політики та підприємництва [Електронний ресурс] / Комітет Верховної Ради України VIII скликання ; Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua>.

92. Конституція України // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141

93. Концепція державної регіональної політики // Збірник документів Міжнародного Форуму Розвиток системи державного управління в Україні 8 Теорія та практика державного управління 1(52)/2016 “Європейські орієнтири місцевого і регіонального розвитку”, 16–17 жовт. 2008 р. – К. : М-во регіон. розвитку та будівництва України, 2008. – 60 с.

94. Корінько Н. Д. Інновації у діяльності суб'єктів господарювання / Н. Д. Корінько // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 5. – С. 149–154.

95. Костак З. Р. Вплив регіональної інноваційної політики на розвиток економіки регіону / З. Р. Костак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.4. – 65. – С.171–176.

96. Кот О. В. Організаційно-економічне забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери в радіоактивно забруднених регіонах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.02 “Економіка та управління науково-технічним прогресом” / О. В. Кот; Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України. – Київ, 2006. – 23 с.

97. Кравченко О. О. Розвиток та структурні зміни в економіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.01 “Економічна теорія та історія економічної думки” / О. О. Кравченко. – К., 2011.

98. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 608 с. – С.24.

99. Кузнецов А. О. Інноваційні технології в державному управлінні соціально-економічного розвитку регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.держ.упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / А. О. Кузнецов. – Х., 2006. – 222 с.

100. Кузьмін О. Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність: монографія / О. Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.В. Тувакова, А.Я. Кузнєцова / За наук. ред. проф., д-ра екон. наук О.Є.Кузьміна. – Львів: ЛБІ НБУ, 2003. – 233с.

101. Куропятник Р. С. Основные подходы к определению понятия «инновация». ВісникСевНТУ: зб. наук. пр. Серія: Економіка і фінанси. - № 116 [Електронний ресурс]. — Севастополь, 2011. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vsntu/econom/2011_116/2011_116/116_17.pdf

102. Куц Ю. О. Засоби надання якісних адміністративних послуг на рівні територіальної громади : наук. розробка / уклад. : Ю. О. Куц, В. В. Мамонова, О. В. Решевець та ін. – К. : НАДУ , 2015. – 36 с.

103. Куц Ю.О. Сталий розвиток територіальної громади: управлінський аспект. / Ю.О. Куц, В.В. Мамонова / Монографія. – Х. : Видавництво ХарРІ НАДУ „Магістр”, 2008. – 335 с.

104. Лапко О. О. Державне регулювання інноваційної діяльності: економічний механізм і його вдосконалення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 / О. О. Лапко ; НАН України ; Ін-т екон. прогнозування. – К., 2000. – 32 с.

105. Лапко О. О. Інноваційна діяльність в системі державного регулювання / Ін-т екон. прогнозів. НАН України; Івано-Франків. держ. техн. ун-т нафти і газу. – К., 1999. – 253с. – С. 38

106. Лендшел М. Нові механізми регіонального розвитку в Європі // Регіональні студії. Випуск 1. – с. 18-28. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univ.uzhgorod.ua/static/ndi/idurr/lendel.doc>. С. 20

107. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір : монографія / під ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. – 383 с.

108. Лысенко Г. В. Информационно-коммуникативные аспекты взаимодействия «власть – общество» в социальном пространстве региона: социологический анализ : монография / Г. В. Лысенко. – Волгоград : Изд-во ФГОУ ВПО ВАГС, 2010. – 564 с.

109. Мазій Н. Г., Войтик О. Є. Інвестиційно-інноваційна діяльність та регіональні чинники формування привабливості регіонів /Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2015. – № 2 (48). – 212 с.

110. Макконнелл К. Р. Экономика: принципы, проблемы и политика: пер. с англ / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – 14-е изд. – М.: Инфра-М, 2003. - XXXV, 970 с. – С. 388.

111. Мар'яненко Г. І. Інноваційна стратегія розвитку місцевого самоврядування шахтарських міст : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня

к.держ.упр. : спец. 25.00.04 «Місцеве самоврядування» / Г. І. Мар'яненко. – Х., 2006. – 23 с.

112. Маркс К. Капитал / К. Маркс – М.: Издательство политическая литература, 1975. – Т. 2. - 752 с.

113. Марущак В. П. Государственное регулирование экономики : [монографія] / Марущак В.П. Гейко Л.М. – Одеса: ВМВ, 2007. – 282 с.

114. Марущак В. П. Планування в умовах ринкової економіки : [монографія] / В. Марущак. – Одеса : Пальміра, 2008. – 284 с.

115. Марущак В. П. Роль державного управління в регулюванні економічних процесів / В. Марущак // Актуальні проблеми державного управління : збірник наук. праць. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2005. – Вип. 27. – С. 189–197

116. Мерзляк А. В. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону : монографія / А. В. Мерзляк, О. В. Кіктенко; Класич. приват. ун-т. - Запоріжжя, 2009. - 160 с.

117. Мерзляк А. В. Державне регулювання розвитку інновацій "туризм - транспорт" в Україні / А. В. Мерзляк, Н. В. Яцук // Держава та регіони. Сер. Держ. упр.. - 2011

118. Мешко Н. П. Інноваційний розвиток країн світової економіки в умовах глобалізації : монографія / Н. П. Мешко ; Дніпропетровський національний ун-т ім. Олеся Гончара. – Донецьк : Юго-Восток, 2008. – 344 с.

119. Миколайчук М. М. Ключові напрями формування системи стійкого збалансованого розвитку регіону. Державне будівництво – 2008. – №1. [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua>.

120. Мохначев С. А. Интеграция образования, науки и бизнеса: тенденции на мезоуровне / С. А. Мохначев, К. С. Мохначев, Н. П. Шамаева // Фундаментальные исследования. – 2012. – № 3 (Часть 3). – С. 707–711.

121. Мусіна Л. О. Основні засади переходу до економіки знань: перспективи для України // Економіка і прогнозування. – 2003. – № 3. – С. 87-107. – С. 92.

122. Надолішній П. І. Демократичне врядування: питання теорії, методології і практики /П. І. Надолішній //Проблеми й тенденції розвитку галузі науки

“Державне управління” в Україні: Зб. матеріалів симп. за міжнар. участю /За заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна, С. В. Загороднюка. – К.: Вид-во НАДУ, 2007. – С. 38–40

123. Наукова та інноваційна діяльність (1990 – 2014 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

124. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні: статистичний збірник / Відпов. за випуск Кісленко О.В.. – Київ.: ДП „Інформаційно-видавничий центр Держстату України” – 2015. – 5 с.

125. Наукові кадри та кількість організацій Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

126. Національна інноваційна система: зарубіжний досвід для України : аналітичні матеріали до Парламентських слухань / В. М. Геєць, Л. І. Федулова, Ю. М. Бажал та ін. – К. : ІЕП НАН України, 2007. – 184 с.

127. Новицька Ж. А. Державне регулювання інноваційно-інвестиційного розвитку промислового міста : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Ж. А. Новицька. – Донецьк, 2005. – 20 с.

128. Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт : Довідка Держстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

129. Обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами за січень-лютий 2015 року. Довідка Держстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

130. Онишко С. В. Механізм фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н. : спец. 08.04.01 / С. В. Онишко ; НАН України ; Ін-т економічного прогнозування. – К., 2004. – 32 с.

131. Онищук І. Г. Інноваційний розвиток регіону: політика, управління, економіка / І. Г. Онищук. – К. : Атіка, 2005. – 280 с.

132. Оцінка інноваційного розвитку Івано-Франківської області : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.if.gov.ua.

133. Парубчак І. О. Сучасний стан та проблеми державного регулювання політичної соціалізації в Україні / І. О. Парубчак. // Державне будівництво. - 2012. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_11

134. Пахомова Т. І. Деякі аспекти управління розвитком та змінами в контексті державно-адміністративного менеджменту / Т.І. Пахомова // Збірник наукових праць Національної Академії СБ України. – № 4. – 2001. – С. 132–139

135. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / О. М. Алимов, О. І. Амоша та ін. ; за заг. ред. В. І. Ляшенка ; ІЕП НАН України ; КПУ. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – 798 с.

136. Плаксин В. И. Основы системы инновационной деятельности предприятия: монография / В.И. Плаксин, О.В. Горбачева. — Симферополь: ДиАйПи, 2009. — 333 с. – С. 14

137. Покотилова В. І. Технологічні парки України: стан, проблеми, перспективи розвитку / В. І. Покотилова // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 19. – С. 21–23.

138. Попов С. А. Методологічний аспект управління державно-управлінськими нововведеннями в ситуації «ризик» / С.А. Попов // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр.. ДРІДУ НАДУ. – 2015. – Вип. 3 (26). – С. 50 – 61.

139. Попов С. А. Стратегічне управління державно-управлінськими нововведеннями: методологічне забезпечення / С.А. Попов // Науковий вісник Академії муніципального управління : зб. наук пр. – 2015. – Вип. 2. – С. 39–50.

140. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия. / А.И. Пригожин – М.: По-литиздат, 1989. – 238 с.

141. Притикіна О. Л. Інноваційна політика України та інтеграція до ЄС / О. Л. Притикіна, Ю. М. Стасюк, О. В. Щипанова // Фінанси України. – 2005. – С. 36–43.

142. Приходченко Л. Ефективність державного управління: критерії і підходи до оцінювання / Приходченко Л. // Теорія та практика державного управління. Зб.

наук. праць. – Вип. 3 (15). – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2006. – С. 139 – 146

143. Приходченко Л. Л. Забезпечення ефективності державного управління: теоретико-методологічні засади: монографія / Л. Л. Приходченко ; Національна академія держ. управління при Президентіві України, Одеський регіональний ін-т держ. управління. — О. : [Оптимум], 2009. — 299 с.

144. Приходченко Л. Л. Інституційний механізм підвищення ефективності системи органів публічної влади / Приходченко Л. Л. // Актуальні проблеми державного управління : збірник наукових праць Одеського регіонального інституту державного управління. Вип. 2 (38). – Одеса : ОРІДУ НАДУ – 2009. – 216 с.

145. Приходченко Л. Щодо сутності поняття «ефективність» в системі демократичного врядування / Приходченко Л. // Актуальні проблеми державного управління: Збірник наукових праць ОРІДУ. Вип. 3 (31) – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2007. – С. 57–65

146. Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (щодо збереження науково-педагогічного кадрового потенціалу країни)» : проект закону України від 02 квітня 2015 року № 2528 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://w1.c1.rada.gov.ua>.

147. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

148. Про схвалення «Концепції розвитку національної інноваційної системи» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

149. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємства у транзитивній економіці / за заг. ред. д.е.н., проф. С. М. Ілляшека. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 582 с.

150. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” : Програма

Президента України від 02 червня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://president.gov.ua>.

151. Птащенко Л. О. Державна регуляторна політика щодо інноваційної діяльності регіонів України / Л. О. Птащенко, О. М. Кущик // Економіка і регіон. – 2009. – № 1(20). – С. 27–30.

152. Региональная политика стран ЕС / Центр европейских исследований ИМЭМО РАН. Отв. ред. А. В. Кузнецов. М., ИМЭМО РАН, 2009, 230 с.

153. Рекомендації парламентських слухань «Про стан та законодавче забезпечення розвитку науки та науково-технічної сфери держави» : постанова Верховної Ради України від 11 лютого 2015 р. № 182-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

154. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. 3-е изд., совместная публикация ОЭСР и Евростата / Пер. на рус. яз. — М.: ГУ “Центр исследований и статистики науки”, 2006.

155. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто ; пер. с венг. – М. : Прогресс, 1990 – 295 с.

156. Саханенко С. Є. Ефективність механізмів та технологій у системі політичного управління містом// Актуальні питання державного управління: Зб. наук. пр. Одеського філіалу Української академії державного управління при Президентові України. – Одеса: Вид-во ОФ УАДУ, Оптимум, 2001. – В. 6. – С. 281-294

157. Саханенко С. Є. Управлінський консалтинг як чинник підвищення ефективності сучасним містом// Зб. наук. пр. Української академії державного управління при Президентові України. – К.: Вид-во УАДУ, 2000. – В. 1. – С. 98-105

158. Семиноженко В. Технологические парки Украины: первый опыт формирования инновационной экономики / В. Семиноженко // Экономика Украины. – 2004. – № 1. – С. 16–21.

159. Сімсон О. Е. Правова модель державно-приватного партнерства як інструмент гармонізації публічних і приватних інтересів в інноваційній стратегії

України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.ю.н. : спец. 12.00.04, 12.00.03 / О. Е. Сімсон. – Х., 2015. – 42 с.

160. Склярів С. О. Шляхи удосконалення організаційно-правового механізму державного регулювання проблемних регіонів/ Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2016. – Вип. 1 (52). – 204 с

161. Соловійов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики : монографія /В. П. Соловійов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк. – К. : Фенікс, 2008. – 224 с., С. 6

162. Соловійов О. М. Удосконалення механізмів державного регулювання інноваційних процесів в Україні та регіонах [Текст]: Дис...канд. наук з держ.управл.: 25.02.02 / О.М. Соловійов. –Донецьк, 2005. – 227 с.

163. Соловьев В. П. Современные тенденции формирования инновационного законодательства на Украине / В. П. Соловьев // Инновации. – 2004. – № 9 (76). – С. 15–19.

164. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов: Пер. с англ. — М.: Политиздат, 1992. — 543 с.

165. Сподіна В. О. Проблеми ефективної реалізації інноваційної діяльності в Україні // Реформування фінансово-економічної системи: погляд у майбутнє. Частина 1 - Львів: ЛЕФ, - 2013 – С. 90-93

166. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / авт.-упоряд. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К. : Парлам. вид-во, 2009. – 632 с

167. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: Сокр. Пер. с англ. / Науч. ред. К.Ф. Пузыня. – М.: Экономика. 1989. – 271 с

168. Технопарки Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://www.metolit.by/ru> (дата звернення: 17.06.2014).

169. Тивончук О. І. Стимулювання інноваційної діяльності машинобудівних підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.04 /

Тивончук Олена Іванівна ; Національний ун-т «Львівська політехніка». — Л., 2008. — 224 арк. — арк. 206-224.

170. Тимочко Н. О. Економічна історія України: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 204 с.

171. Торгалло Т. Механізми формування і реалізації проектів регіонального розвитку: стан наукового розроблення / Т. Торгалло // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2016. — Вип. 1. — С. 101–109

172. Тульчинская С. А. Стратегия национальной инновационной системы и методы ее реализации / С. А. Тульчинская // Економіка промисловості. — 2007. — № 2. — С. 98–106.

173. Туташинський В. І. Технологічні парки України: результати роботи та проблеми діяльності / В. І. Туташинський // Наука та інновації. — 2005. — № 2. — С. 101–108.

174. Управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності Запорізької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.investmentzp.org.ua>

175. Уханова І. О. Формування механізму державної підтримки технопарків в Україні [Електронний ресурс] / І. О. Уханова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. — 2012. — № 3-4 (4-5). — С. 213–217. — Режим доступу : <http://economics.opu.ua>.

176. Фатенок–Ткачук А. О. Деякі аспекти обліку інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / А. О. Фатенок – Ткачук, В. М. Пронь. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_29_1/statiti/12.html

177. Фахівці вищої кваліфікації України у 2013 році : Доповідь [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2014/dop/07/dop_vk_2013.zip (дата звернення 18.02.2014 р).

178. Федоренко В. Г. Інвестиційно-інноваційний розвиток промисловості України: монографія / В. Г. Федоренко, С. В. Палиця ; Інститут підготовки кадрів держ. служби зайнятості України. — К. : ІПК ДСЗУ, 2009. — 332 с.

179. Федоренко В. Г. Шляхи підвищення ефективності інвестицій в Україні / В. Г. Федоренко. – К. : Науковий Світ, 2003. – 160 с.
180. Федулова Л. В. Развитие национальной инновационной системы Украины / Л.В. Федулова // Экономика Украины. – 2005. – №4 – С. 35-47.
181. Федулова Л. І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / Л. І. Федулова, В. П. Александрова, Ю. М. Бажал та ін. ; НАН України ; Інститут економічного прогнозування ; Л. І. Федулова (ред.). – К. : Основа, 2005. – 550 с.
182. Формування регіональної інноваційної політики : навч.-метод. посіб. / авт. кол. : І. Катерняк, А. Ліпенцев, Н. Мазій та ін. ; за заг. ред. доц. А. В. Ліпенцева. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. – 110 с.
183. Форум міжрегіонального співробітництва та інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uaban.org>.
184. Херсонська обласна державна адміністрація / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://khoda.gov.ua/ua>.
185. Хмельницький В. Мы готовы инвестировать сотни миллионов в строительные проекты / В. Хмельницький // Коммерсант. – 2013. – 26 июля. – Режим доступу : <http://www.kommersant.ua>.
186. Чаплинська сільська рада Петриківського району Дніпропетровської області / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ptrkchaplsil.dp.gov.ua>.
187. Чумиков А. Н. Государственный PR: связи с общественностью для государственных организаций и проектов / А. Н. Чумиков, М. А. Бочаров. – М. : Инфра-М, 2012. – 180 с.
188. Шарко М. Модель формування національної інноваційної системи України / М. Шарко // Економіка України. – 2005. – №8. – С. 25–30.
189. Шепеленко Е. Г. Пути совершенствования государственной инновационной политики на региональном уровне : по результатам социологического исследования / Е. Г. Шепеленко. // Научный результат. Сер. Социология и управление. – 2014. – Т. 1. – № 2 (2). – С. 88–92.

190. Шепеленко Е.Г. Украинские и российские организации в рамочных консорциумах Шестой Рамочной программы по НИОКР [Текст] / Е.Г. Шепеленко // Сучасні проблеми науки та освіти : матеріали 6-ої Міжнар. міждисциплінар. наук.-пр. конф., 30 квітня – 9 травня 2005 р., м. Алушта, Автономна республіка Крим ; Х. : Українська Асоціація “Жінки в науці та освіті”, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2005. – С. 171.–272 с.

191. Шепеленко О. Г. Державне регулювання інноваційної діяльності в країні: досвід Тайваню / О. Г. Шепеленко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ, “Магістр”, 2014. – Вип. 1 (44). – С. 357–365.

192. Шепеленко О. Г. Науково-технологічна взаємодія Росії та України О. Г. Шепеленко// Переяславская рада: её историческое значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации : сб. науч. труд. по материалам VI Междунар. науч.-практ. конф. 15-16 декабря 2011 г. / под ред. А.Г. Романовского, Ю.И. Панфилова. – Х. : НТУ «ХПИ», 2012. – С. 130–134.

193. Шепеленко О. Г. Удосконалення системи управління інноваційною діяльністю в регіоні / О. Г. Шепеленко // Актуальні проблеми та перспективи розвитку публічного управління : матеріали Всеукр. підсумкової наук.-практ. конф. за міжнар. участю, 21 – 25 жовтня 2013, м. Одеса. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2013. – С. 73–74.

194. Шепеленко О. Г. Державне управління інноваційною діяльністю (інституціональний аспект) / О. Г. Шепеленко // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ, “Магістр”, 2015. – Вип. 2 (48). – С. 77–82.

195. Шепеленко О. Г. Державне управління інноваційною діяльністю / О. Г. Шепеленко // Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ, “ДокНаукДержУпр”, 2014. – Вип. 4 (20). – С. 379–385.

196. Шепеленко О.Г. Роль ЦНАП у формуванні інноваційного клімату в регіоні / О. Г. Шепеленко // Засоби забезпечення надання якісних адміністративних послуг на рівні територіальної громади : матеріали наук.-практ.

конф., м. Одеса, 30 червня – 04 липня 2014. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. – С. 99–100.

197. Шепеленко Е. Г. Идентификация европейских научных центров превосходства на основе анализа проектов Рамочных программ ЕС по НИОКР с участием украинских и российских партнеров / Е. Г. Шепеленко, В. М. Московкин // Проблемы науки : міжгалуз. наук.-техн. журн./ Київ. центр наук.- техн. і екон. інформ. (КиївЦНТЕІ) М-ва України у справах науки і технологій ; Київський державний центр науково-технічної інформації (Київ). – К. : КиївЦНТЕІ, 2005. – С. 18–26.

198. Шепеленко О. Г. Державне регулювання інноваційної діяльності у Фінляндії: досвід регіонів / О. Г. Шепеленко // Державне будівництво : [електрон. наук. фах. вид.]. – 2013. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2013_2_28.pdf.

199. Шепеленко О. Г. Засоби реалізації інноваційної політики на місцевому рівні / О. Г. Шепеленко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ, “Магістр”, 2012. – Вип. 4 (39). – С. 379–385.

200. Шепеленко О. Г. Застосування методу експертного інтерв'ю у практиці дослідження інноваційного розвитку регіону / О. Г. Шепеленко // Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ, “Магістр”, 2015. – Вип. 3 (50). – С. 136–139.

201. Шепеленко О. Г. Інноваційний потенціал регіонів: теорія та практика дослідження / О. Г. Шепеленко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук.пр. ОРІДУ / [голов.ред. М.М. Іжа]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – Вип. 4 (64). – 160 с. – С. 125–128.

202. Шепеленко О. Г. Методологія визначення інноваційної конкурентоспроможності регіонів / О. Г. Шепеленко // Аспекти публічного управління. – 2015. – № 10 (24) (жовт.). – С. 63–68.

203. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры): пер.с англ. — М.: Прогресс, 1982. — 455 с. – С.41-170

204. Шумпетер Й. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер ; предисл. В. С. Автономова. – М. : ЭКСМО, 2007. – 864 с. – (Антология экономической мысли).
205. Щедровицкий Г. П. Избранные труды / Г. П. Щедровицкий. – М. : Шк.Культ.Полит., 1995. – 800 с.
206. Ярова І. В. Модель механізму антикризового управління в адміністративно-територіальному утворенні [Електронний ресурс] / І. В. Ярова, Ю. П. Шаров // Аспекти публічного управління. - 2014. - № 8. - С. 76-83. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2014_8_12
207. Aydalot P. Milieux innovateurs en Europe/Innovative Environments in Europe. – Paris : GREMI, Sorbonne, Université de Paris I. - 1986. - pp 89–113.
208. Berghall E. R&D, Investment and Structural Change in Finland / Elina Berghall // Is Low Investment a Problem? – Helsinki : Government Institute for Economic Research, 2009.
209. Charles S. A Fugitive Success / S. Charles, S. AnnaLee // Finland's Economic Future. – Helsinki : Edita Prima Ltd, 2008.
210. Connerade, J. - P. The mobility of researchers as the vector of innovation in Europe and beyond / J.- P. Connerade // Наука та наукознавство. – 2011. – No 4. – С. 46 - 50.
211. Financial innovation: Special report // The Economist. – 2012. – No 8.– P. 1 - 18 (after P. 44).
212. Finnish Markka Multimedia Information, SanDiegoAccountantsGuide.com, Discovery Media : [Electronic resource]. – Access mode: www.sandiegoaccountantsguide.com (last access: 15.09.14). – Title from the screen.
213. GE Global Innovation Barometer 2012 Report [Electronic resource]. – 2012. – Access mode: http://www.ge.com/europe/downloads/GE_Global_Innovation_Barometer_Report_January_2012.pdf (last access: 17.03.13). – Title from the screen.
214. Gobel J. Jahre Innovationen : [neue Technologien in Deutschland] / J. Gobel // Deutschland. – 2010. – No 4. – S. 28 - 31.

215. Hakanson H. Evolution Processes in Industrial Networks. In: Industrial Networks. A New View of Reality. London: Routledge, 1992.

216. Hakansson H. Industrial Technological Development/ H. Hakansson. – L.:Croom Helm, 1987. – 318 p. Porter M. E. Clusters and the New Economics of Competition/ M.E. Porter// Harvard Business Review. – 1988. – P. 77–90.

217. Hill E., Brennan J. A methodology for Identifying the Drivers of Industrial Clusters: The Foundation of Regional Competitive Advantage // Economic Development Quarterly. – 2000. – Vol. 14, № 1. – P. 65-96 24, c. 65];

218. Horizon 2020 – the Framework Programme for Research and Innovation, European Commission [Electronic resource]. – Access mode: <http://ec.europa.eu> (last access: 17.03.13). – Title from the screen.

219. Howells J. Innovation and regional economic development: A matter of perspective? Research Policy – 2005. Pp. 1220–1234

220. Howells J. Intermediation and the role of intermediaries in innovation. Research Policy. – 2006. – 35 (5): 715–728.

221. Howells J. R. Emerging Global Strategies In Innovation Management // The Impact Of Globalisation On Europe's Firms And Industries. - L. ; Ny. : Pinter Publ. , 1993. - P. 219-228

222. Howells J. Regional Systems of Innovation? // Innovation Policy in a Global Economy, Cambridge: Cambridge University Press. – 1999. Pp. 67–93.

223. Howells J. Tacit Knowledge, Innovation and Technology Transfer // Technology analysis & strategic management, Vol. 8, No. 2, – 1996, p. 91-106.

224. Howells J. The location and organisation of research and development: new horizons. Research Policy – 1990. Pp. 133–146.

225. Isaksen A. Building innovation systems: is endogenous industrial development possible in global economy? //Canadian journal of regional science. – 2001. – № XIV-:I. – P. 101-120.

226. Jamrisko M. These Are the World's Most Innovative Economies / Michelle Jamrisko, Wei Lu // Bloomberg. – 2016. [Electronic resource]. – Access mode:

<http://www.bloomberg.com/news/articles/2016-01-19/these-are-the-world-s-most-innovative-economies> – Title from the screen.

227. Kyosti Jaaskelainen. The Role of Science Parks and Centers of Expertise in Finnish Technology Policy / Jaaskelainen Kyosti // In Veijo Ilmavirta and Charles W. Wessner, eds. ; Programs to Support Innovation and the Development of Small Business in Finland and The United States: A Review of Current Policy and Research, Conference Proceedings. – Helsinki : Picaset Oy, 2001.

228. Organisation for Economic Co-operation and Development OECD 2005, Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, 3rd Edition, available at: http://www.oecd.org/document/23/0,3746,en_2649_34451_35595607_1_1_1_1,00.html (accessed 10 July 2012)

229. Peter F. Drucker. Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. New York: Harper & Row, 1985.

230. Porter M. E., Kramer M. R. Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility // Harvard Business Review, December 2006, pp. 78-92.

231. Proposed Guidelines for Collecting and Interpreting Technological Innovation Data: Oslo Manual. Paris: OECD, Eurostat [Electronic resource]. - 1997. – p. 31. – Access mode: <http://www.oecd.org/sti/inno/2367580.pdf> (last access: 27.06.14). – Title from the screen.

232. Proulx Marc-Urbain. Innovative Milieus and Regional Development // Canadian Journal of Regional Science/Revue canadienne des sciences régionales, XV:2 (Summer/été 1992), 149-154. [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.cjrs-rcsr.org/archives/15-2/INTRODUCTION.pdf> (last access: 27.11.13). – Title from the screen.

233. Ratti, R. 1992. Innovation, technologie et développement régional. Lausanne: Istituto di Ricerche Economiche and Méto-Editions, S.A.

234. Research & innovation. Official website of the European Union: [Electronic resource]. – Access mode: <http://europa.eu>.

235. Shepelenko, O. Strategic objectives of regional innovation policy and means of its implementation / O. Shepelenko // *Evropský politický a právní diskurz*. – 2015. – Svazek 2. – 6. vydání. – S. 109–112.

236. Sitra [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.sitra.fi/en> (last access: 27.06.14). – Title from the screen.

237. Tekes [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.tekes.fi/en> – Title from the screen.

238. The Global Innovation Index 2014: the Human Factor in Innovation / ed. S. Dutta, INSEAD. – The Business School of The World, 2014. – 428 p. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2014-v5.pdf> – Title from the screen.

239. The Global Innovation Index 2015: Effective Innovation Policies / ed. S. Dutta, INSEAD. – The Business School of The World, 2015. – 453 p. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2015-v5.pdf> – Title from the screen.

240. The World Bank [Electronic resource]. – Access mode: <http://data.worldbank.org> – Title from the screen.

241. Towards a European Research area // Commission of the European communities. – Brussels, 2000. – 23 p. 38

ДОДАТКИ

Додаток А

ДУБЛІКАТ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ

ДОВІДКА № 141-15
про участь у науково-дослідній роботі

« 4 » лютого 2015 р.

м. Харків

Видана *Шепеленко Олена Геннадіївна* з підтвердженням того, що вона дійсно протягом 2012-2015 рр. брала участь у виконанні науково-дослідної роботи кафедри регіонального розвитку та місцевого самоврядування Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України на посаді молодшого наукового співробітника (поза штатом):

- НДР "Управління проектами регіонального розвитку" (терміни виконання: з 05.01.12 р. по 30.06.16 р.; номер державної реєстрації 0112U001161; наказ про прикріплення до виконання НДР від 30.03.2012 р. № 45-н).

Начальник управління
координації наукових досліджень
та інформаційно-аналітичної роботи

Керівник теми НДР,
завідувач кафедри
регіонального розвитку та
місцевого самоврядування

А.О. Кузнецов

Ю.О. Куц

Додаток Б.1

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший заступник директора
Харківського регіонального інституту
державного управління Національної
академії державного управління при
Президентіві України,
проф. Д.В. Карамішев
«__» _____ 2015 р.

А К Т

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Шепеленко Олени Геннадіївни за темою:
«Механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному
рівні» за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Комісія у складі:

- голова комісії: доктор наук з державного управління,
професор Ю.О. Куц;
- члени комісії: доктор наук з державного управління, професор
С.В. Газарян, доктор наук з державного управління, доцент
В.В. Наконечний, кандидат наук з державного управління, доцент
О.М. Макаренко цим актом засвідчуємо, що результати дисертаційної
роботи Шепеленко О.Г. за темою: «Механізми реалізації державної
інноваційної політики на регіональному рівні» було практично використано
Харківським регіональним інститутом державного управління Національної
академії державного управління при Президентіві України:
- у рамках комплексного наукового проекту Харківського
регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві
України «Управління проектами регіонального розвитку» (державний
реєстраційний номер 0112U001161) було розроблено пропозиції щодо
підвищення ефективності та дієвості функціонування та організації

державної регіональної політики щодо регулювання інноваційного регіонального розвитку;

– при підготовці магістрів державного управління в процесі викладання модулів «Територіальна організація влади в Україні», «Планування розвитку територій», «Регіональна економіка», «Соціальна інфраструктура та комунікативне забезпечення регіонів».

Голова комісії

Ю.О. Куц

Члени комісії:

С.В. Газарян

В.В. Наконечний

О.М. Макаренко

Додаток Б.2

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ ТЕРИТОРІАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ЮСТИЦІЇ
У ХАРКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

вул. Петровського, 16, м. Харків, 61002, тел. 751-81-68, факс 751-81-71 код ЄДРПОУ: 34859512

19.11.2015 № 01.02-24/99-02-21/5809
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Шепеленко Олени Геннадіївни за темою:

«Механізми реалізації державної інноваційної політики
 на регіональному рівні»

(спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління)

Дана довідка видана Шепеленко О.Г. в тому, що результати виконаного нею дисертаційного дослідження за темою: «Механізми реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні» знайшли своє відображення в практичній діяльності. Підтвердилась теза, що відсутність ефективної національної державної стратегії, належного законодавчо-правового підґрунтя в галузі інновацій, неефективна взаємодія соціальних інститутів науки, освіти, економіки, права веде до величезної розпорошеності бюджетних коштів та до недостатнього позитивного впливу інновацій на економіку країни в цілому. Визначено, що актуальною стає інноваційний розвиток регіонів за новою матричною структурою управління інноваційною діяльністю (що має ієрархічний та гетерархічний критерій).

**Перший заступник начальника
 Головного територіального
 управління юстиції**

Т.М. Барановська

Додаток Б.3

УКРАЇНА

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Департамент економіки і міжнародних відносин

майдан Свободи 5, м. Харків, 61022, тел.: (057) 705-10-17, факс: 705-10-29

E-mail: dep.uek@ukr.net

29.10.2015 № 03-40/4882
на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Шепеленко Олени Геннадіївни за темою:

«Механізми реалізації державної інноваційної політики на

регіональному рівні»

(спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління)

Дана довідка видана Шепеленко О.Г. в тому, що проведене нею дисертаційне дослідження з питань реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні має вагомий цінність, висновки та пропозиції, зроблені в цій роботі, а саме те, що існує необхідність у використанні можливих сценаріїв горизонтальних зв'язків між різними суб'єктами інноваційної діяльності – регіональними органами публічної влади, галузевою, вузівською та академічною наукою, між консалтинговими та впроваджувальними фірмами, малими підприємствами, інвесторами для формування ефективної системи регіонального управління та забезпечення сталого розвитку регіонів. Необхідно створити організацію спеціалізованої структури на основі держадміністрацій кожного регіону, яка б виконувала аналітичну, інформаційну, організаційну, комунікативну функції для реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні.

Начальник управління

транспортної інфраструктури і зв'язку

В.В. Наконечний

006328

Додаток В

Наукові кадри та кількість організацій

	Кількість організацій, які виконують наукові дослідження й розробки*	Кількість науковців, осіб	Кількість докторів наук в економіці України, осіб**	Кількість кандидатів наук в економіці України, осіб**
1990	...	313079	...	...
1991	1344	295010	8133	...
1992	1350	248455	8797	...
1993	1406	222127	9224	...
1994	1463	207436	9441	...
1995	1453	179799	9759	57610
1996	1435	160103	9974	58132
1997	1450	142532	10322	59332
1998	1518	134413	10446	59703
1999	1506	126045	10233	59547
2000	1490	120773	10339	58741
2001	1479	113341	10603	60647
2002	1477	107447	11008	62673
2003	1487	104841	11259	64372
2004	1505	106603	11573	65839
2005	1510	105512	12014	68291
2006	1452	100245	12488	71893
2007	1404	96820	12845	74191
2008	1378	94138	13423	77763
2009	1340	92403	13866	81169
2010	1303	89564	14418	84000

2011	1255	84969	14895	84979
2012	1208	82032	15592	88057
2013	1143	77853	16450	90113
2014 ***	999	69404	16090	86230

* – починаючи з 2006р. не звітують організації, які виконували лише науково-технічні послуги;

** – з 1998р. – станом на 1 жовтня, з 2012р. – на 31 грудня;

*** – дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції [125].

Додаток Г

Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт.

	Всього, у фактичних цінах	У тому числі			
		фундаментальні дослідження	прикладні дослідження	розробки	науково-технічні послуги
	млн.грн.				
1996	1111,7	140,6	321,6	606,9	42,6
1997	1263,4	188,5	309,2	693,7	72
1998	1269	205,5	297,5	682,8	83,2
1999	1578,2	220,5	330,4	918,6	108,7
2000	1978,4	266,6	436,7	1106,3	168,8
2001	2275	353,3	304,9	1317,2	299,6
2002	2496,8	424,9	343,6	1386,6	341,7
2003	3319,8	491,2	429,8	1900,2	498,6
2004	4112,4	629,7	573,7	2214	695
2005	4818,6	902,1	708,9	2406,9	800,7
2006	5354,6	1141	841,5	2741,6	630,5
2007	6700,7	1504	1132,6	3303,1	761
2008	8538,9	1927,4	1545,7	4088,2	977,7
2009	8653,7	1916,6	1412	4215,9	1109,2
2010	9867,1	2188,4	1617,1	5037	1024,6
2011	10349,9	2205,8	1866,7	4985,9	1291,5
2012	11252,7	2621,9	2057,7	5369,9	1203,2
2013	11781,1	2695,5	2087,8	5772,8	1225,1
2014*	10950,7	2475,2	1910,2	5341,5	1223,8

* – дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції [124].

Додаток Д

Обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних
власними силами організацій (підприємств), за регіонами

(у фактичних цінах; млн.грн.)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Україна	8538,9	8653,7	9867,1	10349,9	11252,7	11781,1	10950,7
Автономна Республіка Крим	143,8	139,9	154,3	158,4	179,0	149,1	...
області							
Вінницька	52,7	42,3	57,7	54,4	39,1	34,6	41,0
Волинська	17,2	20,4	20,7	22,8	20,6	21,0	11,9
Дніпропетровська	790,1	687,8	778,8	837,9	937,0	1016,9	1251,2
Донецька	478,5	410,1	579,3	555,4	526,7	573,7	253,8
Житомирська	22,2	17,3	20,6	22,8	27,9	23,7	23,6
Закарпатська	20,6	21,6	25,7	31,9	35,8	37,0	32,6
Запорізька	459,3	470,6	506,8	575,9	662,3	552,4	484,1
Івано-Франківська	50,9	53,0	56,8	65,4	60,5	38,5	40,2
Київська	181,2	192,5	209,2	226,0	254,7	189,0	188,3
Кіровоградська	24,2	29,9	28,3	33,6	34,5	32,5	33,9
Луганська	120,8	107,2	127,8	175,4	187,2	166,1	62,8
Львівська	288,7	274,7	299,6	308,3	300,8	314,9	294,2
Миколаївська	272,2	372,1	384,6	408,5	268,0	687,1	347,3
Одеська	182,3	180,2	192,5	205,8	211,2	235,5	214,1
Полтавська	54,6	49,7	58,8	68,6	78,5	77,6	59,8
Рівненська	15,4	11,2	11,7	12,4	14,9	14,3	11,7
Сумська	128,3	104,3	106,9	123,0	175,3	148,8	141,7
Тернопільська	14,7	14,4	16,1	15,3	15,1	12,6	11,4

Харківська	1419, 0	1408, 9	1765,5	1879,3	2257,9	2156,5	2111,1
Херсонська	38,3	32,7	41,7	46,6	48,5	46,6	45,5
Хмельницька	8,3	6,2	6,3	7,6	14,0	13,0	14,7
Черкаська	56,0	60,0	58,3	55,0	56,5	59,4	58,9
Чернівецька	29,8	36,2	35,9	40,8	33,8	36,3	43,2
Чернігівська	38,2	40,9	32,4	32,5	34,1	68,4	39,8
міста							
Київ	3498, 1	3727, 6	4163,6	4244,2	4601,2	4929,7	5133,9
Севастополь	133,5	142,0	127,2	142,1	177,6	145,9	...

Додаток Е

Проблеми удосконалення організаційно-структурного механізму на
регіональному рівні (на прикладі технопарків)

Додаток Ж.1

Анкета для опитування експертів

Комітет з інноваційного розвитку регіону пропонує Вам прийняти участь в анкетному опитуванні з проблем інноваційного розвитку регіону.

Результати дослідження будуть використані для прийняття рішень місцевої влади щодо ефективного використання та інтенсивного розвитку інноваційного потенціалу регіону та вдосконалення управління інноваційною діяльністю.

1. Повне найменування організації чи підприємства. _____
2. Контактні телефони _____
3. Як довго працює ваше підприємство
 - 2-5 років
 - 6-15 років
 - 16- 25 років
 - Більш, ніж 25 років
- 4 . Вкажіть спеціалізацію, вид діяльності вашого підприємства _____
- 5 . Чи займається ваше підприємство інноваційною діяльністю, чи виробляє інноваційну продукцію:

Так, робимо це постійно(перейти до 6 питання)

Так, робимо це дискретно (перейти до 6 питання)

Не робимо, але плануємо це робити (перейти до 11 питання)

Не робимо та не плануємо (перейти до..)
6. Які інновації розробляє ваше підприємство:
 - новий матеріальний продукт (товар, послуга)
 - нові технологічні процеси,
 - нововведення в управлінні виробництвом, кадрами

- маркетингові прийоми, дизайн
- що ще?

7. Частка витрат на НДДКР у загальному обсязі реалізованої продукції: _____

8. Частка реалізованої інноваційної продукції Вашого підприємства складає на:

- Світовому ринку _____
- Ринку пострадянських країн _____
- українському ринку _____

9. Результати інноваційної діяльності вашого підприємства, організації представлені у формі (патент на відкриття, винахід, раціоналізаторська пропозиція, ноу-хау тощо):

10. Ці інновацій є новими для:

- Підприємств вашої спеціалізації в країні
- Підприємств вашої спеціалізації у світі
- Для вашого підприємства (фірми)

• Інновації, запропоновані вами, є

- Базовими
- Покращуючими
- Модифікаційними

11. В яких галузях економіки Ваше підприємство (організація) здійснює та/або планує здійснювати розробку та/або впровадження інноваційної продукції:

- Машинобудування
- Авіація, космос

- Агропромисловий комплекс
- Будівництво
- ЖКХ
- Інформації та телекомунікації
- охорона здоров'я та медицина
- мінерально-сировинний комплекс
- освіта
- екологія
- енергетика
- нанотехнології
- туризм
- послуги
- Ваш варіант _____

12. Які етапи інноваційної діяльності ви здійснюєте?

- етап зародження ідеї,
- прийняття рішення про випуск нової продукції
- етап розробки продукції
- конструкторські розробки
- створення дослідного зразка,
- виробничі випробування,
- сертифікація продукції,
- патентування,
- етап первинного виходу на ринок,
- масове виробництво,
- модернізація продукту
- інше

13. Які етапи інноваційної діяльності є для Вас найбільш складними? _____

14.3 Вашої точки зору, ці складнощі виникли з причин _____

15. Надайте оцінку сучасним можливостям вашого підприємства (від 0 до 5)

Назва можливостей	0	1	2	3	4	5
Підприємство має ідеї інноваційної продукції						
Підприємство має науково-технічну базу для виробництва інноваційної продукції						
Підприємство має досвід виробництва інноваційної продукції						
Підприємство має позитивний досвід залучення іноземних інвестицій для виробництва інноваційної продукції						
Підприємство має позитивний досвід залучення вітчизняних інвестицій для виробництва інноваційної продукції						
Підприємство має позитивний досвід взаємодії з науковими та дослідними організаціями щодо виробництва інноваційної продукції						
Підприємство має власні кошти для виробництва інноваційної продукції						
Підприємство має стратегічну спрямованість на виробництво інноваційної продукції						

16. З яких джерел Ви отримуєте кошти для розвитку інноваційної діяльності?

- Бюджет країни
- Регіональний бюджет
- Власні кошти
- Кредити банків
- Кошти вітчизняних інвесторів (бізнес-ангели, венчурне фінансування, гранти тощо)
- Кошти іноземних інвесторів (бізнес-ангели, венчурне фінансування, гранти тощо)
- Інше _____

17.3 якими організаціями та /або установами Ви співпрацюєте в роботі з інноваціями?

- Вищі навчальні заклади
- Науково-дослідницькі інститути, КБ, лабораторії
- Науково-технічні відділи інших підприємств
- Середні та малі підприємства, що виробляють інноваційний продукт
- Окремі особи-новатори
- іноземні науково-дослідницькі організації та установи
- венчурні фонди
- Інше _____

18. На вашу думку, наскільки сьогодні розвинена взаємодія науки, освіти, бізнесу та держави в інноваційній галузі?

- Розвинена та ефективна в повній мірі
- Розвинена почасти
- Не розвинена
- Важко відповісти

19. На Вашу думку, що заважає ефективній взаємодії науки, освіти, бізнесу та держави в інноваційній галузі на регіональному рівні?

- відсутня потреба у співпраці в однієї із сторін (якої? _____)
- відсутня потреба у співпраці в усіх вищезгаданих сторін
- відсутність інформації про потенційні можливості науки в інноваційній галузі
- відсутність інформації про потенційні можливості бізнесу в інноваційній галузі
- відсутність інформації про потенційні можливості держави в інноваційній галузі
- недостатність методів та форм такої взаємодії
- недостатня активність влади у підтримці інноваційного розвитку регіону
- недостатня законодавча база щодо розвитку інновацій
- низький рівень інноваційної культури бізнесменів
- низький рівень інноваційної культури представників влади, держслужбовців
- недостатня кількість людей-новаторів, що продукують інноваційні ідеї
- що ще? _____

20. На Вашу думку, в якій мірі на розвиток інноваційної галузі в регіоні впливає:

Наявність інноваційних ідей			
Наявність кваліфікованих, інноваційно налаштованих кадрів			
Допомога державних органів влади у трансфері інновацій			

Наявність недержавних компаній, що займаються трансфером інновацій			
Наявність технічних можливостей для проведення науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт			
Наявність власних грошових коштів			
Можливість ефективного пошуку потенційних інвесторів інноваційного проекту			
Наявність необхідної інформації про ринок інновацій			
Наявність науково-технічних зв'язків з іншими інноваційними фірмами, ВНЗами, НДІ, КБ та інш.			
Наявність банку інформації про нові технології, товари, послуги			
Наявність системи стимулювання інноваційної діяльності			
Труднощі у розробці інноваційно-інвестиційного проекту			
Висока ступінь ризику інноваційного процесу			
Наявність нормативно-правових документів, що регулюють інноваційну діяльність			
Наявність регіональних нормативно-правових			

документів, що регулюють інноваційну діяльність			
Наявність фінансової підтримки (субсидії, гарантії позичок на інноваційні цілі, регіональне замовлення на інновації, спільне фінансування інноваційних проектів)			
Організаційна підтримка (організація виставок, конференцій, семінарів, презентацій; допомога інноваторам в участі у цих заходах; допомога у проведенні сертифікації, маркетингових дослідженнях)			
Науково-методична підтримка (забезпечення методиками, інструкціями, іншими документами для техніко-економічного обґрунтування інноваційного рішення)			
Умови кредитування на інноваційні цілі			
Податкові, амортизаційні, митні, орендні (у тому числі лізингові) пільги			

21. Яку підтримку від органів державної влади на регіональному рівні Ви б хотіли б отримувати для розвитку інноваційної діяльності Вашого підприємства?

Назва економічних механізмів	
Субсидії з метою відшкодування частини витрат (у тому числі витрат на придбання основних засобів, що використовуються для виробництва	

інноваційної продукції)	
Субсидії на оплату відсоткової ставки за залученими кредитами	
Надання бюджетних кредитних ресурсів	
Сприяння у залученні позабюджетних коштів	
Спільне державно-приватне фінансування інноваційних проектів	
Державне замовлення на інноваційну продукцію	
Система податкових та інших пільг	
Сприяння в страхуванні комерційних ризиків	
Інформаційна підтримка інноваційної продукції засобами ЗМІ в просуванні на ринок	
Бухгалтерський, податковий, юридичний супровід інноваційних проектів	
Надання інформації про можливості інвестування	
Надання інформації про можливість просування інноваційних продуктів на ринок	
Проведення щорічного ярмарку інноваційних проектів на території регіону	
Проведення економічних форумів з інновацій	
Проведення форумів щодо розвитку регіону з залученням науковців, бізнесу, підприємців	
Допомога інноваційно активним підприємствам щодо участі в міжнародних форумах	
Допомога в оформленні патентів, сертифікації	

інноваційної продукції	
Допомога інноваційно активним підприємствам, новаторам в проведенні маркетингових досліджень	
Проведення незалежної експертної оцінки інноваційних проєктів	
Допомога в розробці бізнес-планів для інноваційно-активних підприємств (на основі тендерного відбору)	
Допомога в організації науково-дослідних робіт	
Допомога в налагодженні контактів з іншими новаторами	
Надання високоспецифічного обладнання для проведення науково-дослідних робіт	
Допомога в підборі та підготовці спеціалістів	
Допомога в оренді приміщень для інноваційної діяльності	
Підтримка з боку регіональної влади не потрібна	

22. Чи зверталися Ви по допомогу до органів регіональної влади?

- Так (перейти до 24 питання)
- Ні

- Яку допомогу Вам
надали? _____

Відомості про респондента

Вкажіть Вашу стать

- чоловік
- жінка

Вкажіть Ваш вік

- До 30 років
- 30-45 років
- 46-60 років
- Більш 60 років

3. Ви маєте

- Професійно-технічну освіту
- Закінчену вищу освіту
- Науковий ступінь

Ви займаєте посаду _____

Дякуємо

Додаток Ж.2

Відповіді респондентів-підприємців на питання анкети «Інноваційний потенціал регіону» (кількість експертів 340 осіб)

№	Характер інноваційно-орієнтованої продукції (технології), що випускає підприємство	Кількість респондентів
1.	Продуктові (результат – новий матеріальний продукт (товар, послуга))	40%
2.	Процесні, технологічні (результат – новий технологічний процес)	50%
3.	Організаційні (результат – нововведення в управлінні виробництвом, кадрами)	4,7%
4.	Маркетингові (результат – нові маркетингові прийоми, дизайн)	0,3%
5.	Фінансові (результат – нові фінансові технології)	0,3%
6.	Інше	4,7%

Додаток Ж.3

Необхідність застосування організаційно-структурних, інституціонально-правових, комунікативних, економічних та інформаційних механізмів з точки зору експертів-підприємців (N=340, %)

№	Елемент механізму	Неважливо	Почасті важливо	Важливо
1	Наявність інноваційних ідей	0	5,9	94,1
2	Наявність кваліфікованих, інноваційно налаштованих кадрів	2,7	35,3	62,0
3	Допомога державних органів влади у трансфері інновацій	13,2	28,2	58,6
4	Наявність недержавних компаній, що займаються трансфером інновацій	0	94,7	5,3
5	Наявність технічних можливостей для проведення науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт	1,0	0	99,0
6	Наявність власних грошових коштів	0	13,8	86,2
7	Можливість ефективного пошуку потенційних інвесторів інноваційного проекту	6,5	16,5	77,0
8	Наявність необхідної інформації про ринок інновацій	0	0	100
9	Наявність науково-технічних зв'язків з іншими інноваційними фірмами, ВНЗами, НДІ, КБ та інш.	16,8	74,4	8,8

10	Наявність банку інформації про нові технології, товари, послуги	15,6	28,8	55,6
11	Наявність системи стимулювання інноваційної діяльності	0	1,0	99,0
12	Труднощі у розробці інноваційно-інвестиційного проекту	66,8	13,8	15,3
13	Висока ступінь ризику інноваційного процесу	3,8	23,3	72,9
14	Наявність нормативно-правових документів, що регулюють інноваційну діяльність	1,4	13,2	88,2
15	Наявність регіональних нормативно-правових документів, що регулюють інноваційну діяльність	4,2	1,4	94,4
16	Наявність фінансової підтримки (субсидії, гарантії позичок на інноваційні цілі, регіональне замовлення на інновації, спільне фінансування інноваційних проектів)	0,7	0,3	99,0
18	Організаційна підтримка (організація виставок, конференцій, семінарів, презентацій; допомога інноваторам в участі у цих заходах; допомога у проведенні сертифікації, маркетингових дослідженнях)	86,3	9,9	3,8

19	Науково-методична підтримка (забезпечення методиками, інструкціями, іншими документами для техніко- економічного обґрунтування інноваційного рішення)	99,0	1,0	0
20	Умови кредитування на інноваційні цілі	0,7	11,4	87,9
21	Податкові, амортизаційні, митні, орендні (у тому числі лізингові) пільги	3,5	1,0	86,5

Додаток Ж.4

Необхідність застосування економічних механізмів державного управління на регіональному рівні (кількість респондентів, що дали позитивну відповідь на питання, %)

№	Назва економічного механізму	Кількість респондентів, що зазначили необхідність такої підтримки (%)	Рейтинг економіч. механізмів
1.	Субсидії з метою відшкодування частини витрат (у тому числі витрат на придбання основних засобів, що використовуються для виробництва інноваційної продукції)	99,4	2
2.	Субсидії на оплату відсоткової ставки за залученими кредитами	97,6	5
3.	Надання бюджетних кредитних ресурсів	95,6	6
4.	Сприяння у залученні позабюджетних коштів	85,0	9
5.	Спільне державно-приватне фінансування інноваційних проектів	27,9	20
6.	Державне замовлення на інноваційну продукцію	88,5	8
7.	Система податкових та інших пільг	100	1
8.	Сприяння в страхуванні комерційних ризиків	99,1	3
9.	Інформаційна підтримка інноваційної продукції засобами ЗМІ в просуванні на ринок	98,8	4
10.	Бухгалтерський, податковий, юридичний	74,7	10

	супровід інноваційних проектів		
11.	Надання інформації про можливості інвестування	92,6	7
12.	Надання інформації про можливість просування інноваційних продуктів на ринок	45,9	17
13.	Проведення щорічного ярмарку інноваційних проектів на території регіону	45,2	18
14.	Проведення економічних форумів з інновацій	55,9	13
15.	Проведення форумів щодо розвитку регіону з залученням науковців, бізнесу, підприємців	27,4	21
16.	Допомога інноваційно активним підприємствам щодо участі в міжнародних форумах	55,6	14
17.	Допомога в оформленні патентів, сертифікації інноваційної продукції	30,0	17
18.	Допомога інноваційно активним підприємствам, новаторам в проведенні маркетингових досліджень	60,3	12
19.	Проведення незалежної експертної оцінки інноваційних проектів	47,9	15
20.	Допомога в розробці бізнес-планів для інноваційно-активних підприємств (на основі тендерного відбору)	13,8	22
21.	Допомога в організації науково-дослідних робіт	4,2	25
22.	Допомога в налагодженні контактів з	47,6	16

	іншими новаторами		
23.	Надання високоспецифічного обладнання для проведення науково-дослідних робіт	64,7	11
24.	Допомога в підборі та підготовці спеціалістів	3,5	26
25.	Допомога в оренді приміщень для інноваційної діяльності	10,3	24
26.	Підтримка з боку регіональної влади не потрібна	12,1	23

Додаток Ж.5

Перелік підприємств, фірм, наукових та освітніх закладів, які приймали участь в опитуванні “Напрями удосконалення механізмів реалізації державної інноваційної політики на регіональному рівні в Україні”

- ІТ компанія “Infostroy Ltd” м. Харків
- Банк регіонального розвитку, Київ
- ВАТ “Сєверодонецьке НІХІММАШ”
- ВАТ Науково-дослідний інститут радіотехнічних вимірювань, м.Харків
- Державне виробництво “Український державний інститут по проектуванню заводів важкого машинобудування” /ДП “УКРГІПРОВАЖМАШ”/
- Державне науково-виробниче підприємство “Об’єднання Комунар”
- Державне підприємство “Балаклійський ремонтний завод”
- Державне підприємство “Державний інститут по проектуванню підприємств коксохімічної промисловості” (ДП “Гіпрококс”).
- Державне підприємство “Державний науково-дослідний інститут будівельних конструкцій”
- Державне підприємство “Харківський Машинобудівний завод ФЕД”
- Державне підприємство “Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації”
- Державне підприємство “Харківське конструкторське бюро по машинобудуванню ім. Морозова” (ГП “ХКБМ”)
- Державне підприємство Київський державний центр науки, інновацій та інформатизації
- Державне підприємство міністерство оборони України “Харківський механічний завод”
- Державне підприємство міністерство оборони України “Харківський бронетанковий завод”
- Державне підприємство “Завод радіореле”.

- Державного НДІ техніки безпеки хімічних виробництв
- Дослідне господарство інституту тваринництва “Українка”, м. Харків
- ДП “Поліграфтехніка”, м. Харків
- ДП “Стандарт” м. Харків
- ЗАО “Біомос”, м. Харків
- ЗАО “Проектно-конструкторський технологічний експериментальний інститут машинобудування”, м. Харків
- ЗАО “ТЕХСНАБ” м. Харків
- ЗАТ “Сєверодонецький ОРГХІМ”
- ЗАТ “Поліграфічного машинобудування”, м. Харків
- ЗАТ “Сєверодонецьке НВО “Імпульс”
- ЗАТ “Сєверодонецьке об’єднання Азот”
- ЗАТ Харківська бісквітна фабрика (ХБФ)
- Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона
- Інститут мікробіології та вірусології імені Д. К. Заболотного
- Інститут тваринництва Української академії аграрних наук, м. Харків
- Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр’єва Національної академії аграрних наук
- Науково-дослідницький інститут “Птімаш”, м. Харків
- Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського (ХАІ)
- Національний науковий центр “Харківський фізико-технічний інститут”
- Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”
- НДІ транспорту газу ПАТ “Укртрансгаз”
- Приватне акціонерне товариство “Лозівський завод “Трактородеталь”
- Публічне акціонерне товариство “Електромашина”
- Публічне акціонерне товариство “Завод Южкабель”
- Публічне акціонерне товариство “Харківський тракторний завод”
- Публічне акціонерне товариство “АКБ “БАЗИС”, м. Київ

- Публічне акціонерне товариство “Волчанський агрегатний завод”
- Публічне акціонерне товариство “Турбоатом”
- Публічне акціонерне товариство “Український науково-дослідний інститут вогнетривів імені А.С. Бережного”
- ТОВ “Бізнес-компас” м. Харків
- ТОВ “Авто-Холдінг”, м. Харків
- ТОВ “Агрокомсервис”
- ТОВ “Блок Лдт”, м. Харків
- ТОВ “ЗЕТЕК”, м. Київ
- ТОВ “Кій Авіа Карго”, м. Київ
- ТОВ “Машпромінвест”, м. Київ
- ТОВ “МЕГАХІМ”, м. Київ
- ТОВ “Нано оіл Україна”, м. Київ
- ТОВ “НПО “Сєверодонецький Стеклопластик”
- ТОВ “Продмашстрой”, Сєверодонецьк
- ТОВ “Харківський електротехнічний завод”
- ТОВ DOPOMOGA Ukraine, Северо-восточный региональный офіс
- Український державний науково-дослідний вуглехімічний інститут “УХІН”
- Українсько-австрійсько-ізраїльське СП ТОВ “Алпрофон” м. Харків
- Харківське державне авіаційне виробниче підприємство скорочена
- Харківський електромеханічний завод “Трансв'язь”
- Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (ХНТУСГ)
- Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
- Харківський національний університет радіоелектроніки (ХНУРЕ)

Додаток Ж.6

Відповідь експертів щодо можливості інноваційного прориву в Україні (%)

Групи респондентів	Важко відповісти	Інноваційний прорив можливий протягом 5-10 років	Інноваційний прорив можливий протягом 11-15 років	Інноваційний прорив можливий років через 20-30 років	Інноваційний прорив неможливий
Керівники підприємств	18.1	1.1	6.4	5.3	2.1
Керівники банків	1.1	3.2	1.5	0	0
Представники державних установ, що регулюють інноваційну діяльність	19.2	0	5.3	1.1	1.1
Представники науково-дослідних організацій	2.1	0	5.3	0	0
Представники науки вищих навчальних закладів	9.6	1.1	17.0	0	0
Всього	50.1	5.4	35.5	6.4	3.2